

Criminele Inmenging

Corruptie, bedreiging en infiltratie door
georganiseerde criminaliteit in Nederland

Strategisch Kenniscentrum Ondernijnde Criminaliteit

Vlissingen, 2026

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Voorwoord	5
Afkortingenlijst.....	5
Samenvatting	6
Literatuur en empirie en dialoog.....	6
Volledig zicht op criminele inmenging ontbreekt	6
De vele gezichten van criminele inmenging.....	7
Inzet van criminele inmenging afhankelijk van verschillende factoren	9
De bedrijfsmatige aanpak van crimineel inmengen	10
Cultuur en structuur van organisaties en het (on)vermogen om het individu op te vangen.....	11
Maatschappelijke ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden op macroniveau versterken (systeem)kwetsbaarheden op meso- en microniveau	13
Criminele inmenging heeft eroderende werking op functioneren infrastructuren	14
1 Introductie.....	16
1.1 Aanleiding, context en doelstelling	16
1.2 Begrippenkader	18
1.3 Conceptueel model, onderzoeksvraag en deelvragen.....	21
1.3.1 Afbakening.....	22
2 Methode	23
3 Criminele inmenging: wat we (niet) weten	25
3.1 Bovenwereldse beroepen en criminaliteit.....	25
3.2 Corruptie, bedreiging en infiltratie in verschillende beroepsgroepen	26
3.2.1 Ambtenaren en bestuurders.....	27
3.2.2 Toezicht, opsporing en rechtshandhaving.....	34
3.2.3 De dienstverlenende (financiële, juridische en vastgoed) sector	39
3.2.4 Beroepen in het buitengebied.....	46
3.3 Havens en logistiek.....	50
3.4 Analyse kader: (systeem)kwetsbaarheden, maatschappelijke (DESTEP-) ontwikkelingen en (ondermijnende) effecten.....	55
3.4.1 Kwetsbaarheden op microniveau	56

3.4.2	Systeemkwetsbaarheden op mesoniveau	57
3.4.3	Systeemkwetsbaarheden en (DESTEP-)ontwikkelingen op macroniveau.....	58
3.4.4	(Ondermijnende) effecten op micro-, meso- en macroniveau	60
3.5	Tussenconclusie	61
4	Van beïnvloeding tot overname: de aard van criminele inmenging	62
4.1	De inzet van criminele inmenging.....	62
4.1.1	Is inmengen eigenlijk nodig?	62
4.1.2	Corrumperen, infiltreren of bedreigen: welke strategie wordt voornamelijk toegepast?.....	66
4.1.3	Doelen	68
4.1.4	(Mogelijke) verplaatsingseffecten	72
4.1.5	Criminele inmenging als continuüm en spectrum	74
4.2	Achterliggende processen.....	75
4.2.1	Corruptie	76
4.2.2	Bedreiging	82
4.2.3	Infiltratie	83
4.3	Tussenconclusie	85
5	Van individu tot systeem: kwetsbaarheden voor criminele inmenging.....	86
5.1	Het individu en diens zwakke plekken	86
5.1.2	Sociale relaties	87
5.1.3	Financiële kwetsbaarheden	87
5.1.4	Psychosociale kwetsbaarheden	88
5.1.5	Statische persoonskenmerken	90
5.2	De organisatie: valkuil of vangnet.....	91
5.2.1	Een kwetsbare cultuur	91
5.2.1.1	De wankelende werkvloer	91
5.2.1.2	Leidinggeven: geen geringe opgave.....	93
5.2.1.3	'The tone at the top'	94
5.2.2	Een kwetsbaar kader	95
5.2.2.1	Een fragiele functie?.....	95
5.2.2.2	Preventief beleid	96
5.2.2.3	Repressief (en reactief) beleid.....	101

5.3 Maatschappelijke systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen als mogelijke katalysatoren van criminele inmenging.....	101
5.3.1 Demografie.....	102
5.3.2 Economie	103
5.3.3 Sociaal-cultureel.....	104
5.3.4 Technologie	106
5.3.5 Politiek-juridisch	108
5.4 Tussenconclusie	114
6 (Ondermijnende) effecten: effecten op individu, organisatie en samenleving....	115
6.1 De gevolgen voor het individu	115
6.2 De gevolgen voor de organisatie.....	116
6.3 Gevolgen voor de samenleving	119
6.4 Tussenconclusie	121
7 Conclusie	123
7.1 Kwetsbaarheden op microniveau.....	124
7.2 Systeemkwetsbaarheden op mesoniveau	125
7.3 Systeemkwetsbaarheden en (DESTEP-)ontwikkelingen op macroniveau	126
7.4 (Ondermijnende) effecten op micro-, meso- en macroniveau	127
Literatuurlijst	128
Bijlagen.....	149
Bijlage 1: Extra toelichting op de gekozen definities	149
Bijlage 2: Enkele hindernissen.....	157
Bijlage 3: Extra toelichting op de methoden.....	159
Bijlage 4: Selectie zoektermen en wetsartikelen voor zoekslag Rechtspraak.nl	170
Bijlage 5: Toestemmings- en privacyformulier interviews.....	173
Bijlage 6: Topiclijst	175
Bijlage 7: Zoektermen nieuwsberichten	184

Voorwoord

Het Strategisch Kenniscentrum Ondermijnende Criminaliteit (SKC) onderzoekt en identificeert met behulp van openbare bronnen trends en ontwikkelingen met betrekking tot ondermijning door georganiseerde criminaliteit. De coördinerend opdrachtgever van het SKC is het Directoraat-Generaal Ondermijning (DGO) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Het onderzoek dat door het SKC wordt uitgevoerd, resulteert onder andere in rapportages over transnationale georganiseerde criminaliteit, themastudies over aan georganiseerde criminaliteit gerelateerde fenomenen en een tweejaarlijks Dreigingsbeeld. In opdracht van DGO en haar partners heeft het SKC voorliggende themastudie uitgevoerd: ‘Criminele Inmenging: corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in Nederland’.

Afkortingenlijst

SKC	Strategisch Kenniscentrum Ondermijnde Criminaliteit
CSV	Crimineel Samenwerkingsverband
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
OM	Openbaar Ministerie
DON	Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland
Min J&V	Ministerie van Justitie en Veiligheid
DGO	Directoraat-Generaal Ondermijning
NRA	National Risk Assessment
MGC	Monitor Georganiseerde Criminaliteit
KMar	Koninklijke Marechaussee
FIOD	Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
NLA-IOD	Nederlandse Arbeidsinspectie – Inlichtingen- en Opsporingsdienst
ILT-IOD	Inspectie Leefomgeving en Transport – Inlichtingen- en Opsporingsdienst
OMG	Outlaw Motorcycle Gang

Samenvatting

In dit onderzoek wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: *In hoeverre zijn er in Nederland systeemkwetsbaarheden en ondermijnende effecten met betrekking tot het gebruik van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit?* Het onderzoek richt zich daarbij specifiek op drie vormen van criminele inmenging, namelijk corruptie, bedreiging en infiltratie. Als uitgangspunt dient een conceptueel model waarin systeemkwetsbaarheden, maatschappelijke (DESTEP)-ontwikkelingen en ondermijnende effecten centraal staan.

Op basis hiervan zijn meerdere deelvragen geformuleerd. Allereerst is onderzocht wat in Nederland de aard is van criminele inmenging in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Vervolgens is nagegaan in welke mate (systeem)kwetsbaarheden bestaan ten aanzien van criminele inmenging, in hoeverre deze verschillen per fenomeen en of daarbij onderscheid kan worden gemaakt tussen het publieke en private domein. Daarnaast is aandacht besteed aan de vraag in hoeverre demografische, economische, sociaal-culturele, technologische, ecologische en politieke (DESTEP-)ontwikkelingen van invloed zijn of kunnen zijn op (systeem)kwetsbaarheden voor) criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit, en wat dit betekent voor de mogelijk daarmee gepaarde ondermijnende effecten. Tot slot is onderzocht in hoeverre in Nederland sprake is van ondermijnende effecten als gevolg van het gebruik van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit.

De deelvragen zijn beantwoord door middel van een uitgebreid literatuuronderzoek naar criminele inmenging in verschillende sectoren, met bijzondere aandacht voor havens. Dit is aangevuld met een analyse van nieuwsberichten, 59 semigestructureerde diepte-interviews met (publieke en private) professionals, en twee expertsessies met experts uit publieke en private sector. Door deze combinatie van databronnen is beoogd een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van zowel de aard van criminele inmenging als de onderliggende (systeem)kwetsbaarheden en daaruit voortvloeiende (ondermijnende) effecten. Deze worden in de resultatenhoofdstukken toegelicht.

In paragraaf 3.4 en hoofdstuk 7 zijn overzichten van (systeem)kwetsbaarheden, DESTEP-ontwikkelingen en (ondermijnende effecten) in tabellen opgenomen. Het betreffen respectievelijk het analysekader op basis van bevindingen uit de literatuur en de conclusie met op hoofdlijnen de bevindingen uit de empirie. Hieronder worden de voornaamste inzichten van het onderzoek uiteengezet, waarbij in de kern de patronen uit de literatuur en empirie aan elkaar worden gespiegeld.

Literatuur en empirie en dialoog

Volledig zicht op criminele inmenging ontbreekt

Uit de literatuur (o.a. Slingerland, 2012; Nelen & Kolthoff, 2017; Ministerie van Justitie & Veiligheid, 2024b) en de interviews en expertsessies blijkt dat een volledig zicht op criminele inmenging ontbreekt. De registratie van corruptie, bedreiging en infiltratie is gefragmenteerd dan wel afwezig. Daarom dient met name af te worden gegaan op kwalitatieve bevindingen op basis van enquêtes en interviews (o.a. uitgevoerd in Winter et al., 2017; Klein Kranenburg et al., 2020b; Van Miltenburg et al., 2024; Bouwmeester et al., 2024; Zürcher et al., 2024) of het bestuderen en ‘turven’ van

casuïstiek uit dossiers (o.a. Nelen & Kolthoff, 2017; Smit et al., 2019). Uit de interviews met respondenten komt, al dan niet indirect, naar voren dat een verklaring voor het gebrek aan registratie betreft dat deze drie strategieën niet (volledig) onder strafrechtelijke bepalingen vallen. Zo is corruptie bijvoorbeeld breder dan enkel omkoping. Ook wanneer deze integriteits- en veiligheidsincidenten wél worden geregistreerd, is het vaak niet duidelijk of wordt niet genoteerd wie de achterliggende actor is. Daardoor kan op basis van registraties vaak niet herleid worden of sprake is van criminele inmenging door CSV's of een andere partij. Een voorbeeld hiervan betreft een door respondenten geschetst beeld van het gebruik van bedreiging tegenover politieke ambtsdragers. *“Soms weten mensen helemaal niet wat er precies achter zit. Zijn het fanatieke burgers? Of moedwillige criminelen of ondernemers waar een louche zaak achter zit?”*. Bovendien kent criminele inmenging een continuüm waarbij modi operandi afwisselend van elkaar gebruikt kunnen worden en dezelfde handeling op andere wijzen geïnterpreteerd kunnen worden. Daarnaast heeft het een spectrum, vanwege de vele ‘subfenomenen’ binnen de drie strategieën. Dit heeft als resultaat dat vele verschillende definities in omloop zijn, wat het eenduidig registreren van deze fenomenen bemoeilijkt.

Voorts is duidelijk geworden dat het in de literatuur geconstateerde hoge *dark number* voor corruptie als haaldelict (Nelen & Kolthoff, 2017; KPMG, 2023), net zo goed van toepassing is voor bedreiging en infiltratie. Bovendien lijkt het beeld omtrent criminele inmenging zich vooral te concentreren rondom georganiseerde drugscriminaliteit. Terwijl het ook, maar wellicht in mindere mate, in andere contexten zoals de zorg- en milieubranches, kan voorkomen. Zo blijkt uit enkele verkennende interviews met de NLA-IOD en de ILT-IOD. Deze beperkingen maken dat het beeld omtrent criminele inmenging grote hiaten kent. Dit belemmert het zicht op de omvang, aard en ernst van criminele inmenging.

Het niet zien van een fenomeen, betekent echter niet dat het niet plaatsvindt. Een *dark number* is immers onder andere afhankelijk van de prioritering en werkwijzen bij opsporing- en rechtshandhaving (Van Dijk, 2010). Dit wordt, weliswaar in een andere context, ook geschetst in andere studies. Zo blijkt bijvoorbeeld uit twee onderzoeken omtrent kleinere havens in het Noorden en Zuiden van het land, dat keuzes rondom prioritering leiden tot een vicieuze cirkel rond opsporing en prioritering. Omdat kleine havens geen beleidsmatige prioriteit krijgen, vinden slechts beperkt controles en opsporingsactiviteiten plaats, waardoor weinig zicht ontstaat op (georganiseerde) criminaliteit. Het ontbreken van dit zicht legitimeert vervolgens de lage prioriteit (Struiksma et al., 2020, p. 52; Van Nimwegen et al., 2021, p. 46). Althans, ten tijde van de uitvoering van deze onderzoeken. Ondanks het beperkte kwantitatieve beeld van criminele inmenging, schetsen de vele voorbeelden uit dit rapport dát criminele inmenging voorkomt en wat voor betrokken personen, organisaties en de maatschappij de gevolgen zijn. De ene casus heeft een verdergaande rimpelwerking dan de ander, maar duidelijk is dat criminele inmenging een negatieve impact heeft op de samenleving. Ook wanneer een optelsom van gevallen ontbreekt. Dat maakt het een ‘stille ontwrichter’.

De vele gezichten van criminele inmenging

In de voorgaande paragraaf is reeds aangestipt dat criminele inmenging een continuüm en een spectrum kent. Criminele inmenging kan tot stand komen door drie strategieën: corrumperen, bedreigen of infiltreren. Kassa en Costa (2025, p. 19) wijzen in hun *working paper* omtrent corruptie in de Rotterdamse haven ook op een continuüm, met aan de ene kant van de lijn ‘harde

omkoping' en aan de andere kant het gebruik van dwang. Daarbinnen vallen allerlei gedragingen die tussen deze uitersten kunnen liggen. Uit de interviews en expertsessies blijkt ook dat deze fenomenen elkaar overlappen of dat het onderscheid slechts vaag is. Dit komt andere door de perceptie van de persoon die benaderd wordt en het gegeven dat de modus operandi gedurende de relatie tussen het CSV en de insider, kan veranderen. Het eerst corrumperen en dan bedreigen, wanneer de betreffende persoon wil stoppen is ook reeds eerder gezien, bijvoorbeeld in de eerdere rapportages omtrent de Belastingdienst en Douane (KPMG, 2021 & 2023). Ook lijkt de door Winter en anderen (2017, p. 42) geopperde onduidelijkheid over of iemand al dan niet met (criminele) voorbedachten rade intrede doet in de gemeenteraad, vrijwel bij alle bevroegde respondenten te spelen als het gaat om infiltratie. Niet enkel wat betreft het lokaal openbaar bestuur, waar de studie van Winter en anderen (2017) over gaat, maar wat betreft private en publieke organisaties in het algemeen.

Ten aanzien van het spectrum tonen de bevindingen uit de interviews en expertsessies eveneens overeenkomsten met de literatuur. Het spectrum getuigt van een veelzijdigheid van subfenomenen die onder corruptie, bedreiging (en in mindere mate infiltratie) kunnen vallen. Dit blijkt onder andere uit de verschillende vormen van (passieve) corruptie in het lokaal openbaar bestuur, die kunnen reiken van 'harde omkoping' tot gedragingen die zouden kunnen duiden op netwerkcorruptie. Hiervan zijn voorbeelden gegeven uit de gesprekken met respondenten en zijn in literatuur eerder omschreven in onder andere Van Ostaaijen en collega's (2024, p. 25-26) en Miltenburg en collega's (2024, p. 29). Het gaat daarbij onder andere om belangenverstrengeling en de subtiele verwevenheid van het (lokale) persoonlijke netwerk en de druk die hieruit kan ontstaan op politieke ambtsdragers. Deze verwevenheid kan sluimerend worden opgebouwd. Illustratief voor het spectrum binnen private organisaties is daarbij, hoewel minder vaak naar voren gekomen, het door een respondent geschetste voorbeeld van 'klantgezwichtheid'. Dit laat zien dat óók in de private sector subtielere vormen van corruptie kunnen plaatsvinden. Gedragingen die ogenschijnlijk niet tot doel hebben om te beïnvloeden, maar al dan niet op langere termijn, wel resulteren in een bepaalde positie. Hoewel uit literatuur niet altijd duidelijk wordt of een CSV ook de achterliggende actor is, zijn het wel dynamieken waar criminelen gebruik van kunnen maken. Dit is eveneens door een respondent uit de wetenschap geïllustreerd.

De varianten van bedreiging die in de interviews en expertsessies naar voren zijn gekomen, zijn minder afwisselend dan die van corruptie. Het betreft met name bedreiging in de zin van intimidatie, waarbij regelmatig naasten van het slachtoffer worden betrokken. Ook de nieuwsberichtenanalyse toont zulke voorbeelden: "*wat heeft je dochter een mooi jasje aan*" (Bos, 2025). Bedreiging van vrienden en familie is, naast bedreiging van het 'doelwit' zelf, al in meerdere onderzoeken geconstateerd maar in wisselende prevalentie. De meeste rapportages gaan over bedreiging in het algemeen (o.a. Bouwmeester et al., 2024; Enneüs, 2025; Van der Torre et al., 2013). Uitzondering hierop is het rapport van Mehlbaum en anderen (2024a) welke specifiek gaat over de impact van dreiging vanuit georganiseerde criminaliteit op politiewerk. Uit de gesprekken met respondenten uit het stelsel Bewaken en Beveiligen blijkt daarnaast dat dreiging op het leven vanuit georganiseerde criminaliteit toeneemt. Dit is eerder al geconstateerd in de Dreigingsmonitor bewaken en beveiligen 2022-2023 (Van Buuren et al., 2024, p. 25). CSV's schuwen dus ook deze vorm van bedreigen niet. Criminele inmenging kent daarmee zowel in de publieke als private sector een continuüm en spectrum, met diverse achterliggende werkwijzen binnen de strategieën, die dicht tegen elkaar aan kunnen liggen.

Inzet van criminele inmenging afhankelijk van verschillende factoren

Uit de interviews en expertsessies blijkt dat criminele inmenging geen opzichzelfstaand fenomeen is. Het ondersteunt de ‘reguliere bedrijfsvoering’ van CSV’s. Als deze bedrijfsvoering doorgang kan vinden zonder dat er een *insider* benodigd is, dan ligt het minder voor de hand om in te mengen. Het domein waar deze bedrijfsvoering plaatsvindt, bepaalt daarom mede of criminele inmenging wordt toegepast. Enkele respondenten uit het milieu- en zorgdomein beargumenteerden bijvoorbeeld dat het relatief gemakkelijk is om misbruik te maken van de milieu- en zorgstelsels. Onder andere door de complexe wetgeving, blijft het voor CSV’s makkelijk om onder de radar te blijven. Zie hiervoor bijvoorbeeld ook de publicaties van Neve (2021), Neve en anderen (2024), RIEC Limburg (2025) en Van der Torre en Heijkoop (2020) over milieucriminaliteit dan wel criminaliteit in de zorg. Wanneer een stelsel of proces voldoende ‘zwakke plekken’ heeft, ligt inmengen dus minder voor de hand. Dit betekent niet dat criminele inmenging in deze sectoren niet kan voorkomen, hier zijn wel degelijk enkele voorbeelden van geschetst. Zoals de verbale en juridische bedreiging van een toezichthouder.

Toch is criminele inmenging voornamelijk geconstateerd in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit. Uit de literatuur blijkt dat voor transitcriminaliteit, waar georganiseerde drugscriminaliteit deel van uitmaakt, niet per se criminele inmenging nodig is (Kleemans, 2014). De recentere publicaties omtrent een aantal kleinere havens in Noord- en Zuid-Nederland en het Noordzeekanaalgebied, tonen aan dat er – in ieder geval ten tijde van de onderzoeken - (systeem)kwetsbaarheden aanwezig zijn die gelegenheid bieden voor georganiseerde criminaliteit. Deze gaan onder andere over gebrek aan toezicht dan wel regie hierop, openbare toegankelijkheid van de havens, anonimiteit en de afgelegen ligging van deze havens (Struiksmā et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021; Eski et al., 2021). In deze onderzoeken wordt ook geen criminele inmenging geconstateerd ten aanzien van de betreffende havens, al is in het onderzoek van Eski en anderen (2021) wel door middel van enquêtes onder publieke en private actoren navraag gedaan naar percepties rondom corruptie. Enerzijds kan dit duiden op dat criminele inmenging niet nodig is, anderzijds op een beperkt beeld. Toch ligt bij de bestrijding van georganiseerde criminaliteit, de nadruk over het algemeen op drugscriminaliteit. Dit is, in ieder geval in het recente verleden, voornamelijk van toepassing op de mainports van Rotterdam en Schiphol (Staring et al., 2019; Van der Torre & Van Wijk, 2021; Van Wijk et al., 2020; Van Wingerde et al., 2023). Deze bestrijding heeft onder andere geresulteerd in een toename aan toezicht en barrières.

Om het criminele bedrijfsproces continueren, kan het daarmee noodzakelijk zijn voor CSV’s om een *insider* te hebben. Dit is eerder aangegeven in relatie tot corruptie en drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven (Staring et al., 2019). Nog zeven jaar daarvoor is hier ook op gewezen in het Nationaal dreigingsbeeld van de politie (Nieuwenhuis & Pannekoek, 2012, p. 34). Ook voor deze themastudie geldt dat professionals van mening zijn dat criminele inmenging, en voornamelijk corruptie, in toenemende mate of zelfs altijd benodigd is voor georganiseerde drugscriminaliteit, afhankelijk van de locatie.

Voornamelijk informatie lijkt tegenwoordig goud waard te zijn. Meer specifiek persoonsgegevens (o.a. kentekens, adressen, namen) en informatie omtrent processen binnen organisaties. Maar ook middelen, diensten en toegang en het afwenden van toezicht zijn doelen van criminele inmenging. Bepaalde taken kunnen immers nooit door een CSV zelf worden uitgevoerd en soms

is het onvermijdelijk dat toezicht afgewend dient te worden. Duidelijk is in ieder geval dat personen benaderd worden vanwege hun functie en de locatie en organisatie waar zij deze uitoefenen. Iets wat in de wetenschappelijke literatuur al meerde keren is geconstateerd (o.a. Madarie & Kruisbergen, 2019; Van de Bunt et al., 2014), en te maken heeft met de gelegenheden die 'normaal werk' biedt voor (georganiseerde) criminaliteit.

Voor alle doelen geldt dat corruptie de voornaamste strategie is, aldus respondenten en expertsessiedeelnemers. Dat geldt zowel voor de ambtelijke als de niet-ambtelijke sector, maar binnen deze sectoren zijn enige verschillen te bemerken. Zo werden de Belastingdienst en met name de Douane enkele keren genoemd als ambtelijke organisaties die in toenemende mate te maken krijgen met bedreiging. Dit geldt ook voor politieke ambtsdragers. Wat eveneens zo bleek te zijn in het onderzoek van Winter en anderen (2017). Voor deze groep blijft echter vaak onduidelijk in welke mate deze bedreigingen worden uitgevoerd door (aan) criminele samenwerkingsverbanden (gelinkte personen). Over de gehele lijn lijkt bedreiging echter vaker voor te komen tegenover personen die niet in de publieke sector werken. Bovendien plaatsten respondenten de kanttekening dat bedreiging eerder in de rede ligt wanneer CSV's in een lastige positie zitten. Bijvoorbeeld wanneer een bepaalde handeling tijdsgevoelig is en men geen vrijwillige *insider* heeft om deze uit te voeren of toezicht acuut afgewend dient te worden. Op hoofdlijnen komt dit ook naar voren uit de bestudeerde literatuur (o.a. Bervoets et al., 2021; Madarie & Kruisbergen, 2019; Kruisbergen et al., 2019; Staring et al., 2019; Winter et al., 2017; Nelen & Kolthoff, 2017; Kruisbergen et al., 2012; Moerings et al., 2005, p. 124). Infiltratie wordt over de gehele lijn zeer weinig gesignaleerd door respondenten en expertsessiedeelnemers, wat ook een breuk is met de hoeveelheid enquêtedeelnemers die weet hadden van infiltratie of dit vermoedden (in het onderzoek van Winter en collega's (2017)). Hoewel er wel gevallen zijn, lijkt het bij de publieke sector met name om vermoedens te gaan. In de private sector zijn eveneens casussen naar voren gekomen. Daarnaast is men van mening dat infiltratie in de private sector waarschijnlijker is dan in de publieke.

Door respondenten en expertsessiedeelnemers die betrokken zijn bij deze Themastudie zijn bovendien verschuivingen gesignaleerd, die ofwel reeds plaatsvinden of mogelijk kunnen plaatsvinden. Deze verschuivingen zijn van invloed op 'of, waar en hoe' criminele inmenging zich voordoet. Dit betreft verschillende niveaus, namelijk: intensiteit, locatie, strategie, organisatie, functie, smokkelmethode en doel. Een voorbeeld wat is gegeven tijdens één van de interviews betreft dat nu meer nadruk komt te liggen op corruptiebestrijding binnen de publieke sector. Het is daarmee voorstelbaar dat criminelen in toenemende mate persoonsgegevens zullen proberen te verkrijgen bij informatie-intensieve private branches. Bijvoorbeeld de verzekeringsbranche of postorderbedrijven. Genomen of te nemen maatregelen kunnen dus leiden tot verschillende verschuivingen. CSV's zijn adaptief en dat geldt onverminderd voor hun inzet van criminele inmenging.

De bedrijfsmatige aanpak van crimineel inmengen

Criminele inmenging, specifiek corruptie, heeft de afgelopen jaren een professionaliseringsslag gemaakt. Men kan spreken van een bedrijfsmatige aanpak. Dit valt mogelijk te relateren aan het in toenemende mate benodigd zijn van criminele inmenging. Eerder was corruptie voornamelijk gerelateerd aan reeds bestaande sociale relaties, zoals vrienden en familie. Dit gebeurt nog steeds. Er zijn bijvoorbeeld casussen beschreven over contacten die worden opgebouwd in het

lokaal openbaar bestuur, maar ook in andere branches worden netwerken en relaties misbruikt. Ook in de literatuur worden vrienden- en familierelaties benoemd als mechanisme achter corruptie (bv. Nelen & Kolthoff, 2017). Desalniettemin is zowel in interviews als in een nieuwsbericht uit de nieuwsberichtenanalyse (Laumans & Vugts, 2025), beschreven dat het corrumpen van personen voor informatie, voornamelijk ambtenaren op uitvoeringsniveau, de laatste jaren steeds vaker wordt uitbesteed aan informatiemakelaars. Deze *corruptiebrokers* zijn reeds eerder onderzocht en beschreven door de onderzoekers Krijger en Vriens (2023) en door KPMG in hun analyse van de Belastingdienst in 2023. *Corruptiebrokers* zijn personen die zich hebben gespecialiseerd in het corrumpen en hebben regelmatig meerdere gecorrumpeerde personen als contact om te voorzien in informatiebehoeften van (andere) CSV's. Ook voor het verkrijgen van middelen, diensten en toegang kennen we een makelaar: de 'Schipholmakelaar', zoals deze werd genoemd door respondenten. Deze persoon staat met pionnen op de luchthaven in contact om ten behoeve van CSV's het smokkelproces te faciliteren. Ook dit is eerder in het nieuws gekomen, maar dan betreffende de Rotterdamse haven, blijkt uit een nieuwsbericht (Sonnemans, 2022). Dit fenomeen van makelaarschap getuigt daarmee van opdrachtgever- en opdrachtnemerschap en *outsourcing* en specialisatie.

Een ander kenmerk van de bedrijfsmatige aanpak betreft het gebruik van observatie- en inlichtingenteams. Respondenten gaven voorbeelden waaruit blijkt dat personen die interessant zijn om te corrumpen (omwille van hun werkplek), bijvoorbeeld worden gevolgd. Daarbij wordt informatie ingewonnen over deze personen op zakelijk en privévlak. Dit kan fysiek, bijvoorbeeld bij sport- of horecagelegenheden, maar vaak gebeurt het online. Denk aan het raadplegen van sociale media-accounts zoals LinkedIn, Facebook en Instagram. CSV's zoeken op die manier naar 'zwakke plekken' bij personen. Via deze en andere online platforms selecteert en werft men dus personen in een kwetsbare positie. Personen die bijvoorbeeld familieproblemen of schulden hebben zijn over het algemeen vatbaarder voor corruptie. Deze 'gevaren' van sociale media zijn al in meerdere rapportages naar voren gekomen (o.a. Mehlbaum et al., 2024a; KPMG, 2021 & 2023).

De hoge mate van professionaliteit maken deze criminele opdrachtnemers mogelijk niet enkel aantrekkelijk voor (andere) CSV's. De AIVD (2024) wees in haar jaarverslag reeds in het algemeen op het risico van de geprofessionaliseerde observatie- en inlichtingenteams van CSV's en dat dit het voor statelijke actoren aantrekkelijker maakt om met deze tak van CSV's samen te werken. Het is algemeen bekend dat spionage door middel van geïnfiltreerde of gecorrumpeerde medewerkers voorkomt (zie bijvoorbeeld NCTV, 2025). Dit zou voor statelijke actoren vergemakkelijkt kunnen worden, als zij met op Nederlandse bodem handelende (informatie)-makelaars en/of inlichtingen- en observatieteams, samenwerken. Waarvoor overigens reeds aanwijzingen zijn (De Telegraaf, 2025).

Cultuur en structuur van organisaties en het (on)vermogen om het individu op te vangen

Uit de literatuur blijkt dat personen op verschillende wijzen kwetsbaar kunnen zijn voor corruptie en bedreiging (o.a. Nelen & Kolthoff, 2017, p. 57 – 72; Mehlbaum en anderen, 2024a, p. 49-51, 92, 124, KPMG, 2023, p. 10-12; 2021, p. 14-18; Roks en anderen 2024, p. 67 & 106; Zürcher en anderen, 2024, p. 44, 123, 125-126 & 130 en Boelens en Groothuis (2020). Deze gaan zowel over de sociale omgeving van personen, als diens mentale weerbaarheid, financiële situatie en

statische kenmerken (o.a. leeftijd en geslacht). In de interviews en expertsessies zijn deze kenmerken ook naar voren gekomen, met de meeste nadruk op financiële problemen en de kwetsbaarheid van relaties. Of iemand ook daadwerkelijk met criminelen in zee gaat, ofwel door een financieel motief (of ander motief, zoals spanning) of vanwege een bedreiging, lijkt op basis van de gesprekken maar ook de literatuur in aanzienlijke mate afhankelijk te zijn van de organisatiecultuur en -structuur (zie bv. Gorsira, 2017; Nelen & Kolthoff, 2017; KPMG, 2021 & 2023, zie ook tabel 2).

Daarnaast wordt in reeds uitgevoerde onderzoeken nadruk gelegd op de rol van leidinggevend (o.a. Nelen & Kolthoff, 2017, p. 93; Mehlbaum et al., 2024a, p. 127). Dit geldt eveneens voor de empirische bevindingen uit deze Themastudie. Verschillende respondenten geven aan dat leidinggevend bijdragen aan het versterken of verzwakken van de normconformerende of juist non-conformerende cultuur op de werkvloer. Bovendien wijzen zij erop dat signalering en personeelszorg onder druk staan door schaalvergroting, wisselingen in leiding en afstand van leidinggevend tot het primaire proces. Ontwikkelingen die reeds een kleine 10 jaar eerder zijn gesignaleerd (Zie specifiek: Nelen & Kolthoff, 2017, p. 85 & 93). Daarnaast wordt integriteits- en veiligheidsbeleid niet altijd als prioriteit gezien, of wordt het niet-naleven hiervan zelfs getolereerd, wat doorwerkt naar teams en leidt tot normvervaging, weggijken en verminderde meldingsbereidheid.

De houding van de leidinggevende heeft ook een effect op het veiligheidsgevoel. Wanneer medewerkers ervaren dat meldingen niet serieus worden genomen of geen bescherming bieden, kan dit hun veiligheidsgevoel aantasten en hen kwetsbaar maken voor corruptie of bedreiging, aldus respondenten en expertsessiedeelnemers. Illustratief hiervoor is een bevinding uit een recent onderzoek over bedreiging (in het algemeen) ten aanzien van rijksambtenaren. Hieruit blijkt dat in vele gevallen “ervaren steun vanuit de leidinggevende of organisatie” een negatiever effect heeft dan de bedreiging zelf (Enneüs, 2025, p. 5). Een zodanige houding kan echter ook infiltratie faciliteren, omdat dit ervoor zorgt dat men gemakkelijker ‘onder de radar’ kan blijven opereren. Tegelijkertijd blijkt dat goed voorbeeldgedrag van leidinggevend onvoldoende effect heeft zonder wederzijds vertrouwen binnen teams. Het niet prioriteren en/of niet-naleven, de weerslag hiervan op de cultuur en daaraan gelieerd de meldingsbereidheid op de ‘werkvloer’ en het belang van vertrouwen in de leidinggevende, zijn eerder geconstateerd als relevante factoren (o.a. Nelen & Kolthoff, 2017; Mehlbaum et al., 2024a; Zürcher et al., 2024).

Deze dynamiek speelt blijkens de gesprekken met respondenten en de expertsessies bovendien niet alleen op teamniveau, maar ook organisatiebreed en organisatieoverstijgend, via de *‘tone at the top’*. Het ontbreken van urgentie in hogere lagen heeft een grote invloedssfeer, mede doordat daar het beleid en dus het gewenste normenkader, wordt vormgegeven. Er kan als het ware gesproken worden van verscheidene subculturen binnen en tussen verschillende organisaties en organisatieoverstijgende lagen. Waarbij de cultuur van gremia aan *‘the top’* een signaal afgeeft aan andere (al dan niet uitvoerende) beroepslagen en de subculturen daarbinnen. Dit geldt zowel voor het private als het publieke domein.

Maatschappelijke ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden op macroniveau versterken (systeem)kwetsbaarheden op meso- en microniveau

Op verschillende wijzen versterken maatschappelijke ontwikkelingen systeemkwetsbaarheden op macro- en mesoniveau en kwetsbaarheden op microniveau of wordt door respondenten vermoed dat dit het geval is. Enkele hiervan worden toegelicht. Mensen kunnen druk ervaren door individuele omstandigheden en persoonskenmerken, waarvan het voorstelbaar is dat deze worden versterkt door maatschappelijke veranderingen. Veelgenoemde persoonlijke omstandigheden betreffen familieproblemen en schulden. Andere (niet limitatieve) omstandigheden gaan over het verkrijgen van status, het financieren van een luxe(re) levensstijl of het hebben van een verslaving. Deze omstandigheden hebben over het algemeen in meer of mindere mate een financiële component. Voor vele mensen zijn de afgelopen jaren de vaste lasten gestegen, waar vaak geen evenredige stijging van inkomsten tegenover staat. In het *insider risk report* van Signpost Six (2025, p. 4) is toename van financiële druk ook als risico voor criminele inmenging gesignaleerd.

Daarbij opgeteld stellen respondenten dat we steeds meer in een digitale wereld leven, waardoor we ons continu kunnen vergelijken met een ander. Het is voorstelbaar dat dit soort mechanismen reeds bestaande gepercipieerde financiële druk, bijvoorbeeld door het willen hebben van een luxere levensstijl, vergroten. Met het gevolg dat personen vatbaarder worden voor corruptie. Op basis van onderzoeken omtrent gevolgen van sociale media op de gemoedstoestand, processen van het ervaren van relatieve deprivatie en de link tussen relatieve deprivatie en criminaliteit (o.a. Taylor & Armes, 2024; Samra et al., 2022; Midgely et al., 2021; Vogel et al., 2014; Valkenburg et al., 2021, p. 13; Cho & Kim, 2024; Lilly et al., 2023, p. 9; Liu & Zhao, 2025 en Itskovich, 2024), is beargumenteerd dat dit voorstelbaar is. Hierbij dient wel de kanttekening geplaatst te worden dat deze verbanden niet lineair of universeel vast te stellen zijn en waarschijnlijk context- en persoonsafhankelijk zijn.

Technologie heeft volgens respondenten ook op een andere wijze invloed: aan de ene kant kunnen technologische ontwikkelingen detectie en preventie van criminele inmenging bevorderen. Denk hierbij aan (proactieve) monitoring, *logging* en autorisatiebeheer van systemen. Iets wat over het algemeen nog in de kinderschoenen staat bij organisaties en daarmee een systeemkwetsbaarheid betreft. Deze is ook gesignaleerd in meerdere eerdere analyses (Nelen & Kolthoff, 2017; KPMG 2021 & 2023). Aan de andere kant vergroot de steeds verdergaande automatisering en digitalisering de hoeveelheid vastgelegde gegevens, welke aantrekkelijk zijn voor CSV's. Dit maakt (functies van) zowel ambtenaren als niet-ambtenaren steeds interessanter. Dit kan inmengen in de hand werken. Het kan echter ook resulteren in het overstappen op andere soorten strategieën om aan informatie te komen, zoals hacken.

Ook op demografisch, sociaal-cultureel en politiek-juridisch vlak zijn ontwikkelingen benoemd die mogelijk van invloed kunnen zijn op de wijze hoe en of criminele inmenging zich voordoet. Zo zijn de krapte op de arbeidsmarkt en in samenhang daarmee, vergrijzing, aangehaald als ontwikkelingen die mogelijk de mate van het screenen van personeel negatief beïnvloeden. Ook deze ontwikkeling is eerder geconstateerd (Signpost Six, 2025; KPMG 2021 & 2023). Dit kan infiltratie en corruptie vergemakkelijken. Bovendien is met regelmaat gesteld dat een

normalisering en verharding van (georganiseerde) criminaliteit wordt ervaren. Maar ook verharding van de maatschappij in het algemeen. Onder andere op basis van Miltenburg en collega's (2022) en Den Ridder (2025) wordt in de Themastudie uitgelegd hoe deze diffuse begrippen geïnterpreteerd kunnen worden, maar dat het lastig om te duiden hoe deze dan van invloed zijn op criminele inmenging. Uit de literatuur blijkt dat (affectieve) polarisatie een negatieve invloed kan hebben op sociale cohesie (Lubbers et al., 2025), wat onder meer gaat over het vertrouwen van burgers in elkaar (Woittiez & Van Hulst, 2024). Verminderde sociale cohesie kan vervolgens resulteren in een afname in sociale controle. Sociale controle kan namelijk als een samenhangend onderdeel gezien worden van sociale cohesie (Brock et al., 2019). Wanneer we dit linken aan criminele inmenging, dan is het voorstelbaar dat een toename van polarisatie, resulteert in een afname van de sociale controle, waardoor criminaliteit in het algemeen, maar dus ook criminele inmenging, gemakkelijker onder de radar blijft.

Wat betreft normalisering is een enkele keer zelfs specifiek gewaarschuwd voor een normalisering van verschillende vormen van (gedrag grenzend aan) corruptie. Daarmee zou op verscheidene wijzen de drempel tot het overgaan op corruptie of bedreiging verlaagd worden. Daaraan gerelateerd wordt regelmatig gewezen op het feit dat de houding van bestuurders, directies en leidinggevenden en in het verlengde daarvan de cultuur binnen organisaties, in grote mate bepalend zijn voor het al dan niet plaatsvinden van criminele inmenging. Ook in de literatuur is hier eerder op gewezen. Zoals Nieuwenhuis en Pannekoek (2012, p. 33) bijvoorbeeld uiteenzetten:

De media besteden veel aandacht aan corruptie, waardoor veel organisaties terughoudend en niet transparant zijn op dit gebied. Dit kan tot gevolg hebben dat zij kiezen voor een interne afhandeling waardoor corruptie als fenomeen niet wordt aangepakt. Als dit het geval is, kan corruptie werken als een besmettelijk virus waar mensen door worden aangestoken. Mensen die ontevreden zijn, kunnen vatbaar worden voor corruptie wanneer zij zijn dat mensen die het minder nauw nemen met de regels, hierbij floreren en niet worden aangepakt.

Tot slot kunnen de voorgestelde EU anti-corruptierichtlijn en andere voorgestelde anti-inmenging initiatieven van invloed zijn op de aanpak en preventie van corruptie. Daarmee werken deze mogelijk (op lange termijn) door op of, en zo ja, de wijze waarop corruptie zich manifesteert. Verplaatsingseffecten zijn daarbij niet ondenkbaar, zoals ook is geschetst in de paragraaf omtrent de inzet van criminele inmenging.

Criminele inmenging heeft eroderende werking op functioneren infrastructuren

Uit de analyse van de gesprekken met respondenten en de expertsessieverslagen, blijkt dat criminele inmenging, zowel in de publieke als de private sector, directe en indirecte materiële gevolgen als directe en indirecte immateriële gevolgen heeft. Deze kunnen bovendien op verschillende niveaus (micro, meso of macro) plaatsvinden en op elkaar inwerken. Eén casus kan daarmee al aanzienlijke schade met zich brengen. De effecten op het individu, de organisatie en de maatschappij werken daarmee op elkaar door. Uit verschillende rapporten en onderzoeken zijn (ondermijnende) effecten geïnventariseerd (o.a. Nieuwenhuis en Pannekoek (2012, p. 21-37 & 72-73), Winter en anderen (2017), Mehlbaum en anderen (2024a), KPMG (2021), Lam en anderen

(2018), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2021, p.30-32, p.35), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2022, p.38), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2024, p.22, p.24), Signpost Six (2025, p.8) en Instituut voor Psychotrauma & Stichting Impact, z.d.), waarvan op basis van de interviews en expertsessies blijkt dat deze vrijwel allemaal van toepassing zijn op criminele inmenging. Net zoals bij het niet kunnen stellen dat kwetsbaarheden op persoonsniveau automatisch resulteren in corruptie, dient echter ook bij de effecten voor het individu niet gegeneraliseerd te worden. Zo zijn er bijvoorbeeld ook personen die na een bedreiging juist meer vastberadenheid ervaren bij het uitvoeren van hun werk (Instituut voor Psychotrauma & Stichting Impact, z.d; Mehlbaum et al., 2024a, p. 124; Winter et al., 2017, p. 54).

Wanneer negatieve (ondermijnende) effecten plaatsvinden, dan gaat het onder andere om aantasting van het individueel welzijn en de taakuitvoering en schade op operationeel en economisch vlak voor organisaties. Op macroniveau werkt dit door naar het feitelijk dan wel gepercipieerde (dis)functioneren van de democratische rechtstaat. De doorwerking van (ondermijnende) effecten kan geïllustreerd worden door het voorbeeld van een corrupte ambtenaar. Wanneer deze ontdekt wordt, is regelmatig reeds enige tijd informatie doorgespeeld en/of taken uitgevoerd voor CSV's. Criminelen hebben daarmee hun bedrijfsvoering kunnen continueren of zelfs optimaliseren, wat zonder corrumperen wellicht niet het geval was (indirect materieel). De individuele taakuitvoering is bovendien aangetast op microniveau (direct materieel), en op mesoniveau werkt dit door naar aantasting van de werking van de betreffende organisatie (indirect materieel).

Daarbij kan een corruptiecasus tot onderling wantrouwen bij collega's en tussen samenwerkende organisaties leiden (direct immaterieel). Wat vervolgens binnen en tussen organisaties de verdere samenwerking kan bemoeilijken (indirect materieel). Daarenboven is regelmatig benoemd dat corruptie het vertrouwen van de burger in de overheid aantast (direct immaterieel). De meldings- en medewerkingsbereidheid van burgers wordt daarbij benoemd als (gedeeltelijk) afhankelijk van dit vertrouwen (indirect immaterieel). Deze meldings- en medewerkingsbereidheid is ten dele voor overheidsorganisaties een voorwaarde voor het naar behoren kunnen uitvoeren van hun taken (indirect materieel).

Naar analogie van bovenstaande illustratie kan casuïstiek omtrent bedreigen en infiltreren soortgelijke gevolgen hebben. Dat geldt ook voor het plaatsvinden van criminele inmenging in de private sector, al ligt bij gevolgen op meso- en macroniveau dan sneller de nadruk op de financiële schade. Dat neemt niet weg dat ook de publieke sector financiële schade heeft door criminele inmenging. Als bijvoorbeeld een opsporingsonderzoek misloopt, doordat informatie over het onderzoek is gelekt naar het betreffende CSV, dan kunnen veel tijd, moeite, arbeidsuren en daarmee geld verloren gaan.

Op hoger abstractieniveau kan daarmee gesteld worden dat criminele inmenging een eroderende werking heeft op het functioneren van infrastructuur. Het tast namelijk direct de vitaliteit van de betreffende infrastructuur aan, wat leidt tot aantasting van het vertrouwen in de infrastructuur. Wat verder de vitaliteit en dus het functioneren van de infrastructuur beschadigt.

1 Introductie

1.1 Aanleiding, context en doelstelling

Al meerdere decennia is in Nederland politiek-bestuurlijke aandacht voor georganiseerde criminaliteit (Paoli & Vander Beken, 2014; Fijnaut et al., 1996). Eind jaren '80 verschenen de eerste 'misdaadanalyses' die deze aandacht aanwakkerden (Wever, 2020). Vervolgens is in het verlengde van de politieke onrust over de IRT-affaire in de jaren '90 het eerste grootschalige onderzoek uitgevoerd naar de aard, ernst en omvang van georganiseerde criminaliteit in Nederland (*Kamerstukken II, 24 072, nrs. 10-11, 1996*; Fijnaut et al., 1996). We kennen vanaf dat moment een periodieke 'update' van dit onderzoek, waarbij door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum (WODC) de aard en ontwikkelingen met betrekking tot georganiseerde criminaliteit periodiek inzichtelijk worden gemaakt (Kleemans et al., 1998; Kleemans et al., 2002; Van de Bunt et al., 2007; Kruisbergen et al., 2012; Kruisbergen et al., 2019; Van den Eeden et al., 2026). Deze en andere verdiepende studies van het WODC, verscheidene onderzoeksinstituten, universiteiten en opsporings- en rechtshandavingsorganisaties, hebben gedurende de jaren via verschillende invalshoeken licht geworpen op georganiseerde criminaliteit en de wijze waarop criminele samenwerkingsverbanden misbruik maken van legale infrastructuren en processen. Eén onderdeel daarvan betreft het inmengen van criminelen in bonafide (overheids)organisaties. Recentelijk is de politiek-bestuurlijke belangstelling voor dit aspect toegenomen. Met name wat betreft corruptie, maar ook bedreiging en infiltratie staan op de radar.

Zo heeft (oud-)minister van Justitie & Veiligheid David van Weel eind 2024 aangekondigd dat vanaf 2025 doorlopend vijf miljoen euro ter beschikking wordt gesteld voor de bestrijding van corruptie (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2024a). Bovendien wordt het stelsel Bewaken en Beveiligen aangepast, opdat deze beter bestand is tegen de geweldsdreiging vanuit criminele samenwerkingsverbanden (*Kamerstukken II, 29911, nr. 395, 2023*). DGO heeft daarbij geconstateerd dat onder professionals grote zorgen zijn ten aanzien van corruptie, bedreiging en infiltratie. Het kabinet heeft mede in dit kader recentelijk de rijksbrede anti-corruptieaanpak gepresenteerd. Om deze aanpak verder vorm te geven zal naast de *National Risk Assessment Corruptie* (NRA Corruptie) van het WODC, gebruik gemaakt worden van het DON en de voorliggende themastudie (*Kamerstukken II, 29911, nr. 472, 2025*). Het doel van de themastudie betreft dan ook het bieden van inzichten in de systeemkwetsbaarheden en de ondermijnende effecten van corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in Nederland, ten behoeve van strategische beleidskeuzes op nationaal niveau.

Hoewel criminele inmenging niet nieuw is in Nederland – in het rapport van Fijnaut en anderen (1996) schreef men eerder over het gebruik contrastrategieën door criminele samenwerkingsverbanden, zoals corruptie en geweld – lijkt het vaker in de actualiteit te komen. De recente geschiedenis toont dat corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in verschillende onderdelen van ons overheidsapparaat voorkomen. Eén van de bekendste corruptiezaken gaat over de 'platte' douanier Gerrit G. Hij is in 2020 in hoger beroep veroordeeld voor het doorlaten van containers met cocaïne in ruil voor geld (Gerechtshof Den Haag, 2020). Andere casussen betreffen onder andere politiemol Mike D. en de ex-gemeenteambtenaar Mildred van D. die paspoorten heeft vervalst voor Taghi en consorten (NOS, 2017; NOS, 2023). Een recenter voorbeeld betreft de veroordeling van een nu ex-politieagent.

Deze politieagent heeft computervredebreuk gepleegd ten behoeve van een persoon uit het drugscircuit en is veroordeeld voor passieve ambtelijke omkoping (Rechtbank Overijssel, 2025a & 2025b).

Ondanks dat deze en andere corruptiezaken niets zeggen over de mate waarin corruptie ‘structureel’ voorkomt in Nederland, geven ze wel weer hoe de georganiseerde criminaliteit gebruikmaakt van de kennis en kunde binnen verschillende (overheids)organisaties. Dit blijkt ook uit de bevindingen uit van de *Corruption Perceptions Index* (CPI) van Transparency International (TI) van 2024. Nederland is toen een punt gedaald en daarmee gezakt naar plek 8 (Transparency International, 2026a). Eén van de punten van zorg die TI bij deze degradatie aanhaalt, betreft corruptie in relatie tot georganiseerde criminaliteit (Admiraal, 2025). Voor het jaar 2025 is Nederland op plek 8 gebleven (Transparency International, 2026b).

Ten aanzien van bedreiging zijn er eveneens spraakmakende voorbeelden, zoals het uitbranden van de auto van burgemeester Buma. Vermoedelijk was de aanleiding van de brandstichting zijn bestuurlijke focus op het aanpakken van drugscriminaliteit (Van den Berg, 2024). Ook bedrijven en hun werknemers kunnen slachtoffer worden. In 2019 zijn de eigenaar en medewerkers van een fruitimporteur uit Hedel langdurig zowel fysiek als verbaal bedreigd, omdat men aangifte had gedaan naar aanleiding van cocaïne tussen de fruitlading (NOS, 2020).

Tot slot blijkt het er een reële kans te zijn dat de georganiseerde criminaliteit kan infiltreren in organisaties. Zo schatte KPMG (2023) het risico dat criminelen of aan CSV's gelinkte personen via de reguliere sollicitatieprocedure bij de Belastingdienst binnen zouden komen, hoog in. Naar aanleiding van dit rapport heeft de Belastingdienst flinke stappen genomen om deze kwetsbaarheden te mitigeren (*Kamerstukken II, 31 066, nr. 1379, 2024*). Bovendien zijn er signalen dat criminele samenwerkingsverbanden jongeren binnen hun netwerken naar het Scheepvaart & Transportcollege sturen, zodat zij later een voor de drugshandel strategische baan kunnen bemachtigen (Van der Werff & Oosterom, 2023).

Bovenstaande casuïstiek toont dat corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit zich op diverse manieren kunnen voordoen. Om overzicht te bewaren en aanknopingspunten te kunnen bieden voor strategische beleidskeuzes, heeft deze themastudie een drieledige focus. Ten eerste wordt de kennis die reeds beschikbaar is omtrent corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in Nederland gebundeld, met nadruk op de actuele ontwikkelingen. Hiervoor wordt uit openbare bronnen, zoals (grijze) literatuur en nieuwsberichten, en interviews met professionals binnen het ondermijningsdomein geput. Ten tweede wordt, naast het belichten van de fenomenen zelf, gefocust op de systeemkwetsbaarheden en ondermijnende effecten van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit. Voorbeelden van mogelijke effecten betreffen een daling van het vertrouwen in de werking van de democratische rechtsstaat of een daling van de internationale positie van Nederland (Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 2021 & 2024). Dit onderzoek tracht echter concreter te maken hoe deze effecten zich voordoen met betrekking tot personen, organisaties en de maatschappij: op welke wijze voelen zij de schade? Bovendien blijkt uit de eerder beschreven casuïstiek dat het beïnvloeden van personen zowel in publieke (ambtelijke) als private sferen plaatsvindt. Het kabinet is zich hiervan bewust en zet daarom in op het verwerven van kennis en kunde ten behoeve van het integraal bestrijden van georganiseerde criminaliteit door publieke én private partners (*Kamerstukken II, 29911, nr. 454, 2024*). Dit maakt het voor

beleidsvorming waardevol om de verschillen en overeenkomsten in systeemkwetsbaarheden en ondermijnende effecten binnen de publieke en private sector in kaart te brengen. Ten derde wordt ingegaan op maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed (kunnen) zijn op criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit. Maatschappelijke ontwikkelingen kunnen namelijk systeemkwetsbaarheden laten toenemen of afnemen en daarmee (al dan niet indirect) criminele inmenging beïnvloeden.

Ten behoeve van deze brede doelstelling is een onderzoeksvraag met deelvragen opgesteld. Deze worden in de volgende paragraaf behandeld. Omdat hierboven al van verschillende begrippen gebruik is gemaakt en deze ook in de onderzoeks- en deelvragen voorkomen, zal ter verduidelijking de lezer eerst meegenomen worden in de definities die voor de themastudie worden gehanteerd.

1.2 Begrippenkader

Voordat verder ingegaan wordt op de gebruikte definities, dient de kanttekening gemaakt te worden dat de begrippen ‘*contested concepts*’ (kunnen) zijn. Binnen de criminologie zijn er een aantal begrippen waarvan het vermoeden is dat hier nooit volledige consensus over zal bestaan. In het internationale (wetenschappelijke) debat is “wittenboordencriminaliteit” daar één van, maar ook georganiseerde criminaliteit ontspringt deze dans niet (Hagan, 2006; Paoli & Vander Beken, 2014). Dichterbij huis kan hetzelfde gesteld worden over het begrip “ondermijning”. Ondermijning betreft een Nederlandse term en wordt voor verschillende criminaliteitsfenomenen, strafbare feiten en maatschappelijke kwesties gebruikt (Roks et al., 2024). Communicatie omtrent de onderliggende problematiek kan daardoor niet alleen in de internationale sferen voor verwarring zorgen, mede omdat een passende vertaling lastig blijkt, maar ook binnen eigen grenzen is het voor partners in het veiligheidsdomein niet eenduidig wat met het begrip wordt bedoeld (zie o.a. Boutellier et al., 2020; Eski et al., 2021; Nelen et al., 2022; Nelen et al., 2023). Hoewel deze semantische discussies van meerwaarde zijn, gaan deze te ver voor dit rapport. Ze illustreren echter wel het belang van het spreken van een ‘gezamenlijke taal’. Dit is van belang, omdat zo duidelijk is wat wel en niet binnen de scope van het onderzoek valt.

Voor het Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland (DON) is een conceptueel model ontwikkeld, dat hieronder nog verder wordt toegelicht. De onderliggende en andere themastudies sluiten aan op dit model, maar gaan dieper in op de onderzochte onderwerpen dan zal gebeuren in het DON. Voor het DON worden een aantal specifieke definities gehanteerd. Hieronder volgt eerst een bespreking van de definities die gebruikt worden voor georganiseerde criminaliteit, criminele inmenging, corruptie, bedreiging, infiltratie, en de publieke en private sector. De specifieke definities die in het DON worden gebruikt, en waar deze themastudie aansluiting bij vindt, staan opgenomen in Bijlage 1.

Op basis van verkennend literatuuronderzoek zijn keuzes gemaakt met betrekking tot de definities die zijn toegekend aan bepaalde begrippen en daarmee de afbakening van het onderzoek. Hieronder volgt per begrip de gekozen definitie. In Bijlage 1 is extra toelichting te vinden op de gemaakte keuzes en afbakening. Daarnaast staat in Bijlage 2 een uiteenzetting over de hindernissen bij het doen van onderzoek naar criminele inmenging.

Georganiseerde criminaliteit

Voor georganiseerde criminaliteit wordt in deze Themastudie aangesloten bij de veelgebruikte definitie van Fijnaut et al. (1996, p.24-25), die ook ten grondslag ligt aan de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* van het WODC:

“Er is sprake van georganiseerde criminaliteit indien groepen die primair gericht zijn op illegaal gewin systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving, en in staat zijn deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen, in het bijzonder door de bereidheid te tonen fysiek geweld te gebruiken of personen door middel van corruptie uit te schakelen.”

Het gebruik van geweld en corruptie wordt binnen deze definitie beschouwd als wezenlijk onderdeel van de wijze waarop criminele samenwerkingsverbanden hun illegale activiteiten beschermen en faciliteren.

Criminele inmenging

Criminele inmenging wordt in deze studie opgevat als een effect van beïnvloeding door georganiseerde criminaliteit op legale organisaties:

“Bij criminele inmenging worden taken van personen, processen en beslissingen binnen bonafide (overheids)organisaties door beïnvloeding door georganiseerde criminaliteit verstoord. Handelingen, processen en beslissingen worden dan niet meer (enkel) uitgevoerd dan wel genomen in het belang van de individuele werkzaamheden, het bedrijf, de organisatie of de maatschappij, maar in het belang van de activiteiten van één of meerdere criminele samenwerkingsverbanden.”

De focus ligt hierbij op illegale of oneigenlijke beïnvloeding van legale actoren. Beïnvloeding binnen of tussen criminele samenwerkingsverbanden onderling valt buiten de scope van dit onderzoek.

Corruptie

Voor corruptie wordt een gedragsgerichte definitie gehanteerd, waarin het handelen van individuen centraal staat. Corruptie wordt gedefinieerd als:

“Misbruik [...] van toegekende bevoegdheden of macht voor persoonlijk gewin (FIOD, 2021; Transparency International, 2024). Onder persoonlijk gewin wordt ook het uitblijven van problemen verstaan.” (Zürcher et al., 2024, p. 6).

In deze Themastudie gaat het hierbij zowel om ambtelijke als niet-ambtelijke corruptie, met dien verstande dat altijd sprake is van een derde actor, waarbij deze derde actor (gelieerd aan) een crimineel samenwerkingsverband is. Corruptie kan daarmee verschillende strafbare en niet-strafbare gedragingen omvatten en beperkt zich niet tot klassieke omkopingsrelaties.

Ter afsluiting wordt nog het volgende opgemerkt: volgens de definitie van corruptie die wordt gehanteerd voor dit onderzoek, kan onder persoonlijk gewin ook het uitblijven van problemen worden verstaan. De oplettende lezer zou zich dus kunnen afvragen, waarom bedreiging niet onder corruptie wordt geplaatst. Hoewel deze constatering niet onjuist is, kan gesteld worden dat iemand die misbruik maakt van zijn functie of bevoegdheden om er beter of niet slechter van te worden, enkel dader is. Een persoon die bedreigd wordt, en daardoor de functie of bevoegdheden misbruikt, is dader, maar óók slachtoffer. Hypothetisch gezien zouden voor deze strategieën van

criminele inmenging verschillende (systeem)kwetsbaarheden en (ondermijnende) effecten kunnen bestaan. Vandaar dat dit conceptueel onderscheid is gemaakt.¹

Bedreiging

Bedreiging wordt in deze Themastudie breed opgevat en omvat zowel fysieke als niet-fysieke vormen van druk. Aangesloten wordt bij de definitie van Winter et al. (2017):

“Bij bedreiging gaat het om alle vormen van geweld of agressie waarmee criminelen proberen (besluitvormings)processen te beïnvloeden. Daarbij gaat het niet alleen om geweld en agressie zelf, maar ook om het dreigen hiermee. Voorbeelden hiervan zijn dreigend telefoon/mail-/briefverkeer, fysieke bedreiging, chantage en intimidatie” (Winter et al., 2017, p. 15).

Ook bedreiging van naasten van betrokkenen valt binnen deze definitie.

Infiltratie

Tot slot wordt infiltratie opgevat als een specifieke strategie van criminele inmenging. Aangesloten wordt bij de definitie van Savona en Berlusconi (2015):

“Elk geval waarin een natuurlijke persoon die tot een criminele organisatie behoort of namens een criminele organisatie handelt, of elk geval waarin een reeds geïnfiltreerde rechtspersoon, financiële en/of menselijke middelen investeert om deel te nemen aan het besluitvormingsproces van een legitiem bedrijf” (Savona & Berlusconi, 2015, p. 19). In deze Themastudie worden overheidsorganisaties gelijkgesteld met een “legitiem bedrijf”.

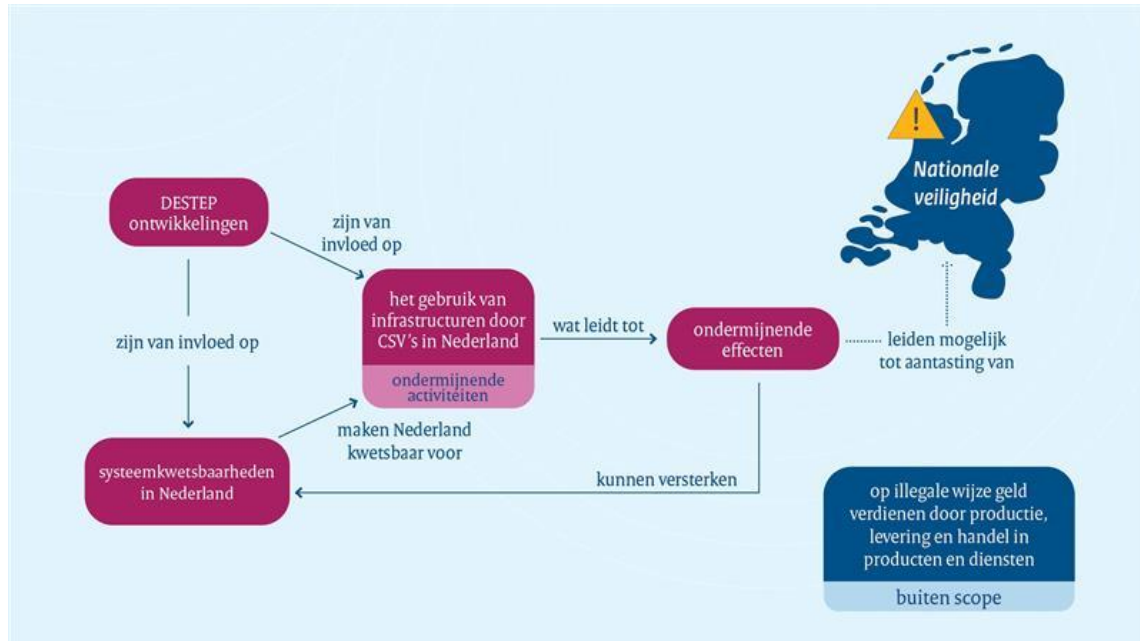
In deze Themastudie wordt de financiële component buiten beschouwing gelaten en ligt de focus op het strategisch plaatsen van personen binnen legitieme organisaties, met als doel invloed uit te oefenen op processen en besluitvorming.

¹Ten overvloede: uiteraard kunnen slachtofferschap en daderschap door elkaar lopen, bijvoorbeeld wanneer iemand eerst een financiële vergoeding krijgt en vervolgens bedreigd wordt wanneer hij of zij wil stoppen.

1.3 Conceptueel model, onderzoeksvraag en deelvragen

Zoals hierboven geïntroduceerd dient het conceptueel model van het DON als basis voor deze themastudie. De definities die worden gebruikt in het DON, en waar deze themastudie aansluiting bij zoekt, zijn te vinden in Bijlage 1.

Figuur 1: Visuele weergave van het conceptueel model van het Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland (DON)

Op basis van het conceptueel model en met inachtneming van de definities zoals hierboven beschreven, is de volgende onderzoeksvraag opgemaakt:

“In hoeverre zijn er in Nederland systeemkwetsbaarheden en ondermijnende effecten met betrekking tot het gebruik van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit?”

De bijbehorende deelvragen betreffen:

1. Wat is in Nederland de aard van criminele inmenging in relatie tot georganiseerde criminaliteit?
2. In welke mate bestaan er in Nederland systeemkwetsbaarheden ten aanzien van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit, verschillen deze per fenomeen en verschillen deze in het publieke en private domein?
3. In hoeverre zijn er DESTEP-ontwikkelingen die van invloed zijn of kunnen zijn op (systeemkwetsbaarheden voor) criminele inmenging in Nederland door georganiseerde criminaliteit en wat betekent dit voor de mogelijk daarmee gepaarde ondermijnende effecten?
4. In hoeverre is in Nederland sprake van ondermijnende effecten met betrekking tot het gebruik van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit?

1.3.1 Afbakening

Door de invulling van het “georganiseerde criminaliteitsbegrip” kan de onderzoeksvraag en daarmee de scope van het onderzoek ruim worden opgevat. De definitie geeft meer sturing aan de ‘wie’ (*groepen die primair zijn gericht op illegaal gewin*) dan aan de ‘wat’ (*systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving*). Het woord “Misdaden” kan immers allerlei soorten delicten inhouden. Omdat bij de aanpak van ondermijning de laatste jaren de meeste nadruk is komen te liggen op georganiseerde drugscriminaliteit (zie o.a. van Wijk et al., 2020; van Wingerde et al., 2023), ligt in het verlengde daarvan de focus van dit onderzoek bij criminele inmenging in relatie tot de georganiseerde drugscriminaliteit. De veronderstelling is namelijk dat door de aandacht voor georganiseerde drugscriminaliteit, de kennis omtrent criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit met name in die hoek is te vinden.

Daarom zijn zowel in de publieke als de private sector met name de medewerkers van organisaties bevraagd die reeds eerder te maken hebben gehad of gehad zouden kunnen hebben met criminele inmenging door georganiseerde drugscriminaliteit. Daarbij zijn personen die in dit verband opsporingsonderzoek, vervolging of bewaking en beveiliging uitvoeren, benaderd. Er zit echter ook een meer verkennende component aan dit onderzoek. Er is daarom onder andere contact gezocht met de IOD van de Nederlandse Arbeidsinspectie, in het kader van mogelijke criminele inmenging in relatie tot zorgfraude door criminele samenwerkingsverbanden. Hier wordt verder op ingegaan in het methodenhoofdstuk en Bijlage 3.

2 Methode

Dit hoofdstuk beschrijft de methodologische aanpak van het onderzoek. Achtereenvolgens wordt ingegaan op het onderzoeksontwerp, de verschillende methoden van dataverzameling, de data-analyse, het validatie- en schrijfproces en de kwaliteiten en beperkingen van het onderzoek. Tot slot worden de privacy- en ethische overwegingen besproken en wordt de keuze voor een kwalitatieve onderzoeksbenadering toegelicht. In Bijlage 3 wordt dieper ingegaan op de gemaakte methodologische keuzes, inclusief bijbehorende overwegingen.

Onderzoeksontwerp

Het onderzoek kent een kwalitatief onderzoeksontwerp, waarbij gebruik is gemaakt van meerdere databronnen. Door de combinatie van literatuuronderzoek, interviews, expertsessies en nieuwsberichtenanalyse is gestreefd naar datatriangulatie en een zo volledig mogelijk beeld van criminele inmenging, de onderliggende systeemkwetsbaarheden, ondermijnende effecten en relevante DESTEP-ontwikkelingen.

Literatuuronderzoek

Er is literatuuronderzoek uitgevoerd naar corruptie, infiltratie en bedreiging door georganiseerde criminaliteit. Daarbij is gebruikgemaakt van wetenschappelijke, niet-wetenschappelijke en grijze literatuur, waaronder rapporten van onderzoeksinstellingen en opsporingsinstanties. De literatuurzoekslagen zijn uitgevoerd via Google Scholar, Google en ResearchGate, mede met toepassing van de sneeuwbalmethode. Aanvullende literatuur is gedurende het onderzoek geraadpleegd naar aanleiding van bevindingen uit interviews, expertsessies en nieuwsberichten.

Interviews

Om actuele ontwikkelingen en praktijkervaringen te betrekken, zijn semigestructureerde diepte-interviews afgenomen met experts uit de publieke en private sector. Bij semigestructureerd diepte-interviews wordt vooraf in een topiclijst bepaald welke onderwerpen worden behandeld, maar wordt ook ruimte genomen om vervolgvragen te stellen om dieper in te kunnen gaan op gegeven antwoorden (Adams, 2015). De interviews vonden plaats tussen 15 mei en 2 september 2025 en werden zowel fysiek als online afgenomen. De topiclijst van de semigestructureerde interviews is gebaseerd op het literatuuronderzoek, en is intern getoetst en aangescherpt. Afhankelijk van de rol en expertise van de respondent is flexibel met de topiclijst omgegaan.

In totaal zijn in 41 interviews 59 personen gesproken. Respondenten zijn geworven via netwerken van het SKC en door gerichte benadering van organisaties. Hoewel daarmee sprake is van een gelegenheidssample, is zoveel mogelijk gebruikgemaakt van wat Glaser en Straus (1967) “*theoretical sampling*” noemen. Er worden dan specifieke onderzoekssubjecten gezocht om eerdere resultaten te bevestigen, verwerpen of nuanceren (Kleemans et al., 2008). In het begin van de interviewfase is het net breed uitgegooid onder de publieke sector. Vervolgens is gekeken welke organisaties (en dus perspectieven) nog misten. Op basis daarvan zijn andere respondenten nog benaderd om mogelijke ‘gaten’ zo veel mogelijk af te dichten. Respondenten waren werkzaam binnen onder meer opsporing, vervolging, toezicht, openbaar bestuur, compliance, private opsporing en wetenschap.

Expertsessies

Tijdens de analyse van de interviews zijn twee expertsessies georganiseerd, één voor de publieke en één voor de private sector. Deze sessies dienden ter voorlopige validatie van de bevindingen en boden ruimte voor verdere duiding en nuancering. De notulen zijn ter verificatie voorgelegd aan de deelnemers en waar nodig verwerkt in de verdere analyse.

Nieuwsberichtenanalyse

Aanvullend is een kwalitatieve analyse uitgevoerd van nieuwsberichten over corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in de periode januari 2022 tot en met juni 2025. De artikelen zijn geselecteerd uit zeven landelijke dagbladen. Per thema en per maand is een aselechte steekproef getrokken, wat resulteerde in 219 geanalyseerde artikelen.

Data-analyse

De interviews zijn, indien toestemming is gegeven door de respondent, letterlijk getranscribeerd; in andere gevallen zijn gespreksverslagen opgesteld en door respondenten gevalideerd. De data zijn gecodeerd in ATLAS.ti met thematische en open codes, gevolgd door een patroonanalyse. Om mogelijke tunnelvisie te beperken, vond regelmatig overleg plaats met andere onderzoekers binnen het SKC. De nieuwsberichten zijn door een tweede onderzoeker open gecodeerd in Microsoft Excel. Gedurende het coderingsproces is structureel overleg gevoerd met de hoofdonderzoeker om consistentie en interpretatieve betrouwbaarheid te waarborgen.

Schrijfproces en validatie

De resultaten zijn tot stand gekomen via datatriangulatie tussen literatuur, interviews, expertsessies en nieuwsberichten. Het schrijfproces bestond uit meerdere feedbackrondes. Waaronder interne meeleesrondes en een validatieronde onder respondenten. Daarbij is op een concept feedback op hoofdlijnen gevraagd aan een externe lezer.

Kwaliteiten en beperkingen

De kracht van het onderzoek ligt in de mogelijkheid om criminele inmenging in maatschappelijke context te plaatsen en recente ontwikkelingen te duiden. Tegelijkertijd kent het onderzoek beperkingen, onder meer door het *dark figure* bij fenomenen als corruptie, bedreiging en infiltratie en door beperkingen in generaliseerbaarheid. Dit is immers niet mogelijk bij kwalitatief onderzoek, in ieder geval niet zoals dit bij statistisch onderzoek het geval is. Om dit zoveel mogelijk op te vangen, is voor de interviews gestreefd naar variatie. Bovendien was het, omwille van de omvang, niet mogelijk om alle relevante beroepsgroepen te betrekken in het empirische gedeelte van het onderzoek. In Bijlage 2 is meer te lezen over de hindernissen bij het doen van onderzoek naar criminele inmenging.

Ten slotte is de privacy van de respondenten geborgd door het gebruik van informatie- en toestemmingsformulieren, anonimisering van data en beveiligde opslag. Respondenten konden hun deelname op elk moment beëindigen.

3 Criminele inmenging: wat we (niet) weten

In dit hoofdstuk wordt in vogelvlucht het kennislandschap van criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit in Nederland besproken, op basis van (Nederlandse) literatuur. Eerst wordt toegelicht op welke wijze beroepen in ‘de bovenwereld’ criminaliteit kunnen ondersteunen. Dit gegeven maakt het immers interessant voor criminelen om te corrumpen, bedreigen of infiltreren. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van publicaties die inzicht bieden in criminele inmenging.

Er is eerder onderzoek gedaan naar verschillende sectoren en organisaties en hun ervaringen met corruptie, criminele beïnvloeding en/of criminele inmenging. Echter bestaat naar weten van de onderzoekers nog geen studie waarin een hoog-over overzicht wordt verschaft van de overeenkomsten en verschillen tussen deze sectoren en organisaties op het gebied van criminele inmenging. Dit is van belang, zodat het voor strategische beleidsvorming duidelijk is waar op nationaal niveau kan worden ingezet en waar meerdere sectoren gelijktijdig kunnen worden aangepakt. Daarnaast maakt dit inzichtelijk in welke mate differentiatie nodig is in maatregelen voor verschillende sectoren en organisaties.

Daarbij is gebruikgemaakt van zowel recente als oudere literatuur. Het meenemen van oudere literatuur heeft twee redenen: enerzijds omdat deze laat zien dat bepaalde patronen of trends al langere tijd spelen, en anderzijds omdat er voor specifieke sectoren of organisaties geen recenter onderzoek beschikbaar is. Het dient dus als ‘kapstok’ om de empirie te kunnen bevragen. Dit betekent dat de besproken inzichten op basis van de literatuur niet voor alle organisaties/gebieden noodzakelijkerwijs een actueel beeld geven van de huidige situatie, maar moeten worden gelezen als een weergave van hoe criminele inmenging in deze sectoren en organisaties ten tijde van het betreffende onderzoek werd begrepen.

Er is een afbakening gemaakt voor vier beroepssectoren. Dit betreffen: ‘ambtenaren en bestuurders’, ‘toezicht, opsporing en rechtshandhaving’, ‘de dienstverlenende (financiële, juridische en vastgoed) sector’ en ‘beroepen in het buitengebied’. Daarbij is in het bijzonder gelet op het wel (of niet) vermelden van corruptie, infiltratie of bedreiging (of soortgelijke termen), die deels kunnen overlappen. Daarnaast wordt verder ingezoomd op de dynamiek van havens en logistiek in relatie tot criminele inmenging. Dit wordt niet besproken als aparte beroepsgroep, maar als specifiek werkgebied. Op havens zijn immers ook toezichthouders werkzaam. Voor de volledigheid worden deze categorieën apart besproken, omdat het een andere invalshoek betreft. Ter afsluiting wordt op basis van de literatuur een overzicht gegeven van wat op het moment van schrijven bekend is over (systeem)kwetsbaarheden, (ondermijnende) effecten en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit.

3.1 Bovenwereldse beroepen en criminaliteit

Voordat op de beroepsgroepen en de haven wordt ingegaan, is enige context over werk in relatie tot criminaliteit van belang. Uit de literatuur is bekend dat “gewone beroepen” op verschillende wijzen in verbinding kunnen staan met criminaliteit. Deze kunnen “concrete gelegenheid” bieden, criminele activiteiten van anderen faciliteren of deze activiteiten en daders afschermen (Van de Bunt et al., 2011, p. 86). Dit staat in verband met “*social embeddedness*” (Van de Bunt et al., 2014,

p. 322-324). Dit houdt in dat reeds aanwezige sociale relaties en (fysieke) structuren criminaliteit stimuleren én bepalen hoe die criminaliteit zich dan manifesteert. Het kan daarmee opgedeeld worden in *structural embeddedness* en *relational embeddedness* (Van de Bunt et al., 2014, p. 322-324). De invulling van deze begrippen toont overeenkomsten met de lezing van wat in deze themastudie onder infrastructuur, gelegenheidsstructuur en systeemkwetsbaarheid wordt verstaan.

De eerste component, *structural embeddedness*, heeft betrekking op hoe de legale infrastructuur mogelijkheden biedt om criminele activiteiten uit te voeren. Het gaat echter niet alleen om de mogelijkheden, maar ook om het feit dat wanneer gebruik wordt gemaakt van die mogelijkheden, dit niet opvalt. Legale handelingen dienen dan als een dekmantel voor een illegale activiteit. Dit kan met en zonder medeweten van anderen gebeuren. Smokkelwaar kan bijvoorbeeld verstopt worden tussen normale goederenstromen. Maar een havenmedewerker kan ook ‘bijpak’ tijdens zijn gewone werkzaamheden wegbrengen, waardoor het niet opvalt. Beroepen waarbij sprake is van een grote mate van beslissings- en/of bewegingsvrijheid, zijn daarbij extra aantrekkelijk (Van de Bunt et al., 2011). Zeker wanneer beroepen een bepaalde poortwachtersfunctie dienen, is het voor criminelen van meerwaarde om deze personen te beïnvloeden of zelf op deze functie te gaan zitten.

Relational embeddedness verwijst naar hoe de samenwerking bij criminele activiteiten ingebed is in (voorafgaande) sociale relaties. Vaak gaat dit om familie- en vriendenrelaties, maar hierbij kan ook gedacht worden aan collega's. Als je criminele activiteiten gaat uitvoeren kun je immers niet op legale geschillenbeslechting terugvallen. Het is dan van belang dat je elkaar kunt vertrouwen. Een diepere inbedding in sociale relaties kan daarmee zorgen voor de continuïteit van de criminele activiteiten. Het kan echter ook een keerzijde hebben. Wanneer je als crimineel zódanig verweven bent met je eigen sociale context, kan het lastig zijn om je activiteiten uit te breiden. Het kan dus voordeliger zijn om met regelmaat ‘nieuwe vrienden’ te maken en contacten aan te knopen (Van de Bunt et al., 2014, p. 322- 323). Het gaat dan immers om het hebben van ‘de juiste vrienden’ op ‘de juiste plekken’. Uit het vervolg van dit hoofdstuk zal blijken dat, hoewel sociale relaties dus een belangrijke factor zijn in het hebben van toegang tot deze personen en/of hun posities in de legale wereld, nog andere factoren hier een rol in spelen.

3.2 Corruptie, bedreiging en infiltratie in verschillende beroepsgroepen

In dit deel van het hoofdstuk wordt voor vier verschillende beroepsgroepen een overzicht gegeven van wat bekend is over criminele inmenging. Het gaat om ‘ambtenaren en bestuurders’, ‘toezicht, opsporing en rechtshandhaving’, ‘dienstverlenende (financiële, juridische en vastgoed-) sector’ en ‘beroepen in het buitengebied’. Onder ‘beroepen in het buitengebied’ vallen (werknemers van) organisaties en bedrijven die zich veelal op het platteland bevinden, zoals tuinbouw, boerenbedrijven en vakantieparken. In vergelijking met de zoekslagen voor de andere categorieën, kwamen voor de categorie ‘ambtenaren en bestuurders’ de meeste resultaten naar voren. Bij de zoekslagen van alle categorieën zaten er eveneens publicaties bij die niet per se (hoofdzakelijk) gaan over corruptie, infiltratie en/of bedreiging. Gezien de afbakening van deze studie, wordt hier enkel naar verwezen wanneer dat van meerwaarde wordt geacht in relatie tot criminele inmenging, bijvoorbeeld omdat er een kennislacune is geconstateerd. Per beroepsgroep worden,

zover mogelijk, op hoofdlijnen de aard van het fenomeen beschreven in relatie tot de specifieke categorie.

Naast het beschrijven van de vier beroepsgroepen in relatie tot criminele inmenging wordt in paragraaf 3.3 specifiek ingezoomd op havens en logistiek. Wanneer criminele inmenging wordt besproken in deze context, gebeurt dit voor het grootste deel als onderdeel van transitcriminaliteit als geheel. Er wordt daarmee veelal niet ingezoomd op specifieke beroepsgroepen, zoals bijvoorbeeld wel wordt gedaan voor politieke ambtsdragers, maar juist in meer overkoepelende wijze ingegaan op welke functies op deze locatie een rol kunnen spelen in het faciliteren van criminele inmenging. Omdat de haven- en logistieke sector hiermee een beroepsgroep-overstijgend knooppunt vormt, is ervoor gekozen dit domein afzonderlijk en als laatste te beschrijven.

3.2.1 Ambtenaren en bestuurders

Criminele beïnvloeding van het lokale openbaar bestuur vormt een belangrijk aandachtspunt binnen de literatuur over ondermijning door georganiseerde criminaliteit. Er kan verwevenheid ontstaan tussen bestuurlijke en criminele belangen, doordat bestuurders en ambtenaren dicht op de uitvoering en besluitvorming staan. Deze beïnvloeding kan verschillende vormen aannemen, waaronder corruptie, bedreiging en infiltratie. Waar corruptie duidt op het misbruiken van een publieke positie voor persoonlijk gewin, heeft bedreiging betrekking op het onder druk zetten van bestuurders of ambtenaren, en betreft infiltratie de structurele vermenging van criminele netwerken met bestuurlijke of politieke kringen.

De publicaties van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* laten zien dat dergelijke vormen van beïnvloeding lang niet altijd zichtbaar zijn, maar wel degelijk kunnen voorkomen. Waar in de eerste drie rapportages nauwelijks sprake leek van corruptie of andere vormen van ‘onwettige beïnvloeding’ binnen de politiek, beschrijft de vierde ronde een casus waarin een crimineel erin slaagde een positie te verwerven binnen lokale netwerken en via die weg in contact kwam met een wethouder die mogelijk iets voor hem kon betekenen (Kruisbergen et al., 2012, p. 17 & 182). Zoals ook Soudijn en Akse (2012, p. 134) signaleren in hun *Criminaliteitsbeeldanalyse Witwassen*, kunnen criminelen met hun illegaal verkregen vermogen trachten invloed uit te oefenen op gemeentelijke besluitvorming.

Tegen deze achtergrond volgt hieronder een nadere uiteenzetting van wat in de Nederlandse literatuur bekend is over de verschillende vormen van criminele inmenging in relatie tot het lokaal openbaar bestuur. Achtereenvolgens wordt ingegaan op corruptie, bedreiging en infiltratie, waarbij per vorm wordt besproken hoe deze zich kunnen manifesteren, welke mechanismen eraan ten grondslag liggen en welke empirische aanwijzingen daarvoor bestaan.

Corruptie

In de afgelopen 10 jaar zijn enkele Nederlandse onderzoeken gedaan naar corruptie in het lokaal openbaar bestuur in relatie tot georganiseerde criminaliteit. In 2017 is door Winter en anderen een studie gedaan naar “criminele beïnvloeding van het lokale openbaar bestuur”. Daarbij zijn burgemeesters, wethouders, raadsleden, ambtenaren openbare orde en veiligheid (OOV), gemeentesecretarissen en griffiers bevestigd naar hun ervaringen met omkoping (corruptie in enge zin), infiltratie en bedreiging. Daaruit bleek dat slechts veertig van de 3.959

enquête deelnemers een (poging tot) omkoping met crimineel doel had meegemaakt (Winter et al., 2017, p. 38). Voor dit lage aantal geeft men als mogelijke verklaring dat deze vraag niet door iedereen die (een poging tot) omkoping heeft meegemaakt, eerlijk is ingevuld. Al kan het zo zijn dat het gewoonweg in zodanig kleine mate voorkomt.

Zoals eerder beschreven wordt criminele inmenging in het lokaal openbaar bestuur ook niet in iedere ronde van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* beschreven. Een van de casussen waarbij corruptie wel voorkomt betreft een gemeenteambtenaar en een aantal politieagenten die een bordeelhouder helpen met (verheimelijken van) mensenhandel en illegale prostitutie (Kleemans et al., 1998).

Uit een onderzoek naar omkoping, bedreiging en intimidatie binnen vijf gemeenten in Nederland kwamen soortgelijke uitkomsten (Broekhuizen et al., 2019). Slechts 2,5% van de deelnemers heeft te maken gehad met een (poging tot) omkoping, waarvan 3% aangeeft dat dit een relatie had met illegale handelingen. Qua verdiensten en wederdiensten ging het mede om (uitgestelde) financiële vergoedingen en het verlenen van een vergunning of juist het voorkomen van handhaving (Broekhuizen et al., 2019, p. 6-7). Deze verdiensten en wederdiensten zijn echter niet ‘uitgesplitst’ naar achterliggende actoren. Het is dus niet te zeggen of er ten aanzien van de (pogingen tot) omkoping in relatie tot het criminele milieu, specifieke (andere) voordelen en/of handelingen zijn. Een alternatieve verklaring voor deze lage cijfers, betreft echter dat ambtenaren en politieke ambtsdragers het niet altijd doorhebben dat ze worden gecorrumpeerd, omdat het op een indirecte en sluimerende wijze gebeurt. Zoals één van de respondenten van Winter en anderen aangeeft (2017, p. 40). Zij verwijzen bovendien naar hoe informele sociale netwerken nauw verbonden kunnen zijn met personen binnen decentraal bestuur (p. 6). Een recenter onderzoek op basis van een documentenstudie en interviews naar ondermijning en oneigenlijke druk op decentrale volksvertegenwoordigers gaat hier ook op in (Van Ostaaen et al., 2024). De auteurs schrijven (p. 25-26):

“Wat het bovendien ingewikkeld maakt, is dat het vaak langzame processen zijn die leiden tot niet integer gedrag of oneigenlijke druk. Dergelijke contacten kunnen langzaam worden gelegd. En het hoeft (aanvankelijk) niet altijd bedreiging en onder druk zetten te zijn. Er wordt ook aan goede relaties gewerkt die op langere termijn giftig blijken te zijn of kunnen worden. [...] Voor veel mensen zal het begrip van ondermijning waarschijnlijk samenhangen met beelden van drugstransporten of criminele netwerken zoals die rond Taghi. Wat veel van onze respondenten echter duidelijk proberen te maken, is dat grote risico's rondom oneigenlijke druk en ondermijning doorgaans binnen de eigen netwerken van volksvertegenwoordigers plaatsvinden. Veel dichterbij huis dan wij en zij geneigd zijn te denken.”²

Eerder is al in hoofdstuk 1 en Bijlage 1 uitgelegd dat een brede definitie van corruptie wordt gehanteerd, waar onder andere netwerkcorruptie deel van uitmaakt. Deze “oneigenlijke druk binnen de eigen netwerken” waar men over spreekt, lijkt hierbij in de buurt te komen. In ieder geval kan worden gesteld dat dit het meetbaar maken van de corruptie in Nederland niet makkelijker maakt. Verschillende definities kunnen verschillende uitkomsten geven. In dit kader is het

² De auteurs merken hier terecht bij op dat deze vorm van beïnvloeden niet enkel door georganiseerde criminaliteit hoeft plaats te vinden. Hoewel hun onderzoek hier wel op focuste. Ook (groepen) burgers en (personen binnen) in se legitieme bedrijven kunnen zich hier uiteraard aan schuldig maken (Van Ostaaen et al., 2024, p. 26).

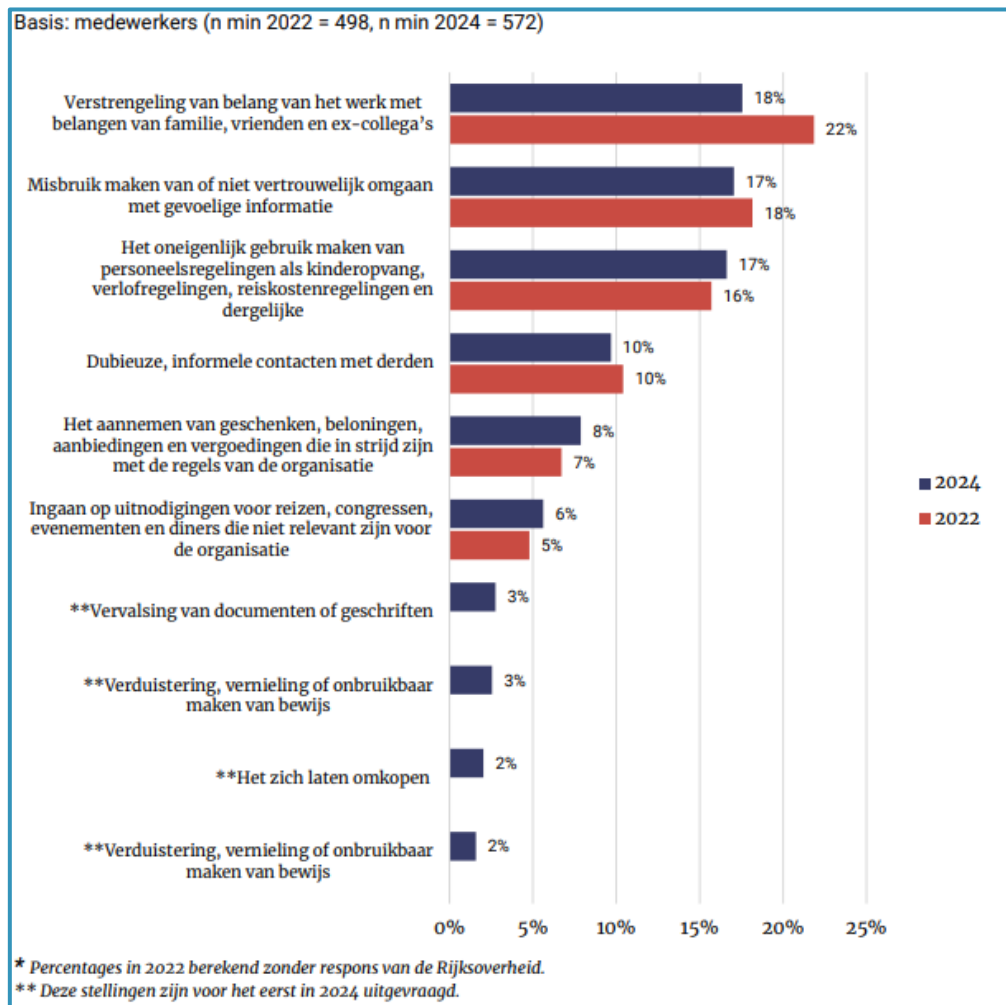
perceptieonderzoek van de *Monitor Integriteit en Veiligheid* interessant. Deze monitor vindt sinds 2010 plaats in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Hierbij wordt middels enquêtes en interviews aan politieke ambtsdragers en medewerkers van gemeenten, provincies en waterschappen gevraagd naar hun ervaringen met betrekking tot schendingen van de integriteit. Ook wordt uitgevraagd of men bekend is met agressie en intimidatie binnen of jegens (medewerkers en politieke ambtsdragers van) de betreffende organisatie.

Voor zowel de integriteit- als veiligheidskant worden ook vragen gesteld over de vormgeving van beleid en haar effectiviteit (Klein Kranenburg et al., 2020b; Klein Kranenburg et al., 2022; Bouwmeester et al., 2024, Van Miltenburg et al., 2024). In de editie van 2024 wordt separaat aandacht besteed aan corruptie(beleid). Daar is echter niet bij uitgevraagd of, en zo ja, in relatie tot wat voor een actor dit (vermoedelijk) heeft plaatsgevonden (Van Miltenburg et al., 2024). Hetzelfde geldt voor de enquêtevragen naar “niet-integere” handelingen (p. 29). Men heeft zowel bij politieke ambtsdragers als bij ambtenaren gevraagd naar het (vermoedelijk) getuige zijn hiervan (zie figuren 2 en 3). Hieruit blijkt wederom dat de ‘aard’ van (passieve) corruptie zeer divers kan zijn. Bovendien zijn de percentages een stuk hoger voor gedragingen die niet onder omkoping vallen, maar wel met (netwerk)corruptie te maken kunnen hebben. Echter kunnen *geen* uitspraken worden gedaan of deze gedragingen in relatie tot georganiseerde criminaliteit hebben plaatsgevonden.

Basis: politieke ambtsdragers, exclusief ‘weet niet’			
	Gemeenten	Provincies	Waterschappen
Meestemmen over zaken waarbij men een persoonlijk belang heeft (n=831)	35%	36%	33%
Verstrengeling van belangen van het ambt met belangen van familie, vrienden en collega's (n=768)	35%	41%	33%
Misbruik maken van of niet vertrouwelijk omgaan met gevoelige informatie (n=764)	32%	20%	17%
Oneigenlijke druk uitoefenen op ambtenaren (n=730)	32%	27%	22%
Optreden als adviseur of gemachtigde in een geschil tussen burgers en het bestuur (n=729)	26%	20%	17%
Het niet melden van alle (neven)functies (n=775)	21%	20%	31%
Niet correct gebruik maken van (fractie)vergoedingen en (onkosten)declaraties (n=751)	13%	22%	12%
Ingaan op uitnodigingen, reizen, congressen, evenementen en diners die niet relevant zijn voor het ambt (n=735)	11%	12%	9%
Het aannemen van geschenken en diensten in strijd met de regels en gedragscode	4%	5%	2%
Vervalsing van documenten of geschriften (n=799)	3%	3%	1%
Het zich laten omkopen (n=758)	2%	2%	1%
Verduistering, vernieling of onbruikbaar maken van bewijs (n=769)	3%	2%	1%
De top 3 van meest waargenomen gedragingen per bestuurslaag is blauw gearceerd.			

Figuur 2: Politieke ambtsdragers: “Hoe vaak heeft u in de afgelopen twaalf maanden de volgende vormen van gedrag bij collega-ambtsdragers gezien of het vermoeden gehad deze gedragingen te zien? Uitsgesplitst naar bestuurslaag. % (vermoedelijk) getuige van niet-integer gedrag.”

Bron: Van Miltenburg et al., 2024, p. 29

Figuur 3: Ambtenaren: “Hoe vaak heeft u de afgelopen twaalf maanden de volgende gedragingen bij uw collega’s gezien? Uitgesplitst naar jaar. % (vermoedelijk) getuige van niet-integer gedrag”.

Bron: Van Miltenburg et al., 2024, p. 53

Tot slot is het opvallend dat door de onderzoekers is geconstateerd dat “politieke ambtsdragers veel minder vaak het idee [hebben] dat er corruptie speelt binnen de eigen organisatie, ten opzichte van andere organisaties binnen dezelfde bestuurslaag” (Van Miltenbrug et al., p. 32), terwijl tegelijkertijd ongeveer een vierde van mening is dat corruptie de voorbije twee jaren is vermeerderd (Van Miltenburg, 2024, p. 31). Bij de medewerkers van de organisaties is dit contrast niet waargenomen. Daarvan denkt ongeveer een vierde dat de hoeveelheid corruptie in Nederland even groot is als twee jaar terug. Bijna dezelfde cijfers zijn geconstateerd in relatie tot de perceptie van de eigen organisatie (Van Miltenbrug, 2024, p. 54).

Bedreiging

De meest recente publicaties die (in meer of mindere mate) bedreiging door georganiseerde criminaliteit behandelen, zijn grotendeels dezelfde als die voor ‘corruptie’ zijn besproken. Anderen zijn de *Dreigingsmonitor bewaken en beveiligen 2022-2023* (Van Buuren et al., 2024) en bijdragen van Kolthoff en anderen (2020), Marijnissen en Kolthoff (2020) en Pinas en anderen (2023). In *Bedreigingen in Nederland* maakt Bovenkerk (2005, p. 10) onderscheid tussen “instrumentele” en “expressieve” bedreigingen. Bij expressieve bedreigingen wordt ongenoegen

geuit. Deze vorm heeft een emotionele achtergrond. Daartegenover staat de rationele component die instrumentele bedreigingen hebben. De dreiger wil een bepaald doel verwezenlijken, en gebruikt bedreiging als strategie om dat doel te (proberen) bereiken. Bedreiging door georganiseerde criminaliteit, zoals gedefinieerd in dit onderzoek, valt dus onder de categorie 'instrumenteel'.

Leden van criminele samenwerkingsverbanden kunnen ook expressief bedreigen. Dan is het doel niet inmengen maar eerder wraak nemen. Een genomen wraakactie kan echter ook mede als doel hebben om af te schrikken. Hierdoor kan er toch sprake kan zijn van (indirecte, gepoogde) beïnvloeding (zie voor een voorbeeld over bedreigde journalisten: Boekhout van Solinge & Kers, 2005, p. 147). Hoewel niet kan worden uitgesloten dat ook expressieve vormen van bedreiging zijn waargenomen in onderstaande literatuurbespreking, gaan we ervan uit dat deze voor het overgrote deel instrumenteel van aard zijn.

Het onderzoek van Winter en collega's (2017, p. 35) toont dat bedreiging meer voorkomt dan omkoping, of in ieder geval, meer wordt gerapporteerd in de betreffende enquête. Griffiers werden het minst bedreigd (4%, N = 229) en ambtenaren OOV en burgemeesters het meest (respectievelijk 4%, N = 229 en 24%, N = 225). Van de wethouders is 11% (N = 557) bedreigd. Bij deze strategie is door deelnemers bovendien meer uitleg gegeven over de achtergrond van de bedreiging. Hieruit bleek dat met name burgemeesters en ambtenaren OOV zijn bedreigd in relatie tot drugshandel, terwijl bij de andere ambtenaren en bestuurders de achtergrond meer divers was. De auteurs geven hiervoor als mogelijke verklaring dat de burgemeester de wettelijke bevoegdheden heeft om deze vorm van criminaliteit te bestrijden (Winter et al., 2017, p. 35). Het gebruik van bestuurlijke bevoegdheden om georganiseerde criminaliteit te bestrijden wordt ook wel de bestuurlijke aanpak genoemd (Prins, 2016, p. 152). De werkzaamheden van ambtenaren OOV vloeien hier ook uit voort (Winter et al., 2017). Pinas en collega's (2023, p. 17) stellen in verband met ambtenaren OOV echter dat bedreigingen aan hun adres breder gezien moeten worden. Uit hun onderzoek kwam namelijk naar voren dat de bedreiging met name ging om gefrustreerde, woedende burgers. Een kleiner deel ging om instrumentele bedreiging vanuit burgers en een nog veel kleiner deel betrof (vermoedelijke) criminelen.

In een ander onderzoek betreffende bedreiging in relatie tot de bestuurlijke aanpak kwam naar voren dat 9% van de bedreigingen ten aanzien van burgemeesters, (vermoedelijk) uit de hoek van de georganiseerde criminaliteit kwamen. Het onderzoek kon echter geen uitsluitsel geven of bedreigingen vanuit georganiseerde criminaliteit in de loop van de tijd zijn vermeerderd vanwege het in toenemende mate inzetten van bestuurlijke bevoegdheden (Klein Kranenburg et al., 2020a, p. 73). Ook in de *Monitor Integriteit en Veiligheid* wordt al enige tijd aan decentrale politieke ambtsdragers en medewerkers gevraagd of ervaren bedreigingen (vermoedelijk) afkomstig zijn vanuit de hoek van georganiseerde criminaliteit. Hieruit blijkt dat bij politieke ambtsdragers dit de afgelopen drie metingen telkens 2% bedroeg, voor medewerkers van de bevraagde organisaties bedroeg dit in 2022 3% en in 2024 was dit 2% (Klein Kranenburg et al., 2020b, p. 27; Klein Kranenburg et al., 2022, p. 23 & 45; Bouwmeester et al., 2024, p. 38 & p. 79).

In een studie van Kolthoff en Marijnissen (2018, p. 51) kwamen ook kleinere aantallen naar voren. Zij vroegen wethouders naar ervaringen met bedreiging. Slechts twee van de 46 respondenten die bedreigd waren, lieten weten dat het crimineel handelen te maken had. Ook het onderzoek onder gemeentemedewerkers van Broekhuizen en collega's heeft bedreiging in kaart gebracht (2019, p.

6). Interessant bij deze bevindingen, is dat van de mensen die met bedreiging te maken hebben gehad, in totaal 6% van mening is dat de situatie gerelateerd was aan criminele handelingen. Wanneer men vervolgens de ernst van de bedreiging verder uitsplitst, is te zien dat bij casussen waarbij het fysiek werd, iets vaker wordt gedacht dat het incident te maken heeft met criminelen. Dit betrof 8% van de 'fysieke incidenten', tegenover 2% van de situaties waarin 'enkel' werd gescholden of geschreeuwd.

Verschillende metingen geven dus verschillende uitkomsten. Niet in elk onderzoek wordt dezelfde groep bevestigd (bv. 'politieke ambtsdragers' versus 'burgemeesters' versus 'medewerkers'). Een andere mogelijkheid kan zijn dat, doordat enquêtevragen iets van elkaar afwijken of anders worden geïnterpreteerd door respondenten, de vragen anders worden beantwoord. Bovendien is het uiteraard mogelijk dat het slachtofferschap per jaar verschilt. Toch zou op basis van de bovenstaande cijfers geopperd kunnen worden dat binnen het lokaal openbaar bestuur, met name burgemeesters slachtoffer zijn van bedreiging door criminelen. De auteurs van de Dreigingsmonitor bewaken en beveiligen 2022-2023 constateren in ieder geval, onder andere op basis van de onderzoeken van Klein Kranenburg en anderen (2020a en 2022) een "aanhoudende dreiging" ten aanzien van burgemeesters (Van Buuren, et al., 2024, p. 20).

Wat betreft de achtergrond van de bedreiging door criminelen, is het alleen mogelijk om op basis van het onderzoek van Winter en collega's (2017) uitspraken te doen. Dit ging met name om drugshandel en witwassen. Voor burgemeesters bedroeg de top drie gemeentelijke processen waarop de bedreiging van toepassing was het handhaven van de openbare orde, het handhaven van regels en voorschriften en vergunningverlening (p. 24). Voor wethouders was dat eveneens handhaven van regels en voorschriften en vergunningverlening, op de derde plaats was dat echter de categorie "anders" (overig) (p. 27). Ook voor de andere ambtenaren binnen de bevestigde organisaties betrof het met name de handhaving van de openbare orde (p. 35). In andere studies komen toezicht en handhaving (van de openbare orde) ook naar voren als achtergrond van bedreigingen, samen met andere processen, zoals het sociale domein en ruimtelijke ordening (Broekhuizen et al., 2019, p. 30; Kolthoff et al., 2020, p. 31). Hier wordt echter niet gespecificeerd in relatie tot welke actor dat dan was.

Bedreigingen richting lokale bestuurders en ambtenaren kunnen in uiteenlopende vormen en gradaties voorkomen (Winter et al, 2017; Klein Kranenburg et al, 2020a & 2020b). De aard varieert van expliciete doodsb bedreigingen en dreigingen met brandstichting tot subtielere vormen van intimidatie, zoals scheldpartijen of anonieme berichten op sociale media. Met name Twitter (nu X) wordt door respondenten omschreven als een "open riool", maar ook dergelijke online bedreigingen worden als zeer intimiderend ervaren (Winter et al., 2017, p. 22). Hoewel fysiek geweld in de onderzochte gevallen niet is vastgesteld, kunnen dreigingen grote impact hebben. In enkele gevallen leidde dit tot beveiligingsmaatregelen, zoals huisbewaking of de inrichting van zogenoemde 'saferooms' bij burgemeesters die actief zijn in de bestrijding van georganiseerde criminaliteit (Winter et al., 2017, p. 22-23).

Volgens Klein Kranenburg et al. (2020a) hangt het risico op bedreiging of intimidatie sterk samen met de context waarin bestuurders hun bevoegdheden uitoefenen. Naarmate een bevoegdheid dieper ingrijpt in het persoonlijke leven van betrokkenen of hun (criminele) activiteiten, financiën of belangen zwaarder raakt, neemt de kans op intimidatie toe. Vooral bij handhavingsbesluiten of het weigeren van vergunningen doen zich dergelijke situaties voor. De auteurs signaleren daarbij

een duidelijke verschuiving naar online agressie: het aandeel burgemeesters dat te maken kreeg met bedreigingen via sociale media steeg van 2 procent in 2014 naar 20 procent in 2020. Sociale media vormen daarmee een laagdrempelig kanaal voor bedreigingen die zich snel verspreiden en lastig te controleren zijn. Klein Kranenburg et al. (2020a, p. 10, 46, 49) benadrukken dat deze digitalisering van agressie de zichtbaarheid vergroot, maar de beheersbaarheid verkleint.

Zoals eerder beschreven treffen bedreigingen niet alleen burgemeesters, maar ook wethouders, raadsleden en ambtenaren (Winter et al., 2017). Zij ontvangen bedreigingen in persoon, telefonisch, via sociale media of schriftelijk, die zich kunnen richten op henzelf of hun naasten. Voorbeelden variëren van beschadiging van eigendommen en dreigbrieven tot brandstichting of inbraak bij de woning. Vooral ambtenaren die betrokken zijn bij de toepassing van de Wet Bibob of artikel 13b van de Opiumwet rapporteren bedreigingen, soms afkomstig uit het criminele milieu of uit woonwagencampen. Winter et al. (2017, p. 25–27, 33) concluderen dat deze bedreigingen, zowel fysiek als digitaal, een structurele druk kunnen uitoefenen op de handelingsvrijheid van lokale gezagsdragers.

Infiltratie

Hoewel er in het algemeen weinig bekend is over infiltratie in het lokaal openbaar bestuur en het onderwerp in de literatuur zelden expliciet wordt onderzocht, vormt het rapport van Winter et al. (2017) een belangrijke uitzondering. Volgens Winter et al. (2017) komt infiltratie met een crimineel oogmerk in het lokaal openbaar bestuur in Nederland voor, en blijkt het een moeilijk te detecteren fenomeen. Uit hun enquête onder verschillende groepen respondenten blijkt dat in 24 procent van alle gemeenten ten minste één respondent weet of vermoedt dat zich in de afgelopen vijf jaar een geval van infiltratie heeft voorgedaan. Daarbij gaat het zowel om vermoedens van infiltratie in het college en de gemeenteraad als binnen het ambtelijk apparaat. Infiltratie lijkt in alle provincies voor te komen, met percentages die variëren tussen de 20 en 30 procent van de gemeenten, en is volgens respondenten vooral een probleem in grotere gemeenten. Tegelijkertijd benadrukken de auteurs dat dit percentage mogelijk een onderschatting is: niet alle gevallen van infiltratie worden herkend of vastgelegd, en vermoedens worden bovendien niet systematisch geregistreerd. Daardoor raken signalen over niet-integer gedrag snel versnipperd en verdwijnen ze zodra betrokken ambtenaren of bestuurders vertrekken. Winter et al. (2017, p. 41–42) waarschuwen dat het ontbreken van structurele registratie en informatie-uitwisseling ertoe leidt dat kennis over pogingen tot infiltratie gemakkelijk verloren gaat.

Wat betreft de motieven van infiltrerende criminelen constateren Winter et al. (2017) dat infiltranten met name beogen hun illegale activiteiten te faciliteren of te beschermen door directe invloed te verkrijgen op bestuurlijke besluitvorming. Door zelf een functie binnen het openbaar bestuur te bekleden, kunnen zij bijvoorbeeld informatie vergaren, vergunningverlening beïnvloeden of toezicht verzwakken. De meest genoemde functies waarin infiltratie vermoed wordt zijn die van raadslid, fractievoorzitter en steunfractielid, gevolgd door wethouders. Daarmee richten pogingen tot infiltratie zich vooral op posities die toegang bieden tot informatie en netwerken, en waar relatief weinig controlemechanismen zijn ingebouwd. Winter et al. (2017, p. 44) benadrukken dat infiltratie zo een directe route vormt om bestuurlijke macht te benutten voor particuliere of criminele belangen.

Daarnaast wijzen Winter et al. (2017) op een bredere vorm van informele beïnvloeding die verwant is aan infiltratie, maar niet altijd een formele functie betreft. In kleine gemeenten kunnen hechte sociale structuren, familiebanden en lokale economische verwevenheden ertoe leiden dat bestuurders en raadsleden moeilijk afstand bewaren tot personen met criminele belangen. Hoewel hier strikt genomen geen sprake is van infiltratie, omdat de crimineel zelf geen functie bekleedt, kan de invloed in de praktijk vergelijkbare effecten hebben: bestuurlijke besluiten worden niet langer in het algemeen belang genomen, maar in het voordeel van bepaalde individuen of netwerken. Deze sociale nabijheid maakt het lokaal bestuur kwetsbaar voor subtielere vormen van beïnvloeding die moeilijk te onderscheiden zijn van legitiem maatschappelijk contact. Winter et al. (2017, p. 46) concluderen dan ook dat infiltratie en informele beïnvloeding samen een reële en structurele dreiging vormen voor de integriteit van het lokaal bestuur. Deze informele beïnvloeding die zij beschrijven heeft veel raakvlakken met het netwerkcorruptiebegrip van Slingerland (2018).

3.2.2 Toezicht, opsporing en rechtshandhaving

Publieke instanties met toezicht-, opsporings- en handhavingstaken, zoals politie, Koninklijke Marechaussee, FIOD, OM, DJI, Douane en Belastingdienst, beschikken over bevoegdheden en informatieposities die essentieel zijn voor de bescherming van de rechtsstaat. Juist deze posities maken medewerkers binnen deze organisaties aantrekkelijk voor criminele netwerken die hun activiteiten willen faciliteren of afschermen (Nelen & Kolthoff, 2017). De aandacht voor integriteitsschendingen in relatie tot georganiseerde criminaliteit is de afgelopen jaren merkbaar toegenomen, mede door incidenten die politiek en media hebben aangescherpt (Nelen & Kolthoff, 2017). Ook in de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* is die extra aandacht opgevallen. De auteurs stellen dat de aandacht voor corruptie binnen de Douane, Koninklijke Marechaussee en politie is gegroeid door enkele *high-profile cases*, maar dat het lastig is om te bepalen of corruptie ook daadwerkelijk is toegenomen (Kruisbergen et al., 2019, p. 64-66). Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat het moeilijk vast te stellen is of het aantal incidenten daadwerkelijk is gestegen, onder meer vanwege het ontbreken van uniforme registratie en betrouwbare voormetingen (Nelen & Kolthoff, 2017; Kruisbergen et al., 2019, p. 64-66).

Hoewel vergelijkbare risico's bestaan bij private toezichthoudende functies, richten we ons bij dit onderdeel nadrukkelijk op beambten met formele opsporings- of handhavingsbevoegdheden. De drie fenomenen (te weten: corruptie, bedreiging en infiltratie) worden in de volgende onderdelen geanalyseerd aan de hand van beschikbare literatuur en rapportages, waarbij onder andere wordt ingegaan op de aard, werkwijze en frequentie die in de bronnen naar voren komen.

Corruptie

Corruptie binnen politie, Koninklijke Marechaussee, Douane, Belastingdienst en andere handhavingsorganisaties komt in Nederland relatief weinig voor, maar de impact van de incidenten die aan het licht komen is groot. Onderzoek naar ernstige integriteitsschendingen laat zien dat er in een periode van vijf jaar 256 signalen werden geregistreerd, waarvan er 80 werden bevestigd als daadwerkelijke schendingen binnen organisaties die een relatie hebben met georganiseerde criminaliteit (Nelen & Kolthoff, 2017). Bij politie en Koninklijke Marechaussee gaat het vooral om het lekken van informatie en het onderhouden van ongeoorloofd contact met

criminelen, terwijl FIOD-zaken vaker draaien om faciliterende handelingen zoals het helpen om douanecontroles te ontwijken (Nelen & Kolthoff, 2017, p. 12). Ondanks verschillen in taakuitvoering vertonen de patronen grote gelijkenis: toegang tot informatie, bijvoorbeeld over processen en data, vormt steeds de kern van het risico. Tegelijkertijd toont onderzoek aan dat organisaties toch vaak een te beperkte focus hanteren, waarbij wordt gefocust op uitvoerend personeel (KPMG, 2021; KPMG, 2023). Ondersteunend personeel, zoals secretaresses of administratief medewerkers, beschikt echter eveneens over waardevolle informatie en kan dus net zo goed worden benaderd (KPMG, 2021; KPMG, 2023).

Corruptie komt zelden voort uit één impuls. In verschillende organisaties blijkt dat de modus operandi van criminelen bestaat uit een combinatie van benadering, afhankelijkheidsopbouw en vervolgens druk of intimidatie. Bovendien speelt de eigen sociale omgeving (zoals vrienden en familie) een rol (KPMG, 2021; KPMG, 2023). Bij de Douane blijkt dat criminelen zowel direct als via tussenpersonen toenadering zoeken. Deze tussenpersonen zijn ook beschreven door Krijger en Vriends (2023) en worden ook wel ‘*corruptiebrokers*’ genoemd. Zodra een medewerker eenmaal een stap zet, ontstaat vrijwel altijd een langdurige afhankelijkheidsrelatie waarin financiële beloning geleidelijk kan worden vervangen door dwang (KPMG, 2021). Daarnaast gebeurt het lekken van vertrouwelijke politie-informatie meestal niet bewust, maar komt het voort uit onachtzaamheid (Smit et al., 2019). Hoewel incidenten qua omvang gering lijken, kan het daadwerkelijke aantal hoger zijn door een groot *dark number*, mede veroorzaakt door lage meldingsbereidheid onder collega’s (Smit et al., 2019). Breder integriteitsonderzoek binnen de politie en de Koninklijke Marechaussee toont aan dat medewerkers qua persoonlijkheidskenmerken over het algemeen normvast en consciëntieus zijn, maar dat tegelijk een substantieel deel contraproductief werkgedrag vertoont en dat meldingsbereidheid laag is door heersende codes van loyaliteit (Van Wijk et al., 2023; Van Wijk et al., 2024). Deze culturele factoren functioneren als een rem op het tijdig signaleren van kwetsbaarheden voor corruptie en corruptiegevallen.

Ook functie- en (andere) organisatorische kenmerken blijken cruciale rollen te spelen. Operationele medewerkers met directe toegang tot systemen of processen (politiemedewerkers, douaniers, belastingdeurwaarders, medewerkers klantenservice, PI-personeel) vormen aantrekkelijke doelwitten. In sommige gevallen onderschatten diensten hun eigen invloed. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) erkent bijvoorbeeld onvoldoende dat haar informatie, besluiten en toezichtshandelingen grote belangen raken (Auditdienst Rijk, 2023). Onderzoekers concluderen dat door het ontbreken van een structurele risicoanalyse de organisatie blind blijft voor beïnvloedingsrisico’s waarvan externe partijen wel degelijk profiteren (Auditdienst Rijk, 2023). Dergelijke blinde vlekken vergroten de kans dat corruptiegevallen onopgemerkt blijven. Ook binnen de Belastingdienst is de kern van het achterliggende doel van corruptie, het verkrijgen van waardevolle informatie, zoals kenteken- of bedrijfsgegevens die kunnen worden gebruikt om rivalen of lopende onderzoeken te traceren (KPMG, 2023). In enkele gevallen is dergelijke informatie direct gelinkt aan ernstige geweldsincidenten zoals ripdeals en liquidaties (KPMG, 2023). Organisatorische kwetsbaarheden, zoals onderschatting van de risico’s, brede gegevens-toegang, beperkte *logging*, veel thuiswerken en hoge werkdruk, vergroten deze risico’s (Auditdienst Rijk, 2023; KPMG, 2023).

Naast organisatorische kwetsbaarheden kunnen persoonlijke kenmerken ook een rol spelen als het gaat om integriteit in het algemeen, maar ook corruptie specifiek. Bij de Koninklijke Marechaussee zijn vooral jongeren, leerlingen en medewerkers met een mbo-achtergrond kwetsbaar, mede door groepsdruk, lagere meldingsbereidheid en een minder scherp normbesef (Van Wijk et al., 2024). Oudere en hoger opgeleide medewerkers rapporteren een duidelijker moreel kompas en vertonen minder vaak contraproductief werkgedrag (Van Wijk et al., 2024). Ook in het gevangeniswezen is corruptie sterk verbonden met individuele kwetsbaarheden van de medewerkers. Gedetineerden beschrijven dat bewaarders met financiële problemen, verslavingen of andere persoonlijke tegenslagen eerder vatbaar zijn voor smokkelactiviteiten (Roks, et al., 2024). Intimidatie komt weliswaar voor, maar is lang niet altijd nodig; soms benaderen medewerkers gedetineerden juist zelf met het verzoek om goederen binnen te brengen (Roks et al., 2024). Dit sluit aan bij bredere bevindingen binnen andere diensten, zoals de Belastingdienst en de Politie, dat persoonlijke omstandigheden, zoals schulden of relationele spanningen, een grote rol spelen in vatbaarheid voor corruptie (KPMG, 2021; KPMG, 2023; Roks, et al., 2024). Toch blijkt, in ieder geval bij zowel de politie als de Koninklijke Marechaussee, dat leiderschap en voorbeeldgedrag van leidinggevendenden sterker van invloed zijn op integer handelen dan individuele eigenschappen op zichzelf (Van Wijk et al., 2023; Van Wijk et al., 2024).

Corruptie komt zelden via interne meldingen aan het licht. De meeste signalen worden ontdekt in lopende strafrechtelijke onderzoeken of via TCI-informatie, terwijl meldingen van leidinggevendenden of collega's een beperkte rol spelen (Nelen & Kolthoff, 2017). Ontkenning, ontwijkgedrag en een gebrek aan overzicht bij leidinggevendenden bemoeilijken het vroegtijdig ingrijpen (Nelen & Kolthoff, 2017). Dit maakt corruptie tot een typisch haaldelict met een groot *dark number*, omdat zowel de corrumperende crimineel als de gecorrumpeerde medewerker geen belang heeft bij onthulling (KPMG, 2023). Wanneer corruptie wel wordt vastgesteld, volgen doorgaans zware sancties zoals strafrechtelijke vervolging en ontslag. Een hardnekkig probleem vormen medewerkers die herhaaldelijk in onderzoeken opduiken zonder dat vervolging mogelijk is. Door gebrek aan informatie-uitwisseling tussen organisaties kunnen zij soms elders opnieuw worden aangesteld, waardoor risico's zich verplaatsen in plaats van verdwijnen (Nelen & Kolthoff, 2017, p. 45-46).

Bedreiging

Bedreiging van ambtelijke professionals in toezicht, opsporing en/of rechtshandhaving vormt een breed en complex fenomeen dat zowel binnen als buiten de context van georganiseerde criminaliteit voorkomt. Binnen organisaties met proceskritische functies, zoals de Douane, Belastingdienst en DJI, wordt bedreiging vaak zichtbaar in de vorm van druk, intimidatie of afpersing die voortvloeit uit eerder ontstane afhankelijkheidsrelaties (KPMG, 2021; KPMG, 2023; Roks et al., 2024). In de douanecontext blijkt dat criminelen douaniers aanvankelijk vooral verleiden met financiële prikkels, maar dat op het moment dat een douanier een verzoek weigert, dreiging en intimidatie vrijwel altijd worden ingezet om de relatie voort te zetten (KPMG, 2021). Uit het onderzoek komt naar voren dat eenmalige medewerking zelden een optie is: zodra een douanier eenmaal een handeling heeft verricht, creëren criminelen een langdurige afhankelijkheid door te dreigen met openbaarmaking van belastend materiaal, het uitoefenen van druk richting familieleden of het opbouwen van financiële afhankelijkheid, bijvoorbeeld door het verschaffen van leningen met hoge rentepercentages (KPMG, 2021). De bedreiging fungeert in dergelijke gevallen als structureel onderhoud van de relatie, waarin de douanier ondergeschikt

wordt aan de criminele actor en waarin vrijwillige medewerking geleidelijk plaatsmaakt voor handelen onder dwang.

Een vergelijkbaar patroon wordt zichtbaar binnen de Belastingdienst. Hoewel corruptie door de aard van het delict (een haaldelict) weinig wordt gemeld en de omvang moeilijk te bepalen is, beschrijven experts een toename in het gemak waarmee criminelen medewerkers dreigen en intimideren, onder andere via sociale media (KPMG, 2023). Chantage met privé-informatie, zoals buitenechtelijke relaties of persoonlijke voorkeuren, vormt een concrete bedreigingsvorm die de medewerker kwetsbaar maakt (KPMG, 2023). Net als bij douaniers begint de relatie vaak met verleiding via financiële beloning; wanneer deze eenmaal is geaccepteerd, verschuift de modus operandi naar druk en dreiging, waardoor het voor medewerkers vrijwel onmogelijk wordt om vervolgvragen te weigeren. Volgens het onderzoek resulteert dit in een glijdende schaal waarin bedreiging een essentieel instrument wordt om langdurige betrokkenheid zeker te stellen, terwijl de duur van dergelijke relaties nauwelijks te achterhalen is (KPMG, 2023).

Waar bij Douane en Belastingdienst bedreiging vooral verweven is met eerder tot stand gekomen corruptie, blijkt bedreiging bij politie en OM veel frequenter voor te komen en bovendien een breder spectrum aan motieven te omvatten. Uit onderzoek naar bedreigingen van OM-medewerkers en politiemensen blijkt dat respectievelijk 8% en 41% in het voorafgaande jaar te maken kreeg met intimidatie of bedreiging (Van der Torre et al., 2013). De incidenten escaleren bij politiemedewerkers aanzienlijk vaker dan bij OM-personeel; 27% van de bedreigde agenten ervaart dat bedreigingen leiden tot fysiek geweld of vernielingen, tegenover 3% van de bedreigde OM-medewerkers (Van der Torre et al., 2013). De aard van het politiewerk (meer direct contact, optreden tegen agressieve burgers en geografische nabijheid tot daders) verklaart deze verschillen. Motieven lopen uiteen: bij het OM draait bedreiging veelal om beïnvloeding van onderzoeken, zittingen of uitspraken, terwijl politie vooral wordt bedreigd om optreden te voorkomen, wraak te nemen of criminele activiteiten ongehinderd voort te zetten (Van der Torre et al., 2013). Daarbij zijn bedreigers lang niet altijd beroepscriminelen (uit de georganiseerde criminaliteit); personen met psychische problemen, probleemgezinnen, veelplegers en criminele jeugdgroepen worden veelvuldig genoemd als dadergroepen.

Een recentere verkenning toont dat bedreiging vanuit georganiseerde criminaliteit richting politiemedewerkers echter geen zeldzaamheid is. Volgens Mehlbaum et al. (2024a) heeft 25% van de politiemedewerkers dit ooit meegemaakt, waarvan 12% in de afgelopen twaalf maanden. Een aanzienlijk deel van de medewerkers bespreekt de ervaren bedreiging niet met collega's of leidinggevendenden, en slechts een vijfde doet daadwerkelijk aangifte, waardoor deze dreiging grotendeels verborgen blijft binnen de organisatie (Mehlbaum et al., 2024a). Deze combinatie van onderrapportage en persoonlijke, directe bedreiging maakt dat georganiseerde criminaliteit een substantiële, maar binnen de organisatie slechts beperkt zichtbare vorm van inmenging betreft.

Binnen het gevangeniswezen zijn eveneens vormen van druk en dreiging zichtbaar, maar deze spelen een andere rol dan bij politie of douane. Onderzoek naar incidenten bij DJI toont dat smokkel door gevangenispersoneel weliswaar soms onder dreiging plaatsvindt, maar dat gedetineerden zelf aangeven dat bedreiging slechts een deel van het beeld is. Zoals eerder vermeld kunnen persoonlijke kwetsbaarheden, zoals gokverslaving of geldproblemen, leiden tot vrijwillige medewerking van medewerkers die gedetineerden benaderen met smokkelverzoeken (Roks et al., 2024). Desondanks delen respondenten van het onderzoek hun zorgen over de

toenemende verharding binnen detentie-inrichtingen, waarbij met name gedetineerden met macht, middelen en lange straffen in staat worden geacht om zware druk of geweld uit te oefenen, onder andere tijdens transporten, ziekenhuisbezoeken of overplaatsingen (Roks et al., 2024). Niet alleen bewaarders, maar ook leidinggevenden en personeel met beslissingsbevoegdheid worden daarbij als potentiële doelwitten gezien (Roks et al., 2024).

Gezamenlijk laten deze bevindingen zien dat bedreiging van ambtelijke professionals zowel frequent voorkomt als veelzijdig is in aard, motief en impact. In organisaties die direct worden benaderd door georganiseerde criminaliteit, zoals Douane en Belastingdienst, vormt dreiging vaak het middel om langdurige afhankelijkheidsrelaties te bestendigen. Dus nádat men gecorrumpeerd is. Bij politie en OM staat bedreiging veel vaker op zichzelf en wordt deze gedreven door acute motieven zoals beïnvloeding van werkprocessen, wraak of het ontwijken van politieoptreden. In detentiecontexten speelt dreiging een rol in een bredere dynamiek van macht, kwetsbaarheid en verharding. In al deze sectoren blijft een aanzienlijk deel van de bedreigingen onder de radar, wat niet alleen het zicht op de werkelijke omvang belemmert, maar ook de mogelijkheden om tijdig, proportioneel en effectief te reageren.

Infiltratie

In de beschikbare literatuur wordt infiltratie door criminele groepen in overheid en uitvoeringsorganisaties aanzienlijk minder vaak beschreven dan vormen van corruptie en bedreiging. De kennis hierover is gefragmenteerd, casuïstisch en vaak afhankelijk van individuele strafzaken. Desondanks schetsen enkele onderzoeken een beeld van infiltratiestrategieën die gericht zijn op het verkrijgen van toegang, informatie en netwerkposities binnen organisaties als de Douane, de Belastingdienst en, in beperkte mate, de politie.

Uit onderzoek naar corruptie binnen de Douane blijkt dat criminelen niet alleen proberen bestaande medewerkers te corrumperen, maar in sommige gevallen zelf actief trachten te infiltreren binnen de organisatie (KPMG, 2021). Op basis van casuïstiek van veroordeelde havenmedewerkers, inclusief douaniers, en interviews met experts komt naar voren dat individuen uit het criminele milieu hebben gesolliciteerd naar functies in of rond het havengebied. Vanuit die posities voorzagen zij hun CSV's van informatie, bouwden zij relaties op met douaniers en richtten zij dekmantelbedrijven op. In enkele gevallen leidde dit zelfs tot het opklimmen naar hogere functies, waardoor een geïnfiltreerde crimineel anderen kon aannemen en zo een netwerkpositie verder kon versterken. Rechercheurs signaleren daarnaast situaties waarin criminelen doelgericht naar de politieschool of het opleidingstraject van de Douane werden gestuurd om via een formele positie langdurig te kunnen opereren (KPMG, 2021). Tegelijkertijd kan niet worden vastgesteld hoe vaak deze vormen van infiltratie voorkomen, omdat structurele empirische onderbouwing ontbreekt.

Binnen de Belastingdienst wordt een vergelijkbaar mechanisme beschreven, waarbij infiltratie, aangeduid als 'parachuteren', wordt gezien als een potentieel aantrekkelijk middel voor criminele organisaties (KPMG, 2023). Door iemand uit de eigen groep binnen de organisatie te plaatsen, kan structureel toegang worden verkregen tot informatie en tot medewerkers die vatbaar kunnen zijn voor beïnvloeding. Uit interviews uitgevoerd door KPMG (2023) blijkt dat daadwerkelijk enkele gevallen bekend zijn waarbij een belastingdienstmedewerker als zetbaas fungeerde voor een criminele organisatie. Structurele factoren vergroten volgens medewerkers en experts het risico

op infiltratie: het massale vertrek van medewerkers in 2016 heeft ertoe geleid dat voormalige medewerkers hun kennis konden aanbieden aan criminelen, en de huidige arbeidsmarktkrapte zorgt ervoor dat de Belastingdienst grote aantallen nieuwe medewerkers moet aannemen. Hierdoor zijn toelatingseisen soms minder streng, terwijl het gebruik van uitzendbureaus en externe inhuur de screening van kandidaten bemoeilijkt (KPMG, 2023). Door het *grote dark number* van corruptie is óók onbekend hoe vaak infiltratie daadwerkelijk voorkomt, maar experts schatten de kans hierop relatief hoog in.

In vergelijking met de Douane en Belastingdienst is infiltratie binnen de politie veel minder zichtbaar in de beschikbare bronnen. In een onderzoek naar het lekken van vertrouwelijke politie-informatie is specifiek gekeken naar de vraag of ontvangers van informatie een regierol hadden, wat een aanwijzing zou kunnen zijn voor gerichte infiltratie vanuit het criminele milieu (Smit et al., 2019). Uit de dossiers die Smit en anderen (2019) hebben bestudeerd blijkt dat het zelden het geval is: in ongeveer de helft van de dossiers ging het initiatief volledig uit van de politiemedewerker zelf, terwijl in circa 20% sprake was van sociale druk of bedreiging door de ontvangende partij, en slechts in één zaak van gedrag dat gericht was op het beïnvloeden van een opsporingsproces (Smit et al., 2019). De profielen van lekkende medewerkers onderstrepen dat gerichte infiltratie niet het dominante patroon is: de meeste medewerkers die informatie weglekten deden dit op basis van onoplettendheid, onzorgvuldigheid, misplaatste zorg voor bekenden, of eigen gewin. Profielen waarin medewerkers worden ‘ingepakt’ of onder druk gezet door georganiseerde misdaad kwamen vrijwel niet voor, wat volgens de onderzoekers een aanwijzing vormt dat gerichte infiltratie binnen de politie iets is wat zelden voorkomt (Smit et al., 2019).

Gezamenlijk laten deze bronnen zien dat infiltratie door criminele organisaties binnen uitvoeringsdiensten wel degelijk voorkomt, maar vooral zichtbaar wordt in incidentele casussen en reconstructies achteraf. De omvang is onbekend en moeilijk te duiden, mede door het ontbreken van systematische registratie, beperkte screening en het feit dat infiltratie pas zichtbaar wordt wanneer er iets misgaat (KPMG, 2021; KPMG, 2023). Wat wel duidelijk wordt, is dat structurele ontwikkelingen en kwetsbaarheden, zoals krapte op de arbeidsmarkt, grote instroom van nieuw personeel, externe inhuur en functieprofielen met ruime toegang tot gevoelige informatie, de drempel voor infiltratie verlagen, ook als er geen empirische aanwijzingen zijn dat dit op grote schaal gebeurt.

3.2.3 De dienstverlenende (financiële, juridische en vastgoed) sector

Vrije beroepsbeoefenaars zoals advocaten, notarissen, makelaars en financieel dienstverleners spelen in de literatuur over georganiseerde criminaliteit een terugkerende maar moeilijk af te bakenen rol. Zij worden gezien als niet-ambtelijke doelwitten voor benadering door CSV's: professionals met expertise en bevoegdheden waar criminelen strategisch gebruik van kunnen maken. Tegelijkertijd blijft het zicht op hun daadwerkelijke betrokkenheid beperkt. Over notarissen bestaat al sinds de eerste ronde van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* vooral onduidelijkheid, waarbij signalen vaker gebaseerd zijn op vermoedens dan op harde aanwijzingen (Kleemans et al., 1998). Ook in latere rondes blijft dit beeld in grote lijnen overeind, al wordt in de vierde ronde wel een casus beschreven waarin een notaris als verdachte wordt aangemerkt (Kruisbergen et al., 2012, p. 113–114).

Advocaten komen daarentegen vaker in opsporingsonderzoeken voor. Dit patroon is zichtbaar vanaf de eerste ronde van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* (Kleemans et al., 1998, p. 87) en wordt bevestigd in latere analyses (Van de Bunt & Kleemans, 2005, p. 81, p. 84; Kruisbergen et al., 2012, p. 115–120). Hun mogelijke bijdragen variëren van advisering tot betrokkenheid bij witwaspraktijken, al blijft de precieze scheidslijn tussen verwijtbaar en niet-verwijtbaar handelen moeilijk vast te stellen vanwege beperkt strafrechtelijk vervolgonderzoek (Kruisbergen et al., 2012, p. 115–120). Ook andere dienstverleners, zoals makelaars, accountants, belastingadviseurs en juristen, komen in dossiers voor als potentiële facilitators (Kleemans et al., 1998, p. 82; Kruisbergen et al., 2012, p. 110).

In wat volgt wordt eerst ingegaan op corruptie binnen deze beroepsgroepen, waarbij aandacht wordt besteed aan aard van het fenomeen. Daarna volgen afzonderlijke gedeelten over bedreiging en infiltratie, zodat een volledig beeld ontstaat van de manieren waarop legale dienstverleners kunnen worden betrokken bij georganiseerde criminaliteit.

Corruptie

Corruptie onder vrije beroepsbeoefenaars zoals advocaten, notarissen, accountants en makelaars kent een veelzijdige en vaak subtiële verschijningsvorm. Uit onderzoek blijkt dat integriteitsschendingen binnen deze beroepsgroepen doorgaans langs twee assen begrepen kunnen worden: als actieve en als reactieve betrokkenheid (Nelen & Lankhorst, 2005). Bij actieve betrokkenheid is sprake van doelbewust handelen door de professional, bijvoorbeeld wanneer een advocaat de balans tussen partijdigheid en onafhankelijkheid verliest en door eigen handelen de cliëntrelatie inzet op een wijze die de grenzen van zijn beroepsethiek overschrijdt. Bij reactieve betrokkenheid gaat het juist om het nalaten van noodzakelijke acties of het toestaan dat de status en bevoegdheden van het beroep worden misbruikt, zoals wanneer een notaris of advocaat onvoldoende invulling geeft aan zijn poortwachtersrol en signalen van misbruik negeert (Nelen & Lankhorst, 2005). Deze tweedeling laat zien dat corruptie niet altijd zichtbaar of bewust is; soms betreft het passiviteit, onduidelijkheid of het ontbreken van normatief stevig kader.

Die normatieve onduidelijkheid vormt een structurele kwetsbaarheid in met name de advocatuur en het notariaat. De zorgvuldigheidsnormen op het grensvlak van toelaatbare en strafbare betrokkenheid zijn onvoldoende uitgekristalliseerd, wat mede voortkomt uit onduidelijkheid over de kern van de beroepsrol in strafzaken (Spronken, 2001, in: Nelen & Lankhorst, 2005). Tuchtrechtelijke kaders sanctioneren verwijtbaar handelen bovendien niet snel, wat de vraag oproept of de interne en externe toezichtsmechanismen voldoende barrières vormen tegen misbruik. Extern toezicht door politie, justitie en, recenter, de MOT- en Wwft-regelgeving blijkt eveneens zijn beperkingen te hebben. In opsporingsonderzoeken blijven advocaten en notarissen vaak aan de zijlijn, mede vanwege het verschoningsrecht en het afbreukrisico van strafzaken tegen deze beroepsgroepen. De kans dat zij daadwerkelijk worden vervolgd blijft daardoor beperkt (Nelen & Lankhorst, 2005).

Niet alleen in de juridische beroepsgroepen, maar ook bij accountants, fiscalisten en notarissen is een bredere worsteling zichtbaar rondom de poortwachtersrol. Poortwachters ervaren een spanning tussen commerciële belangen en professionele waarden enerzijds en publieke belangen anderzijds (Van Wingerde & Hofman, 2022). Diensten worden soms al gestart voordat cliëntenonderzoek is afgerond, en de meldplicht wordt vaak als strijdig gezien met de

vertrouwensrelatie met cliënten. De open normen van het *risk-based* anti-witwasbeleid creëren bovendien onzekerheid: professionals hebben beleidsvrijheid, maar voelen dat zij achteraf alsnog kunnen worden afgerekend (Van Wingerde & Hofman, 2022). Deze onzekerheid leidt tot uiteenlopende *coping* strategieën, variërend van beslissingen op basis van onderbuikgevoel tot overrapportage of juist het terugtrekken uit bepaalde dienstverlening uit angst voor fouten of juridische claims. Daardoor verschuift de aandacht van maatschappelijke verantwoordelijkheid soms naar risicobeheersing en reputatiemanagement (Van Wingerde & Hofman, 2022).

Dat poortwachters een centrale rol spelen in internationale financiële en juridische constructies, werd de afgelopen jaren zichtbaar in onder meer de Panama Papers en Paradise Papers, waarin duidelijk werd dat advocaten, fiscalisten en financiële dienstverleners wereldwijd complexe structuren faciliteren die kunnen bijdragen aan belastingontduiking, witwassen en corruptie (Obermayer & Obermaier, 2016; Lord et al., 2018; Lord et al., 2019, in: Van Wingerde & Hofman, 2022). Deze onthullingen laten zien dat het faciliteren van schadelijke of criminele transacties zich niet beperkt tot obscure advieskantoren, maar ook voorkomt bij gerenommeerde firma's. De perceptie dat poortwachters slechts 'beschermers' van het systeem zijn is daarmee te eenzijdig; in toenemende mate worden ook gevallen zichtbaar waarin zij fungeren als facilitators die door nalatigheid of door doelbewuste handelingen misdadagelden verhullen of wegsluizen (Slot & De Swart, 2018; Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2013, in: Van Wingerde & Hofman, 2022). De beleidsmatige aandacht voor facilitators neemt sinds 2011 sterk toe, onder meer door projecten zoals het 'Niet-Melders'-project van OM, FIOD, Politie, FIU en Wwft-toezichthouders (Van Wingerde & Hofman, 2022).

Bij advocaten komt een specifieke vorm van kwetsbaarheid naar voren rondom betalingen en het aannemen van giften (Postma et al., 2024). Ondanks relatief duidelijke regels bestaan in de praktijk uiteenlopende opvattingen over wat als betaling geldt en welke vormen van contante betaling of geschenken toelaatbaar zijn. Het ontbreken van eenduidig kantoorbeleid en het bestaan van misvattingen, bijvoorbeeld dat contante betalingen onder €5.000 altijd geoorloofd zouden zijn, illustreren de normatieve ambiguïteit die ook deze beroepsgroep kwetsbaar maakt (Postma et al., 2024). Ook het gebruik van derdengeldenrekeningen kan in de praktijk uitdagingen opleveren, bijvoorbeeld wanneer gerechtigden onvindbaar zijn of geen bankrekening hebben.

In de vastgoedsector, waar advocaten, notarissen en accountants eveneens actief zijn, laat onderzoek zien dat betrokkenheid veelal faciliterend of ondersteunend van aard is (Van den Berg, 2012). Beroepsbeoefenaars worden vaak benaderd door criminelen en zetten hun expertise in voor het structureren of mogelijk maken van transacties (Van den Berg, 2012). Hoewel actieve betrokkenheid niet wordt uitgesloten (er bestaan gevallen waarin professionals een eigen criminele carrière nastreven), komt veel betrokkenheid voort uit het verschaffen van gelegenheid, middelen of inlichtingen, waardoor zij deel worden van het criminele proces (Van den Berg, 2012).

Corruptie strekt zich ook uit tot de vastgoedmakelaardij zelf; een sector waarin het risico op misbruik sterk aanwezig is (Van Baardewijk & Maan, 2023). In de verhuurmakelaardij worden uiteenlopende beroepsmoraliteiten aangetroffen, variërend van integere maar naïeve makelaars tot ondernemende en nonchalante professionals die professioneel tekortschieten. Onwetendheid over criminaliteitsrisico's, een afwachtende houding en gebrek aan normatieve professionalisering vergroten de kwetsbaarheid voor criminele inmenging (Van Baardewijk & Maan, 2023). De liberalisatie van de sector sinds 2001 heeft bovendien geleid tot een verlies aan

status en professionaliseringskracht, terwijl de maatschappelijke verantwoordelijkheid als poortwachter in de vastgoedketen juist is toegenomen (Van Baardewijk & Maan, 2023).

Veel makelaars komen in hun werk daadwerkelijk in aanraking met criminele pogingen tot misbruik. Ongeveer een kwart van de makelaars rapporteert wel eens te maken te hebben gehad met ongebruikelijke transacties, en een substantieel deel van de verhuurmakelaars heeft vermoedens van criminele huur of het gebruik van katvangers (Broekhuizen, 2022). Hoewel een meerderheid van de makelaars in zulke gevallen verdere stappen zet, zoals staken van transacties of melden bij de FIU, laat de meldingsbereidheid bij vermoedens van criminele verhuur een gemengd beeld zien. Sommige professionals ontbinden contracten of waarschuwen partijen, maar anderen ondernemen geen actie of kiezen voor een alternatieve route. De variatie in gedrag wijst op verschillen in kennis, risicoperceptie en houding ten opzichte van de poortwachtersfunctie (Broekhuizen, 2022).

Makelaars kunnen op verschillende manieren bijdragen aan het criminele proces: door cliënten aan te dragen, contante huur te innen, nutsvoorzieningen op eigen naam te zetten, funderingsproblemen niet te melden of panden bewust of onbewust beschikbaar te stellen voor hennepsteelt, stashlocaties, illegale prostitutie of gokactiviteiten (Kleemans et al., 2002; AMLC, 2021; Hogenboom, 2021, in: Broekhuizen, 2022). Bewuste of onbewuste nalatigheid bij het screenen van cliënten vormt daarbij een essentieel risico. De groeiende aandacht voor ongebruikelijke transacties blijkt bovendien uit het stijgende aantal meldingen bij de FIU in de afgelopen jaren (Hogenboom, 2021, in: Broekhuizen, 2022).

Gezamenlijk laten deze bevindingen zien dat corruptie onder vrije beroepsbeoefenaars niet primair wordt gekenmerkt door grootschalige omkoping of openlijke misdadige intenties, maar vooral door structurele kwetsbaarheden die voortkomen uit normatieve onduidelijkheid, spanningen tussen commerciële en publieke belangen, een groeiende complexiteit in regelgeving en de aanwezigheid van grijze zones in professionele praktijken. De mate van vatbaarheid verschilt per beroepsgroep en per type professional, maar komt steeds terug in situaties waarin poortwachtersrollen niet stevig geïnternaliseerd zijn, waar toezicht lacunes vertoont en waar professionals worden geconfronteerd met zowel druk vanuit cliënten als onzekerheid over de juiste handelwijze. Corruptie manifesteert zich daarmee vooral als een glijdende schaal van kleine concessies, nalaten en normalisering van afwijkend gedrag, eerder dan als een optelsom van schandalen.

Bedreiging

Bedreiging jegens vrije beroepsbeoefenaars vormt een groeiend en veelzijdig fenomeen, dat zich manifesteert op het snijvlak van ondermijnende criminaliteit, oplopende spanningen in professionele relaties en veranderende verwachtingen van poortwachtersrollen. Hoewel veel professionals aangeven zelf geen directe ervaring te hebben met expliciete bedreiging, wijzen zowel empirisch onderzoek als praktijkvoorbeelden op subtiele en minder subtiele vormen van druk, intimidatie en agressie die hun functioneren beïnvloeden (Van Wingerde & Hofman, 2022). De grens tussen weerstand, manipulatie en daadwerkelijke bedreiging is daarbij diffuus. Poortwachters ervaren dat cliënten eerst vertrouwen opbouwen door met ogenschijnlijk normale zaken binnen te komen, waarna geleidelijk verzoeken worden gedaan die strijdig zijn met wet- of regelgeving. In deze subtiele opbouw van afhankelijkheid en druk schuilt volgens respondenten

een reëel risico op intimidatie, dat vaak niet als zodanig wordt herkend of gerapporteerd. De literatuur toont echter dat eerder onderzoek onder advocaten en notarissen wel degelijk substantiële ervaringen met bedreiging liet zien (Bovenkerk, 2005, in: Van Wingerde & Hofman, 2022). Zo rapporteerde 47 procent van de kandidaat-notarissen dat zij weleens bedreigd zijn, een stijging ten opzichte van eerdere jaren (Hendriks, 2020, in: Van Wingerde & Hofman, 2020). Deze toename lijkt mede gerelateerd aan de aanscherping van Wwft-verplichtingen in 2018, waardoor de meldplicht zichtbaarder en potentieel risicovoller werd (Van Wermeskerken, 2020, in: Van Wingerde & Hofman, 2022).

De angst voor bedreiging werkt door in de bereidheid om aan wettelijke verplichtingen te voldoen, vooral bij meldplichten die niet anoniem kunnen worden uitgevoerd. Notarissen geven aan dat het ontbreken van anonimiteit een belangrijke drempel vormt voor het doen van meldingen, juist omdat mogelijke repercussies vanuit cliënten of hun netwerk worden gevreesd (Hendriks, 2020, in: Van Wingerde & Hofman, 2022). Deze zorgen waren voor het Ministerie van Justitie en Veiligheid aanleiding om in 2020 aan te kondigen dat de veiligheid van kleinere melders beter zou worden gewaarborgd, onder meer door voorafgaand contact op te nemen wanneer een melding tot verdachte transacties in een strafdossier leidt (Van Wingerde & Hofman, 2022). Het spanningsveld tussen wettelijke verantwoordelijkheden en persoonlijke veiligheid vormt daarmee een structureel element in de professionele praktijk van poortwachters.

Een nauw verwant verschijnsel betreft de agressie waarmee advocaten steeds vaker worden geconfronteerd. Recente gegevens laten zien dat 55 procent van de advocaten in 2024 ten minste één vorm van agressie meemaakte, een stijging ten opzichte van 2022 (Van Straaten et al., 2024). Verbale agressie is het meest voorkomend: 46 procent van de advocaten kreeg hier in het afgelopen jaar mee te maken, gevolgd door intimidatie (38 procent), bedreiging (24 procent) en fysieke agressie (4 procent). Niet alleen neemt het percentage advocaten dat agressie ervaart toe, ook de frequentie van incidenten groeit. Met name verbale agressie en bedreiging vertonen significante stijgingen ten opzichte van eerdere metingen. De agressie wordt bovendien op uiteenlopende manieren geuit. Verbale agressie en bedreiging vinden vaak telefonisch plaats, terwijl intimidatie voornamelijk voorkomt tijdens persoonlijk contact of via e-mail. Advocaten geven aan dat agressie in tweederde van de gevallen gericht is op henzelf in hun functie, en in een aanzienlijk deel ook op henzelf persoonlijk; in 14 procent van de bedreigingen richt de agressie zich zelfs op familieleden (Van Straaten et al., 2024). De bronnen van agressie variëren sterk. Hoewel cliënten een belangrijke veroorzaker zijn, blijkt vooral de wederpartij een substantiële rol te spelen, vooral bij bedreiging: bijna de helft van de bedreigingen komt vanuit de wederpartij. Dit wijst op een bredere context van conflictueuze professionele interacties, die niet uitsluitend gerelateerd zijn aan georganiseerde criminaliteit.

De redenen die advocaten zien voor agressie lopen uiteen: verbale agressie wordt vaak beschouwd als een uiting van oplopende emoties, terwijl intimidatie vaker als doelbewuste strategie wordt gezien om invloed uit te oefenen op het verloop van een zaak (Van Straaten et al., 2024). Bedreigingen worden zowel geïnterpreteerd als emotionele uitingen als ongerichte, onvoorspelbare agressie, wat de moeilijkheid onderstreept om dreigingssignalen tijdig te duiden (Van Straaten et al., 2024). Daarmee belichaamt agressie tegen advocaten een spectrum dat loopt van emotionele escalatie tot doelgerichte dwang.

Ook andere beroepsgroepen, zoals makelaars, ondervinden vormen van bedreiging of druk, hoewel systematische kwantitatieve gegevens daarbij schaars zijn. Casuïstiek uit de vastgoedsector illustreert echter dat makelaars die betrokken raken bij risicovolle transacties of criminele klanten daadwerkelijk bedreigd kunnen worden. Zo verklaarde een Brabants-Zeeuwse makelaar in een strafzaak dat hij door criminelen bedreigd werd om hennepvelden landelijk te verhuren (De Stentor, 2021, in: Broekhuizen, 2022). Daarnaast signaleren makelaars angst dat hun identiteit bekend wordt bij criminele klanten wanneer zij melding doen van ongebruikelijke transacties, wat de bereidheid om te melden verlaagt (Hogenboom, 2021; Cassée & Prinsen, 2020, in: Broekhuizen, 2022). Het risico op repercussies vormt daarmee ook in deze sector een reële factor in professionele keuzes, niet zelden versterkt door beperkte feedback op meldingen en gevoelens van onveiligheid.

In de advocatuur is specifiek gewezen op de kwetsbaarheden die ontstaan rondom betalingen. Onregelmatigheden of onduidelijkheden in financiële transacties creëren niet alleen risico's op integriteitsschendingen, maar vormen ook ingangen voor druk en chantage door cliënten die hun positie kunnen misbruiken (Postma et al., 2024). De Taskforce Bescherming tegen Ondermijning van de Nederlandse Orde van Advocaten beoogt deze kwetsbaarheden in kaart te brengen en de informatiepositie te versterken, juist omdat subtiele vormen van druk niet altijd zichtbaar worden maar wel ondergronds kunnen doorwerken (Postma et al., 2024).

De maatschappelijke context waarin deze vormen van bedreiging plaatsvinden, wordt mede gevormd door een verharding van de georganiseerde criminaliteit, die de afgelopen jaren steeds zichtbaarder werd. Praktijkverhalen uit de advocatuur, rechtspraak en journalistiek benadrukken dat het gevoel van dreiging is toegenomen en dat professionals hun werk anders zijn gaan inrichten om veiligheidsredenen (De Groene Amsterdammer, 2023). Variërend van andere routes naar huis, tot beveiligingsmaatregelen aan woningen en het afschermen van persoonsgegevens, laten deze ervaringen zien hoe veiligheidszorgen binnendringen in het dagelijks functioneren. Hoewel veel professionals benadrukken niet bang te zijn, beschrijven zij voorwaarden, gedragsaanpassingen en anekdotes die getuigen van een sluimerend dreigingsbewustzijn. De moorden op Derk Wiersum en Peter R. de Vries hebben als symbolische schokken bijgedragen aan een collectieve bewustwording dat bedreiging geen abstract risico meer is, maar een voorstelbare realiteit die beroepsrollen beïnvloedt, onderlinge verhoudingen onder druk zet en de rechtsstaat kwetsbaar maakt (De Groene Amsterdammer, 2023).

In deze context ontstaat een complex beeld waarin bedreiging niet slechts een incident of uitzonderlijke gebeurtenis is, maar een structurele factor die beroepspraktijken vormgeeft, meldingsbereidheid ondermijnt en in sommige gevallen zelfs de bereidheid om bepaalde zaken aan te nemen beïnvloedt. Dat spanningsveld tussen professionele verantwoordelijkheid, persoonlijke veiligheid en druk vormt belangrijk onderdeel van de hedendaagse beroepsuitoefening van vrije beroepsbeoefenaars.

Infiltratie

Infiltratie door georganiseerde criminaliteit in vrije beroepsgroepen is een onderwerp waar weinig wetenschappelijke literatuur over bestaat. In tegenstelling tot de thema's integriteit, corruptie of bedreiging, waarvoor zowel recente studies over beschikbaar zijn, komt infiltratie slechts fragmentarisch voor in onderzoek. De beschikbare inzichten zijn bovendien grotendeels

gebaseerd op verouderde bronnen, vooral uit de periode van de parlementaire enquête Opsporingsmethoden in de jaren negentig. Dat maakt het moeilijk om de huidige stand van zaken te beoordelen en onderstreept dat dit fenomeen onvoldoende systematisch in kaart is gebracht (Van den Berg, 2012).

Het centrale werk dat inzicht biedt in infiltratie in de advocatuur, het notariaat en de accountancy is het deelonderzoek van Van de Bunt, uitgevoerd in het kader van het Fijnaut-onderzoek naar georganiseerde criminaliteit. Zijn zoektocht naar niet-integere beroepsbeoefenaars tussen 1990 en 1995 leverde 29 gevallen van ‘foute’ advocaten op, aangevuld met 13 niet-integere notarissen en 7 niet-integere accountants (Van de Bunt, 1995, in: Van den Berg, 2012). Deze aantallen waren te beperkt om conclusies te kunnen trekken over de totale omvang van infiltratie: Van de Bunt benadrukte dat hij niet kon vaststellen of dit veel of weinig was, en evenmin of er nog substantiële aantallen ongeïdentificeerde gevallen waren. Toch was zijn belangrijkste bevinding dat verwijtbare betrokkenheid van advocaten bij georganiseerde criminaliteit “meer dan incidenteel voorkomt” (Van de Bunt, 1995, in: Van den Berg, 2012). Daarmee werd een eerste empirische basis gelegd voor het idee dat vrije beroepsbeoefenaars een manifeste aantrekkingskracht kunnen uitoefenen op criminele organisaties.

De parlementaire enquêtecommissie concludeerde naar aanleiding van deze bevindingen dat in Nederland geen sprake was van systematische infiltratie van vrije beroepsgroepen door georganiseerde criminaliteit. De geïdentificeerde gevallen werden als incidenteel aangemerkt, maar niettemin als ernstig, juist vanwege de potentiële schade aan het aanzien en de kernfuncties van beroepen als advocaat en notaris (Parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden, 1996, in: Van den Berg, 2012). De commissie onderstreepte dat deze beroepsgroepen aantrekkelijk zijn voor criminelen en dat de aantrekkelijkheid actief moet worden verkleind door het versterken van integriteit en toezicht. Juist dit punt vormt een rode draad in de schaarse literatuur: infiltratie wordt niet zozeer opgevat als een grootschalig fenomeen, maar vooral als een riskante mogelijkheid waarvan de impact van individuele gevallen groot kan zijn (Parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden, 1996, in: Van den Berg, 2012).

Internationale organisaties hebben de problematiek eveneens signaleerd, al zonder dat dit tot veel aanvullend empirisch onderzoek heeft geleid. De Financial Action Task Force (FATF) wees in 2003/2004 specifiek op de rol die advocaten kunnen spelen bij het witwassen van geld. (FATF, 2003/2004, in: Van den Berg, 2012). Een belangrijke observatie betrof de praktijk waarbij advocaten worden ingezet in de directies van *offshore* vennootschappen die fungeren als dekmantels voor illegale geldstromen. Het plaatsen van een advocaat in een bestuur creëert een extra bescherm laag, waardoor de feitelijke zeggenschap en onderliggende activiteiten moeilijker traceerbaar worden voor de overheid. Bovendien merkte de FATF op dat de geheimhoudingsplicht van advocaten kan bijdragen aan het verhullen van de feitelijke werkelijkheid wanneer deze beroepsgroep bewust of onbewust een rol speelt in criminele structuren (FATF, 2003/2004, in: Van den Berg, 2012). Deze bevinding illustreert dat infiltratie niet alleen moet worden opgevat als een directe poging van criminelen om beroepsgroepen binnen te dringen, maar ook als het strategisch inzetten van beroepsspecifieke privileges en structuren, zoals vertrouwelijkheid en juridische afscherming.

Ondanks deze signaleringen uit het verleden blijft het opvallend dat infiltratie recentelijk nauwelijks onderwerp is geweest van onderzoek. Waar de literatuur over corruptie en bedreiging

in de afgelopen jaren sterk is toegenomen, ontbreken hedendaagse empirische studies naar infiltratie structureel. Hierdoor is weinig bekend over actuele methoden, kwetsbaarheden of trends. De bestaande kennis blijft afhankelijk van de bevinding dat infiltratie in de jaren negentig niet stelselmatig voorkwam, maar deze conclusie is nooit opnieuw grondig getoetst. Dat onderstreept een lacune die ook bredere implicaties heeft: gebrek aan actuele data maakt het moeilijk om risico's te duiden, preventief beleid te evalueren of sectorale kwetsbaarheden effectief te monitoren.

3.2.4 Beroepen in het buitengebied

Het buitengebied, met agrarische bedrijven, vakantieparken en leegstaande gebouwen, is kwetsbaar voor criminele inmenging. Boeren, tuinders en andere ondernemers worden geconfronteerd met benaderingen voor drugsproductie, economische exploitatie en incidentele intimidatie, beïnvloed door leegstand, financiële kwetsbaarheid, lage pakkans en beperkt toezicht.

Dit onderdeel over het buitengebied behandelt drie kernthema's. Eerst komt corruptie aan bod, met aandacht voor medewerking aan criminele activiteiten door economische prikkels en opportunistisch gedrag. Vervolgens wordt gekeken naar bedreiging en intimidatie, en hoe dit meldingsbereidheid beïnvloedt. Daarna volgt infiltratie, waarin wordt besproken dat hierover nauwelijks aanwijzingen bestaan in de literatuur. Tot slot wordt per thema op het gebied van criminele inmenging de zichtbaarheid, meldingsbereidheid en impact op betrokkenen geanalyseerd, waardoor een geïntegreerd beeld van criminele inmenging in het buitengebied ontstaat.

Corruptie

Over corruptie in het buitengebied ontbreekt vaak harde casuïstiek en is sprake van een groot '*dark number*'. Boelens & Groothuis (2020) laten zien dat cijfers over de mate waarin boeren en tuinders faciliterend of actief betrokken waren bij drugscriminaliteit nagenoeg ontbreken en dat veel aangetroffen productielocaties in het buitengebied niet op daadwerkelijk actieve agrarische bedrijven worden aangetroffen. Die beperkte informatiepositie betekent dat elke kwantitatieve uitspraak over de prevalentie van corruptie in het buitengebied met grote voorzichtigheid moet gebeuren (Boelens & Groothuis, 2020). Broekhuizen en anderen (2025) bevestigen dit beeld: zij vinden vergelijkbare schattingen als in 2020 en benadrukken dat waarnemingen uit enquêtes en interviews vaak samenlopen met sterke gevoelsmatige inschattingen, maar niet zonder meer direct kunnen worden vertaald naar betrouwbare incidentcijfers (Broekhuizen et al., 2025).

Ondanks dat geen harde cijfers bekend zijn, blijkt uit de flitspeiling van Broekhuizen et al. (2025) dat het misbruik van agrarische bedrijfsgebouwen en -terreinen nog altijd breed wordt verondersteld voor te komen. Een meerderheid van de agrarische ondernemers denkt dat drugscriminelen 'soms' tot '(zeer) veel' gebruikmaken van agrarische ruimtes, vergelijkbaar met de bevindingen uit 2020. Ook 70% van de respondenten geeft aan dat dit in hun eigen of omliggende woonplaatsen weleens is voorgekomen. In open antwoorden wordt regelmatig verwezen naar concrete voorbeelden van misbruik van schuren, loodsen of velden.

De schets van onvolledige zichtbaarheid helpt verklaren waarom criminele inmenging juist in het buitengebied plaatsvindt. Criminele actoren benutten de structurele kenmerken van het

platteland, zoals leegstaande stallen, loodsen, kassen en woningen en relatief lage aanwezigheid van toezicht, om toegang en invloed te verwerven. Broekhuizen en anderen (2025) tonen aan dat leegstand als pullfactor werkt: lege loodsen trekken criminele belangstelling omdat ze goedkoop en relatief anoniem te gebruiken zijn, en het ontbreken van eenvoudige bestuurlijke instrumenten (zoals sloopregelingen of betaalbare herbestemmingsopties) vergroot die aantrekkelijkheid (Broekhuizen et al., 2025). In samenhang daarmee rapporteert Boelens & Groothuis (2020) dat criminelen vaak via tussenpersonen of stromannen opereren: leveranciers, transporteurs of ogenschijnlijk reguliere vertegenwoordigers betreden het erf onder een legitiem voorwendsel en verkennen zo onopgemerkt locaties en financiële kwetsbaarheid van agrariërs (Boelens & Groothuis, 2020).

De mechanismen waardoor individuele agrariërs vatbaar kunnen zijn voor inmenging zijn meervoudig en elkaar versterkend. Ten eerste zijn economische kwetsbaarheden centraal: financiële problemen, (gedeeltelijke) bedrijfsstagnatie en eigenaren met meerdere of leegstaande panden verhogen de prikkel om huurinkomsten of andere vormen van ondersteuning te accepteren (Broekhuizen et al., 2025). Ten tweede vergroot de geografische en sociale anonimiteit in bepaalde delen van het buitengebied de perceptie van een lage pakkans, waardoor zowel de feitelijke kans op ontdekking als de verwachting daarvan vermindert; ook dit element wijzen Broekhuizen en anderen (2025) expliciet aan. Ten derde speelt sociale terughoudendheid een rol: agrarische gemeenschappen zijn vaak gesloten en er bestaat een sterke bereidheid om ‘collega’s’ niet publiekelijk te verdenken; dat sociale ethos ondermijnt meldingsbereidheid en de slagkracht die corruptie en misbruik zou kunnen tegenhouden (Broekhuizen et al., 2025; Boelens & Groothuis, 2020). Deze drie factoren, (1) economische nood, (2) lage waargenomen risico’s en (3) sociale normativiteit, creëren een kwetsbaarheid die criminelen strategisch kunnen exploiteren.

Tenslotte vertoont de modus operandi van benadering en beïnvloeding herkenbare patronen, maar ook variatie die beleidsinterventies bemoeilijkt. Benaderingen variëren van expliciet intimiderend tot zodanig verfijnd dat ze bijna niet als dreiging worden herkend: sommige benaderingen zijn open over intenties, andere blijven verhuuld achter schijnbaar legale voorstellen (Boelens & Groothuis, 2020; Broekhuizen et al., 2025). De inzet van stromannen of tussenpersonen werkt tweeledig: aan de ene kant verzwakt het de zichtbaarheid van de criminele keten omdat uiteindelijke opdrachtgevers op afstand blijven; aan de andere kant maakt het persoonsgerichte contact (een rondleiding over het erf, een aanbod om een schuur te huren, het voorstellen van een lucratieve huurvergoeding) het lastiger voor boeren om de intenties te doorzien en minder gemakkelijk om later terug te trekken uit een gegroeide (afhankelijkheids)relatie (Boelens & Groothuis, 2020). De empirische illustraties in het onderzoek laten zien dat criminelen systematisch publieke bronnen (rechterlijke uitspraken, executieverkopen, vastgoedplatforms) gebruiken om doelwitten te identificeren, wat onderstreept dat corruptie in dit domein zelden ‘spontaan’ is maar vaak het resultaat van informationele voorbewerking en doelgerichte selectie (Boelens & Groothuis, 2020).

Een belangrijk en beleidsrelevant paradoxaal patroon betreft meldingsbereidheid: er bestaat een aanzienlijke kloof tussen gepercipieerde intenties om te melden en feitelijk meldgedrag. Broekhuizen en anderen (2025) rapporteren dat circa 70% van de respondenten zegt dat men vermoedens van drugsproductie, opslag of dumping zou melden, terwijl het feitelijke aandeel respondenten dat daadwerkelijk na een ervaren benadering melding maakte veel lager ligt

(ongeveer 11% van degenen die zijn benaderd rapporteerden dit formeel). Boelens en Groothuis (2020) laten zien dat ook in 2020 vergelijkbare terughoudendheden en onzekerheden speelden, waarmee een patroon wordt aangetoond: angst voor represailles, onzekerheid over anonimiteit en teleurstelling over opvolging lijken structurele remmers voor meldingen (Boelens & Groothuis, 2020; Broekhuizen et al., 2025). Dit probleem maakt het vrijwel onmogelijk om op basis van politiecijfers alleen de omvang van corruptie en crimineel gebruik van agrarische infrastructuur betrouwbaar te kwantificeren.

Tenslotte kunnen naast individuele en operationele factoren ook structurele bestuurlijke dimensies die de kans op corruptie beïnvloeden. Blatter en Spapens (2023) wijzen erop dat kleinere en middelgrote gemeenten vaak onvoldoende capaciteit en specialistische kennis hebben om de veelkleurigheid van ondermijning effectief te monitoren en te bestrijden. De nadruk in beleid en onderzoek op grootschalige drugscriminaliteit leidt ertoe dat subtielere vormen van beïnvloeding en corruptie minder aandacht krijgen, terwijl juist die subtiele, relationele vormen langdurige verankering en normalisering in lokale netwerken mogelijk maken (Blatter & Spapens, 2023). Praktisch betekent dit dat preventieve beleidsinstrumenten (zoals sloopbanken, actieve begeleiding bij herbestemming van leegstand of het vergroten van lokale sociale weerbaarheid) vaak even belangrijk zijn als repressieve handhaving, omdat ze de structurele pullfactoren wegnemen die criminelen exploiteren (Broekhuizen et al., 2025; Blatter & Spapens, 2023).

Bedreiging

Hoewel bedreiging in het buitengebied vaak wordt gepresenteerd als een vanzelfsprekend onderdeel van criminele inmenging, blijkt bij nadere beschouwing dat dit zich in werkelijkheid voltrekt langs een glijdende schaal van subtiele druk tot expliciete dreiging. Empirisch onderzoek onder agrariërs laat zien dat het merendeel van de benaderingen door drugscriminelen in eerste instantie juist gekenmerkt wordt door ambiguïteit: criminelen variëren in de mate waarin zij hun intenties expliciet maken en in de wijze waarop zij het contact vormgeven; variërend van vriendelijk en verhullend tot nadrukkelijk intimiderend (Boelens & Groothuis, 2020). Dit patroon wordt bevestigd door recenter onderzoek waarin slechts een klein deel van de boeren en tuinders die daadwerkelijk te maken kregen met verdachte bezoekers aangaf zich in duidelijke zin geïntimideerd te hebben gevoeld; Ook rapporteerde 5–6% daadwerkelijke intimidatie, terwijl een veel grotere groep (circa een derde) spreekt van een tussenpositie (“een beetje” geïntimideerd) zonder dat sprake is van dreiging (Boelens & Groothuis, 2020; Broekhuizen et al., 2025).

Wanneer boeren en tuinders aangeven dat criminelen een afwijzing doorgaans accepteren, wordt dat vaak verteld in de vorm van een alledaags, bijna terloops incident; een vreemdeling die informeert naar een ruimte, een korte uitwisseling gevolgd door vertrek, en vervolgens radiostilte (Broekhuizen et al., 2025). Het is juist deze alledaagsheid die de grens tussen ongewenst bezoek en intimidatie diffuus maakt. Toch tekent zich in de interviews en open antwoorden een wezenlijk andere dynamiek af in die situaties waarin de locatie bijzonder aantrekkelijk wordt geacht door criminelen, bijvoorbeeld vanwege de mate van afscherming of logistieke voordelen. Waar de standaardbenadering kan worden opgevat als een verkenning, verschuift het evenwicht in dergelijke gevallen aanzienlijk: het nee-zeggen wordt minder vanzelfsprekend geaccepteerd, en boeren beschrijven dat de maatschappelijke druk om “gewoon mee te doen”, gecombineerd met het feit dat een eenmaal gemaakte toezegging gevolgen kan hebben, de afwijzing minder vrijblijvend maakt (Broekhuizen et al., 2025).

Hoewel de feitelijke incidentie van ernstige bedreiging onder agrariërs laag lijkt, blijkt uit onderzoek naar meldgedrag dat de perceptie van dreiging een veel zwaardere invloed heeft op de bereidheid tot handelen dan de daadwerkelijke ervaring van intimidatie. Onzekerheid over de herleidbaarheid van meldingen, gevoed door spraakmakende casussen zoals Fruithandel De Groot in Hedel, leidt tot een wijdverbreid gevoel dat contact met de overheid risico's met zich meebrengt, zelfs wanneer men zelf geen directe bedreiging heeft ervaren (Broekhuizen et al., 2025). Veiligheidsprofessionals herkennen dit patroon en signaleren dat de combinatie van geografische afstand (waardoor politierespons in acute situaties langer kan duren) en het gevoel dat men er "alleen voor staat" bijdraagt aan terughoudendheid om formeel melding te doen (Broekhuizen et al., 2025). De angst voor represailles moet dus niet primair worden begrepen als een deel van daadwerkelijke intimidatie, maar als een anticipatie op wat er zou kunnen gebeuren, gevoed door bekendheid met incidenten elders en door het besef dat het buitengebied bij acute dreiging minder snel kan worden beveiligd.

Samen genomen ontstaat het beeld dat bedreiging in het buitengebied zelden een geïsoleerde handeling is, maar een relationeel proces waarin de interpretatie van onduidelijke signalen, de perceptie van risico's en de bredere context van criminele aanwezigheid samen bepalen of agrariërs en andere buitengebiedbewoners een situatie als intimiderend ervaren. De dreiging ligt daarmee niet uitsluitend in expliciete handelingen, maar in de onderliggende afhankelijkheidsrelaties en het besef dat criminelen indien zij dat willen overgaan tot hardere middelen. Dat slechts een kleine minderheid expliciete intimidatie rapporteert, betekent in deze zin niet dat bedreiging als verschijnsel marginaal is. Dit kan ook te maken hebben met de eerdergenoemde lage meldingsbereidheid.

Infiltratie

In tegenstelling tot corruptie en bedreiging wordt infiltratie in de beschikbare literatuur in het buitengebied nauwelijks expliciet beschreven. De bronnen die ingaan op contacten tussen criminelen en agrariërs of ondernemers op vakantieparken richten zich primair op benaderingen, druk, intimidatie en economische misbruikconstructies, niet op het gericht binnendringen van organisaties of lokale instituties. Dit suggereert dat infiltratie in het buitengebied, voor zover deze voorkomt, minder prominent of minder zichtbaar is dan andere vormen van inmenging. Het volledig overnemen van boerderijen of vakantieparken door criminele organisaties kan echter worden opgevat als infiltratie in een legitieme sector, omdat hiermee structurele controle en invloed wordt verkregen. In deze tekst wordt infiltratie dan ook alleen in de brede zin gebruikt, en niet in de enge zin waarop het onderliggende onderzoek zich richt.

In de agrarische sector wordt herhaaldelijk beschreven hoe criminelen boeren en tuinders benaderen met verzoeken om ruimtes te huren of faciliteiten beschikbaar te stellen voor criminele activiteiten (Boelens & Groothuis, 2020; Broekhuizen et al., 2025). Deze benaderingen variëren van vriendelijk en verhuuld tot expliciet en intimiderend, maar worden steeds geduid als pogingen om tijdelijke toegang te verkrijgen tot fysieke locaties. De interactie is relationeel en situationeel van aard en richt zich op het creëren van gelegenheid, niet op het verkrijgen van duurzame invloed binnen agrarische bedrijven. Zelfs in casussen waarin criminelen terugkeren naar dezelfde locatie of waarin agrariërs aangeven dat men "vastzit" nadat eenmaal is ingestemd, wordt gesproken over herhaalde afhankelijkheid in plaats van infiltratie in besluitvorming of eigendomsstructuren (Broekhuizen et al., 2025).

In de context van vakantieparken komt wel een vorm van langere-termijncontrole naar voren, met name wanneer criminelen investeren in verouderde of kwetsbare parken met het doel deze economisch te exploiteren (Blatter & Spapens, 2023). Deze betrokkenheid kan leiden tot machtsposities ten opzichte van bewoners, huurders of arbeidsmigranten, en gaat soms gepaard met dreiging jegens personen die klagen over misstanden. Toch benadrukken de auteurs dat deze invloed vooral betrekking heeft op economische grip en logistieke benutting, zoals fictieve verhuur of het overtreden van bouw- en veiligheidsvoorschriften (LIEC, 2020, in: Blatter & Spapens, 2023). Criminelen nemen in dergelijke gevallen geen posities in binnen lokale besturen of binnen toezicht- of beheerstructuren; hun betrokkenheid is gericht op winstmaximalisatie en het creëren van een vrijplaats, niet op institutionele overname. Daarmee blijft ook hier sprake van exploitatie en intimidatie, maar niet van infiltratie in de strikte zin.

3.3 Havens en logistiek

Zoals eerder gesteld wordt in deze paragraaf verder ingezoomd op de dynamiek van havens en logistiek. De bovengenoemde beroepsgroepen kunnen in verschillende mate werkzaam zijn en/of te maken hebben met logistiek, transport en havens. Uit verschillende rondes van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* blijkt dat CSV's vaker gebruik maken van logistieke knooppunten, zoals lucht- en zeehavens, zoals luchthavendouaniers die onderdeel uitmaken van een corrupt netwerk (Kleemans et al., 2002) en recenter een douanier die containers met cocaïne structureel van de controle heeft uitgezonderd (Kruisbergen et al., 2019). Hierbij valt op dat het (destijds) voor smokkel via luchthavens noodzakelijker was om een corrupte douanier te hebben dan via zeehavens (Kleemans et al., 2002, p. 95), en dat betrokkenheid van personeel minder te zien was rondom zeehavens dan rondom luchthavens (Kruisbergen et al., 2012, p. 85). In de ronde uit 2019 is dit onderscheid echter niet meer als zodanig benoemd. Ook wordt daar aangegeven dat corruptie wellicht meer benodigd is om smokkel te faciliteren dan ten tijde van vorige monitorrondes het geval was (Kruisbergen et al., 2019, p. 64-65).

De betrokkenheid van personeel in logistiek en havens blijkt de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit*, maar wat zeggen andere bronnen hierover? Eerst één en ander over de “*structural embeddedness*”-component van deze infrastructuur: het gegeven dat voor smokkelactiviteiten een handelsinfrastructuur nodig is, is ondertussen wellicht een open deur. CSV's maken graag gebruik van de gunstige ligging van Nederland in Europa en de goede staat van de Nederlandse havens, wegen en spoorwegen (Madarie & Kruisbergen, 2019, p. 29; Bisschop et al, 2019, p. 69; Kleemans, 2014). Het feit dat we vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal hebben binnen de Europese Unie, maakt het des te aantrekkelijker (Fijnaut, 2019, geciteerd in Spapens et al., 2022, p. 3). Qua smokkel gaat het zowel om het exporteren van in Nederland geproduceerde synthetische drugs, als het in- en doorvoeren van andere illegale goederen (en personen) (Boerman et al., 2017). Dit wordt ook wel “transitcriminaliteit” genoemd. In Nederland betreft dit het overgrote deel van de illegale activiteiten die criminele samenwerkingsverbanden uitvoeren (Kleemans, 2023, p. 81-82). Het illustreert hoe onze (logistieke) infrastructuur worden gekenmerkt door gunstige structurele kenmerken. Wat een drijver is voor de legale handel, is goed voor de illegale handel.

Transitcriminaliteit vergt niet per se criminele inmenging (Kleemans, 2014). Uit de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* is gebleken dat, tot enkele jaren terug, de strategie meer op het

‘vermijden’ van toezicht zat, op basis van het verstoppertje van de waar. Maar, wanneer het niet mogelijk is of misschien onevenredige inspanning vergt om gebruik te maken van de kwetsbaarheden in de logistieke processen en controle, is het aantrekkelijk of zelfs noodzakelijk om personen binnen deze legale infrastructuur te beïnvloeden. Ondertussen is er relatief veel geschreven over georganiseerde criminaliteit in de havens en logistiek. In meer of mindere mate wordt daarbij aandacht besteed aan hoe criminele inmenging hierin een rol kan spelen. Hierbij valt op dat dit op het moment van schrijven uitvoeriger is onderzocht in relatie tot grote(re) havens dan bij kleine(re) havens. Staring en anderen (2019) besteden in hun rapportage over de aard en aanpak van (drugs)criminaliteit in de Rotterdamse haven aandacht aan de rol van corruptie. Andere havens zijn eveneens onder de loep genomen ten aanzien van georganiseerde (drugs)criminaliteit. Dit betreffen onder andere (verkenkende) studies met betrekking tot het Noordzeekanaalgebied en de haven van Amsterdam (Eski et al., 2021), de Noordelijke zeehavens (Struiksma et al., 2020) en de (kleine) (lucht)havens en infrastructuur in Nederland algemeen en Zeeland en Noord-Brabant specifiek (Keijser et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021; De Veen et al., 2024). Ook in relatie tot Schiphol Airport en de luchthaven van Eindhoven hebben onderzoeken plaatsgevonden (Van Wijk et al., 2020; Staring et al., 2024). Daarbij is een uitgebreide kwetsbaarhedenanalyse van de transportsector uitgevoerd door Bervoets en collega’s (2021), en hebben verkenkende onderzoek naar ondermijning in de binnenvaart en visserij plaatsgevonden (Mehlbaum et al., 2021; Mehlbaum et al., 2024b).

Grote(re) lucht- en zeehavens

In grote logistieke knooppunten zoals de Rotterdamse haven en Schiphol wordt de aard van criminele inmenging gekenmerkt door een combinatie van corruptie, infiltratie en strategische beïnvloeding van cruciale beroepsgroepen. CSV’s richten zich daarbij doelbewust op werknemers met toegang tot informatie, logistieke processen of fysieke locaties binnen het haven- en luchtvaartapparaat (Staring et al., 2019; Van Wijk et al., 2020). Deze groepen omvatten niet alleen douaniers, maar ook planners, operators, beveiligingsmedewerkers, logistiek dienstverleners, inspecteurs en chauffeurs. De logica van deze keuze ligt in hun noodzakelijke operationele kennis en de mogelijkheid om bestaande toezichtmechanismen te omzeilen of te beïnvloeden.

Uit onder andere de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* (Kleemans et al., 1998; Kleemans et al., 2002; Van de Bunt et al., 2007; Kruisbergen et al., 2012; Kruisbergen et al., 2019) en onderzoek van Staring en anderen (2019) blijkt expliciet dan wel impliciet dat corruptie op hoofdlijnen drie doelen kan dienen: het verkrijgen van informatie, het verkrijgen van middelen, diensten of fysieke toegang en het afwenden van toezicht. Eén handeling kan daarbij meerdere doelen dienen. Zo beschrijven Staring et al. (2019, pp. 89–98) hoe zowel ambtelijk als niet-ambtelijk personeel informatie verschaft over havenprocessen en toezicht, zoals een havenmedewerker die een medeverdachte uitleg geeft over een nieuwe scanmethode op het containerterrein. Ook het verplaatsen van containers naar toezichtarme of beter toegankelijke locaties en het faciliteren van toegang voor ‘uithalers’ illustreren hoe werknemers verschillende criminele doelen tegelijkertijd kunnen bedienen (Staring et al., 2019).

Corruptie manifesteert zich in grote havens zowel in geïnstitutionaliseerde, langdurige samenwerkingsverbanden als in ad-hoc benaderingen gericht op specifieke ladingen (Kruisbergen et al., 2019; Staring et al., 2019). Criminelen maken gebruik van betalingsregelingen, het aanbieden van faciliteiten of het uitoefenen van druk om werknemers te bewegen tot

medewerking. Een cruciale rol hierin is weggelegd voor zogenoemde corruptiebrokers, die functioneren tussen logistieke werknemers en criminele groepen. Zij identificeren kwetsbare medewerkers, faciliteren betalingen en afscherming en dragen daarmee bij aan de instandhouding van een duurzaam, parallel systeem dat criminele toegang tot logistieke processen reguleert (Staring et al., 2024).

Naast corruptie komen in grote havens ook vormen van (pogingen tot) infiltratie voor, zoals het laten aannemen van uithalers die met valse of misbruikte toegangspassen het terrein opkomen, of door het structureel positioneren van medewerkers die informatie of toegang verschaffen (Staring et al., 2019; Van Wijk et al., 2020; Staring et al., 2024). Deze vormen van inmenging weten reguliere HR-processen en screeningssystemen te omzeilen en zijn daardoor minder zichtbaar. Op Schiphol zijn bijvoorbeeld pogingen gedocumenteerd om via detacheringsconstructies of *subcontracting* toegang te krijgen tot toezichtvrije zones (Van Wijk et al., 2020). Bedreiging wordt in de bestudeerde bronnen echter vrijwel niet geconstateerd, maar wel als voorstelbaar gezien.

Opvallend zijn de verschillen in daadwerkelijke vastgestelde casuïstiek tussen locaties. In Rotterdam en op Schiphol zijn concrete gevallen van criminele inmenging gedocumenteerd (Staring et al., 2019, pp. 70–71; Van Wijk et al., 2020, pp. 202–203), hoewel sommige casussen minder recent zijn. Op Eindhoven Airport werd ten tijde van onderzoek vrijwel geen criminele inmenging geregistreerd, al richt de Koninklijke Marechaussee inmiddels meer aandacht op aanwijzingen voor niet-integere personeelsleden, waarbij ook daar corruptiebrokers naar voren komen (Staring et al., 2024, pp. 22–23). Deze verschillen kunnen voortkomen uit uiteenlopende meldingsbereidheid onder personeel, verschillen in prioritering van preventie en toezicht, en bredere organisatorische kwetsbaarheden (Staring et al., 2019, pp. 172, 187–188; Van Wijk et al., 2020, pp. 41–44).

Kleine(re) lucht- en zeehavens en binnenvaart

Uit publicaties over kleine(re) zeehavens, binnenvaartknooppunten en regionale luchthavens blijkt dat de aard en zichtbaarheid van criminele inmenging verschillen van die in grotere knooppunten zoals Rotterdam en Schiphol. In veel van deze kleinere locaties is het onduidelijk in welke mate men kan spreken van daadwerkelijke georganiseerde criminaliteit, mede omdat criminele inmenging vrijwel niet expliciet wordt onderzocht. Studies naar de havens in Zeeland, Noord-Brabant en de Noordelijke zeehavens laten zien dat signalen van georganiseerde criminaliteit vaak berusten op anekdotische informatie of percepties van geïnterviewden, terwijl ‘harde data’ in de vorm van registraties schaars zijn (Van Nimwegen et al., 2021, p. 70; Struiksmā et al., 2020, p. 33). Deze beperkte zichtbaarheid wordt door onderzoekers verklaard door een “viciuze cirkel” rond opsporing en prioritering: omdat kleine havens geen beleidsmatige prioriteit krijgen, vinden slechts beperkt controles en activiteiten plaats, waardoor weinig zicht ontstaat op criminaliteit; het ontbreken van zicht legitimeert vervolgens de lage prioriteit (Struiksmā et al., 2020, p. 52; Van Nimwegen et al., 2021, p. 46).

Hoewel de geregistreerde incidenten beperkt zijn, blijkt uit beschikbare data dat er wel degelijk transitcriminaliteit voorkomt. Zo betroffen de geregistreerde gebeurtenissen in Zeeland en Noord-Brabant voornamelijk cocaïne-inbeslagnames in Moerdijk en Vlissingen in de periode 2017–2019 (Van Nimwegen et al., 2021, pp. 36–37). Dat criminele inmenging in deze publicaties nauwelijks wordt behandeld, lijkt dan ook eerder samen te hangen met de beperkte informatiepositie dan

met daadwerkelijke afwezigheid van het fenomeen. Tegelijkertijd wijzen onderzoeken op diverse structurele kwetsbaarheden, zoals gebrekkige samenwerking en informatiedeling tussen toezichtspartners, en de geografische afgelegenheid van kleinere havens (Struiksmā et al., 2020; Van Nimwegen et al., 2021). Dit sluit aan bij bevindingen van De Veen en collega's (2024, p. 60), die constateren dat op kleine vliegvelden geen structureel misbruik werd vastgesteld, maar dat de organisatorische kenmerken wél een geschikte gelegenheidsstructuur vormen voor ondermijnende activiteiten.

In kleine havens, binnenvaartsystemen en regionale vliegvelden spelen bovendien sociale en structurele factoren een centrale rol in de aard van criminele inmenging. Waar in grote knooppunten criminele inmenging vaak via georganiseerde corruptienetwerken verloopt, vindt inmenging in kleinere havens en binnenvaart meestal plaats via losse, informele netwerken en opportunistische interacties tussen individuele werknemers, met beperkte toezichtcapaciteit en lage meldingsbereidheid als kenmerkende factoren (Mehlbaum et al., 2024b; Van Nimwegen et al., 2021; Struiksmā et al., 2020). De relatief kleine schaal, herhaalde interacties en persoonlijke bekendheid tussen werknemers en ondernemers creëren een voedingsbodem waarin beïnvloeding subtieler, maar effectief kan plaatsvinden. Het gaat dan bijvoorbeeld om kleine overslaglocaties of binnenvaartschippers die door druk, manipulatie of misleidende zakelijke voorstellen worden bewogen tot faciliteren van activiteiten, eerder dan door 'harde omkoping'.

Misbruik door georganiseerde criminaliteit manifesteert zich in kleine havens vaak via sectoren met lage toetredingsdrempels, beperkte screening en minimale administratieve checks. Van Nimwegen et al. (2021) beschrijven voorbeelden waarin jachthavens en kleine zeehavens worden gebruikt voor het afzetten van pakketten vanaf zee of het omwisselen van ladingen tussen boten, waarbij beperkte medewerking van personeel voldoende is. Ook wordt in deze context melding gemaakt van druk en bedreiging, bijvoorbeeld richting schippers of havenmeesters die op specifieke momenten toegang moeten verlenen tot terreinen (Van Nimwegen et al., 2021). Tegelijkertijd laten studies naar kleine vliegvelden, zoals Breda Airport, zien dat toezichtprocessen soms te gefragmenteerd of geautomatiseerd zijn, waardoor kleine vormen van interne hulp een grote impact kunnen hebben op detectiemogelijkheden (De Veen et al., 2024).

Een belangrijke observatie is dat kleine havens door criminelen vaak worden beschouwd als 'laag-risico-omgevingen'. De perceptie van een "relatief onschuldige haven" draagt bij aan een aanzuigende werking, omdat weinig personeel verdachte situaties ziet of meldt (Eski et al., 2021, pp. 111–112). Dit leidt opnieuw tot een vicieuze cirkel: weinig signalen resulteren in beperkte opsporingsactiviteiten, waardoor verdere aanwijzingen uitblijven. Dit beeld werd benadrukt doordat meer dan de helft van de enquêtedeelnemers aangaf niets verdachts te hebben waargenomen, terwijl media- en dossieranalyse hetzelfde gebied als relatief onschuldig portretteerde (Eski et al., 2021). De auteurs plaatsen dan ook de vraag in hoeverre deze ogenschijnlijke onschuld juist een aantrekkelijk klimaat schept voor (drugs)criminaliteit.

Recente casuïstiek bevestigt dat criminele inmenging ook in deze kleinere knooppunten aanwezig is. Zo werd in het Noordzeekanaalgebied een concrete zaak vastgesteld waarin hulp van binnenuit een rol speelde (Openbaar Ministerie, 2022). Latere analyses door het NSOC (2024) laten zien dat niet-ambtelijke beroepsgroepen die solistisch opereren, beschikken over specifieke proceskennis en toegang tot informatie en fysiek afgeschermdes locaties, een cruciale rol kunnen spelen bij het faciliteren van cocaïnesmokkel (NSOC, 2024, p. 8). De aard van hun

werkzaamheden maakt dat zij als eerste aanwezig kunnen zijn op kwetsbare plekken en handelingen kunnen verrichten die corresponderen met hun werkprivileges, zoals het manipuleren van systemen of het verlenen van toegang. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen in monitorzaken binnen de luchtvaartsector, waarin vergelijkbare vormen van interne facilitering zichtbaar werden (Madarie & Kruisbergen, 2019, pp. 40–41).

Overig transport – spoorwegen en wegvervoer

In de transportsector over de weg, via spoor en in ondersteunende logistieke processen manifesteert criminele inmenging zich op meer diffuse wijze dan in havens en luchthavens. De aard van de inmenging wordt gekenmerkt door een combinatie van corruptie, misbruik van bedrijfsstructuren, en benutting van kwetsbaarheden in planning en goederenstromen. Binnen het wegtransport zijn vrachtwagenchauffeurs, logistiek planners, vrachtbemiddelaars, expediteurs, warehouse-personeel en eigenaren van transportbedrijven cruciale actoren (Bervoets et al., 2021). Zij beschikken over toegang tot fysieke ladingen, laad- en loslocaties, ritplanningssystemen en documenten zoals CMR-vrachtbrieven, waardoor zij een rol kunnen spelen in het faciliteren van smokkel of het verhullen van illegale goederenstromen.

Criminele modi operandi variëren van het bewust verschaffen van laadruimte, het achterhouden of manipuleren van administratie, tot het geven van informatie over controles of routes. Chauffeurs worden soms benaderd om voertuigen tijdelijk onbeheerd achter te laten, of om afwijkende routes te rijden naar overslagpunten waar criminele groepen pakketten kunnen toevoegen of verwijderen. In andere gevallen worden planningssystemen misbruikt om ritten te manipuleren, tijdsloten te creëren of vervoersdocumenten te vervalsen. Infiltratie (in brede zin) kan plaatsvinden doordat criminelen transportbedrijven opkopen, schijnbedrijven oprichten of via detacheringsconstructies chauffeurs plaatsen die bewust informatie doorspelen.

De prevalentie van bedreiging is binnen het wegtransport hoger dan in de grote havens. Chauffeurs rapporteren vaker dat zij onder druk worden gezet, onder meer wanneer zij de criminele opdracht weigeren of wanneer criminelen hen beschouwen als risicovol voor het uitlekken van informatie. Deze druk varieert van subtiele aanwijzingen tot expliciete intimidatie. Tegelijkertijd zijn er ook gevallen van ‘onbedoelde corruptie’, waarbij chauffeurs opzettelijk in financiële problemen worden gebracht of afhankelijk worden gemaakt via schulden of gokverslaving, waarna zij geleidelijk worden ingezet voor criminele handelingen (Bervoets et al., 2021).

Het spoorvervoer vormt een minder vaak naar voren komend, maar mogelijk aantrekkelijke transportmodus van smokkelwaar. Hoewel uit het onderzoek van Van Nimwegen en anderen (2021, p. 44-45) blijkt dat voor containerterminals in Zeeland en West-Brabant harde cijfers omtrent georganiseerde criminaliteit zeer gering zijn, zou in deze regio met name het treinvervoer van China naar de railterminal in Tilburg risicovol zijn. Specifiek in relatie tot chemicaliën die illegaal zijn of voor illegale doeleinden gebruikt kunnen worden. Los van dat China een bekend herkomstland is voor dit soort chemische stoffen, zijn er (op de weg naar Nederland toe) kwetsbaarheden. Zo komt informatie over ladingen pas laat beschikbaar, omdat informatie hierover bij de (Poolse) EU-grens nog handmatig moet ingevoerd worden. Er is dus geen mogelijkheid om de containers digitaal te volgen met een trackingsysteem. Dit zorgt voor vertraging in de informatiebeschikking voor de Nederlandse autoriteiten. Daardoor kunnen er ook

vaak geen voortijdse risicoselectie plaatsvinden voor controles. Wat bijvoorbeeld bij zeevervoer wel het geval is (Van Nimwegen et al., 2021, p. 44-45). Hoewel deze kwetsbaarheden niet per se direct gelinkt zijn aan criminele inmenging, zijn het wel kwetsbaarheden voor georganiseerde criminaliteit in het algemeen. Wat erin resulteert dat het denkbaar is dat gevallen van criminele inmenging in deze sector, ook voorkomen.

3.4 Analyse kader: (systeem)kwetsbaarheden, maatschappelijke (DESTEP-)ontwikkelingen en (ondermijnende) effecten

In de voorgaande paragrafen is voornamelijk ingegaan op de aard van corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit. Indirect zijn hier reeds (systeem)kwetsbaarheden op individueel, organisatorisch en maatschappelijk vlak in naar voren gekomen. Evenals maatschappelijke (DESTEP-)ontwikkelingen die op criminele inmenging van invloed zijn, zoals het thuiswerken. Omwille van de omvang is echter niet alles beschreven per beroepsgroep. In plaats daarvan zijn de onderzoeken en rapportages op hoofdlijnen op deze kwetsbaarheden, ontwikkelingen en effecten geanalyseerd. Op basis daarvan zijn kaders opgesteld, waarmee ook de topiclijst voor de interviews en de thematische codes voor het analyseren van de hieruit voortkomende data, zijn gemaakt.

Bij deze kaders wordt niet (opnieuw) uiteengezet hoe deze (systeem)kwetsbaarheden, maatschappelijke ontwikkelingen en (ondermijnende) effecten plaatsvinden, omdat uit de interviews, expertsessies en nieuwsberichtenanalyse blijkt dat hier zeer veel overeenkomsten in zitten. Om herhaling te voorkomen volgt hier dus enkel een schematische weergave van de bevindingen uit de literatuur. In hoofdstuk 4 tot en met 6 volgen de resultaten uit de interviews, expertsessies en de nieuwsberichtenanalyse. Hieruit blijkt dat de constatering uit de literatuur nog steeds actueel zijn. Hierbij dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat gedurende de afgelopen jaren, organisaties ook acties hebben ondernomen om de geconstateerde kwetsbaarheden te mitigeren. De constatering is derhalve op hoofdlijnen en hoeven niet in gelijke mate voor elke organisatie of werkgebied van toepassing te zijn.

3.4.1 Kwetsbaarheden op microniveau

Kwetsbaarheid (niveau van het individu)

- Psychische problematiek (o.a. verslaving)
- Financiële problemen (absoluut en relatief)
- Familie problemen (o.a. scheiding)
- Persoonlijkheidskenmerken (spanningzoeker, flamboyant, 'aanpakker'/harde werker, lage zelfcontrole, opereert solistisch)
- Geslacht ('man-zijn')
- Relaties (vriendschappen en liefde)
- Leeftijd & dienstjaren/ervaring (verschillend per organisatie. Jonge leeftijd zou geassocieerd worden met minder binding met de organisatie en minder ervaring met gecompliceerde situaties, meer sociaalpsychologische en economische problemen en naïviteit. Oudere leeftijd met 'opbouw' van frustratie)
- Gebrek aan werkplezier, frustratie (gang van zaken binnen organisatie, ervaren waardering) → draagt bij aan rationalisatie
- Zichtbaarheid/benaderbaarheid (in functie, media, sociale media)
- Aangifte-meldingsbereidheid (indirect, wanneer niet wordt gemeld, kan organisatie ook geen maatregelen treffen)* /handelingsbekwaamheid
- Gebrek aan beschermende individuele factoren (bv. mate van (psychische) weerbaarheid)
- Gebrek aan beschermende omgevingsfactoren (bv. steun vanuit familie)
- Migratieachtergrond (In kleinere etnische gemeenschappen zou loyaliteit een rol spelen en kan het makkelijker zijn om informatie over een persoon binnen dezelfde gemeenschap te verkrijgen)

Tabel 1: Geïnterviewde kwetsbaarheden (van individuen) voor corruptie en (indirect) bedreiging in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Op basis van onder andere: Nelen & Kolthoff (2017, p. 57 – 72), Mehlbaum en anderen (2024a, p. 49-51, 92, 124), KPMG (2023, p. 10-12; 2021, p. 14-18), Roks en anderen (2024, p. 67 & 106), Zürcher en anderen (2024, p. 44, 123, 125-126 & 130) en Boelens en Groothuis (2020). Een deel van deze kwetsbaarheden zijn ook gesignaleerd in onderzoeken omtrent bedreiging, integriteit, corruptie en beïnvloeding in het algemeen, zie bijvoorbeeld Smit en anderen (2019), Van Wijk en anderen (2024), Van Oostaaijen en anderen (2024), Broekhuizen en anderen (2019) en Instituut voor Psychotrauma & Stichting Impact (z.d.).

*Enkel relevant voor bedreiging, gezien corruptie een haaldelict is.

3.4.2 Systeemkwetsbaarheden op mesoniveau

Kwetsbaarheid (organisatieniveau)

- Cultuur: (De inhoud van) gedeelde overtuigingen, over corruptie en bedreiging (en integriteit en veiligheid in het algemeen), het werk, melden, bespreken en aanspreken
- (Gebrek aan) sociale controle
- Verzuiling van sociale groepen binnen organisatie (leeftijd, achtergrond)
- Leiderschap(sstijl): voorbeeldgedrag, controle, de medewerker 'kennen', cultiveren van gewenste normen en waarden
- Geen of gebrekkige uitvoering beleid
- (Gebrek aan/vormgeving van) preventief beleid (integriteitsfunctionaris, moreel bewustzijn creëren, werving & selectie, screening, autorisaties, functiescheiding/4-ogen-principe, periodieke risicoanalyses)
- (Gebrek aan/vormgeving van) reactief beleid (leren van de geschiedenis; registratie)
- (Gebrek aan/vormgeving van) repressief beleid (meldpunt, protocol, opvolging melding, sancties)
- (Gebrek aan/vormgeving van) scholing/voorlichting/training
- Ongunstige arbeidsomstandigheden/-voorwaarden

Tabel 2: Geïnterviewde systeemkwetsbaarheden binnen organisaties voor corruptie en bedreiging in relatie tot georganiseerde criminaliteit op basis van onder andere: Nelen & Kolthoff (2017, p. 74-103), Staring en anderen (2019, p. 137-140), Mehlbaum en anderen (2024a, p. 107-121), KPMG (2023, p. 15-30; 2021, p. 20-39). (Een deel van) deze systeemkwetsbaarheden zijn ook gesignaleerd in onderzoeken omtrent bedreiging, integriteit, corruptie en beïnvloeding in het algemeen, zie bijvoorbeeld Smit en anderen (2019), Van Wijk en anderen (2023 & 2024), Bouwmeester en anderen (2024), Van Miltenburg en anderen (2024), Van Oostaaen en anderen (2024), Broekhuizen en anderen (2019) en Instituut voor Psychotrauma & Stichting Impact (z.d.).

3.4.3 Systeemkwetsbaarheden en (DESTEP-)ontwikkelingen op macroniveau

Niveau	Systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen
Demografisch	Migratie - Ontwikkeling: Druk in de vreemdelingenketen - Ontwikkeling: Meer mensen in kwetsbare sociaaleconomische posities Vergrijzing Ontwikkeling: Een kleinere beroepsbevolking
Sociaal-cultureel	Sociale cohesie (onder druk) - Ontwikkeling: Verharding - Ontwikkeling: Polarisatie - Ontwikkeling: Verminderd vertrouwen in instituties Vertrouwens- en pragmatisme cultuur Normvervaging - Ontwikkeling: Normalisering criminaliteit (het plegen van strafbare feiten als toekomstperspectief) - Normalisering drugsgebruik Houding t.a.v. werk - Ontwikkeling: Thuiswerken na COVID-19 pandemie - Ontwikkeling: Vaker wisselen van banen
Technologisch	Digitalisering - Ontwikkeling: Steeds verdergaande automatisering van processen - Ontwikkeling: Sociale media als onderdeel van het leven* - Ontwikkeling: Deepfake technologie doen zich voor als medewerkers
Economisch	(Internationale) vrije markt economie - (Systeem)kwetsbaarheid: Financiële druk in bepaalde sectoren (bv. transport en landbouw) - Ontwikkeling: Krapte op arbeidsmarkt Inflatie - Ontwikkeling: Toename economische onzekerheid
Politiek-juridisch	Vormgeving juridisch stelsel - (Systeem)kwetsbaarheid: Complexiteit regelgeving** - (Systeem)kwetsbaarheid: Belemmering gegevensdeling tussen organisaties - (Systeem)kwetsbaarheid: Vormgeving en/of inkleuring ondermijningsbegrip verschilt tussen organisaties - Ontwikkeling: Vormgeving EU-regelgeving t.a.v. corruptie Gemis van samenhangend/integraal corruptiebeleid - (Systeem)kwetsbaarheid: Gemis aan samenhangend corruptiebeleid - Ontwikkeling: Meer beleid om barrières op te werpen - Ontwikkeling: Prioritering vervolging van bepaalde categorieën strafbare feiten - Ontwikkeling: Aanwenden bestuursrecht t.b.v. criminaliteitsbestrijding Toezicht en opsporing - Ontwikkeling: Capaciteitsgebrek toezichts- en opsporingsinstanties - Ontwikkeling: Privatisering van toezicht à spanningsveld economische en veiligheidsbelangen - (Systeem)kwetsbaarheid: Versnippering toezicht - (Systeem)kwetsbaarheid: In samenwerking tussen (private en publieke) organisaties prevaleert eigen belang vaak boven integraal doel Politiek - Ontwikkeling: geopolitieke instabiliteit

Tabel 3: De geïnventariseerde DESTEP-ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden (al dan niet expliciet) in relatie tot georganiseerde criminaliteit op basis van onder andere: Nelen en anderen (2022), CBS (2020), CBS (z.d.-c), CBS (2025), SCP (2025), Algemene Rekenkamer (2025), De Bakker en anderen (2025), Hoebe en anderen (2024), Europees Parlement (2025), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2021) Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2022, p.39), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2024, p.22-23 & p. 31), Signpost Six (2025, p.3-5, 9), Neve (2021), Bervoets en anderen (2021, p. 32), Broekhuizen en anderen (2025, p. 19 & 65), Europol (2025), Staring en anderen (2019, p. 205), Winter en anderen (2017), Klein Kranenburg en anderen (2020a) en Ministerie van Justitie & Veiligheid (2024).

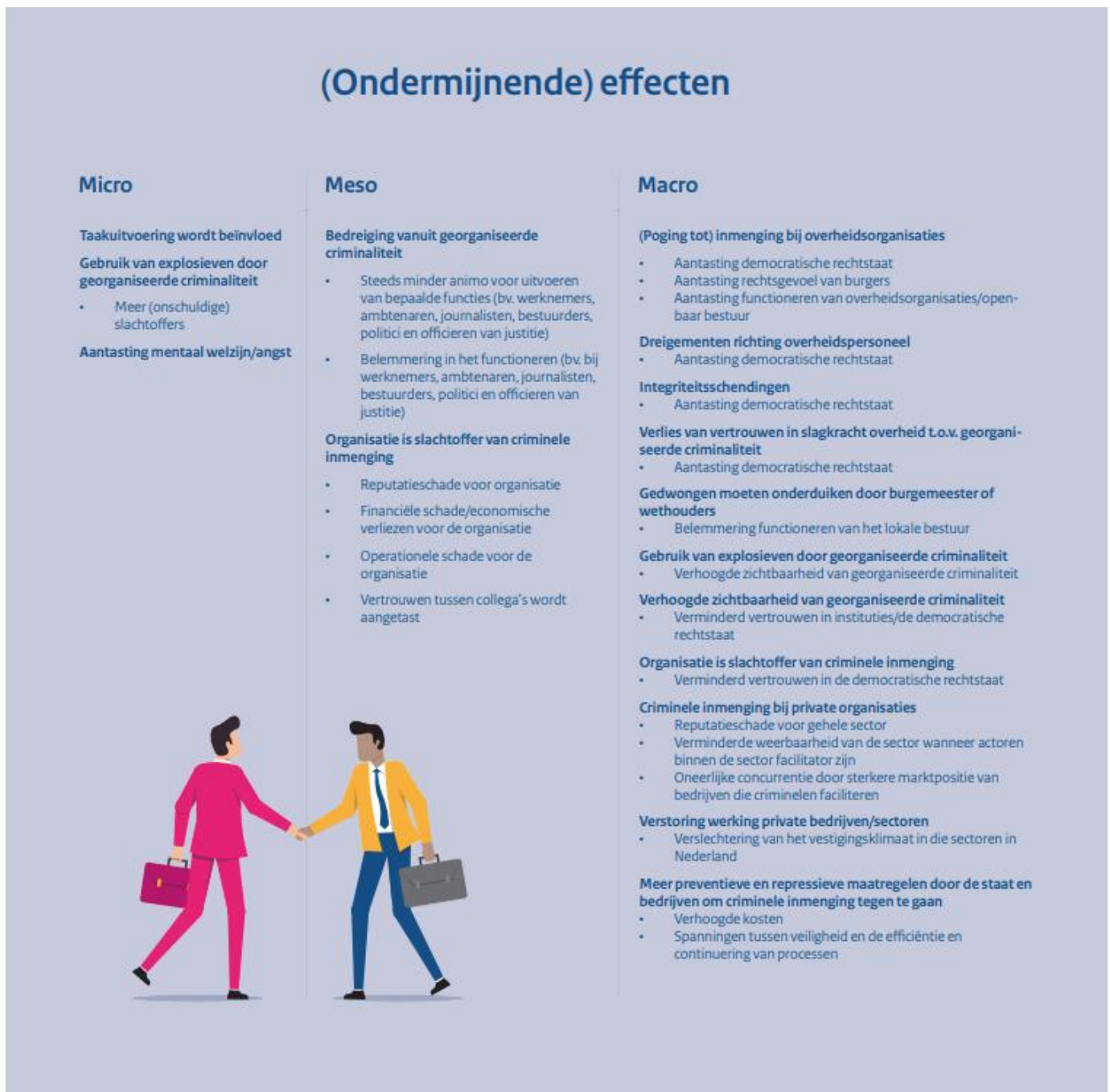

*Deze ontwikkeling is gebaseerd op CBS (2020) en De Bakker en anderen (2025) waaruit blijkt dat personen van alle leeftijdscategorieën meer online zijn én de *factsheet* van Hoebe en anderen (2024) omtrent de mogelijke invloed van sociale media gebruik op jeugdcriminaliteit. Hoewel de betrokkenheid van jeugd bij (georganiseerde) criminaliteit andere dynamieken en verklaringen kent dan de betrokkenheid van volwassen personen, kan hier overlap in zijn. Vandaar dat deze ontwikkeling in zijn algemeenheid alsnog is opgenomen.

** Deze kwetsbaarheid komt uit een bron (Neve, 2021) welke (georganiseerde) milieucriminaliteit betreft. Hoewel de focus in dit onderzoek op criminele inmenging in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit ligt, kan deze constatering onverminderd relevant zijn.

3.4.4 (Ondermijnende) effecten op micro-, meso- en macroniveau

Tabel 4: De geïnventariseerde (ondermijnende) effecten van georganiseerde criminaliteit op basis van onder andere: Nieuwenhuis en Pannekoek (2012, p. 21-37 & 72-73), Winter en anderen (2017), Mehlbaum en anderen (2024a), KPMG (2021), Lam en anderen (2018), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2021, p.30-32, p.35), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2022, p.38), Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2024, p.22, p.24), Signpost Six (2025, p.8) en Instituut voor Psychotrauma & Stichting Impact, z.d.).

3.5 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk heeft de beschikbare inzichten vanuit de literatuur omtrent criminele inmenging in verschillende sectoren naast elkaar gelegd. Hoewel deze sectoren sterk van elkaar verschillen in context, schaal en organisatie, maakt een sectoroverstijgende analyse zichtbaar waar de belangrijkste lijnen samenkomen.

Beperkt zicht op de omvang van criminele inmenging

In geen van de onderzochte sectoren bestaat volledig zicht op de aard en omvang van criminele inmenging. De beschikbare informatie is veelal fragmentarisch en gebaseerd op casuïstiek. Registraties zijn beperkt, onderzoeken soms verouderd en het zicht sterk afhankelijk van prioritering, toezichtcapaciteit en meldingsbereidheid. In sommige sectoren leidt beperkte aandacht tot weinig controles en daarmee tot weinig signalen, wat de indruk kan wekken dat het probleem gering is.

Meldingsbereidheid vormt daarbij een structurele kwetsbaarheid. Daarnaast spelen normatieve grijze zones een rol, waarin gedrag niet eenduidig als ontoelaatbaar of als criminele inmenging wordt herkend. Het gevolg is dat het empirische beeld onvolledig en selectief blijft. Afwezigheid van harde data kan daarom niet worden gelijkgesteld aan afwezigheid van risico; in alle sectoren worden kwetsbaarheden benoemd die structureel ruimte bieden aan criminele beïnvloeding.

Sectoroverstijgende overeenkomsten in werkwijze en kwetsbaarheden

Tegelijkertijd laat de analyse van de literatuur zien dat de onderliggende doelen van criminele inmenging in hoge mate overeenkomen tussen sectoren. Criminele samenwerkingsverbanden maken gebruik van bestaande legale structuren, functies en processen. Zij richten zich op personen met toegang tot cruciale informatie, logistieke knooppunten, fysieke locaties of financiële en juridische infrastructuren. Steeds staat het benutten van toegang, informatie en kennis centraal.

Ook de modus operandi vertonen duidelijke overeenkomsten. Benaderingen verlopen relationeel en gefaseerd, via bestaande netwerken of ogenschijnlijk legitieme transacties. Desalniettemin is ook geconstateerd dat corruptie plaatsvindt via tussenpersonen. Zo ontstaat een beeld dat corruptie vaak via een glijdende schaal van kleine concessies, faciliterend gedrag of het nalaten van controle plaatsvindt. Corruptie manifesteert zich daarbij niet uitsluitend in expliciete omkoping, maar ook in passiviteit, normvervalsing en spanningen tussen commerciële belangen en professionele of publieke verantwoordelijkheden. Wat betreft bedreiging en infiltratie is duidelijk dat deze laatste strategie zeer weinig wordt beschreven. Bedreiging komt frequenter voor, met een ogenschijnlijk verschil: bij toezichthouders lijkt dit vaker pas na het totstandkomen van een corrupte relatie te zijn. Bij opsporing en het lokaal openbaar bestuur lijkt dit ook zonder eerdere afhankelijkheid te gebeuren. Ook in de private sector lijken de vrije beroepsbeoefenaars hier regelmatig geconfronteerd te worden met bedreiging dan beroepen in het buitengebied.

Daarnaast keren vergelijkbare systeemkwetsbaarheden terug, zoals beperkt of gefragmenteerd toezicht, een lage (gepercipieerde) pakkans, financiële druk en afhankelijkheidsrelaties. Criminele inmenging blijkt daarmee geen sectorspecifiek verschijnsel, maar een adaptief proces dat zich aanpast aan de kenmerken van een sector, terwijl het onderliggende mechanisme hetzelfde blijft.

4 Van beïnvloeding tot overname: de aard van criminele inmenging

In de hoofdstukken 4 tot en met 6 worden de bevindingen uit de interviews, expertsessies en nieuwsberichten besproken. Te beginnen met de inzichten omtrent de aard van criminele inmenging. Deze kent vele onderdelen. Om de aard zo systematisch mogelijk uiteen te zetten, gaat paragraaf 4.1 eerst in op de inzet van criminele inmenging. Uit de analyse van de interviews en de expertsessies blijkt namelijk dat het gebruik van criminele inmenging afhankelijk is van verschillende factoren en daar lijkt binnen sectoren zich een verschil in voor te doen (paragraaf 4.1.1). Dit onderscheid is naar voren gekomen door de data omtrent georganiseerde drugscriminaliteit te vergelijken met de data van de verkennende interviews. Dit onderdeel wordt daarom eerst besproken. De bevindingen die vanaf paragraaf 4.1.2 worden weergegeven, gaan voornamelijk over criminele inmenging in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit. Deze paragraaf behandelt bovendien de verschillen in de inzet van de strategieën. CSV's lijken de één meer in te zetten dan de ander.

Vervolgens worden in 4.1.3 en 4.1.4 de doelen van criminele inmenging en (mogelijke) verplaatsingseffecten besproken. Paragraaf 4.1 eindigt met nadere beschouwing van de wijze waarop de strategieën met elkaar vervlochten kunnen zijn. Het hoofdstuk sluit af met een bespreking van de achterliggende mechanismen van criminele inmenging, per strategie worden de verscheidene werkwijzen binnen de strategie belicht. Voor alle volgende resultatenhoofdstukken (hoofdstuk 4 tot en met hoofdstuk 6) geldt dat deze zijn geschreven op basis van de patroonanalyse, met ondersteuning van de expertsessies en nieuwsberichten. Om de respondenten (en mindere mate de expertsessiedeelnemers) zo veel mogelijk 'aan het woord te laten', zijn de algemene bewoordingen vaak ondersteund door *quotes*. Waar duiding ontbrak, of aanvullende uitleg noodzakelijk wordt geacht, is tevens duiding middels aanvullende literatuur aangebracht.

4.1 De inzet van criminele inmenging

4.1.1 Is inmengen eigenlijk nodig?

Criminele inmenging als ondersteuning van de bedrijfsvoering

Het antwoord op de vraag of inmengen nodig is luidt: "Ja, tenzij...". Het dient namelijk vooropgesteld te worden dat corruptie, bedreiging en infiltratie geen opzichzelfstaande fenomenen zijn. Het zijn activiteiten die de 'reguliere bedrijfsvoering', bijvoorbeeld drugssmokkel, van CSV's ondersteunen. Als deze bedrijfsvoering doorgang kan vinden zonder dat er een *insider* aan te pas hoeft te komen, dan ligt het minder voor de hand om te corrumperen, bedreigen of infiltreren. In tegenstelling tot nu was het een aantal jaren terug niet per se nodig om een persoon of personen binnen een havenbedrijf en/of de toezichthouders te hebben om transitcriminaliteit te kunnen plegen via zeehavens, zoals ook in hoofdstuk 3 is beschreven. Wat vroeger voor transitcriminaliteit via grote zeehavens gold, lijkt op basis van enkele interviews, in andere contexten toepasselijk. Dit betreft (georganiseerde) criminaliteit binnen het milieu- en zorgdomein. Weliswaar is er toezicht en opsporing ten aanzien van deze domeinen, maar volgens de respondenten is het door de vormgeving van de stelsels relatief eenvoudig om hiervoor onder

de radar te blijven. Waarbij onder andere het gegeven dat het deels gestoeld is op private instellingen en het van toepassing zijn van diverse wetten op de domeinen, een rol spelen. Bovendien gaven deze respondenten aan dat het voor toezichthouders en opsporingsdiensten een uitdaging om de benodigde capaciteit, kennis en kunde te werven en te behouden, om misstanden effectief aan het licht te kunnen brengen. Daarbij zijn voor verschillende wetten binnen hetzelfde domein, verschillende toezichtinstanties aangewezen. Eén van de respondenten illustreert dit als volgt:

*“Het zorglandschap is **heel divers**, [er zijn] meerdere wetten waar financiering uit voort komt, met allemaal eigen systeem van toekenning, toezicht, etc. Dat maakt gewoon dat het kwetsbaar is. [...] Dan is er ook nog de vraag of de toezichthouders in staat zijn om de rol te vervullen of niet. De IGI gaat bijvoorbeeld over de veiligheid en kwaliteit van de zorg, maar niet [over] de rechtmatigheid. Gemeenten moeten zelf op de rechtmatigheid toezicht houden. Die **versnippering is dus ook heel moeilijk voor de gegevensdeling**.”*

*“Door **de complexiteit van het stelsel**, waaronder dat het deels draait op private instellingen, kan eenvoudig misbruik gemaakt worden (bijvoorbeeld een ‘nep’ bedrijf oprichten) en is het ook vrij eenvoudig om de toezichthoudende instanties te misleiden. Criminele inmenging is daardoor wellicht ook niet ‘nodig’. Denk hierbij aan malafide EVC-instanties, waardoor men legaal een diploma kan verkrijgen om in de zorg te werken”.*

- **Respondent NLA-IOD over criminaliteit in de zorg**

Dit alles maakt de pakkans laag volgens respondenten. Deze (systeem)kwetsbaarheden zijn in andere onderzoeken reeds opgemerkt. Het relatieve ‘gemak’ waarmee misbruik gemaakt kan worden van het systeem, maakt het wellicht minder voor de hand liggend en noodzakelijk om te corrumperen, bedreigen of infiltreren. Dit betekent echter niet dat geen sprake kan zijn van criminele inmenging in deze branches of ‘criminele domeinen’. Zo zegt de respondent van de NLA-IOD: *“Als overheid zijn we nog steeds redelijk reactief, dat wat de meeste aandacht krijgt, doen we ook. Dat is de hoofdmoot. Wat we dus niet zien, onderzoeken we niet”*. Ondanks het relatief geringe beeld omtrent criminele inmenging in deze branches, op basis van deze gesprekken, zijn er wel enkele signalen en enige casuïstiek naar voren gekomen. Wat betreft de zorgsector betrof dat een persoon die bewust leek na te hebben gedacht over de juiste opleiding en waar te solliciteren om strategisch in een uitvoeringsorganisatie te landen. Oftewel, een infiltratiecasus. Dit vermoeden is echter nooit verder geverifieerd kunnen worden en derhalve niet (strafrechtelijk) onderbouwd. Bovendien gaven enkele expertsessiedeelnemers aan signalen te hebben ontvangen van criminele inmenging in relatie tot zorgfraude. Ook bij de georganiseerde autodiefstallen blijkt men bedreiging niet te schuwen. Daarbij vraagt men zich af hoe het kan dat bepaalde discrepanties niet opgemerkt worden binnen de havens, wanneer de gestolen auto’s worden verscheept.

Betreffende de milieubranche gaat het zowel om (vermoedens van) (subtiele) vormen van (netwerk)corruptie en bedreiging:

*“Maar het zit hem ook in die markt. En dan is het nog steeds omkopen, maar niet-ambtelijke corruptie bijvoorbeeld. [...] Ja, zo'n open markt, in ieder geval dat is mijn beeld, dat zijn gewoon ondernemers bij elkaar. [...] Ik vraag me af of het altijd nodig is om iemand om te kopen. Want je kan namelijk ook zeggen: 'oh, doe jij het niet zoals ik wil? **Nou, dan ga ik ergens anders naartoe**'. [...] Maar er zijn situaties geweest waarin iemand een ambtenaar, een toezichthouder, flink onder druk heeft gezet. Verbaal agressief, op tafel slaan. Maar het is hem wel gelukt. Het is hem gelukt door heel veel schreeuwen. Door alles uit de kast te halen. Klachten indienen over die specifieke toezichthouder. Advocaten laten bellen naar de teamleider van die collega. Zo is het gelukt om zo iemand uit dat dossier weg te krijgen. Ja, die vind ik wel eens spannend. Dat ik denk: 'oh, blijkbaar kunnen we niet allemaal weerstand bieden tegen dit soort mensen'. En werkt het kennelijk wel.”*

- **Respondenten ILT-IOD over (subtiele) corruptie en bedreiging bij (geprivatiseerde) vormen van toezicht**

Georganiseerde criminaliteit of organisatiecriminaliteit?

Een discussiepunt bij de casuïstiek omtrent milieu- en zorgcriminaliteit, betreft in hoeverre hierbij gesproken kan worden van georganiseerde criminaliteit als achterliggende actor. Vaak is dit niet bekend of neigt het mogelijk onder de noemer van organisatiecriminaliteit te vallen, aldus de respondenten. De vraag is echter in welke mate dit onderscheid voor criminele inmenging van belang is, in de praktische zin. De gedragingen blijven immers hetzelfde, of het nu vanuit een illegaal handelende onderneming komt of vanuit een crimineel samenwerkingsverband. Op zichzelf beschouwde legale bedrijven kunnen immers ook “structureel en systematisch” criminele handelingen uitvoeren, waardoor het onderdeel is van ‘normale’ werkzaamheden (Huisman & Kleemans, 2017, p. 536). Overigens is het ondertussen algemene kennis dat criminele samenwerkingsverbanden gebruikmaken van de legale infrastructuur in de bovenwereld, zonder dat er sprake is van criminele inmenging zoals in deze themastudie is omschreven. Bijvoorbeeld door het gebruik van dekmantelbedrijven. Een ogenschijnlijk bonafide bedrijf kan dus gerund worden door personen die deel uitmaken van een crimineel samenwerkingsverband. Het grootste verschil tussen organisatiecriminaliteit en georganiseerde criminaliteit lijkt dan ook het ‘startpunt’ te zijn: is men vanuit de bovenwereld of vanuit de onderwereld begonnen met het uitvoeren van illegale activiteiten ten behoeve van financiële voordelen? Uiteraard zijn er voldoende redenen om wel een distinctie te maken tussen organisatiecriminaliteit en georganiseerde criminaliteit. Voor dit onderzoek valt dat echter buiten de scope.³ In ieder geval komt het erop neer dat het in de praktijk lastig kan zijn om dit onderscheid te maken, aangezien er ‘hybride’ vormen kunnen zijn. Vandaar dat bovengenoemde voorbeelden hier ook zijn gepresenteerd.

³ De *take away* is dat tussen organisatiecriminaliteit en georganiseerde criminaliteit een overlap kan zitten. Zie voor meer genuanceerde uiteenzettingen over overeenkomsten en verschillen tussen organisatiecriminaliteit en georganiseerde criminaliteit o.a. Huisman & Kleemans (2017) en Verhage en Spapens (2016). Zie ook Ponsaers (2014, p. 25) die op basis van de Belgische beleidsdefinitie van georganiseerde criminaliteit, beargumenteert dat “vormen van organisatiecriminaliteit in grote mate als een onderdeel van georganiseerde criminaliteit beschouwd [kunnen] worden”.

Verwevenheid boven- en onderwereld, maar zonder inmenging

De bovenwereld kan zich dus zodanig gedragen dat deze in theorie (gelijktijdig) ook deel uitmaakt van de onderwereld. Hier zal verder niet op worden ingegaan. Daarom opnieuw de vraag: is inmengen eigenlijk nodig? Uit de interviews, expertsessies en nieuwsberichtenanalyse blijkt dat dit, ook als het gaat om georganiseerde (drugs)criminaliteit ook nu nog niet altijd nodig is. Er zijn nog steeds andere manieren om zonder criminele inmenging de onderwereld met de bovenwereld te verbinden. Al lijkt dit wel steeds moeilijker te worden voor CSV's (zie hiervoor paragraaf 4.1.4). Uit de data zijn enkele voorbeelden van verwevenheid, waarbij geen criminele inmenging benodigd is, naar voren gekomen.

Eén van deze voorbeelden betreft het gebruik van dekmantel bedrijven. Deze zijn hierboven al kort aangehaald. Het oprichten of overkopen van bedrijven door CSV's gaat om een vorm van 'infiltratie' in een bredere zin. Dus niet in enge zin, waar dit onderzoek eigenlijk over gaat (zie hiervoor hoofdstuk 1). De nieuwsberichtenanalyse bevatte een casus, waarbij een bulkbedrijf in de haven van Vlissingen was betrokken bij cocaïnesmokkel. Hierbij wordt niet voor onmogelijk gehouden dat het bedrijf destijds is opgericht ten behoeve van de illegale handel (Timmermans & Tieleman, 2025). Andere voorbeelden vanuit de respondenten betreffen firma's in de transportsector die op naam van een katvanger worden opgericht, maar ook bedrijven die bijvoorbeeld zogenaamd levensmiddelen aanbieden. Deze laatste variant biedt dan structureel te transporteren goederen aan, aan 'schone' transportbedrijven met een goede reputatie, die door middel van een AEO-vergunning minder Douanecontroles hebben. Het is als het ware een 'paard van Troje'-constructie. Zo raken bonafide bedrijven op een andere manier dan door bijvoorbeeld corruptie onbewust betrokken. Ook voor het kunnen huren van panden worden bedrijven opgericht om bonafide ogende loonstroken uit te draaien, aldus de respondent uit de vastgoedbranche. Bovendien liet deze respondent weten dat er loonstroken van bedrijven met een goede reputatie vervalst worden. Daarmee wordt dan vervolgens aan de makelaar aangetoond dat de huurder een zogenaamde legitieme inkomstenstroom heeft om de huur te betalen. Vervolgens wordt het pand gebruikt voor criminele doeleinden.

Een andere vorm van verwevenheid betreft die van *in se* legale bedrijven die (willens en wetens) illegaal verkregen producten afnemen van criminele samenwerkingsverbanden. Dit kwam naar voren uit een gesprek met respondenten uit de verzekeringsbranche. De 'verwevenheid' kan ook op een andere manier worden bekeken, namelijk in de zin van delict diversiteit. Zo schetste de respondent van de NLA-IOD dat men in de opsporing heeft geconstateerd dat personen die ook of eerst in het drugs- en wapencircuit hebben gezeten, aan zorgfraude doen. Er is daarom ook meer aandacht gekomen binnen de NLA voor weerbaarheid en veiligheid van de werknemers. Ook de respondenten van de ILT-IOD gaven aan signalen te hebben van combinaties van afval- en drugscriminaliteit. Al gaf men aan dat, wanneer drugs in het spel zijn, het dossier of de zaak al gauw naar een andere opsporingsinstantie wordt overgebracht. Men heeft daarom relatief weinig zicht op deze mogelijke 'mix'.

Alles bijeen genomen kan op basis van de interviews, expressies en in mindere mate de nieuwsberichtenanalyse, geconcludeerd worden dat inmenging niet per se nodig is om verwevenheid te bewerkstelligen. Dit geldt in ieder geval voor de domeinen milieu, zorg en voertuigdiefstal, al blijkt uit bovenstaande dat ook voor deze branches vermoedens en concrete voorbeelden van criminele inmenging bestaan. Ook in relatie tot georganiseerde

drugscriminaliteit is het vooralsnog mogelijk om zonder criminele inmenging te handelen, maar uit het vervolg van dit hoofdstuk zal echter blijken dat dit in grote mate afhankelijk is van in hoeverre op een bepaalde plek of in een specifieke infrastructuur reeds (toezichts)maatregelen zijn genomen. Bovendien lijkt criminele inmenging in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit zichtbaarder te zijn, of lijkt er in ieder geval meer aandacht voor te zijn dan bij de andere bevroagde ‘branches’. Aan de ene kant valt dit wellicht te verklaren door de verhoudingen in achtergronden van de bevroagde respondenten en expertsessiedeelnemers. Immers, in hoofdstuk 1 is al aangegeven dat met name wordt ingezoomd op criminele inmenging in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit. Aan de andere kant zijn de zoektermen van de nieuwsberichtenanalyse niet gespecificeerd voor ‘drugs’, maar vrijwel alle zoekresultaten bleken een verband te hebben met drugscriminaliteit. Wat misschien ook veelzeggend is. Bovendien is de opsporing als het gaat om signalen van corruptie, met name afhankelijk van andere opsporingsonderzoeken. En deze zijn met name gericht op drugs, aldus een respondent van de Politie en de respondenten van de Rijksrecherche. In ieder geval is het vervolg van de resultaten voornamelijk gebaseerd op wat we uit de data-analyse te weten zijn gekomen over criminele inmenging in relatie tot georganiseerde drugscriminaliteit.

4.1.2 Corrumperen, infiltreren of bedreigen: welke strategie wordt voornamelijk toegepast?

Het korte antwoord op deze vraag luidt: “dat weten we niet”. Er zijn immers geen exacte cijfers, denk aan het *dark figure*. En wellicht belangrijker in dit kader: er zijn geen personen uit het criminele circuit die geïnterviewd kunnen worden. Hetzelfde geldt voor gecorrumpeerde of bedreigde ambtenaren en medewerkers. Daar komt bij dat enkele keren is toegelicht dat gecorrumpeerde personen zich regelmatig op hun zwijgrecht beroepen, waardoor het ook voor de opsporing en vervolging onbekend blijft. Als verklaring wordt angst voor represailles dan aangevoerd. Hiervan was ook een voorbeeld te vinden in de nieuwsberichtenanalyse (Laconi, 2023). Daadwerkelijke beweegredenen, motieven en (al dan niet rationele) overwegingen blijven dus onbekend. Op basis van de interviews kunnen enkele patronen worden onderscheiden, zonder te beweren dat hier kwantitatieve conclusies aan verbonden kunnen worden. Uit de patroonanalyse blijkt dat corruptie het meest gezien wordt door de geïnterviewde professionals. Bovendien is men hier in vergelijking met de andere strategieën het meest bekend met de achtergrond van de casuïstiek. Daarna volgt bedreiging. Infiltratie wordt het minst (bijna niet) gesignaleerd. Dat geldt zowel voor de ambtelijke als niet-ambtelijke sector, maar binnen deze sectoren zijn enige verschillen te bemerken. Zo werden de Belastingdienst en met name de Douane enkele keren genoemd als ambtelijke organisaties die in toenemende mate te maken krijgen met bedreiging. Dit geldt ook voor politieke ambtsdragers, al blijft bij deze groep onduidelijk in welke mate deze bedreigingen worden uitgevoerd door (aan) CSV’s (gelinkte personen). Over de gehele lijn lijkt bedreiging echter vaker voor te komen tegenover personen die niet in de ambtenarij werken. Dit blijkt ook uit de verhoudingen van de codes die zijn gebruikt voor de nieuwsberichtenanalyse (zie tabel 5).

	Corruptie	Bedreiging	Infiltratie	Totaal
Ambtelijk	195 (62,1%)	106 (33,7%)	13 (4,1%)	314 (100%)
Niet-ambtelijk	137 (41,1%)	149 (44,7%)	47 (14,1%)	333 (100%)
Totaal	332 (51,3%)	255 (39,4%)	60 (9,3%)	647 (100%)

Tabel 5: Aantal codes per strategie per sector.

Hierbij dient wederom de kanttekening geplaatst te worden dat deze absolute aantallen niet als weerspiegeling van de werkelijkheid geïnterpreteerd dienen te worden. Het gaat hier immers om inductieve codes op basis van een steekproef van nieuwsberichten over criminele inmenging in het algemeen, niet om een steekproef van casussen per (deel)sector. Daarenboven is niet alle casuïstiek gekend en wanneer zaken wel bekend zijn, wordt dit niet altijd in het nieuws gerapporteerd. Keuzes om wel of niet te rapporteren zijn daarbij onbekend. Hoewel deze verhoudingen dus ook in de interviews naar voren kwamen en zijn bevestigd in de expertsessies, kunnen deze misschien eerder gezien worden als een weerspiegeling over wat voornamelijk geweten is en waarop een focus ligt. Soortgelijke voorbehouden werden dan ook zowel tijdens de interviews als tijdens de expertsessies enkele keren gemaakt (zie hiervoor ook hoofdstuk 2 en Bijlage 3).

Ondanks bovenstaande notie, is de respondenten gevraagd om te reflecteren over deze verschillen en dan met name waarom over corruptie meer bekend lijkt te zijn. Eén van de mogelijke verklaringen betreft dat het corrumperen van mensen (zowel ambtenaren als niet-ambtenaren) vooralsnog erg gemakkelijk is vanwege verschillende (systeem)kwetsbaarheden van personen en organisaties. Het is dan ook niet nodig om te bedreigen of infiltreren. Wat betreft het opteren voor infiltratie stelde men daarom dat dit momenteel meer kosten dan baten oplevert. Desalniettemin werd door respondenten en expertsessiedeelnemers geopperd dat, als infiltratie als strategie wordt gebruikt, dit in de private sector voordehandligger is dan in de publieke sector. De barrières om binnen een organisatie te kunnen gaan werken, worden namelijk in de ambtelijke sfeer als hoger ingeschat dan in de private sector. Zoals het moeten afleggen van de eed, het aanleveren van een VOG en het verplicht volgen van interne opleidingen om bepaalde (publieke) functies uit te kunnen oefenen. Al is de gemene deler ook dat deze “publieke barrières” eveneens nog niet voldoende (aanwezig) zijn en dat dit binnen ambtelijke categorieën verschilt. Denk bijvoorbeeld aan gemeenten versus opsporingsinstanties. Bij deze laatste groep zijn er over het algemeen meer waarborgen te vinden, zoals een verdergaande screening dan enkel het moeten aanleveren van een VOG bij de start van het dienstverband. Het overgrote deel van deze (wel of niet bestaande) drempels zijn echter juist ook relevant voor corruptie en bedreiging. Over deze en andere (systeem)kwetsbaarheden volgt later meer. Ten aanzien van het al dan niet kiezen voor bedreiging, wordt door respondenten ingeschat dat het aannemelijker is dat een persoon doet wat je wil wanneer je geld of andere voordelen voorhoudt, dan in het geval dat je deze bedreigt. Het lijkt dus alsof het risico groter is dat er melding wordt gedaan van een bedreiging dan van een poging tot corruptie, vanwege de gevoelens van onveiligheid die erbij kunnen komen kijken. Vandaar dat bedreiging regelmatig als ‘een stap te ver’ wordt gezien. Vaak wordt door deze respondenten benoemd dat men pas zal bedreigen als iemand reeds ‘erin zit’, dus niet om het contact te initiëren. Oftewel, wanneer iemand al gecorrumpeerd is en het gevraagde niet wil uitvoeren. Dit geldt met name voor respondenten uit de opsporing- en rechtshandhaving. Door respondenten uit het bedrijfsleven wordt het over het algemeen wel als realistisch gezien dat werknemers zonder voorafgaande relatie met een CSV, bedreigd worden.

Bij voorgenoemde overwegingen kwam men toch vaak terug op “maar we kunnen dat niet zeker weten”. Er zijn namelijk tegenargumenten die deze (gedeeltelijk) ontkrachten, welke eigenlijk wederom allemaal neerkomen op de vraag: “**is** het er minder of **zien** we het minder?”. Voor alle drie de strategieën geldt immers dat ze omwille van verschillende redenen lastig te bewijzen zijn. Voor infiltratie lijkt dit het moeilijkst. Het vinden van aanwijzingen dat iemand met voorbedachten

rade ergens heeft gesolliciteerd, is geen sinecure. Los van de vraag of dat überhaupt nodig is om tot een veroordeling te komen. Het gaat dan relatief vaak over de delicten die onder corruptie kunnen vallen. Aangaande bedreiging zou het inderdaad 'logisch' zijn dat men dit meldt, maar zowel in de interviews als in de expertsessies werd aangehaald dat de meldingsbereidheid bij bedreigingen als laag wordt beschouwd. Dat maakt het moeilijk om achter de daadwerkelijke inzet van deze strategie te komen. Het 'sneller melding maken' van een bedreiging, lijkt dan ook niet altijd op te gaan. En hoewel er dus meer zicht is op de inzet van corruptie, geldt ook hiervoor dat meldingsbereidheid over het algemeen laag is. Het is niet voor niets dat de meeste corruptieonderzoeken opstarten naar aanleiding van signalen uit andere opsporingsonderzoeken.

4.1.3 Doelen

Het verkrijgen van informatie

Met voorgaande voorbeholden in het achterhoofd, dienen dan ook de patronen met betrekking tot de doelen van inmenging geïnterpreteerd te worden. In principe kunnen alle drie de strategieën voor alle doelen gebruikt worden. Bovendien kan er in de praktijk een overlap zitten tussen de doelen en kan het ene doel gebruikt worden om vervolgens een ander doel te verwezenlijken. Dit wordt hieronder mede geïllustreerd. Omdat het meest bekend is over corruptie, kunnen hier de meest 'stellige' uitspraken over gedaan worden. Uit de interviews blijkt dat corruptie gebruikt wordt voor zowel het verkrijgen van middelen, diensten of toegang, als het afwenden van toezicht en het verkrijgen van (opsporings)informatie. De nadruk lijkt echter de laatste tijd met name te liggen op het verkrijgen van informatie, meer specifiek persoonsgegevens en informatie over processen binnen ambtelijke organisaties en bedrijven. Daarbij is door sommigen geopperd dat informatie inwinnen laagdrempeliger zou zijn dan de andere doelen, wat wellicht mede zou kunnen verklaren waarom dit meer wordt waargenomen. Wat betreft persoonsgegevens blijkt het uit de interviews met name om ambtenaren uit de uitvoerende laag te gaan.⁴ Dit zijn namelijk de medewerkers die dagelijks in systemen werken waarin deze gegevens te vinden zijn. Verscheidene respondenten laten dan ook weten dat hier binnen onder andere de Belastingdienst, Douane, Politie en (grotere) gemeenten op wordt geacteerd. Mede door het aanscherpen van monitoring en *logging* binnen systemen en het inspelen op andere kwetsbaarheden binnen de organisatie. De achterliggende beweegredenen van de vraag naar persoonsgegevens gaan onder andere om het weten waar (familieleden van) concurrenten wonen en in welke auto zij rijden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat verschillende geweldsmisdrijven binnen het criminele circuit gelinkt zijn aan gelekte adressen. Persoonsgegevens worden echter niet enkel hiervoor gebruikt. Uit een aantal interviews komt naar voren dat CSV's deze ook gebruiken om andere personen binnen het publieke dan wel private domein te corrumperen of bedreigen zodat zij taken voor hen gaan uitvoeren of ook informatie verschaffen. Een 'corruptiereeks' als het ware.

⁴ Het voert hier te ver om hier een opsomming van verschillende ambtenaren te geven. Enkele recente voorbeelden zijn te vinden via de volgende links: [OM linkt 95 geweldsincidenten aan corrupte ambtenaar Amsterdam](#), [Gemeenteambtenaar verdacht van lekken informatie aan criminelen: OM eist vierjaar celstraf](#) | [Nieuwsbericht](#) | [Openbaar Ministerie](#), [Belastingambtenaar verkocht kentekens aan criminelen](#) | [Nieuwsbericht](#) | [Openbaar Ministerie](#)

Zo bleek uit een interview dat informatie werd verstrekt door een ambtenaar, en vervolgens gebruikt werd om een persoon in de private sector te bedreigen. Maar ook binnen de organisatie waarin men een persoon iets wil laten uitvoeren of waarover men andere informatie wil verkrijgen dan persoonsinformatie, kan als startpunt gevist worden naar persoonsinformatie. Zo weet men wie te benaderen, maar ook wanneer reeds gepositioneerde *insiders* in te zetten en deze inzet te beïnvloeden. Een niet-ambtelijk voorbeeld:

“Bij Douane is dat ook bekend. Het rooster. Wie loopt wanneer met wie? Maar dat hebben wij ook. Dus wie heeft dan toegang tot roosters. We zagen bijvoorbeeld shiftleaders of teamcoördinatoren. Die kunnen zeggen: ‘Jij en jij. Jullie lopen even samen de nacht. En jij, ga maar even ergens anders spelen’. En zo kunnen insiders heel erg beïnvloeden wie waar loopt.”

- **Respondent luchtvaartsector over het gebruik van persoonsinformatie om personeelsinzet te beïnvloeden**

Andere beweegredenen voor het opvragen van persoonsgegevens zitten eerder in het verkrijgen van opsporingsinformatie over de leden van de CSV's zelf of betreffende hun concurrenten. Er kan dus een overlap zitten in het verkrijgen van informatie en het afwenden van toezicht. Informatie over personen kan dus omwille van verscheidene redenen 'goud waard' zijn. Hetzelfde geldt voor informatie over processen. Hierbij kan gedacht worden aan het klassieke: 'waar staat de container?'. Maar ook andere informatie binnen organisaties is interessant. Bijvoorbeeld over hoe goederenstromen verlopen, hoe toezichtcontroles in elkaar zitten en hoe bepaalde wet- en regelgeving werkt. Met andere woorden, eigenlijk alle informatie die kan helpen om *loopholes* te vinden. Waardoor het criminele bedrijfsproces onopvallend blijft binnen de processen in de legitieme wereld of nieuwe manieren van misbruik kunnen worden gevonden. Overigens hoeft de waarde van deze informatie niet per direct te betekenen dat hiervoor ook daadwerkelijk criminele inmenging voor nodig is. Ook in openbare bronnen is immers veel informatie te vinden, zeker als het gaat om hoe het zit met wet- en regelgeving. Toch kan het alsnog handig zijn om iemand binnenin te hebben voor dit soort informatie. Zo illustreerde een respondent van een grote gemeente dat de informatie vanuit gemeentes van onschatbare waarde is voor de informatiepositie van criminelen.

Het verkrijgen van middelen, diensten en toegang

Ondanks dat de focus lijkt te liggen op het verkrijgen van informatie, blijft het leveren van middelen, diensten en toegang door *insiders* onverminderd belangrijk. Immers, bepaalde taken kun je niet zelf uitvoeren, bijvoorbeeld wanneer je niet de juiste informatiepositie hebt, of omdat het écht op geen andere wijze mogelijk is om onopgemerkt het zelf uit te voeren of te verkrijgen. Voor middelen, diensten en toegang zou mede voornamelijk corruptie ingezet worden door CSV's. Dit gaven zowel de respondenten binnen de rechtshandhaving als de geïnterviewden binnen het bedrijfsleven aan. Uitzonderingen hierop betreffen personen die werkzaam zijn in het buitengebied (boeren, loonwerkers) en het lokaal openbaar bestuur. Bij deze laatste categorie blijkt het bij corruptie voornamelijk om informatie te gaan. Toch zijn enkele door corruptie verkregen middelen benoemd: onder andere paspoorten en vergunningen. Maar ook een casus met betrekking tot het verkrijgen van subsidies kwam voorbij. Bedreiging in relatie tot middelen, diensten en toegang lijkt 'gangbaarder' bij het lokaal openbaar bestuur. Ook voor deze categorie geldt dat deze gedeeltelijk samenvalt met de categorie 'afwenden van toezicht'. Wanneer bijvoorbeeld een vergunningsaanvraag wordt gehonoreerd, is immers als het goed is ook

gecontroleerd of alles klopt. Daarbij werd door een respondent van een grote gemeente aangegeven, dat wanneer de gemeente ‘aan belangen gaat zitten’ bedreiging sneller als strategie zal worden gebruikt. Op het moment dat de gemeente gaat handhaven, bijvoorbeeld het intrekken van een vergunning op basis van signalen of het sluiten van panden door een drugsvondst, dan worden bepaalde belangen c.q. financiële belangen 'afgepakt'. Het gaat dus ook om het behouden van de *status quo*:

“Als je als gemeente aan belangen gaat zitten, dus dingen afpakken, een vergunning intrekken of een heffing intrekken of zo, dan wordt het wel spannend. Want dan ga je iets afpakken als gemeente. Als je dus [...] passief ambtenaar bent, [...] dan zit er weinig bedreiging in. Maar als je dingen gaat afpakken, opkopen of moeilijker maken, dan wordt het wel spannend.”

- **Respondent grote gemeente over bedreiging bij het aantasten van belangen van CSV's**

Een respondent van de Belastingdienst bevestigde dit, en ook politieke ambtsdragers hebben hier veel mee te maken. Twee respondenten die hierover zijn gesproken lieten weten dat bedreigingen van wethouders soms aan bepaalde portefeuilles gelinkt kunnen worden, zoals vakantieparken. Maar ook burgemeesters werden benoemd, omdat zij door het uitoefenen van hun bestuurlijke bevoegdheden belangen kunnen aantasten. In de vorige paragraaf is echter al aangegeven dat het lastig blijkt om te achterhalen wie achter de bedreigingen zit. In het kader van het lokaal openbaar bestuur werd tot slot de functie van raadslid als aantrekkelijk voor infiltratie benoemd. Als raadslid kun je immers op lokaal niveau invloed uitoefenen op gemeentelijke beslissingen (en heb je informatie ter beschikking die vele anderen niet hebben). De meningen waren hierover echter verdeeld. De één stelt dat dit een *long shot* is, omdat een CSV hiervoor veel tijd en moeite moet investeren. Toch waren er twee respondenten die los van elkaar signalen hebben benoemd die zouden kunnen duiden op infiltratie binnen twee gemeenteraden.

Wanneer bedreiging in relatie tot andere ambtenaren of werknemers plaatsvindt, lijkt het ook eerder te gaan om het verkrijgen (of behouden) van een middel, dienst of toegang of het afwenden van toezicht, niet om informatie. Een respondent schetste dat dit kan gebeuren wanneer een CSV in een ‘kat in het nauw’-positie zit. Uit de nieuwsberichtenanalyse kwam een soortgelijke argumentatie naar voren, wat betreft een vrijdelde (maar niet strafrechtelijk bewezen) ontvoeringspoging van de destijds dienende minister van Justitie in België (Van Dongen & Thijssen, 2022). Daarover duidde criminoloog prof. Dr. Toine Spapens: “Het meest voor de hand liggende scenario is dat criminelen een laatste strohalm zochten om gedetineerden te bevrijden. We weten het niet zeker, omdat er nog zo weinig bekend is. Maar ik kan me niet voorstellen dat zulke organisaties een minister ontvoeren voor losgeld. Want in principe verdienen ze genoeg met drugshandel.” De zojuist aangehaalde respondent gaf zelf ook voorbeeld waarbij een CSV aanvankelijk een ‘vrijwillige’ *insider* had binnen een havenbedrijf, maar deze werd ontslagen. De partij met drugs was echter al onderweg op dat moment en moest binnen het betreffende havenbedrijf apart gezet worden. Een andere medewerker van dit bedrijf is door het CSV toen tot aan huis gevolgd en bedreigd, met de eis dat deze de binnenkomende drugs voor hen zou veiligstellen. De desbetreffende medewerker is toen naar de politie gegaan en in bescherming gebracht. Gelukkig waren er in deze casus dus geen verdergaande gevolgen, maar het laat wel zien dat het mogelijk is dat CSV's zwaardere middelen kunnen gebruiken wanneer tijdsgevoelige activiteiten niet volgens plan verlopen. Dit werd ook bevestigd in de expertsessie. Bovendien toont het gelijkenissen met het aantasten van belangen: als er veel op het spel staat in het verloop van

het criminele bedrijfsproces, is de kans dat grovere middelen worden ingezet groter. Hypothetisch gezien kan dit echter ook van toepassing zijn voor bepaalde informatie. Een casus waaruit dit concreet blijkt is echter niet voorbijgekomen in de data.

De meeste voorbeelden met betrekking tot het verkrijgen van middelen, diensten en toegang kwamen uit de transport- en logistiekbranche. Wat niet verwonderlijk is, gezien de respondentenselectie, plus het gegeven dat transitcriminaliteit in Nederland de hoofdmoot betreft (zie hoofdstuk 3). Zo zijn Schipholpashouders en vrachtwagenchauffeurs nog steeds in trek bij criminelen. Dit geldt ook voor medewerkers die werken binnen transport- en logistiekbedrijven die bederfelijke waar opslaan, verhandelen en vervoeren. Men lijkt voornamelijk corruptie toe te passen, maar zoals eerder aangehaald, lijkt juist in de private sector in het algemeen meer bedreiging voor te komen dan in de ambtelijke sector. Binnen deze branches is men over het algemeen ook druk bezig met het opwerpen van barrières tegen criminele inmenging. In ieder geval als het gaat om grotere bedrijven. Maar ook in zulke gevallen zullen er kwetsbaarheden blijven. Een voorbeeld uit de Rotterdamse haven laat zien dat toegangsprotocollen nog redelijk eenvoudig worden omzeild door het manipuleren van gegevens, onder andere met het gebruik van valse e-mailadressen.

Afwenden van toezicht

Hoewel er een overlap kan zijn tussen het verkrijgen van informatie/het verkrijgen van middelen, diensten en toegang en het afwenden van toezicht, is aan dit laatste apart aandacht aan besteed. Hoewel het verwezenlijken van de andere doelen net zo goed ondermijnende effecten kunnen hebben, kan het ondermijnende karakter van dit doel als ‘groter’ worden gezien. Per slot van rekening is het wezenskenmerk van toezicht dat criminaliteit en misbruik wordt bestreden en voorkomen, waar dat bij aantasting van andere (onderdelen van) infrastructuren niet het geval is. Van toezichthouders (publiek en privaat) die hebben ‘weggekeken’, zijn geen concrete voorbeelden naar voren gekomen. Dit is echter ook zeer lastig om te detecteren, omdat deels sprake is van discretionaire bevoegdheden.

Er zijn wel enkele signalen van infiltratie bij opsporing- en toezichtorganisaties naar voren gekomen, waarbij sommigen al van jaren terug zijn. Maar zoals eerder gezegd, dit is lastig te bewijzen en kan het mede andere doelen dienen, zoals informatievergaring. Ook is een voorbeeld gegeven van private beveiliging die foute vrachtwagenchauffeurs door liet rijden door de poort. Dit zou door genomen maatregelen momenteel niet meer mogelijk moeten zijn. Verder is geconstateerd dat, hoewel persoonsgegevens en procesinformatie het meest ‘verhandeld’ lijken te worden, wel degelijk opsporingsinformatie wordt gelekt. Zo illustreert een respondent van de Politie dat informatie, bijvoorbeeld over Europese signaleringen, wordt gelekt wat ervoor zorgt dat de crimineel vlucht en het onderzoek klappt.

Aan de respondenten binnen het stelsel Bewaken en Beveiligen is expliciet gevraagd welke doelen men achter de dreigingen vanuit CSV's constateert. De emotionele component van wraak en/of reputatiebevestiging speelt hierbij regelmatig een rol, maar ook het afwenden van toezicht wordt genoemd.

Bovendien kan het emotionele en het instrumentele samengaan. In het stelsel Bewaken en Beveiligen gaat het om ernstige bedreigingen op het leven, onder andere van politieke ambtsdragers en personen die werken binnen de instituties van de rechtstaat, zoals officieren,

rechters en advocaten, of hun naasten. Eén respondent gaf een voorbeeld van een advocaat die is gestopt. Hoewel uit deze gesprekken geen concrete voorbeelden zijn gekomen van officieren en rechters die daadwerkelijk zijn gestopt met hun functie vanwege de aanhoudende dreiging, zijn er wel signalen dat personen twee keer erover nadenken of men een bepaalde zaak aanneemt of niet. Kanttekening hierbij is dat dit in het verleden mogelijk ook wel al is geweest, maar dat er nu meer aandacht voor is. Tot slot werd ook in dit kader een opmerking gemaakt door een respondent van de Politie, waaruit blijkt dat bedreiging kan toenemen bij het aantasten van reeds gevestigde belangen.

4.1.4 (Mogelijke) verplaatsingseffecten

Uit het voorgaande blijkt dat de doelen van criminele inmenging overlappen, maar dat bepaalde strategieën eerder worden gebruikt voor een specifiek doel dan andere. Door respondenten zijn echter enkele verplaatsingseffecten geconstateerd of wordt vermoed dat deze (zullen) plaatsvinden. Deze verplaatsingseffecten worden in deze paragraaf geïllustreerd.

Het doel van informatieverkrijging, specifiek persoonsgegevens is voornamelijk ter sprake gebracht in het kader van het corrumpere van ambtenaren bij onder andere de Douane, gemeenten en Politie. Persoonsgegevens zijn echter ook bij (andere) overheidsuitvoeringsinstanties, zoals het UWV, en verschillende instellingen in de private sector te halen. Hier lijkt momenteel echter minder aandacht voor te zijn. Terwijl dit weldegelijk een risico zou kunnen vormen. Enkele respondenten wijzen er bovendien op dat, nu er meer nadruk lijkt te komen op corruptiebestrijding binnen de overheid, dit wellicht kan zorgen voor een verplaatsingseffect naar deze private branches. Denk hierbij aan pensioeninstellingen en verzekeringen, maar bijvoorbeeld ook webshops. Wat betreft verzekeringen bevestigden twee respondenten uit de verzekeringssector dat het lekken van deze informatie aan criminelen al eens heeft plaatsgevonden. Ook in de analyse van de nieuwsberichten kwamen hier twee casussen over naar voren (Van der Werff, 2022; Tieleman, 2022). Daaruit bleek bovendien dat ook postorderbedrijven interessant zijn (Laumans, 2024; Laumans & Vugts, 2025). Een ander verplaatsingseffect ten aanzien van informatie, betreft de *soort* informatie die interessant wordt. Zo is recent de vertrouwensketen gelanceerd. Bij een transport- en logistiekbedrijf blijkt dat het bedrijfsproces van CSV's ook door middel van andere bedrijfsinformatie doorgang kan blijven vinden, waarbij wordt geschetst hoe bij de uitfasering van pincodes toch nog andere procesinformatie waardevol blijkt. Daarbij opperde deze respondent bovendien dat men wellicht de hele logistieke keten wil leren kennen met behulp van de gegevens uit het betreffende bedrijf.

Genomen maatregelen kunnen ook resulteren in het verschuiven van het doel. Bij de Douane lijkt het toepassen van ‘*checks and balances*’ bij het uitvoeren van controlewerkzaamheden de aanleiding te zijn van de toename van de vraag naar informatie. Een waterbedeffect op een ander niveau, namelijk ten aanzien van de keuze in strategie om in te mengen, betreft de eerder benoemde toegenomen bedreigingen binnen de Douane. In de schriftelijke bijdrage van de Belastingdienst, werd geopperd dat dit mogelijk een gevolg is van de reeds genomen anti-corruptiemaatregelen, waardoor medewerkers zich meer bewust zijn van benaderingspogingen. En hoewel het niet direct te bewijzen is, zijn er ook enkele signalen van infiltratie geweest bij een havenbedrijf. Ook vermoedelijk door andere genomen maatregelen:

R: “Maar hoe kan het nou dat een criminele organisatie rond de periode [uitfasering pincodes] dat dit allemaal gaat spelen al voorgesorteerd heeft om iemand op een bepaalde plek te krijgen?”

I: “Zijn ze echt geïnfilteerd?”

R: “Ja, dat denk ik. Hoe kan dat dat die persoon al op die plek zit? [...] Maar via een sollicitatieprocedure hebben deze mensen zich, want dat zijn er twee geweest, die gelijktijdig zijn aangenomen op het ontslag van een andere medewerker. Waarbij we er geen vinger achter gekregen hebben. [...] En tot mijn stomme verbazing komen die mensen dus ook gewoon binnen.”

I: “En dan bedoel je eigenlijk: dus die vertrouwensketen is gelanceerd. En [...] ze wisten dat die vertrouwensketen zou komen...?”

*R: “Dat is een aanname van mij. **Hoe kan het anders dat die mensen er al zitten als het gaat spelen? Ze zitten er net, hè? Ze komen koud binnen. En ze doen het al.**”*

- **Respondent Politie over mogelijke infiltratiecasus binnen een havenbedrijf**

Daarbij werd door enkele respondenten gesteld dat maatregelen ertoe hebben geleid dat nu voor dezelfde doorgang van de smokkel, meerdere *insiders* nodig zijn. Waar eerder geen of slechts één of enkele personen benodigd waren. Dit wordt geconstateerd in relatie tot zeehavens, maar ook voor Schiphol geldt dat meerdere personen nodig zijn binnen de keten (zonder te kunnen stellen dat hier ook sprake is van een verplaatsingseffect).

Interessant in dit kader is dat juist bij de Rotterdamse haven momenteel minder zicht is op “waar de corruptie zit”. Zowel wat betreft het verkrijgen van informatie als voor het verlenen van ‘hand-en-span diensten’. Hoewel niet gesteld kan worden dat de Rotterdamse haven representatief is voor alle havens, laat staan de volledige logistieke sector, is het wel een belangrijke locatie waar al langere tijd en op verschillende niveaus maatregelen tegen misbruik door georganiseerde criminaliteit worden genomen. Daarmee is het een soort proeftuin als het gaat om het constateren van verplaatsingseffecten. Het is denkbaar dat in andere havens soortgelijke effecten zullen optreden of al hebben opgetreden naar aanleiding van interventies. Het vermoeden is dat de smokkel en daarmee de corruptie verplaatst naar andere havens (zie ook Mulders, 2023), maar ook dat er nu (nieuwe of oude) smokkelmethodes worden gebruikt die nog niet waargenomen zijn. Zoals ingewassen cocaïne. Bovendien zouden ook andere routes, via Afrika en Zuid-Europese havens gebruikt kunnen worden (zie ook Meeus, 2025). Eerder is reeds vermeld dat men voor corruptiesignalen voornamelijk afhankelijk is van andere opsporingsonderzoeken. Wanneer er geen zicht is op de illegale waar, is er dus ook geen zicht op de criminele inmenging.

Deze voorbeelden geven nogmaals weer dat criminele inmenging plaats- en functieafhankelijk is (*structural embeddedness*). Het beeld blijkt in Rotterdam overigens niet volledig vertroebeld. Er worden weldegelijk nog vangsten gedaan, maar in een andere hoedanigheid dan voorheen. Een voorbeeld: Men heeft gesignaleerd dat CSV's nu meer gebruik lijken te maken van het smokkelen van kleine partijen.⁵ Een handige verstoppiek voor deze kleine partijen blijken de koelmotoren van reefercontainers te zijn. De te beïnvloeden personen veranderen daardoor mee:

*“We zien dat die pins [pincodes] inderdaad veel minder zijn geworden, maar we zien dus nu ook veel meer kleinere partijen in de koel[motoren] van de reefercontainers. Dus de koelmonteurs worden veel meer benaderd in plaats van de planner. Die moet zeggen waar de container in het stek komt. Dus we zien minder uithalers. In ieder geval in Rotterdam. [...] En nu die koelmonteurs, wat ik zeg, omdat het in die reefercontainers komt. Ja, dan worden ze op die empty depots gezet, waar minder toezicht is. Veel minder camera's. Dat ligt buiten ons, buiten de terminal, daar zijn die empty depots. Ja, en dan gaan die koelmonteurs er naartoe en dan halen ze de drugs eruit. **Die zijn essentieel voor die nieuwe MO.**”*

- **Respondent OM over verplaatsing van modi operandi en corruptie in de Rotterdamse haven**

De besproken voorbeelden laten zien dat maatregelen, zowel op algemeen vlak als specifiek anti-corruptievlak, kunnen resulteren in verplaatsingseffecten. Het kan gaan om verplaatsing van locatie, organisatie, smokkelmethodes, strategie en (binnen het) doel. Maar denk ook aan verplaatsing van de 'intensiteit', zoals dat er op verschillende plekken inmenging benodigd lijkt. Verplaatsingseffecten zullen altijd voorkomen, aldus gesproken respondenten. Het is het voortdurende 'kat-en-muisspel'. Met het benoemen van deze verplaatsingseffecten wordt dan ook niet geïnsinueerd dat het nemen van maatregelen geen nut zou hebben. De verschuivingen illustreren echter wel dat maatregelen soms averechtse effecten kunnen hebben, wat het belang van scenarioplanning belicht.

4.1.5 Criminele inmenging als continuüm en spectrum

Op basis van het voorgaande kan de indruk gewekt zijn dat corruptie, bedreiging en infiltratie op basis van een 'harde grens' van elkaar dienen te worden gescheiden. Dit is vanuit analytisch oogpunt voor het onderzoek op deze wijze vormgegeven, maar in de praktijk kunnen de strategieën met elkaar overlappen of is niet direct duidelijk onder welke noemer een bepaalde gedraging dient te vallen. Vooral de distinctie tussen corruptie en bedreiging kan een lastige zijn. In de interviews en de expertsessies werden meerdere malen voorbeelden aangehaald waarbij een handeling zowel als corruptie als bedreiging zou kunnen worden geïnterpreteerd. Voornamelijk als het gaat om het 'direct aanlopen' van ambtenaren en medewerkers. Voor de één is dit (een poging tot) corrumperen, door de ander wordt het als bedreigend ervaren:

*“Vorig jaar hadden we een groep collega's die aan de overkant in de haven een lunchwandeling aan het maken was. Toen reed er een auto voorbij en die jongens zeiden: ‘ah jullie werken hier aan de overkant? Zin om iets bij te verdienen?’ **Is dat dan bedreiging? Sommige mensen ervaren dat wel als bedreigend.** Of men heeft een hele periode een auto zien rondrijden op onze parking, en sommige mensen ervaren dat als bedreigend.”*

- **Respondent transportbranche over het anders ervaren van direct contact door criminelen**

⁵ Zie ook [Douane onderschept iets minder cocaïne in eerste helft 2025, kleinere havens vallen op | Over de Douane](#)

Ook zijn er voorbeelden van personen die eerst ‘vrijwillig’ zijn ingestapt, bijvoorbeeld vanwege financiële prikkels, en daarna met bedreiging te maken krijgen. De meeste respondenten zijn bovendien van mening dat bedreiging met name op dit punt van toepassing is: ‘wanneer je er al inzit’. Als de betreffende persoon dan wil stoppen of niet doet wat men eist, is de stap naar bedreigen minder groot. Daarbij waren er respondenten die opmerkten dat het gegeven dat iemand is ingestapt en dus medewerking heeft verleend, vervolgens als chantage- of pressiemiddel werd gebruikt. In de expertsessie werd dan ook door een deelnemer aangegeven dat er een vervlechting kan zijn tussen corruptie en bedreiging: “*Denk eerder aan een glijdende schaal, waar men niet zo eenvoudig meer van terugkomen*”. Een voorbeeld hiervan werd door twee respondenten uit de private recherche gegeven. Zij hebben een casus onderzocht waarin een medewerker van een bedrijf open over zijn leven had verteld op het werk. Dit werd door ‘de verkeerde personen’ opgepikt en men heeft hem met deze informatie benaderd. Zo had hij onder andere verteld dat hij schulden had. Hij deed een keer mee, dacht hij, maar uiteindelijk bleek er een kink in de kabel te zitten in de relatie tussen hem en het CSV. Er is toen een explosief bij hem thuis geplaatst. Ook is men met een doorgeladen wapen bij hem langs geweest, waar zijn jonge dochter en andere kinderen bij waren.

Een andere vorm van mogelijke vervlechting is geconstateerd ten aanzien van corruptie en infiltratie. In de interviews en expertsessies zijn enkele voorbeelden gegeven of vermoedens geuit van personen met malafide intenties, die gericht hebben gesolliciteerd op bepaalde functies. Net op het moment dat zij uit de schoolbanken kwamen. Het is dan echter vaak niet duidelijk of deze personen met voorbedachten rade naar school zijn gegaan, om vervolgens op een specifieke functie terecht te kunnen komen, of dat men als leerling in een later stadium is geronseld (oftewel: gecorrumpeerd). Van het Scheepvaart- en Transportcollege waren enige jaren terug signalen bekend dat men gericht jongeren naar deze school zou sturen. Dit is reeds kort aangestipt in de inleiding. Dit werd ook bevestigd door enkele respondenten, waarbij werd toegelicht dat daar nu aan bewustwording wordt gedaan, in samenwerking met de school. Maar ook in relatie tot de luchtvaart weten CSV's leerlingen te vinden. Waarbij ook geldt dat er aandacht wordt geschonken aan weerbaarheid in het lespakket:

*“[...] Ik wilde de term ronselen in mijn mond nemen maar dat dat klinkt een beetje negatief.... Maar dat worden ze. Er is een enorm tekort aan technici. Dus er wordt heel erg aan mensen getrokken. Dus jongeren die net van de opleiding afkomen, maar dat zijn ook wel de mensen die... [...] die wel vatbaar zijn voor het snelle geld. [...] **Dat begint echt al bij de opleidingen op de school en ik kan het beeld zo uittekenen. Dus op het schoolplein, daar voor de school.** [...] Daar komen dan die patserbakken aanrijden.”*

- **Respondent luchtvaart over het ronselen van leerlingen die een opleiding doen voor luchtvaart gerelateerde beroepen**

Criminele inmenging heeft dus een continuüm waarbij modi operandi afwisselend van elkaar gebruikt kunnen worden en dezelfde handeling op andere wijzen geïnterpreteerd kunnen worden. Daarnaast heeft het een spectrum, vanwege de vele ‘subfenomenen’ binnen de drie strategieën.

4.2 Achterliggende processen

Als afsluiting van dit hoofdstuk over de aard van criminele inmenging, worden nog enkele achterliggende mechanismen belicht. Wederom geldt dat het meeste te weten is gekomen over

corruptie, daarna bedreiging en tot slot infiltratie. Corruptie zal daarom als eerste worden behandeld. Bepaalde aspecten hiervan, namelijk de wijze waarop men te benaderen personen vindt, hoe communicatie plaatsvindt en welke doelgroepen worden benaderd, kunnen in theorie ook van toepassing zijn op personen of functies die gecompromitteerd zijn door bedreiging dan wel infiltratie. Zeker wanneer we het bovenstaande continuüm in gedachten houden. De bespreking hiervan kwam echter voornamelijk in relatie tot corruptie naar voren. Vandaar dat het ook in het kader van deze strategie wordt behandeld.

4.2.1 Corruptie

In deze themastudie is de definitie van corruptie breed ingestoken. Er zijn dan ook verschillende achterliggende mechanismen van corruptie de revue gepasseerd. Het corrumpen door middel van ‘harde flappen’, met andere woorden, omkoping, komt volgens vrijwel alle respondenten het vaakst voor. Over het algemeen is het zo dat er per aanvraag wordt betaald. Al blijkt dat in langere langdurigere verstandhoudingen, de gecorrumpeerde soms ook uit eigen initiatief informatie aanlevert. Daarnaast geldt: hoe specifieker/noodzakelijker de informatie of handeling, hoe groter de vergoeding. Het bedrag heeft dus te maken met het risico op ontdekking dat de betreffende persoon loopt. Toch zijn hier relatief grote verschillen in geconstateerd. Zo kreeg één corrupte ambtenaar wel tot 10.000 euro voor het lekken van een adres, maar zijn er ook personen die 150 euro per kenteken betaald kregen (en van alles daartussen). Voor de één is wellicht meer nodig dan voor de ander om de grens over te gaan. Maar (grote) CSV's hebben meer dan genoeg middelen om een fikse vergoeding voor een ‘kleine’ handeling te overleggen. Dat geldt ook voor de corruptie van niet-ambtenaren, in ieder geval op Schiphol. Daar wordt zelfs met een vorm van aanbeting gewerkt, zo illustreert een respondent van het OM. De aanbeting is dan 5.000€ tot 10.000€, bedoelt om een datum te reserveren om de drugs te smokkelen. Hierbij geldt dat zelfs wanneer het het CSV niet lukt op het gereserveerde moment op transport te zetten, de aanbeting niet terugbetaald hoeft te worden aan het CSV.

Hieruit blijkt dat drugs ook als betaalmiddel worden gebruikt. Dit werd door andere respondenten ook aangehaald ten aanzien van verslaafde ambtenaren. Daarbij is het gebruik van waardebonnen als betaalmiddel is gezien. Bovendien wordt, in ieder geval ten aanzien van ambtelijke corruptie, het betalen met crypto valuta vaker geconstateerd.

De bedrijfsmatige aanpak

De borgstelling op Schiphol getuigt van een bedrijfsmatige aanpak. De respondenten van het OM die zaken met betrekking tot Schiphol afhandelen, gaven aan dat over het algemeen wordt gewerkt met een ‘luchthavenmakelaar’. Deze persoon is het contact met het netwerk en zorgt dat de ‘bezorgdata’ worden veiliggesteld. Hier kan ook nog een persoon met een plannerrol tussen zitten. Ook in de Rotterdamse haven lijkt sprake geweest te zijn van makelaarschap (zie voor een voorbeeld: Sonnemans, 2022)⁶. Andere respondenten die met name kennis hebben van ambtelijke corruptie stellen eveneens dat het corrumpen van personen voor informatie steeds vaker is uitbesteed aan informatiemakelaars. Deze personen hebben zich gespecialiseerd in het corrumpen en hebben regelmatig meerdere gecorrumpeerde personen als contact om te voorzien in informatiebehoeften van (andere) CSV's. Zie hiervoor ook (Laumans & Vugts, 2025). Daarbij is geconstateerd dat één bundel aan informatie aan meerdere CSV's wordt verstrekt en

⁶ Dit artikel kwam niet naar voren in de nieuwsberichtensteekproef.

dat men (ter controle) één uitvraag aan informatie uitzet bij meerdere corrupte contacten. Daarmee kan gesteld worden dat sprake is van opdrachtgever- en opdrachtnemerschap en *outsourcing* en specialisatie. Deze makelaars bieden als het ware een vorm van ‘*Crime-as-a-Service*’ (CaaS) aan.

Een ander kenmerk van de bedrijfsmatige aanpak betreft het gebruik van inlichtingenteams (AIVD, 2024, p. 15), wat mogelijk gerelateerd is aan het bestaan van bovengenoemde makelaars. Ook uit interviews bleek dat informatie wordt ingewonnen over personen die een voor CSV’s interessante werkplek hebben. Zowel op zakelijk als privévlak. Dit kan fysiek, bijvoorbeeld bij sport- of horecagelegenheden, maar ook online. Denk aan het raadplegen van sociale media-accounts. Respondenten spreken daarnaast van ‘digitaal ronselen’. Sociale media worden dan niet alleen gebruikt om informatie in te winnen, maar ook om de personen direct te benaderen. Dit digitaal ronselen is met name naar voren gekomen in relatie tot niet-ambtelijke corruptie, specifiek in de Rotterdamse haven. Verder kan hierbij gedacht worden aan de eerdergenoemde corruptiereeks en het voorbeeld van de Douane waarbij men foto’s maakt van auto’s bij Douanepanden. Uit een nieuwsartikel bleek dat Douaniers eerder zelfs naar huis zijn gevolgd (Oosterom & Van der Werff, 2024). CSV’s zoeken op allerlei manieren naar ‘zwakke plekken’ bij personen. Bovendien worden naasten in de gaten gehouden, wat gebruikt wordt om te intimideren. Over intimidatie door het gebruik van naasten en de kwetsbaarheden op microniveau wordt op een later moment ingegaan.

De hoge mate van professionaliteit maken deze criminele opdrachtnemers niet enkel aantrekkelijk voor (andere) CSV’s. De AIVD wees in haar jaarverslag reeds in het algemeen op het risico van de geprofessionaliseerde inlichtingenteams en dat dit het voor statelijke actoren aantrekkelijker maakt om met deze tak van CSV’s samen te werken (AIVD, 2024, p.16). Het is algemeen bekend dat spionage door middel van geïnfiltreerde of gecorrumpeerde medewerkers voorkomt. Dit zou voor statelijke actoren vergemakkelijkt kunnen worden, als zij met op Nederlandse bodem handelende (informatie)-makelaars en/of inlichtingenteams, samenwerken. Een inlichtingenexpert wijst ook op een nexus tussen criminele en statelijke inmenging: *“In het havenwezen bijvoorbeeld, waar ook NAVO-gerelateerde activiteiten plaatsvinden, zien we dat mensen die eerder betrokken waren bij drugssmokkel nu worden ingezet voor andere doeleinden. Het doel verschuift van cocaïne naar strategische verstoring”* (De Telegraaf, 2025).⁷

Nu hoeft het niet zo te zijn dat in elke context een persoon eerst geheel wordt doorgelicht, voordat deze wordt benaderd. Laten we zeggen dat er ook zeker sprake is van een ‘semi-bedrijfsmatige’ aanpak, waarbij het net gewoonweg breed wordt uitgesmeerd. Of dat men wel gericht bij een bepaalde plek zich ophoudt, omdat men weet dat personen met een aantrekkelijke functie zich daar begeven, maar dat men dan eerder ‘lukraak’ doch doelgericht op deze mensen afstapt. Dat lijkt op basis van gesprekken met enkele respondenten bij het ‘direct aanlopen’ dan ook wel vaker het geval te zijn, zoals dit voorbeeld illustreert:

⁷ Dit artikel kwam niet naar voren in de nieuwsberichtensteekproef.

“Dus het aanlopen van chauffeurs en mensen in die logistiek, om hen iets crimineels te laten doen, dat gebeurt op het niveau van een post-it onder het raam van een Poolse chauffeur plakken, met een telefoonnummer erop van: ‘WhatsApp if you want to make money’. [...] Echt dagelijks, tot en met dus. Dat ze inderdaad aangelopen worden in de kroeg of in de sportschool of op straat; we hebben de gekste voorbeelden zien langskomen.”

- **Respondent Politie over medewerkers binnen de logistiek die benaderd worden door CSV's**

Wellicht dat dit een verschil kan zijn tussen de grote(re) CSV's met reeds veel opgebouwd vermogen en de kleine(re) CSV's. Dit is echter een hypothese die niet direct bevestigd of ontkracht kan worden op basis van de data.

De sociale aanpak

Ondanks deze professionalisering is ook de ‘ouderwetse’ manier nog van toepassing. Dit betreft corruptie via sociale relaties, zoals familie, vrienden en liefdesrelaties. Een voorbeeld hiervan betreft een ambtenaar bij de politie die de te verstrekken informatie aan zijn broer lekte, die het vervolgens weer doorspeelde aan andere criminelen (Van Dongen, 2025). Hoewel er in deze gevallen ook meestal een financiële vergoeding aan te pas komt, hoeft dat niet het geval te zijn. Zo was er volgens de respondenten van de Douane een casus van een ambtenaar die voor diens zoon, die in het criminele circuit zat, informatie uit systemen heeft geraadpleegd. De ambtenaar leek daar geen compensatie voor te krijgen. Deze sociale component geldt net zo goed voor de private sector overigens. Een deelnemer aan de expertsessie privaat maakt in dit kader een interessante opmerking met betrekking tot corrupte luchthavenmedewerkers en collega's: *“de ‘fouten’ proberen andere mensen mee te krijgen. Men ronselt binnen de eigen (werk)omgeving.”* Toch lijken CSV's makkelijker ‘direct’ af te stappen op een medewerker uit de private sector dan op een ambtenaar. Wellicht dat over het algemeen de drempel voor het direct aanlopen van een ambtenaar iets hoger aanvoelt. Al is dit wel al gebeurd bij Douaniers, mogelijk dat hier binnen opsporing en toezicht ook nog verschil zit. Daarnaast geven respondenten van de Politie aan dat de vijver om uit te vissen ook veel groter is als het gaat om niet-ambtelijke aantrekkelijke personen, dan als het gaat om ambtelijke personen.

De doelgroep

Uit de interviews blijkt dat de doelgroep voor zowel ambtenaren als niet-ambtenaren vooral personen in de ‘uitvoerende’ laag zijn. Dat ligt in het verlengde van de doelen die men met inmenging nastreeft en de structurele inbedding. Het gaat met name om de informatie en ‘laagdrempelige’ handelingen. Het gaat hierbij niet enkel om ambtenaren van de Politie, Douane, Belastingdienst en (kantoorpersoneel bij) gemeenten. Het kan ook gaan om personen die werkzaam zijn bij de rechtspraak, DJI en Rijkswaterstaat. Opvallend hierbij is dat uit de data geen gevallen van corrupte ambtenaren binnen waterschappen of provincies naar voren is gekomen. Wellicht is de informatie waar zij bij kunnen minder of niet interessant. Een andere constatering is dat boa's specifiek als interessante doelgroep gezien worden, in ieder geval door twee geïnterviewde respondenten van de Politie. Dit zou onder andere komen doordat er weinig aandacht zou zijn voor het integriteitsaspect in de boa-opleiding. Het gaat in dit geval om boa's die in dienst zijn als bijvoorbeeld parkeerwachter of controleur in het openbaar vervoer. Deze personen kunnen vanwege hun handhavingstaken bij persoonsgegevens en zijn volgens twee respondenten makkelijk te benaderen door hun werkzaamheden op straat. Een andere

respondent gaf bovendien een voorbeeld van een boa die persoonsgegevens had gelekt aan een CSV zodat deze andere (kwetsbare) personen konden bedreigen. Bovendien zou deze boa in het kader van zijn/haar functie zicht hebben gehad op panden die geschikt waren om wiet in te telen. Hiermee hielp de boa het CSV dus met de selectie daarvan.

Wat betreft de doelgroep van niet-ambtenaren zijn eerder voorbeelden gepresenteerd, waaruit onder ander blijkt dat afhankelijk van de smokkelmethode, de te corrumperen werknemer verschilt. Denk aan de koelmonteurs. Maar niet-ambtelijke corruptie gaat verder dan enkel (lucht)havenmedewerkers. Helaas konden voor dit onderzoek geen personen meer geïnterviewd worden die bekend zijn in de dienstverlenende (op de respondent vastgoedbranche na). Daar kunnen dan ook geen uitspraken over gedaan worden. Wel is, zoals ook uit de verplaatsingseffectenparagraaf blijkt, de verzekeringsbranche potentieel interessant. Bovendien zijn verkennende interviews gehouden met personen die bekend zijn met de loon- en landbouwbranche. Daaruit blijkt dat vrijwel alleen signalen van bedreiging binnenkomen, niet van corruptie. Maar boeren zijn dus wel een ‘interessante’ doelgroep voor inmenging. Dat laatste geldt ook voor makelaars, blijkt uit het interview met de respondent uit de vastgoedsector. Het lijkt echter een gevaarlijke mix van reeds opgebouwde financiële belangen en angst voor bedreiging te resulteren het klem zitten. Hierbij dient wel de notie geplaatst te worden dat dit om verregaande gevallen gaat:

*“Er zijn makelaars die een jaar of 10, 12 geleden alles begonnen op te kopen wat maar mogelijk was. [...] Vervolgens wordt het allemaal weer verhuurd. Dat gaat allemaal met een bijzonder laag niveau van screening, dus er gebeurt heel veel in die panden. Maar ik weet dat deze makelaars ook niet meer terug kunnen, die zitten gewoon helemaal klem. **Hun hele businessmodel is geënt op een aantal klanten die gewoon een vieze vinger in de pap hebben.** En ze moeten ook elke keer een andere constructie bedenken zodat ze wel door kunnen gaan. Maar ze blijven als persoon nog steeds klem zitten. Die mensen zullen nooit melding doen. En op het moment dat ze wel melding doen, dan hebben ze een laken over hun hoofd heen en liggen ze op straat.”*

- **Respondent vastgoedsector over makelaars die klem zitten**

Respondenten geven aan dat CSV's zowel boeren als makelaars benaderen omdat zij toegang hebben tot vrij beschikbare (grote) ‘ruimtes’, zoals schuren en leegstaande woningen. Ook vakantieparken lijken hiervoor in trek, blijkt uit een interview met een andere respondent. Deze gaf aan dat men ziet dat huisjes worden opengesteld of gewoon niet worden afgesloten door de schoonmaak, zodat er 's nachts illegale activiteiten in kunnen plaatsvinden. Kort gezegd blijkt dat functies die toegang hebben tot ruimtes ook interessant zijn. Zodra CSV's toegang hebben tot deze ruimtes vindt er onder andere drugsproductie plaats, maar bijvoorbeeld ook illegale prostitutie.

Communicatie

Enkele jaren terug zijn de PGP-servers gehackt, waardoor waardevolle informatie over werkwijzen en communicatie van CSV's naar voren kwam. De bevindingen omtrent communicatie zijn voornamelijk in relatie tot ambtelijke corruptie. In dit kader zijn namelijk twee politierespondenten geïnterviewd. Het is echter voorstelbaar dat dit op soortgelijke wijze verloopt ten aanzien van niet-ambtenaren. Hier hadden de betreffende respondenten ook enige kennis over. CSV's zullen altijd communicatie nodig hebben om het bedrijfsproces te ondersteunen, zeker als snel schakelen is vereist. Eén respondent noemde de communicatie dan ook de ‘achilleshiel’. De volledige handel

en wandel was immers vastgelegd in de gehackte PGP-communicatie. CSV's lijken van de eerste *hacks* te hebben geleerd. Want uit latere, andere cryptocommunicatie blijkt dat sprake van een vorm van verplaatsingseffecten. Niet alleen naar andere cryptocommunicatieplatforms, ook naar apps zoals Telegram, Signal en WhatsApp. Volgens een andere respondent van de politie zouden specifiek spraakfuncties op dit soort apps momenteel kwetsbaar zijn. Deze blijken niet af te luisteren te zijn en zijn ook niet zomaar 'te kraken'. Bovendien vindt communicatie niet meer plaats op één platform tegelijk, het wordt als het ware 'opgeknipt'. De opdracht aan de ambtenaar uitzetten op het één en reageren op het ander. Of zelfs digitaal bevragen, maar fysiek in ontmoetingen of via briefjes reageren en uiteraard het gebruik van codetaal. Een vorm van risicospreiding als het ware. Een laatste verdergaande vorm betreft het door een slimme ICT'er laten opzetten van een eigen server. De betreffende respondent van de Politie schetste hier een casus waarbij een internationaal opererend CSV's een eigen server had gecreëerd voor eigen gebruik, geheel afgeschermd van toezicht.

Netwerkkorruptie?

Al meerdere keren is benoemd dat de gesignaleerde corruptie hoofdzakelijk het uitvoeringsniveau betreft en dat dat samenhangt met de geïdentificeerde doelen van corruptie, dan wel inmenging in het algemeen. Bovendien zien we het qua ambtelijke corruptie ook minder ten aanzien van het verkrijgen van middelen, diensten en toegang (op de casuïstiek omtrent paspoorten, en de enkele voorbeelden van vergunningverlening en subsidies na). Ook met betrekking tot het bedrijfsleven zijn er zeer weinig voorbeelden te benoemen van betrokkenheid van 'hoger' personeel.⁸ Dit is zowel in de interviews, de expertsessies als in de nieuwsberichtenanalyse naar voren gekomen. Dit doet wederom de vraag rijzen: is het er niet of zien we het niet?

Respondenten die (opsporings)werkzaamheden uitvoeren in relatie tot het openbaar bestuur hebben hier enkele mogelijke verklaringen voor gegeven. De eerste verklaring betreft dat het gewoonweg minder voorkomt. Dit kan uiteraard het geval zijn. Een tweede verklaring zit in de veronderstelling dat het zeker wel voorkomt, maar corruptie onder politieke ambtsdragers en hoger bedrijfspersoneel erg goed verborgen blijft. Ook het afnemen van anonieme enquêtes heeft dan geen nut; men zal alles eraan doen om zichzelf niet verdacht te maken. Dat geldt überhaupt als het gaat om daadwerkelijk beïnvloed worden door criminele inmenging in het algemeen. Bij bedreiging is men immers slachtoffer, maar ook in deze gevallen zal men niet zomaar toegeven dat daardoor ook besluitvorming is beïnvloed, aldus enkele respondenten met betrekking tot het lokaal openbaar bestuur. Dat toont immers dat je niet weerbaar bent, waardoor er toch een bepaalde 'schuld'-component aan vastkleeft. De laatste verklaring is deels gelieerd aan het 'verborgen-zijn' van de voorgaande verklaring. Het betreft het bestaan van verwevenheid tussen netwerken. Er is dan geen duidelijke dienst- en wederdienst. Daarnaast hoeft dit niet een uitgesproken of überhaupt bewuste overeenkomst te zijn tussen partijen of groepen. Het gaat als het ware om beslissingen nemen in elkaars voordeel op lange termijn. Eén respondent verwoordde dit als volgt:

⁸ Dit betroffen in twee casussen het bestuur/de directie van havenbedrijven en in één casus een leidinggevende van een team op een grote luchthaven.

*“Wat je het meeste ziet is dat gesloten gemeenschappen [en] netwerken overlappen en dat is corruptie waar [...] ogenschijnlijk geen zakelijke transactie plaatsvindt. Want het gaat niet om geld of goederen. **Het gaat alleen maar om gunst en positie.** [...] En dat, dat zie ik eigenlijk wel [...] op vrij grote schaal. En hoe kleiner de gemeenschap, hoe geslotener, hoe erger.”*

- **Respondent RIEC over overlappende netwerken en hoe dat corruptie in de hand kan werken**

Omdat dit dus een gradueel en daarmee relatief onmerkbaar proces is, is het bewustzijn van dat deze omgangsvormen schadelijk kunnen zijn vaak niet aanwezig. Maar CSV's kunnen hier wel degelijk gebruik van maken, zo illustreert een respondent uit de wetenschap. Leden van CSV's oefenen niet alleen druk uit via afpersing en intimidatie, maar worden soms ook actief onderdeel van het “bovenwereldse” netwerk:

*“Wat je dus ziet is dat die georganiseerde criminaliteit ook niet alleen via afpersing en intimidatie [druk uitoefent], maar ook gewoon probeert: ‘als ik nou gewoon één van de vastgoedjongens wordt en we drinken bier samen, **dan maak ik onderdeel deel uit van het bovenwereldnetwerk dat wordt vertrouwd.**”*

- **Respondent wetenschap deel worden van legitieme netwerken**

Deze respondent uit de wetenschap haalde daarbij aan dat we in Nederland graag “dingen mogelijk willen maken”. Als er dan al vertrouwen is opgebouwd, wordt vaak niet meer gecheckt of die persoon ook daadwerkelijk ‘in de haak is’. Ook in de private sector zijn soortgelijke processen benoemd. Dat kan in iets zichtbaardere manier gaan, bijvoorbeeld door kleinere gebaren (een bloemetje geven) en daarmee een band op te bouwen. Maar het gaat ook hier om een bepaalde insteek van ‘dingen mogelijk willen maken’. Eén respondent had het in dit kader over de grens tussen klantgerichtheid en ‘klantgezwichtheid’:

*“Dat is heel erg klantgericht. Dus we gaan heel ver voor de klant. En daardoor verzuimen we gewoon soms om na te denken van: ‘Hé, is dit nou wel zo logisch? Benadeel ik de organisatie daar niet mee? Benadeel ik daar een andere klant niet mee?’. Daar wordt gewoon niet over nagedacht. **En met alle beste bedoelingen gaan we gewoon daarin mee.**”*

- **Respondent sierteeltbranche over bestaande en vertrouwde klantrelaties en hoe dat misbruik in de hand kan werken**

Dit zijn hoogstwaarschijnlijk geen situaties die onder het omkopingsdelict zouden vallen, maar sluimerende betrekkingen op de achtergrond. Hier is dus ook weer het verhaal van de glijdende schaal terug te zien, maar dan in een andere context. De glijdende schaal is eerder geconstateerd ten aanzien van de literatuur, als het gaat om corruptie in engere zin. In zodanige situaties komt daar op een gegeven moment een constateerbare ‘quid pro quo’ verhouding uit voort. De glijdende schaal is op een andere manier voorbijgekomen als het gaat om de vervlechting tussen corruptie en bedreiging. Die hierboven aangehaalde citaten getuigen echter van een glijdende schaal binnen een andere corruptiedimensie. Een die zich nog meer in een schemergebied bevindt. En die, volgens de definitie van Slingerland (2018), in de categorie van ‘netwerkcorruptie’ zouden

kunnen vallen of hier dicht tegenaan zitten.⁹ Dit sluipend opbouwen van netwerken, belangen en vertrouwen kan door CSV's misbruikt worden, zoals de geschetste casussen illustreren.

4.2.2 Bedreiging

Ten aanzien van bedreiging is in dit onderzoek met name bedreiging in de zin van intimidatie geconstateerd. Strafrechtelijk gezien valt het niet onder bedreiging, maar het kan personen wel ergens toe aanzetten uit angst. Bedreiging heeft dus een subjectieve component, zoals uit de perceptie van het 'direct aanlopen' en de definitiebepaling uit hoofdstuk 1 blijkt. Wat hierbij regelmatig wordt geconstateerd, is dat men foto's of filmpjes van familieleden van de betreffende persoon gebruikt, om deze onder druk te zetten. Of op andere wijze laat blijken dat men weet waar de familie woont en wat diens bezigheden en routines zijn. Hierbij kunnen opmerkingen worden gemaakt zoals: "Mooi rood jasje heeft je dochter aan op school" (Bos, 2025). Maar voornamelijk respondenten hebben hier casuïstiek voor aangeleverd, bijvoorbeeld:

"Ik heb bijvoorbeeld een boer bijgestaan en hij zei: 'Ik heb een probleem. Ik ben zwaar bedreigd.' [...] Hij zei: 'Ik heb een paar mensen op het erf gehad, die lieten mij een filmpje zien van mijn dochter die naar school fietst. Ze wilden de schuur van mij huren. Dus ik ben bedreigd.' Ik zei: 'Vriend... je bent helemaal niet bedreigd. Je hebt een filmpje gezien van je dochter, die in naar school fietst. Ze hebben het over de schuur gehad. En jij hebt zelf de koppeling gemaakt, dat er iets met jouw dochter gaat gebeuren op het moment dat jij de schuur niet verhuurt. Deze mensen hebben allemaal boekjes gelezen. Ze weten vlekkeloos hoe het moet. Dus jij bent gezwicht voor intimidatie. Je bent niet bedreigd.'"

- **Respondent over de subjectieve component van bedreiging**

Opmerkelijk is dat de persoon zelf minder vaak het 'subject' van de bedreiging (in de zin van intimidatie) lijkt te zijn. Het is in ieder geval minder vaak benoemd, al komt het uiteraard voor. Dit betreft bijvoorbeeld de ervaring van respondenten dat het een keer meewerken met een CSV vervolgens als chantage- of pressiemiddel wordt gebruikt. Zoals eerder vermeld zijn de meeste respondenten ook van mening dat bedreiging pas plaatsvindt wanneer er eerder is meegewerkt. Een concreter voorbeeld gaat om een beveiligder die werkte bij een groot bedrijf. Hij had een melding gemaakt van een persoon met een vuurwapen. Het vuurwapen werd in beslag genomen door de politie, maar de respondent gaf aan *"met die persoon zelf werd verder vrij weinig gedaan"*. Helaas bleek het niet moeilijk voor de betreffende persoon om de ingediende melding tegen hem, tot de beveiligder te herleiden. De jaren daarna heeft deze persoon elke keer als de beveiligder zijn ronde deed een schietbeweging naar hem gemaakt om hem te laten weten: *"ik weet dat het van jou komt"*. De beveiligder durfde hier geen melding meer van te maken en heeft daarom hier pas over verteld toen hij met pensioen ging. Een andere casus betreft een persoon die werkzaam was in een haven:

⁹ Netwerkcorruptie is in Bijlage 1 reeds geïntroduceerd, maar de exacte definitie die Slingerland (2018, p. 209) gebruikt is nog niet benoemd. Dit betreft: "Informeel collectieve wijze van samenwerken, waarbinnen professionele rollen worden misbruikt om netwerkbelangen te dienen, en dit op zodanige wijze, dat er een algemene norm van complete wederkerigheid ontstaat, die weer leidt tot het uitsluiten van anderen, terwijl de leden zich bewust zijn van hun netwerk, wat blijkt uit hun gemeenschappelijke houding."

*“Tot en met van naast de auto staan en een pak geld naar binnen gooien en weer doorrijden en daarna een belletje krijgen van: “**nou, je hebt nu geld van ons. En je moet dat en dat en dat doen.**” Dus dat, dat, nou ja, dat is niet de bedreiging van ‘ik schiet je kop eraf’. Maar het is wel... Het is vrij duidelijk wat er bedoeld wordt. En je kan dat geld niet teruggeven, zeg maar.”*

- **Respondent OM over een bedreigingscasus**

Er is in de data minder casuïstiek naar voren gekomen betreffende bedreigingen die gaan om (een bedreiging met) fysiek geweld, toch zijn hier zeker voorbeelden van.¹⁰ Denk alleen al aan de dreigingen waarmee de respondenten uit het stelsel Bewaken en Beveiligen te maken hebben. Het gaat dan om bedreiging van het leven met zware wapens waar dan rekening mee gehouden moet worden. Eén respondent benoemde in dit kader van zware bedreigingen een ontwikkeling die mogelijk van invloed kan zijn, namelijk het gebruik van drones. Drones werden in de nieuwsartikelenanalyse een aantal keren benoemd als handige tool voor het verbeteren van toezicht (Meeus, 2025; Marcelissen, 2024; Nobel, 2022). Drones worden nu echter al enige tijd ook gebruikt voor oorlogsvoering. En er is recent een mogelijke aanslag op een Nederlandse en een Belgische politicus vrijdeld, welke door middel van met een explosief uitgeruste drone zou worden uitgevoerd (Bosma, 2025)¹¹. Het is daarmee voorstelbaar dat CSV's drones ook gaan aanwenden als wapens.

Informatie over bedreigingen gericht op het leven komt meestal vanuit TCI- of zelfs AIVD-informatie naar voren, aldus respondenten die werkzaamheden uitvoeren ten aanzien van het stelsel bewaken en beveiligen. Men moet hier immers zeer acuut op acteren wanneer het zich voordoet. Deze respondenten constateren een toename van zodanige bedreigingen vanuit (grote) CSV's, en ook hierbij worden naasten als doelwit niet geschuwd. Een ander heftig, en algemeen bekende casus betreft de zaak uit Hedel. Een handelaar in verse groenten en fruit werd in 2019 ernstig bedreigd door criminelen, toen men cocaïne tussen geïmporteerd fruit had gevonden en dit had gemeld. Daarbij zijn zelfs aanslagen op medewerkers gepleegd (Tieleman, 2022; Van Bommel, 2022; Dijkers, 2023; Laumans & Vugts, 2023). Tot slot werd enkele keren aangestipt dat er soms ook juridische intimidatie wordt geconstateerd. Men probeert dan door het opstarten van juridische procedures druk te zetten. In de meeste gevallen blijft het vooralsnog bij een poging tot of gaat men 'slechts' tot en met de bezwaarprocedure. Daarbij is echter niet zeker of er daadwerkelijk een CSV achter zit. In ieder geval kwam expliciet naar voren dat criminelen juridische procedures zouden inzetten om toezicht af te wenden.¹²

4.2.3 Infiltratie

Wat betreft deze laatste strategie zijn in het voorgaande wel al wat voorbeelden langsgekomen. Zo is al benoemd dat er signalen zijn van twee gemeenteraden waarin infiltratie heeft plaatsgevonden. In één van deze casussen ging het om een aangetrouwd familielid dat als

¹⁰ Het is denkbaar dat dit mede komt door de achtergrond van respondenten. De meeste personen die zijn geïnterviewd waren, onder andere door de focus van hun werkzaamheden, meer bekend met corruptiecasuïstiek dan met bedreigingscasuïstiek.

¹¹ Dit artikel kwam niet naar voren in de nieuwsberichtensteekproef.

¹² Uiteraard heeft eenieder het recht om gebruik te maken van het recht. Het zit hem hier echter in het feit dat het tactisch ingezet kan worden om tijd, kosten en moeite te bezorgen aan de wederpartij en daarmee toezicht af te wenden.

raadslid binnenkwam. Een ander gemeentelijk voorbeeld betreft een vrouw van een ‘hoofd’ van een CSV, die gericht had gesolliciteerd bij de afdeling Burgerzaken. Zij kon op die manier persoonsgegevens raadplegen en dus adressen opzoeken. Het gebruik van familieleden die misschien niet direct onderdeel uitmaken van het CSV, maar wel gelieerd zijn hieraan, komt ook bij corruptie vaker voor. Daar wordt later op ingegaan.

Wat verder opvalt in relatie tot infiltratie, is de hierboven reeds benoemde (al dan niet beproefde) methode van het gebruik van opleidingen. Om zo op een later moment een organisatie binnen te kunnen komen. Bovenstaande voorbeelden gaan over de private sector, maar ook in de publieke sector zijn hier vermoedens van. Al maakt de interne opleiding dan inherent onderdeel uit van de functie. Er zijn in ieder geval is het voorgekomen dat er personen bij toezichts- en opsporingsinstanties hebben gesolliciteerd, waarbij al vrij snel bleek, soms al tijdens de verplichte vooropleiding, dat deze op de een of andere manier deelneemt, deel heeft genomen, of via familie of vrienden gelieerd is aan het criminele milieu. De vraag of het gaan werken bij de betreffende instantie echt met voorbedachten rade is gebeurd, blijft echter bijna altijd onbeantwoord. Bovendien kan niet één op één gesteld worden dat iemand direct als pion wordt ingezet, enkel omdat zijn familie of vrienden in verkeerde kringen verkeren. Het werpt echter wel vragen op, zo blijkt uit enkele gesprekken. Een andere manier om infiltreren te faciliteren, is het ‘plat hebben’ van een poortwachter in de betreffende organisatie. In een door respondenten aangeleverde casus was een HR-manager als *insider* gebruikt om vervolgens drie andere criminelen aan te laten nemen. Tot slot lijkt het je laten inzetten als uitzendkracht of ZZP’er interessant te zijn. Een respondent vertelde over een gesprek met één van zijn collega’s:

“Hij zei: ‘Ja, ik had pas een uitzendkracht. En ik denk, verrek, ik ken jou. Ik ken jou. En toen viel mijn kwartje.’ Zo zegt hij het ook. ‘Toen viel mijn kwartje. En ik ben naar hem toe gegaan. ...’ En ik zeg: vriend. Ik zie jou in [plaats] daar bij mij om de hoek. Zie ik jou staan met [...] je heuptasje. En je bent hier nu als uitzender. Maar één ding, ik hou je in de gaten. En wat je daar doet, ga je niet hier doen. Want dan ben je van mij.’ En de volgende dag was die persoon weg, kwam ook niet meer terug als uitzendkracht. [...] Die dacht: ‘ik ben gezien, ik blijf weg’.”

- **Respondent luchtvaartsector over infiltratie via uitzendwerk**

4.3 Tussenconclusie

De analyse van interviews, expertsessies en nieuwsberichten biedt vooral inzicht in de dynamiek, verschijningsvormen en achterliggende processen van criminele inmenging. Drie overkoepelende lijnen vallen daarbij op: het bestaan van duidelijke verplaatsingseffecten, het karakter van criminele inmenging als een fenomeen met vele gezichten, en de toenemende professionalisering van criminele samenwerkingsverbanden.

Verplaatsingseffecten als kenmerk en risico

Criminele inmenging is geen statisch fenomeen, maar beweegt mee met toezicht, handhaving en opgeworpen barrières. Door respondenten en expertsessiedeelnemers die betrokken zijn bij deze Themastudie zijn bovendien verschuivingen gesignaleerd, die ofwel reeds plaatsvinden of mogelijk kunnen plaatsvinden. Deze verschuivingen zijn van invloed op 'of, waar en hoe' criminele inmenging zich voordoet. Dit betreft verschillende niveaus, namelijk: intensiteit, locatie, strategie, organisatie, functie, smokkelmethode en doel. Een voorbeeld wat is gegeven tijdens één van de interviews betreft dat nu meer nadruk komt te liggen op corruptiebestrijding binnen de publieke sector. Het is daarmee voorstelbaar dat criminelen in toenemende mate persoonsgegevens zullen proberen te verkrijgen bij informatie-intensieve private branches. Bijvoorbeeld de verzekeringsbranche of postorderbedrijven. Genomen of te nemen maatregelen kunnen dus leiden tot verschillende verschuivingen. CSV's zijn adaptief en dat geldt onverminderd voor hun inzet van criminele inmenging.

De vele gezichten van criminele inmenging

Criminele inmenging kent een continuüm en spectrum: corrumperen, bedreigen en infiltreren lopen vaak in elkaar over. Zo blijkt dat de perceptie van de benaderde en de relatie tussen CSV's en insider bepaalt hoe de strategie zich ontwikkelt: corrumperen kan bijvoorbeeld overgaan in bedreiging. Een ander voorbeeld betreft dat bij infiltratie vaak onduidelijk is of iemand met voorbedachten rade toetreedt tot een organisatie of in een later stadium is gecorrumpeerd.

Het spectrum toont verschillende vormen van beïnvloeding. Binnen corruptie varieert dit van expliciete omkoping tot meer sluimerende vormen, zoals belangenverstrengeling of subtiële verwevenheid in persoonlijke netwerken. Bedreiging varieert van intimidatie, vaak via familie of naasten, tot expliciete dreiging op het leven middels fysiek geweld. Ook de grens tussen daderschap en slachtofferschap is niet altijd zichtbaar.

De bedrijfsmatige logica achter inmenging

Een derde opvallende lijn is de toenemende professionalisering en bedrijfsmatige aanpak van CSV's. In meerdere casussen is sprake van makelaarschap, specialisatie, taakverdeling en zelfs vormen van '*crime-as-a-service*'. Informatiemakelaars, luchthavenmakelaars, oftewel *corruptiebrokers*, opereren als intermediairs tussen opdrachtgever en uitvoerder. Er wordt gewerkt met aanbetalen, risicospreiding en strategische screening van potentiële doelwitten.

Deze aanpak gaat gepaard met het systematisch verzamelen van informatie over potentiële insiders, zowel online als offline, en het benutten van organisatorische zwakke plekken, zoals uitzendconstructies of kwetsbare poortwachters. Tegelijkertijd blijft naast deze professionele aanpak ook een sociale benadering bestaan, via familiebanden, vriendschappen of bestaande netwerken. Professionalisering en informele beïnvloeding bestaan dus naast elkaar.

Gezamenlijk laten deze bevindingen zien dat criminele inmenging niet alleen adaptief en gelaagd is, maar ook steeds vaker wordt georganiseerd volgens strategische, professionele aanpak.

5 Van individu tot systeem: kwetsbaarheden voor criminele inmenging

In dit hoofdstuk wordt uitgezoomd van kwetsbaarheden op microniveau naar systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen op meso- en macroniveau. Tijdens het uitzoomen zullen verbanden aangehaald worden tussen deze niveaus. Eerder is aangegeven dat deze voor de strategieën en binnen de sectoren over de breedte gelijk zijn. De ontwikkelingen en (systeem)kwetsbaarheden worden daarom voor de strategieën tezamen besproken, contextuele verschillen tussen strategieën en de publieke en private sector zullen, indien relevant, hierbij toegelicht worden. Een kennisgeving is hier echter wel op zijn plaats: deze ontwikkelingen en kwetsbaarheden bieden geen ‘risicotaxatiemodel’. Dat wil zeggen: het – al dan niet in combinatie – aanwezig zijn van ontwikkelingen en (systeem)kwetsbaarheden in een specifieke situatie, betekent niet dat er uitspraken gedaan kunnen worden over de waarschijnlijkheid dat criminele inmenging vervolgens plaatsvindt of plaats heeft gevonden. Het is wel zo dat de genoemde (systeem)kwetsbaarheden en ontwikkelingen eerder in verband zijn gebracht met criminele inmenging of dat ervan wordt vermoed dat dit verband bestaat of zal bestaan. Ons startpunt betreft het individu: welke kwetsbaarheden op persoonsniveau kunnen ervoor zorgen dat iemand meegaat in de wensen van CSV’s? Vervolgens worden systeemkwetsbaarheden binnen organisaties belicht. Tot slot worden maatschappelijke systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen besproken, en de wijze waarop deze op persoons- en organisatieniveau van invloed kunnen zijn.

5.1 Het individu en diens zwakke plekken

Deze paragraaf gaat om kwetsbaarheden op microniveau, dus bij te benaderen personen. Infiltratie wordt in deze paragraaf daarom niet meegenomen, omdat het betreffende individu op het moment van infiltreren reeds onderdeel uitmaakt van of gelieerd is aan een CSV.¹³ Corruptie betreft de enige strategie waarbij een persoon benaderd wordt en die persoon ook twee keer ‘schuldig’ is. Immers, deze persoon doet aan passieve corruptie (wat in deze context wel breder wordt opgevat dan passieve omkoping) én doet vervolgens een handeling die niet is toegestaan. Bij bedreiging wordt de persoon wel benaderd, maar is deze slachtoffer en dader. Opnieuw geldt dat dit een analytisch onderscheid betreft. In de praktijk hoeft slachtoffer- en daderschap niet zo zwart-wit te zijn. Uit het analytisch onderscheid volgt wel dat de te belichten kwetsbaarheden in principe van toepassing zijn voor corruptie.¹⁴ Eerder is benoemd dat informatiemakelaars op zoek gaan naar personen die zich in een kwetsbare positie begeven. Maar ook wanneer geen sprake is van makelaarschap en corruptie vanuit de sociale hoek komt, zijn dezelfde kwetsbaarheden van toepassing. Met dien verstande dat er dan meer nadruk ligt op het sociale netwerk als link naar CSV’s. De sociale aanpak is al kort aangestipt, maar verdient in het kader van het individu

¹³ Zoals eerder is benoemd, kan de grens tussen corruptie en infiltratie vaag zijn. Je zou kunnen zeggen dat een infiltrant in een eerder stadium is gecorrumpeerd, maar daar zijn mogelijk andere mechanismen bij van toepassing. Dit pre-stadium is niet in deze themastudie onderzocht.

¹⁴ Deze kwetsbaarheden kunnen deels in het licht gezien worden van de aantrekkelijkheid om iemand te benaderen. Waardoor in theorie iemand die eerst omwille van zijn kwetsbaarheid voor corruptie wordt benaderd, maar toch niet toegeeft, vervolgens bedreigd kan worden. Op indirecte wijze zouden de kwetsbaarheden dus ook voor bedreiging kunnen gelden.

aanvullende toelichting. De relaties van een persoon zijn dan ook de eerste te bespreken kwetsbaarheid

5.1.2 Sociale relaties

Uit zowel de interviews als de expertsessie komt naar voren dat personen hun directe netwerk vaak meespeelt in het verward raken in corrupte praktijken. Het kan gaan om familie, vrienden of liefdesrelaties. Bij vrienden kan men denken aan eerder in het leven ontstane vriendschappen, waarbij de één het verkeerde pad opging en de ander niet. Of zelfs aan de informele banden op de sportclub of de kroeg. Ook liefdesrelaties blijken voor sommige personen een zwakke plek te zijn. Daarbij hoeft men (in eerste instantie) niet eens te weten dat de vriend of partner slechte bedoelingen heeft. Een respondent uit de transport- en logistiekbranche schetst hierbij een casus waarbij een collega is gearresteerd waarbij haar vriend de leider van een CSV was.

Sommige respondenten wijzen erop dat, wanneer het gaat om familie- en vriendenrelaties, migratieachtergrond een rol zou spelen. In dit kader wordt bedoeld op overwegend collectivistische culturen, waarbij de band met elkaar voorop staat. Loyaliteit zou in deze netwerken zeer belangrijk zijn, waardoor verzoeken niet eenvoudig geweigerd kunnen worden. Dit kan corruptie faciliteren. Hier dient wel een kanttekening bij gemaakt te worden: migratieachtergrond kan niet als ‘voorspellende’ factor gezien worden voor het betrokken raken bij corruptie. Ten eerste is het zeer denkbaar dat hier achterliggende, structurelere problemen een rol spelen, zoals (ervaren) kansenongelijkheid en armoede. Zie bijvoorbeeld het SCP-onderzoek van Vrooman en collega's (2023, p. 7 & 36-7), waaruit blijkt dat personen met een niet-westerse migratieachtergrond voornamelijk deel uitmaken van de sociale klassen die op economisch, sociaal, cultureel kapitaal het laagst scoren. Financiële problematiek is een kwetsbaarheid voor corruptie, zoals uit de volgende paragraaf zal blijken. Ten tweede gaven respondenten óók aan dat loyaliteitsstructuren ook bij witte collectivistische culturen voorkomen, al dan niet in een andere hoedanigheid (zie bijvoorbeeld ook de subparagraaf over netwerkcorruptie). Het gaat daarmee eerder om verschillen in cultuur, dan verschillen in etnische achtergrond.

5.1.3 Financiële kwetsbaarheden

Na sociale relaties volgt direct de kwetsbaarheid die bij uitstek het vaakst is benoemd. Namelijk: financiële problemen. In het verlengde hiervan worden ‘gezinsproblemen’, zoals een echtscheiding in relatie gebracht met overgaan tot corruptie. Dat geeft niet alleen mentaal een kwetsbaarheid, maar ook qua geldzaken. Eén van de partners zal immers een ander onderkomen moeten zoeken. Als iemand geldproblemen heeft ligt het in de rede dat deze persoon eerder in zee gaat met CSV's wanneer zij geld aanbieden dan wanneer dit financiële aspect niet van toepassing is. Dit is ook in enkele nieuwsartikelen naar voren gekomen (o.a. Laumans & Vugts, 2024; Oosterom & Van der Werff, 2024; Timmermans, 2022). Dit speelt met name wanneer de vergoedingen hoog zijn, maar, zoals eerder naar voren is gekomen, hoeft van hoge bedragen niet altijd sprake te zijn.

Het hebben van financiële problemen lijkt dan ook dé kwetsbaarheid waar CSV's naar op zoek zijn. Denk zeker in dit kader aan de informatiemakelaars. Respondenten noemen voorbeelden van havenmedewerkers. Maar ook ten aanzien van het buitengebied wordt op financiële kwetsbaarheid 'gescreend':

"Ik heb een verhaal gehoord, dat was van een loonwerker die ook akkerbouw had. En ik had dat nooit zo verwacht, maar die bood aardappelkisten te koop aan op marktplaats. [...] En die werd dan gebeld en ze zeiden: 'Nou weet je, je hebt aardappelkisten te koop staan, waarom?' 'Ik stop met aardappelen.' 'Ik wil eigenlijk die kisten niet van je hebben, maar ik wil de ruimte wel van je huren'.

- **Respondent loonwerk- en landbouwbranche**

De genoemde voorbeelden gaan eerder over (mogelijke) situaties waarin iemand in 'acute' geldproblemen verkeert. De gecorrumpeerde heeft in deze gevallen een absoluut tekort aan middelen. Er zijn echter ook gevallen waarin personen de corruptiegrens overgaan om een luxe(re) levensstijl te bekostigen. Men kan dan wel alle rekeningen betalen, maar wil gewoonweg 'meer'. Een mogelijk voorbeeld hiervan betreft een politieagent die voor in totaal 44.000 euro verdiende door informatie te verkopen. Hij zou opgevalen zijn doordat hij in luxe auto's reed (De Telegraaf, 2022). Er werd dan ook met regelmaat aangehaald dat het 'zien dat een ander het beter heeft' een mogelijke impuls kan geven aan het overgaan tot corruptie. Jongere personen werden in dit kader vaker benoemd, omdat deze nog gevoeliger zouden zijn hiervoor. Maar ook in het algemeen speelt vergelijking vermoedelijk een rol:

*"Maar je ziet ook wel als je het hebt over bepaalde functies hè. We hadden het bijvoorbeeld over vorkheftruckchauffeurs maar er zijn er nog een x aantal functies... Maar de financiële component natuurlijk en heel dat verhaal. Wat erachter zit. Als ik wel eens bij bedrijven kom en ik kijk er eens om me heen... Nou wat zie je daar? Het bestuur rijdt in behoorlijke auto's. En bijvoorbeeld iemand die gewoon in de loods werkt, die werkt 12 uur per dag en die zie je - met alle respect - in een Opel Cadet rijden. Ik zeg het maar even gechargeerd. **Dat is natuurlijk supermakkelijk om die persoon dan daarvoor [een criminele klus] te benaderen.**"*

- **Respondent havenautoriteit over financieel-economische verschillen tussen personen en hoe dat mogelijk aanzet tot corruptie**

Aan dit laatste wordt soms ook wel het willen hebben van een bepaalde status gekoppeld. Personen kunnen ook door andere problemen in een financiële afhankelijkheidsrelatie geraken met een CSV. Hierbij wordt vaak het hebben van een (gok- of drugs)verslaving genoemd. Deze verslavingen zijn moeilijk te bekostigen van een gemiddeld regulier salaris. Drugsverslaafden worden ook wel betaald met drugs, waarbij een respondent van de Politie een voorbeeld schetst van een verslaafde ambtenaar die wordt betaald met cocaïne. Personen kunnen dus in meerdere dimensies financieel kwetsbaar zijn en zich daardoor met CSV's als tweede werkgever inlaten.

5.1.4 Psychosociale kwetsbaarheden

Enkele in het voorgaande benoemde kenmerken die van invloed kunnen zijn op de financiële kwetsbaarheid, passen ook onder dit kopje. Het hebben van een verslaving en het al dan niet de neiging hebben om jezelf te vergelijken met een ander die een mentaal aspect bevatten. Net zoals het niet lekker in je vel zitten door een scheiding of andere persoonlijke omstandigheden. Ieder

mens is anders. Het gaat te ver voor deze themastudie om deze achterliggende processen te bespreken. Wat echter wel duidelijk is geworden, is dat bepaalde persoonskenmerken door respondenten vaker met corruptie worden geassocieerd dan anderen. De net benoemde persoonlijke kwetsbaarheden, worden eerder geassocieerd met een slechtere mentale gezondheid of lager zelfbeeld.¹⁵ Andere punten die in dit kader benoemd werden, waren het ervaren van frustratie op het werk of op andere wijze gebouilleerd raken met de organisatie waar de persoon werkt. Bijvoorbeeld het niet kunnen doorgroeien in de organisatie of het niet-gehoord voelen worden daarbij als voorbeelden genoemd. Dit laatste is met name in relatie tot ambtelijke corruptie benoemd. Een aantal keren werd echter benoemd dat het juist de collega was die zo joviaal, vrolijk en behulpzaam overkwam. Of juist eentje die graag de spanning opzocht.

“Ja, dat hele joviale. ‘Oh, gaat [naam bedrijf] geen kerstbomen neerzetten? Ik koop wel een kerstboom voor de afdeling’. En dat, de grote man uithangen en daar ook financieel in bijdragen. [...] Een beetje de gevierde peer uithangen. [...] En het was ook altijd een hele aardige vent die altijd vrolijk, altijd benaderbaar was. [...] Ik weet niet hoe hij erin verzeild is geraakt. Maar dat hij erin verzeild is geraakt, dat is het feit. En hij past ook heel erg in het profiel.”

- **Respondent luchtvaart over het joviale gedrag van een corrupte ex-collega**

Nu hoeven deze ‘negatieve’ dan wel ‘positieve’ psychosociale eigenschappen elkaar niet uit te sluiten, maar het is wel opvallend dat deze kenmerken, wanneer benoemd, niet als gelijktijdig gesignaleerd, aangeduid worden. Andere persoonlijke kwetsbaarheden die niet uitdrukkelijk benoemd zijn, maar wel in de richting van psychologische processen en daarmee persoonlijke kwetsbaarheden zitten, betreffen het rationaliseren van corrupt gedrag en de ‘mindset’ waarmee iemand zijn functie uitoefent. Het gaat hier om geopperde kwetsbaarheden. De eerste, het rationaliseren van gedrag, hebben respondenten niet als zodanig kunnen vaststellen bij corrupte personen. Men gaf echter aan dat andere ontwikkelingen hiertoe mogelijk aanleiding zouden kunnen geven. Deze zullen later besproken worden. Kort gezegd houdt (in het algemeen) het rationaliseren van normafwijkend gedrag in, dat men door mentale processen het eigen gedrag ‘goedpraat’. De persoon overtreedt een regel waar hij zelf wel in gelooft, maar door mentale processen weet hij het voor zichzelf zo presenteren dat het in de gegeven situatie geoorloofd is om de regel te overtreden (Kaptein & Helvoort, 2019, p. 1261).¹⁶ Het tweede met betrekking tot de ‘mindset’ is indirect benoemd in relatie tot het al dan niet kwetsbaar zijn voor bedreiging. In een gesprek met een respondent ging het over bedreigingen in relatie tot toedracht hoe zij dat ervaren. Zonder de bedreigingen op het leven, waarmee deze toedracht mee te maken hebben te willen bagatelliseren, illustreerde deze respondent dat hoe men (het risico op) een bedreiging ervaart, ten dele gaat om met welke verwachting je je werk gaat uitvoeren:

¹⁵ Zie bijvoorbeeld Kraft & Kraft (2023) voor onderzoek waaruit blijkt dat het vergelijken met anderen op het vlak van sociaaleconomische status correleert met mentaal welbevinden. Over het algemeen geldt dat het vergelijken met mensen die een hogere sociaaleconomische status hebben samenhangt met slechter mentaal welbevinden. Wat betreft drugs- en gokverslaving en associaties met andere psychische problematiek, zie bijvoorbeeld Vestergaard en anderen (2023) en EUDA (2016).

¹⁶ Hier zijn verschillende ‘methoden’ voor, die in de criminologie ook wel neutralisatietechnieken worden genoemd (Sykes & Matza, 1957). Ook zijn er nog andere concepten die hiermee weer overlappen. Zie voor meer uitleg het overzicht van Kaptein en Helvoort (2019).

“En politiemensen zijn dat gewend, en mensen die al in de praktijk werken, in de zorg, brandweer, die zijn het gewend. Bij Derk Wiersum was de schok van de toedracht: “Ja, maar ik behandel een dossier, ik ben geen betrokkene.” [...] Op het moment dat je bij de politie gaat werken, dan moet je [dealen met] de maatschappelijke problemen, de gekkies van de straat, de grote bekken van de straat [...], voor hen is het al bijna normaal.”

- **Respondent OM (stelsel B&B) over de verwachtingen en het uitoefenen van een beroep in het veiligheidsdomein**

Hiermee wil niet geïmpliceerd worden dat het bedreiging van ambtenaren, werknemers of welk persoon dan ook ‘normaal’ zou zijn en dat personen die niet een zodanige ‘mindset’ zouden hebben, ongeschikt zouden zijn om hun werk uit te voeren. Ieder persoon is anders en heeft een andere persoonlijkheid en ervaringen die de wijze waarop wordt omgegaan met stressoren, waarvan bedreiging een hevige variant is, beïnvloeden. Hoewel voor deze specifieke vorm van bedreiging door georganiseerde criminaliteit en de weerbaarheid daarvoor, in de extra zoekslag geen literatuur is gevonden, tonen enkele studies wel aan dat persoonlijkheidskenmerken zoals de mate waarin iemand copingsmechanismen heeft, van invloed zijn op hoe een stressor wordt ervaren en hoe die persoon diens werk uitvoert (zie voor kort literatuuroverzicht: Eikenhout, 2022, p. 3). Het is daarmee denkbaar dat dit ook kan gelden voor het ervaren van bedreiging door georganiseerde criminaliteit, met dien verstande dat dit niet ‘zomaar’ een stressor is.

Tot slot: persoonlijke kwetsbaarheden ontstaan niet in een vacuüm. Organisatorische en maatschappelijke systeemkwetsbaarheden en ontwikkeling zijn hierop van invloed. Zo zijn bijvoorbeeld ook de meldingsbereidheid en zichtbaarheid op persoonsniveau, zowel ten aanzien van corruptie als bedreiging, regelmatig benoemd. Ten aanzien van meldingsbereidheid kan op basis van dit onderzoek niet inzichtelijk gemaakt worden wat voor psychologische processen hieraan vooraf zijn gegaan. Volgens respondenten spelen angst voor mogelijke represailles vanuit CSV's, maar ook eerdere ervaringen met melden (in soortgelijke of andere contexten) aan de organisatie en overheid in het algemeen hierin mee. Deze laatste twee punten worden dan ook verder besproken in paragrafen 5.2.1 en 5.3.5. Wat betreft de zichtbaarheid wordt vaak gerefereerd aan de kwetsbaarheid van sociale media. Hierin zijn ook persoonlijke verschillen, de één plaats zijn hele leven, inclusief werk, op het web. De ander verandert wellicht alleen zijn profielfoto eens in de vijf jaar of heeft zelfs geen sociale media-accounts. Echter kunnen sociale media gebruikt worden door CSV's om inlichtingen over personen en diens functie te vergaren, wat zichtbaarheid op deze apps en sites tot kwetsbaarheid maakt.

5.1.5 Statische persoonskenmerken

Andere persoonskenmerken die door respondenten zijn benoemd, betreffen statische factoren: geslacht, leeftijd en intelligentie. Deze zijn overigens het minst aan bod gekomen (op leeftijd na), waardoor deze bevindingen als het minst sluitend dienen te worden opgevat. In interviews is nooit expliciet aangehaald dat mannen oververtegenwoordigd zouden zijn. Wat echter wel is benoemd, is dat corruptie lijkt te emanciperen. In ieder geval wat betreft ambtelijke corruptie. Een respondent van de Rijksrecherche benoemde dat het voor CSV's bevragen van overheidssystemen ook gebeurt door vrouwelijke verdachten. Aanname in dit geval is dus dat dit voorheen hoofdzakelijk door mannen gebeurde. Over de leeftijd en ervaring zijn de meningen erg verschillend. Al lijkt het alsof personen in de private sector vaker van mening zijn dat het met name

relatief jonge personen zijn die zich inlaten met criminelen. De jonge leeftijd werd in ieder geval meerdere keren aangehaald tijdens de expertsessie voor private partijen. Wederom werd dan gewezen op de verleidingen van luxe en status en dat jongere mensen hier vatbaarder voor zouden zijn. Toch zijn er ook andere beelden, die gemengder zijn. Dit betreft dan wel de ambtelijke kant, waarbij een respondent van de Douane aangeeft dat zij een hele grote spreiding zien als het gaat over achtergrond, leeftijd en herkomst.

Hoewel het zeker mogelijk is dat hier daadwerkelijk verschillen in kunnen zitten tussen de publieke en private sector, zou het ook kunnen zijn dat men bij de Douane beter zicht heeft op casuïstiek en achterliggende kenmerken. Men is immers al enige tijd bezig met anti-corruptiemaatregelen en monitoring. In de private sector lijkt van zodanige monitoring nog geen sprake. Tot slot is de genoten opleiding een kenmerk dat kwetsbaar kan maken, in de zin van: de opleiding die volgt bepaalt voor een gedeelte waar je gaat werken. Het is dus verbonden aan structurele inbedding en daarmee hoe aantrekkelijk je toekomstige functie is voor criminelen. In het kader van opleiding werd ook wel intelligentie benoemd. Personen die een lager dan gemiddelde intelligentie bezitten, zouden kwetsbaarder zijn, omdat men de risico's niet kan inschatten van het doen van klussen voor CSV's. Dit werd met name in relatie tot jongeren benoemd. Maar ook als het gaat om volwassenen, waarbij een respondent van de Politie een voorbeeld noemt van een vrachtwagenchauffeur die drugs meenam op transport. Deze chauffeur was laaggeletterd en had een laag IQ. Dit gaat dan wel over klussen op het 'laagste' uitvoeringsniveau, zoals het uithalen en het transporteren van drugs. Over andere soorten taken of het lekken van informatie in relatie tot intelligentie of opleidingsniveau zijn geen bevindingen naar voren gekomen, behalve dan dat één respondent stelde dat theoretisch geschoolden niet uitgesloten zijn van "*de verleiding van het geld*".¹⁷

5.2 De organisatie: valkuil of vangnet

Uit de gesprekken met respondenten en de expertsessies is gebleken dat de organisatie als een zeer belangrijke pijler wordt gezien als het gaat om het mitigeren of juist het faciliteren van criminele inmenging. Op hoofdlijnen kan hierin een onderscheid gemaakt worden tussen kwetsbaarheden die te maken hebben met de vormgeving van de organisatie(processen), oftewel de structuur, en kwetsbaarheden die te maken hebben met de cultuur. Cultuur gaat in deze context om hoe personen binnen organisaties met elkaar omgaan en welke gedeelde normen en waarden zij hanteren. Hoe mensen denken en doen heeft echter – al dan niet indirect – invloed op de inrichting en werking van de organisatie, zo blijkt uit de analyse. Daarom zullen kwetsbaarheden betreffende de cultuur eerst behandeld worden.

5.2.1 Een kwetsbare cultuur

5.2.1.1 De wankele werkvloer

Op verschillende wijzen kan de cultuur binnen teams, of de organisatie als geheel, bijdragen aan het plaatsvinden van criminele inmenging. Zeker als het gaat om corruptie, is dit regelmatig benoemd. Verschillende 'smaken' aan cultuur kunnen leiden tot eenzelfde uitkomst. Met dien verstande dat verschillende cultuurkenmerken binnen een organisatie of binnen teams kunnen

¹⁷ Zie voor wetenschappelijke bijdragen omtrent criminaliteit en intelligentie een uitgave van het tijdschrift Justitiële Verkenningen: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/803?>

overlappen. In ieder geval zijn er verscheidene varianten voorbij gekomen, onder andere: ‘familiecultuur’, ‘vertrouwenscultuur’, ‘loyaliteitscultuur’, ‘niet-aanspreekcultuur’, ‘bystander-cultuur’ en ‘gesloten cultuur’. Voor enkele varianten zullen voorbeelden worden uitgelicht.

Elkaar ‘corrigeren’ kan in het algemeen een heikel punt zijn. Los van het feit of het om gedrag gaat wat zou kunnen duiden op criminele inmenging. Zo werd een voorbeeld gegeven met betrekking tot een ambtelijke organisatie, waarbij deze persoon werd aangesproken op het feit dat hij een andere collega had aangesproken op zijn gedrag. Het aanspreken zou niet passen in de cultuur van de organisatie. Specifieker als het gaat om integriteit en in het verlengde daarvan, corruptie, kwam de familiecultuur bij de Douane ter sprake. Dit gaat samen met naïviteit over het gedrag van collega’s onderling. Een hechte band tussen collega’s kan ook een voordeel zijn, wat ook door deze respondenten is benoemd. Het kan namelijk de sociale controle juist versterken en daarmee niet-integer gedrag verminderen. De vraag is echter wat dan het gedeelde normenkader is op basis waarvan men elkaar controleert. Een sterke sociale controle kan daarmee twee kanten opwerken:

*“Dus er zit ook een stukje sociale identiteit aan vast [aan het werken binnen een bepaald team]. Dus een hele ambacht en beroepstrots van: dit zijn wij en je hoort erbij of niet. **Het nadeel van zo’n cultuur is dat, als daar dingen gaan gebeuren die niet door de beugel kunnen, dan lost men dat het liefst de onderling op of doet men er gewoon aan mee, of men kijkt de andere kant op.**”*

- **Respondent luchtvaartbranche over hechte teams en hoe dit integriteitsschendingen in de hand kan werken**

In dit interview met een respondent uit de luchtvaartbranche blijkt dat er een loyaliteitsaspect speelt. Dat is iets wat bij de politie ook is geconstateerd, in die zin dat men elkaar niet wil beschadigen. Door een andere respondent werd hierbij naar de betreffende ‘*blue wall of silence*’ verwezen. Dit verwijst naar de geringe bereidheid om over integriteitsschendingen te rapporteren binnen de politie (Smit et al., 2019, p. 32). In een verdergaande variant kunnen daar onderlinge represailles bij horen, iets wat wederom in relatie tot de luchtvaart werd aangehaald: “*Als je niet meedoet, dan sluiten we je uit*”. Hierbij werd ook benoemd dat binnen deze organisatie sprake is van een ‘polarisatie’ van verschillende generaties. Ouderen en jongeren zouden andere overtuigingen hebben over het werk, wat tot wederzijds onbegrip of frustratie kan leiden.

Verschillende culturen kunnen dus hetzelfde gevolg bewerkstelligen, namelijk een geringe meldingsbereidheid op individueel niveau. Veel respondenten benadrukten dan ook dat het creëren van een open, veilige werkomgeving cruciaal is om criminele inmenging tegen te gaan. Het zou dan gezien kunnen worden als een ‘buffer’ op horizontaal niveau. Wanneer mensen zich in teams comfortabel genoeg voelen om te praten over integriteitsschendingen (en dus corruptie en infiltratie), dan is de drempel om elkaar aan te spreken op normafwijkend gedrag kleiner. Bovendien verlaagt het mede de barrière om zodanig gedrag te melden, bij elkaar, maar ook bij bijvoorbeeld een vertrouwenspersoon of meldpunt. Het is op soortgelijke wijze van toepassing op bedreiging. Nemen collega’s je serieus wanneer je praat over angst voor bedreiging? Wanneer dit niet het geval is, kan dit in theorie resulteren in kwetsbaarheid, als ook het idee bestaat dat men je niet zal helpen als bedreiging plaatsvindt.

5.2.1.2 Leidinggeven: geen geringe opgave

De cultuur wordt onder andere beïnvloed door de wijze van leidinggeven. Direct leidinggevendenden zouden volgens respondenten een significante rol hebben bij het signaleren en mitigeren van criminele inmenging. De invulling van de personeelszorg zou hierbij belang zijn. Weet men bijvoorbeeld op welke signalen gelet moet worden om criminele inmenging te kunnen identificeren? Weet de leidinggevende wat er speelt bij de collega's voor wie hij verantwoordelijk is? Bij dit punt is aangegeven dat men dit niet altijd durft, omdat men bang is dat het in strijd is met de privacywetgeving of dat het door medewerkers als ongepast wordt ervaren dat er naar privéomstandigheden wordt gevraagd. Zo illustreert een respondent van de FIOD dat plaats- en tijdonafhankelijk werken ervoor zorgen dat managers geen goed zicht meer hebben op wat hun medewerkers doen.

Bij grote(re) organisaties speelt hierbij bovendien, dat leidinggevendenden steeds meer medewerkers onder zich hebben. Daarnaast signaleerde een respondent dat binnen de betreffende organisatie een groot verloop is van leidinggevendenden. Het leren en blijven kennen van je medewerkers is dan in mindere mate mogelijk, los van het gegeven dat dit de continuïteit van het toezicht van uit de leidinggevende belemmert. Plus, leidinggevendenden weten lang niet alles meer van het werk wat hun ondergeschikten uitvoeren, waar dat vroeger vaak wel het geval was. Men stroomt nu regelmatig in vanuit een andere organisatie. Het kunnen signaleren van afwijkend gedrag is er daardoor lastiger. Het voorgaande zit eerder in de hoek van 'onkunde', maar er zijn ook leidinggevendenden geïllustreerd waarbij integriteits- (en veiligheids)beleid gewoonweg geen prioriteit heeft. Een respondent, werkzaam bij een grote gemeente, constateerde het volgende ten aanzien van de organisatie:

“Het is gewoon een lastig onderwerp. Managers zijn hier echt niet mee bezig. Die zijn meer mee bezig hoe ze de bestuurlijke opgave kunnen realiseren. En dan komt dit, [...] denk ik het laatst in het rijtje van de mensen.”

- **Respondent grote gemeente over de prioritering van integriteit binnen de organisatie**

Als leidinggevendenden het tegengaan van criminele inmenging (dan wel integriteit en veiligheid in het algemeen), geen aandacht geven, dan heeft dat effect op andere medewerkers binnen het team. Het niet prioriteren van integriteits- en veiligheidsbeleid is het vaakst benoemd. Personen die willen melden weten in deze gevallen niet bij wie ze terecht kunnen. Daarnaast kan het belemmerend werken voor onderlinge communicatie hierover. Het is een ongemakkelijk thema, waar, als niet wordt meegegeven dat erover praten belangrijk is, onderling niet over wordt gerept. Wegkijken is dan de norm. Tot slot zijn enkele voorbeelden genoemd waarbij leidinggevendenden zelf passief dan wel actief meedoet met niet-integer gedrag. Dit hoeft niet per se (enkel) te gaan om gedrag ten aanzien van criminele inmenging. Het kan echter wel in algemene zin normvervagend werken binnen teams, wat ook ernstigere normoverschrijdingen, zoals corruptie, in de hand kan werken. Hierbij geeft een respondent van de Politie aan dat het voor kan komen dat ergens voor langere tijd leidinggevendenden zijn die weggijken, waardoor een bepaalde onwenselijke werkcultuur wordt gecreëerd. En daarbij wordt aangevuld:

“En ik ben altijd voor om ergens tegen het randje aan te werken, want daar haal je gewoon resultaten mee. Alleen het gevaar is dat teams dan op een gegeven moment het randje overgaan. En dan heb je de poppen aan het dansen.”

- **Respondenten Politie over de cultuur binnen teams**

In het verlengde hiervan, zijn medewerkers minder geneigd om in zodanige teams melding te doen van misstanden. Het gedrag wordt immers getolereerd, waardoor de kans dat de leidinggevende de melding zal opvolgen, minder is. Wederom kan een vergelijking met bedreiging getrokken worden, maar dan als het gaat om het aansluiten op het veiligheidsgevoel van werknemers. Een deelnemer aan de expertsessie Publiek gaf dan ook aan: “De meldingsbereidheid t.a.v. bedreiging en corruptie is laag omdat mensen het idee hebben dat ze daarna in de kou staan, bijvoorbeeld omdat er geen inkeerregeling is”. Het bagatelliseren van een bedreigingsmelding kan daarmee gevolgen hebben. Niet alleen op de casus van de melder in kwestie, maar ook op toekomstige situaties waarin iemand zich in het nauw gedreven voelt. Waarom zou iemand immers melden dat hij bedreigd wordt, als het bij zijn collega ook niet werd opgevolgd? Het is dus duidelijk dat de opvatting van wat de leidinggevende wel en niet belangrijk vindt of serieus neemt, doorwerkt op de cultuur en gelieerd daaraan, de meldingsbereidheid. Daar tegenover staat dat het ook andersom kan werken: een leidinggevende die wel het goede voorbeeld geeft, maar hiervoor geen ingang krijgt binnen zijn team. Vertrouwen is hierin volgens respondenten cruciaal.

5.2.1.3 ‘The tone at the top’

We kunnen op twee niveaus kijken naar de hierboven geschetste ‘cultuur en leidinggevende’-dynamiek. Aan de ene kant wordt dit op teamniveau geconstateerd. In dat geval is de norm die het team en diens leidinggevende hanteren, afwijkend van de hoofdnorm die geldt in de rest van de organisatie. Oftewel: een subcultuur. Aan de andere kant kan deze dynamiek ook op grotere schaal, binnen de organisatie als geheel worden geconstateerd. De hoofdnorm kan immers ook criminele inmenging faciliteren, het hoeft niet (enkel) te liggen aan cultuur op teamniveau. Dit maakt dat niet alleen de houding van direct leidinggevendenden van belang is in het creëren van een veilige en open werkomgeving, maar juist ook die van (nog) hoger geplaatste functionarissen. Niet enkel binnen de organisatie, maar ook in organisatieoverstijgend verband. Los van het feit wat de uitstraling hiervan is op ander personeel, is het immers die ‘top’ die grotendeels bepaalt of en hoe intern beleid wordt vormgegeven. Wanneer urgentie in deze bovenlagen ontbreekt, dan heeft dat een groot bereik. Hierbij is benoemd dat dit onder andere kan liggen aan de veronderstelling dat het binnen de organisatie of branche toch niet voorkomt of kan voorkomen, maar dat het ook gaat om schaamte of angst voor reputatieschade. Of dat de urgentie niet lang genoeg wordt gevoeld, zoals een respondent van een grote gemeente illustreert:

“De ‘tone at the top’. Dat is heel belangrijk, dat die keuzes ook hoger in de organisatie worden gemaakt. Dat er niet optimistisch wordt gezegd: ‘Nou, dit is al wel weer voorbijgevlogen, laat het maar even. Dan gaan we over tot de orde van de dag’. En dat is toch wel iets wat je soms ziet.”

- **Respondent grote gemeente over de ‘tone at the top’**

In de private sector komt daar nog een extra dimensie bij, namelijk die van de taakopvatting. In meerdere gesprekken met personen binnen de private sector is naar voren gekomen dat

criminaliteitsbestrijding- of preventie niet als onderdeel van het takenpakket gezien wordt of dat zij dit bemerken bij collega's of andere bedrijven waarmee wordt samengewerkt:

“Nou ja, en heb je het over criminele inmenging... Ik heb wel eens een senior manager horen zeggen: ‘Ja. Is het nou ons probleem of het probleem van de overheid?’ Nou. Dat vind ik ook nogal een kwetsbaarheid.”

- **Respondent luchtvaartbranche over een hogergeplaatste leidinggevende en diens houding ten aanzien (het bestrijden van) criminele inmenging**

Hoewel in Bijlage 1 is vermeld dat een verschuiving van de verantwoordelijkheid voor toezicht van publiek naar privaat plaatsvindt, wordt dit niet door eenieder ter harte genomen. In deze gevallen wordt het moeten nemen van maatregelen tegen criminele inmenging, maar ook criminaliteit in het algemeen als te belemmerend voor het verloop van de bedrijfsvoering gezien. Bovendien kan het de concurrentiepositie schaden: wanneer jij wel maatregelen neemt en jouw concurrent niet, heb je én kosten gemaakt én gaan klanten en personeel liever naar de partij die minder streng is. Maar ook voor overheidsorganisaties geldt volgens respondenten dat de snelheid en het gemak van processen de boventoon voert en het integriteits- en veiligheidsbeleid daarmee het onderspit lijkt te delven. Een voorbeeld dat door de Rijksrecherche wordt gegeven is de snelheid waarop paspoorten bij gemeenten worden uitgegeven.

Het hierboven omschreven omtrent de cultuur, leiderschap en de ‘*tone at the top*’ stemmen wellicht niet positief. Het zijn systeemkwetsbaarheden die niet zelden zijn benoemd. Er zijn echter ook positieve geluiden, die niet mogen ontbreken. Uit de interviews en expertsessies komt namelijk naar voren dat organisaties, zowel op ambtelijk als op niet-ambtelijk vlak, maatregelen aan het nemen zijn tegen criminele inmenging. Waaruit blijkt dat er een shift lijkt te zijn in de ‘*tone at the top*’. Hier zijn echter nog veel verschillen in te constateren. Over het algemeen geldt dat grote(re) organisaties gemakkelijker maatregelen nemen dan kleine(re). Het blijkt namelijk regelmatig een budgetprobleem. Daarbij zitten ook verschillen in welke maatregelen worden genomen en de ‘intensiteit’ daarvan. Net zoals de culturele aspecten die net aan bod zijn gekomen, resulteren het aanwezig zijn van deze maatregelen voor een vangnet, maar het afwezig zijn daarvan in een valkuil. Hieronder wordt ingegaan op de structurele kenmerken van organisaties die als systeemkwetsbaarheden naar voren zijn gekomen.

5.2.2 Een kwetsbaar kader

5.2.2.1 Een fragiele functie?

Sommige beroepen zijn aantrekkelijker voor CSV's dan anderen. Het gaat, gezien de geïdentificeerde doelen van criminele inmenging, met name om beroepen die de juiste informatiepositie en toegang (tot middelen en diensten) hebben. Bij het afwenden van toezicht komt de discretionaire bevoegdheid van menig toezichthouder goed van pas, omdat het dan minder opvalt als men ‘wegkijkt’. Aantrekkelijkheid en kwetsbaarheid hoeven echter niet overeen te komen. Een functie kan aantrekkelijk zijn, maar niet kwetsbaar, omdat de uitoefening ervan met voldoende waarborgen is omkleed. Andersom kan een functie kwetsbaar zijn, maar niet aantrekkelijk, omdat CSV's deze niet nodig hebben voor de doorgang van hun bedrijfsproces. Uit de gesprekken bleek al snel dat (in theorie) vrijwel elk beroep aantrekkelijk kan zijn. Elk beroep heeft immers een eigen toegangspoort naar de bovenwereld. Uiteraard zitten hier nog steeds verschillen in, afhankelijk van de soort criminaliteit die men pleegt en wat op een specifiek

moment het gehanteerde modus operandi is (zie hiervoor ook paragraaf 4.1.1). Uiteindelijk lijkt het erop neer te komen dat, hoe meer beslissings- en bewegingsvrijheid iemand heeft in zijn functie, hoe kwetsbaarder deze is. Deze bewegingsvrijheid hoeft niet alleen om fysieke beweging te gaan, het kan ook digitale ‘voetstappen’ betreffen. Voor de uitvoering van menig beroep zijn deze beslissings- en bewegingsvrijheid noodzakelijk. Dit betekent echter niet dat hier geen buffers voor ingericht kunnen worden, die misbruik van deze vrijheden kunnen verminderen. Het niet aanwezig zijn van buffers, kan dan ook als systeemkwetsbaarheid aangeduid worden. In wat volgt worden de meest voorkomende ontbrekende barrières binnen organisaties toegelicht.

5.2.2.2 Preventief beleid

De overheid, maar (in mindere mate) ook het bedrijfsleven, zijn volgens menig respondent over het algemeen reactief. Pas wanneer een incident heeft plaatsgevonden, worden maatregelen genomen. Het actief voorstorten op mogelijke risico's ten aanzien van criminele inmenging, gebeurt nog onvoldoende. Aldus respondenten en expertsessiedeelnemers. Dit werd ook aangehaald in de expertsessie. Preventief beleid staat daarmee nog relatief in de kinderschoenen. Vanzelfsprekend zijn hier binnen en tussen sectoren en branches verschillen in. Op hoofdlijnen is geconstateerd dat het niet of onvoldoende investeren in de volgende pijlers, criminele inmenging vergemakkelijkt: training en meldpunten, technische waarborgen en personeelsaangelegenheden.

Training en meldpunten

In paragraaf 5.2.1 is bij het bespreken van de cultuur binnen teams naar voren gekomen dat naïviteit ten aanzien van criminele inmenging regelmatig een rol speelt. Volgens de respondenten zijn bewustwordings- en weerbaarheidstrainingen daarom essentieel, opdat medewerkers bij elkaar signalen van criminele inmenging herkennen. Daarnaast is aandacht voor de wijzen van benaderen voor CSV's van belang. Het blijkt namelijk zo te zijn dat zowel personen binnen de publieke als de private sector, nog regelmatig niet doorhebben dat ze zijn benaderd met slechte intenties of wat de gevolgen hiervan kunnen zijn. Zo gaven de respondenten van het RIEC als voorbeeld dat zij regelmatig bewustwordingssessies organiseren aan gemeenteraden en colleges van B&W's, en dat zij vaak naderhand nog benaderd worden over spelende kwesties. Dit hoeft overigens niet enkel ten aanzien van inmenging door CSV's te zijn. Het kan ook gaan om andere actoren.

Het vervolgens melden van opvallend gedrag bij collega's of het zelf benaderd zijn door CSV's, is de volgende stap die vaak mist. De meldingsbereidheid is over het algemeen laag. Dit kan liggen aan de achterliggende cultuur, zoals eerder behandeld. Maar ook aan eerdere persoonlijke ervaringen, het idee dat men zichzelf er mogelijk mee incrimineert of het gewoonweg niet weten waar men dan moet melden. Het cultiveren van meldingsbereidheid door in te zitten op kennis en meldpunten, daarnaast een veilige en open werkomgeving, maar ook het vervolgens opvolgen van meldingen, wordt dan ook als cruciaal gezien. Daarnaast zou het aansluiten bij de meldingsbehoeften van de medewerkers de meldingsbereidheid mogelijk kunnen vergroten. Het melden over geconstateerde signalen bij een collega kan een grote stap zijn. Er kunnen immers veel consequenties zijn voor de betreffende collega, wat tot angst van onterecht beschuldigen kan leiden en daarmee het niet of 'te laat' melden. Een voorstadium van officieel melden kan wellicht uitkomst bieden, een 'spiegelpunt' als het ware, waar men van gedachten kan wisselen

over de situatie om te toetsen of het een integriteitskwestie betreft of niet. Zonder dat er direct een vertrouwenspersoon of meldpunt aan te pas komt. Zo kan men wellicht eerder aan de voorkant komen en zo de ‘glijdende schaal’ voorzijn, aldus twee respondenten van de Politie.

Wanneer het creëren van een veilige en open werkomgeving en het cultiveren van meldingsbereidheid niet in beleid is opgenomen, of dit wel is opgenomen, maar vervolgens niet wordt uitgevoerd, dan ontbreekt volgens respondenten en expertsessiedeelnemers een gewichtige schakel in het mitigeren van criminele inmenging. Enerzijds omdat dan niets wordt gedaan met de melding en (een poging tot) criminele inmenging daardoor kan plaatsvinden. Anderzijds omdat dit demotiverend kan werken voor toekomstige melders, waardoor latere meldingen, uitblijven. Het opvolgen van een melding heeft daarmee een preventief (voor later) en repressief karakter. Het hebben van beleid, maar het vervolgens niet uitvoeren, is wederom een culturele aangelegenheid. Wordt bewustwording en bewustzijn als prioriteit beleefd en hiernaar gehandeld of niet, zoals wordt geïllustreerd door respondenten van het RIEC:

*“Protocollen zijn papieren. [...] Kijk, de grotere gemeenten die hebben daar gewoon ambtenaren op zitten. [...] Die proberen daar van papier ook een gedragsverandering teweeg te brengen. De kleinere gemeenten, die zijn dan al lang blij dat ze iets gekopieerd hebben van een grote gemeente. [...] Want dan kunnen ze zeggen dat ze dat protocol hebben. **Maar dat is het vinkje. En dat heeft niets te maken met van... ‘Wat doen wij eraan?’.**”*

- Respondenten RIEC over opgesteld beleid en het al dan niet uitvoeren daarvan

Technische waarborgen

Binnen zowel de publieke als de private sector blijkt de *logging* van digitale systemen vaak ontbreekt of tekortschiet. Logging gaat over het algemeen over het opslaan van het gebruikersgedrag van het systeem (waar, wanneer en door wie wordt er informatie geraadpleegd). Bovendien beschikken medewerkers regelmatig over autorisaties die zij niet nodig hebben voor hun kerntaken. Daardoor kan men informatie raadplegen die men eigenlijk niet hoort te kunnen inzien. Wanneer daarbij geen sprake is van het loggen van de bevestigingen, is er ook een probleem met het achteraf bewijzen van de raadplegen van de informatie. Dit geldt overigens ook voor informatie waar men in het kader van de functie wél toegang toe moet hebben, maar dus alsnog misbruikt door het ter hand te stellen aan een CSV. Het is dus erg gemakkelijk om onder de radar in systemen te struinen en informatie te raadplegen en er is een lage pakkans.

Door veel respondenten wordt aangegeven dat monitoring in de toekomst een grote barrière kan vormen, die de pakkans vergroot. Monitoring vindt namelijk ook vooralsnog zeer weinig plaats. Bij monitoring wordt op het moment van een verdachte bevestiging een seintje gegeven, zodat men (eerder) kan interveniëren. Het inrichten van monitoring van systemen is, los van eventuele implementatieperikelen, nog niet zo eenvoudig in verband met privacywetgeving en ethische overwegingen. Wanneer is het proportioneel en subsidiair om iemand te gaan monitoren? En

wanneer is iets een verdachte bevraging en laat je dat dan een systeem bepalen? Een respondent van de transport- en logistiekbranche geeft het volgende voorbeeld:

“En wie krijgt toegang? En wat is afwijkend? En dat is allemaal tof als je per week twee afwijkende handelingen hebt. Maar als je er tientallen of honderden hebt, die zullen ze dan waarschijnlijk niet allemaal afwijkend zijn.”

- **Respondent transport- en logistiekbranche over moeilijkheden bij het implementeren van monitoring**

Het ontbreken van de digitale drempels is in ieder geval één van de meest genoemde kwetsbaarheden binnen organisaties. Niet alleen omdat detectie lastig is, maar ook omdat het niet bestaan van zodanige barrières werknemers indirect kwetsbaar maakt. Wanneer er wel zodanige drempels zijn, kan men wellicht eenvoudiger verzoeken afwijzen met het ‘excuus’ dat het niet kan, omdat de kans groot is dat toezichthouders het ontdekken. Organisaties zijn wel bezig met het implementeren dan wel verbeteren van deze technische waarborgen. Dit kost echter veel geld en tijd, waardoor dit niet zo maar is opgetuigd. Daardoor zijn hier ook weer veel verschillen te bemerken tussen organisaties. Private organisaties worden soms wendbaarder geacht, waardoor men sneller technische barrières kan opwerpen. Overheidssystemen zijn over het algemeen oud of minder eenvoudig aan te passen. Maar of en hoe (snel) de drempels binnen systemen worden verhoogd is, voor beide sectoren, ook mede afhankelijk van budget, capaciteit en prioriteit.

Personeelsaangelegenheden

Onder dit onderdeel vallen aspecten van het indiensttreden, uitdiensttreden en arbeidsvoorwaarden- en omstandigheden.

Indiensttreden

Binnen dit onderwerp is één van de meestvoorkomende systeemkwetsbaarheden het hanteren van onvoldoende of zelfs geen screening. Bovendien is niet zelden geconstateerd dat wanneer screening wel is verplicht gesteld in het organisatiebeleid, dit vervolgens niet wordt uitgevoerd. Dit werd met name benoemd in relatie tot het indienstnemen van uitzendkrachten. Vaak wordt dan afgesproken dat het uitzendbureau de screening doet, maar dit gebeurt dan niet en de inhuurder controleert ook niet of het uitzendbureau het wel uitvoert. Het is voor vele functies, in ieder geval binnen het private domein, niet verplicht om te screenen. Zo is het voor havenbedrijven niet verplicht om indiensttredend personeel een VOG te laten overhandigen. In de burgerluchtvaart is de screening anders. In het kader van het bestrijden van terrorisme dienen potentiële pashouders eerst een ‘verklaring geen bezwaar’ te krijgen.¹⁸ Deze screening wordt uitgevoerd door de AIVD, om de vijf jaar herhaald en over het algemeen als vergaand gezien. Ook (of juist) binnen de overheid, met name binnen de opsporing, zijn er vertrouwensfuncties aangeduid waar deze screening aan is verbonden. Het merendeel van de screening ziet echter

¹⁸ De soort pas die je krijgt, is gerelateerd aan waar je wel en niet kunt komen. De screening wordt hier dan ook op afgestemd. Zo is er bijvoorbeeld op Schiphol ook een Air Cargo Netherlands pas. Hiermee kan alleen op de voorterreinen van vrachthandelaren toegang verschaft worden. Hiervoor is enkel een VOG nodig.

op de 'gewone' VOG of de VOG-P.¹⁹ Het uitvoeren van een screening wordt door vele respondenten als een eerste barrière gezien, waarbij het strenger screenen wordt aangemoedigd. Dit zou kunnen door meer functies als vertrouwensfunctie aan te wijzen. Bij het screenen in het kader van een VGB wordt gekeken naar de bescherming van de Nationale Veiligheid. Hoewel criminele inmenging de Nationale Veiligheid zeker kan raken, hoeft dit niet het geval te zijn. Vrijwel alle respondenten geven echter aan dat screening een noodzakelijke, maar onvoldoende waarborg biedt tegen criminele inmenging. Hier zijn dan ook ontwikkelingen in om de screeningsdrempel te verhogen, zoals het mogelijk maken van de Haven-VOG. Hierbij wordt het strafblad aanvullend gecontroleerd op specifieke delicten gerelateerd aan werk in de haven, aldus een respondent van het OM:

*“Maar de Haven-VOG is een verklaring omtrent het gedrag. Specifiek voor medewerkers die zich op het havengebied bevinden. [...] Bedrijven zijn nog niet verplicht, om dat aan te vragen, maar de meeste bedrijven hebben zich daar wel bij aangesloten. Alleen, dat is voor nieuwe medewerkers. **En daar staat ook niet: Dat moet je ieder jaar herhalen. En dat is natuurlijk bij de gewone VOG precies hetzelfde. Dat is ook maar een momentopname.**”*

- **Respondent van het OM over de Haven-VOG**

Dit citaat laat tegelijkertijd zien waarom een screening niet als 'heilige graal' wordt gezien door respondenten: het is en blijft een momentopname. Iemand kan gedurende zijn carrière langzaam of juist door één gebeurtenis kwetsbaar worden voor corruptie. Ook in relatie tot het voorkomen van infiltratie werd enkele keren opgemerkt dat CVS's "niet dom" zijn. Men stuurt hoogstwaarschijnlijk dan eerder een katvanger met blanco strafblad. Plus, iemand kan criminele activiteiten hebben uitgevoerd, maar niet zijn ontdekt. Of wel zijn ontdekt, maar nooit veroordeeld. OSINT-screening, het doen van onderzoek in openbare bronnen, wordt daarom regelmatig genoemd als mogelijke waardevollere vorm van screening, maar blijkt in de praktijk arbeids- en kostenintensief.

Uitdiensttreden

Personen zijn mogelijk ook aantrekkelijk wanneer men uit dienst is getreden. Er zijn enkele casussen naar voren gekomen van oud-medewerkers die de door hun opgedane kennis hebben gebruikt om criminelen te helpen:

*“En die hebben we wel gehad natuurlijk ook. **Een oudgediende die wist hoe bepaalde controles gingen. En waardoor ze zeg maar een constructie hadden opgezet... om daar dus misbruik van te kunnen maken.**”*

- **Respondent FIOD over een casus omtrent een oud-medewerker**

Sommige respondenten, bij wie dit onderwerp ter sprake is gekomen, geven aan dat het zicht op oud-gedienden ontbreekt. Ook in gevallen waarin een persoon wordt ontslagen doordat deze betrokken was bij criminele inmenging (of integriteitskwesaties in het algemeen). De Politie wil hier daarom op gaan inspelen. Hierbij haalde men aan: *“Als je iemand helemaal loslaat, waar gaat die kennis dan heen? Wat betekent dat voor zo iemand? En hoe kom je daarna ooit weer aan een baan?”*. Er schuilt dus ook een nieuwe kwetsbaarheid in 'afscheid nemen'. En dat niet alleen voor

¹⁹ Bij een VOG P wordt er ook beoordeeld op politiegegevens, niet alleen op basis van een strafblad.

personen van wie afscheid is genomen, maar ook ambtenaren die uiteindelijk na onderzoek niet schuldig zijn bevonden. Een onderzoek brengt immers een bepaalde mentale, maar ook sociale impact met zich mee. Wat op zijn beurt ook weer in kwetsbaarheid kan resulteren. De respondenten benoemden in dit kader specifiek het nemen van werkgeversverantwoordelijkheid en het zorgen voor de medewerker, in plaats van enkel repressief op te treden.

Arbeidsvoorwaarden- en omstandigheden

Wat betreft arbeidsvoorwaarden zijn er twee punten benoemd die kunnen resulteren in kwetsbaarheid. De eerste betreft het salaris. Volgens enkele respondenten worden personen in de uitvoering overwegend weinig betaald. En dat zijn over het algemeen juist de personen die CSV's nodig hebben voor hun bedrijfsprocessen. Wanneer CSV's vervolgens grote (maar ook kleinere) bedragen bieden, dan heeft men mogelijk meer reden om overstag te gaan. Anderen gaven aan dat dit niet per se het geval hoeft te zijn. Uiteindelijk heeft dit waarschijnlijk ook met de persoonlijke en financiële kwetsbaarheden van de persoon te maken. Wanneer deze individuele kwetsbaarheden echter aanwezig zijn, kan een lager salaris een bijkomende factor zijn die personen aanvullend kwetsbaar maakt. Gelieerd daaraan worden ook wel slechte werkomstandigheden bij sommige functies in private branches genoemd. Een voorbeeld daarvan betrof de bagagekelder bij Schiphol. Een respondent vertelde hierover dat deze daar een rondleiding had gekregen: *“De lucht was niet te harden, er was geen daglicht. Een hele gesloten bedrijfsruimte”*.

Het tweede punt gaat over de regels omtrent het raadplegen van informatie. Over het algemeen staat in arbeidsvoorwaarden opgenomen dat men een geheimhoudingsplicht heeft, maar niet specifiek wat de volgen zijn wanneer men zich hier niet aan houdt. Volgens enkele respondenten zouden werkgevers mogelijk, door het opnemen hiervan in de voorwaarden, eenvoudiger foute werknemers de laan uit kunnen sturen:

*“Maar wat vaak wel onderwerp van gesprek is bij mij, met die private bedrijven, is dat ze dan zeggen van: ‘ja, wij zien dat ze bevestigingen doen [naar informatie] die raar zijn’. Maar daar kunnen ze dan eigenlijk niks mee. Dan ik zeg: ‘ja, maar **eigenlijk moet je juist in die arbeidsvoorwaarden** [...] **zo goed afkaderen wat ze wel en niet mogen**, dat als ze iets anders bevestigen of afwijkend bevestigen je dan meteen kan zeggen: ‘ja, dit is computervredebreuk’.”*

- **Respondent OM over het opnemen van arbeidsvoorwaarden in relatie tot het raadplegen van informatie**

Tot slot zijn er nog enkele waarborgen omtrent het uitvoeren van het werk benoemd, die kwetsbare processen dienen af te dekken. Het gaat onder andere om het kunnen werken in anonimiteit, het gebruik van extra goedkeuring en/of een vier-ogen-principe, werknemerroulatie en toegangscontroles. De laatste drie maatregelen zijn relatief ‘evident’. Deze dienen om de bewegings- en beslissingsvrijheid die medewerkers hebben, te compenseren, zodat er minder kans is op misbruik. Het werken in anonimiteit is echter een ‘nieuwere’ maatregel die als waardevol wordt gezien. Zoals eerder benoemd kan zichtbaarheid in je privéleven je kwetsbaar maken. Dit geldt net zo goed voor werkgerelateerde zichtbaarheid. Werknemers binnen opsporing- en rechtshandhaving benoemden dat het onder nummer kunnen werken in dit kader als van belang wordt gezien. Zodat men je niet kan opzoeken op basis van je naam in het strafdossier. Dit is echter niet eenvoudig en kan slechts in specifieke situaties. Maar het gaat

hierbij ook om: reis je als medewerker bij een havenbedrijf in je werkkleding, waarop staat voor wie je werkt? Sommige beroepen zijn sowieso 'zichtbaar', denk aan de burgemeester die het boegbeeld is van de gemeente. Voor deze beroepen is volledige anonimiteit geen optie. Echter geldt niet alleen voor deze functies dat het daarmee van belang is dat er een verscheidenheid en gelaagdheid is van preventieve maatregelen. Volgens respondenten dient op alle bovengenoemde vlakken te worden ingezet om zo sluitend mogelijk vangnet te creëren.

5.2.2.3 Repressief (en reactief) beleid

Tijdens de gesprekken en de expertsessies ging het met name over het gebrek aan preventieve maatregelen. Op het al dan niet aanwezig zijn van repressief beleid, is dus minder ingegaan. Toch is hierbij één kwetsbaarheid vaker benoemd. Namelijk het 'intern afdoen' van corruptiecasussen. In deze gevallen wordt geen aangifte gedaan, maar enkel een intern onderzoek opgestart. Waarbij vervolgens op basis van dat onderzoek wordt gekeken of de medewerker ontslagen kan worden of afscheid genomen kan worden middels een vaststellingsovereenkomst. Hierdoor wordt de corruptie niet geregistreerd. Niet alleen in de 'officiële' registers van opsporing- en rechtshandhaving, maar vaak ook niet binnen de organisatie zelf. Ook wanneer het wel bij de organisatie zelf is geregistreerd, kan dit niet zo maar doorgegeven worden aan andere organisaties in verband met privacywetgeving. Regelmatig wordt hierbij aangehaald dat het intern afdoen het gevolg zou zijn van het ervaren van schaamte of het niet willen dat de casus 'naar buiten komt' en daarmee mogelijk reputatieschade veroorzaakt. Het probleem is echter dat de betreffende persoon daardoor zonder problemen bij een nieuwe, zelfde soort werkgever aan de slag kan en wellicht zijn corrupte praktijken voortzet. Dit illustreert een respondent van het OM als volgt:

*"Er zijn gevallen gezien dat mensen er bij één gemeente uit worden gegooid, omdat ze mogelijk van alles frauduleus hebben gedaan. En doodleuk, ook nog vaak via hetzelfde uitzendbureau, [...] diezelfde dag weer beginnen bij een nieuwe gemeente. En waarbij dus dan de vraag ook is of dat die vorige werkgever wel mag vertellen waarom iemand eruit is gegooid. Soms gaan ze er ook met een soort vaststellingsovereenkomst of zelfs een positieve referentieverklaring de deur uit, want dan is die gemeente blij dat iemand gewoon weg is. **Maar vervolgens gaat iemand naar de volgende gemeente en doet precies hetzelfde kunstje en dan wil je toch eigenlijk dat de overheid wel iets breder kijkt dan de eigen stadsmuren.**"*

- Respondent OM over de gevolgen van het intern afdoen van corruptiecasussen

5.3 Maatschappelijke systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen als mogelijke katalysatoren van criminele inmenging

Tijdens de interviews en de expertsessies zijn verscheidene ontwikkelingen ter sprake gekomen. De gemene deler van deze ontwikkelingen betreft dat respondenten en expertsessiedeelnemers over het algemeen wel dezelfde ontwikkelingen benoemden, maar vaak niet konden aanduiden waaróm een ontwikkeling er zou zijn én hoe deze dan van invloed zou zijn op criminele inmenging. Dit is ook geen makkelijke taak en eerder geschikt voor andere sociaalwetenschappelijke onderzoeken. Toch vallen er links te leggen. Zoals in de methoden aangegeven zijn hier soms extra bronnen voor gezocht, om deze concreter te maken en duiding te bieden.

5.3.1 Demografie

Migratie

Demografische ontwikkelingen kunnen op meerdere manieren bijdragen aan een verhoogde kwetsbaarheid voor criminele inmenging. Ten eerste zou migratie hier een rol in kunnen spelen. Zoals in paragraaf 5.1.2 is besproken, bevinden personen met een migratieachtergrond zich in Nederland vaker in een minder gunstige sociaal-economische positie. In combinatie met sociale relaties of familiebanden binnen collectivistische culturen, kan dit ertoe leiden dat individuen in een moreel of praktisch lastig parket terechtkomen wanneer familieleden of bekenden een beroep op hen doen. Enkelen wijzen daarbij op specifieke landen waar geweld in het dagelijks leven minder wordt geschuwd, zoals Mexico. In dit kader wordt eigenlijk eerder een risico van ‘criminele emigratie’ en vervolgens ‘remigratie’ naar Nederland aangehaald.

*“Ja, maar als je nu naar Mexico kijkt, hoeveel officieren en hoeveel politiemensen daar doodgemaakt worden. Een klein stukje van die cultuur komt ook hierheen. Want [een Nederlandse crimineel] is daar doodgeschoten. Maar het enge was; op één van die foto's in de krant stond hij, en dan met een Nederlands vlaggetje. Daar stond wel vijf of zes man [uit Nederland] om hem heen. [...] Want zij staan daar met lange wapens, ze trainen en ze vechten daar. **En zo meteen, dan moet er hier een klusje gedaan worden, en dan komt er eentje even terug.** Want dat is wat ze daar oefenen en hoe ze daar opereren. [...] Maar als dat, wat ik het extreme geweld noem, ook hier iets meer voet aan de grond krijgt, dan zak je nog verder weg.”*

- Respondent OM (B&B-stelsel) over criminele ‘remigratie’

Hoewel dit niet generaliseerbaar is, zou zowel immigratie als emigratie vanuit dergelijke contexten theoretisch kunnen betekenen dat bepaalde gedragsnormen, inclusief omgang met bedreiging (van fysiek geweld tot intimidatie), worden meegenomen. Migratie leidt daarmee niet automatisch tot criminele inmenging. Maar enerzijds mogelijk wél tot een grotere groep mensen die door sociaal-economische kwetsbaarheid, afhankelijkheidsrelaties en culturele normen potentieel vatbaarder kan zijn voor druk vanuit CSV's. En anderzijds tot criminelen ‘van Nederlandse bodem’ die in de leer gaan in het buitenland.

Vergrijzing

Daarnaast speelt vergrijzing een rol. De Nederlandse arbeidsmarkt kampt al langere tijd met krapte. Dit geldt ook voor functies binnen toezicht, opsporing en handhaving. De vergrijzing vergroot deze krapte doordat ervaren medewerkers uitstromen en minder personeel beschikbaar is. Hierdoor neemt de belasting op de resterende beroepskrachten toe, terwijl de capaciteit om te signaleren en op te sporen, afneemt. Een afnemende personele bezetting in toezicht- en opsporingsorganisaties kan zo indirect een gunstig klimaat creëren voor criminele inmenging, omdat de detectie en daarmee de pakkans verkleint. Daar komt bij dat de krapte op de arbeidsmarkt erin kan resulteren dat organisaties minder nauwkeurig omgaan met hun screening. Zo is benoemd dat er “over de bodem geschraapt” moet worden om toch nog personeel te werven. Een screening kan dan een drempel zijn die men niet wil opwerpen, omdat dit potentieel personeel kan afschrikken. Ook wanneer men geen slechte intenties heeft, maar eerder omwille van het feit dat screening tijd en moeite kost. Dit geldt zowel voor de publieke als de private sector. Demografische trends als migratie en vergrijzing kunnen daarmee via verschillende

mechanismen bijdragen aan zowel verhoogde individuele kwetsbaarheid als systeemkwetsbaarheden binnen organisaties.

5.3.2 Economie

Stijgende vaste lasten voor huishoudens

Volgens respondenten resulteren de stijgende vaste lasten in Nederland in vergrootte financiële kwetsbaarheid van huishoudens. Dit zou kunnen leiden tot een grotere kans op corruptie. Financiële problemen op individueel niveau worden immers het vaakst benoemd als kwetsbaarheid in relatie tot corruptie (zie paragraaf 5.1.3). In welke mate inflatie impact heeft op het besteedbaar inkomen van medewerkers, is echter niet rechtlijnig vast te stellen. Zo is bijvoorbeeld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (2024) geconstateerd dat de cao-lonen in de periode van 2020-2023 met 11,8% stegen, terwijl de consumentenprijsindex met 17,3% omhoog ging. Het reële brutosalaris is dan dus minder, maar er zijn ook nivellerende maatregelen op financieel vlak. Zoals toeslagen. Bovendien veranderen de tarieven voor premies en belastingen op inkomsten. Wat mensen netto te besteden hebben en wat hun koopkracht is, hangt dus niet alleen af van het bruto salaris en de inflatie.

Toch dient hier rekening gehouden te worden met verschillen tussen huishoudens. Hoewel gemiddeld gezien de inkomsten van huishoudens meer gestegen zijn dan de uitgaven aan de (vaste) lasten, zijn er verschillen tussen groepen qua hoeveel procent van dat inkomen zij kwijt zijn aan hun kosten voor levensonderhoud (Van der Plaat et al., 2025). Dit is logisch, gezien een hoger salaris met dezelfde lasten, resulteert in een relatief lagere lastenquote en vice versa.²⁰ Dit betekent echter wel dat lastenstijgingen meer pijn in de portemonnee doen bij personen met een kleinere beurs. Volgens het Centraal Planbureau (Van der Plaat et al., 2025, p. 15) heeft ongeveer 60% van de groep die een laag- en middeninkomen heeft, een hoge lastenquote. Gezien de opmerkingen van enkele respondenten over het relatief lage salaris van medewerkers op uitvoeringsniveau, is het voorstelbaar dat juist deze personen binnen deze laag- en middeninkomencategorie vallen. Daar komt het gegeven bij dat met name deze medewerkers benaderd worden door CSV's. Dit in acht nemende, is het daarmee denkbaar dat prijsstijgingen van vaste lasten, in ieder geval in de kortere termijn, inderdaad een corrumperende werking kunnen hebben op deze groep.

Thuiswerken

Een andere veelgenoemde ontwikkeling, die wellicht ook onder 'sociaal-cultureel' ingedeeld kan worden, betreft het vele thuiswerken bij organisaties. Thuiswerken zorgt niet alleen ervoor dat personeel bijna altijd en overal kan inloggen, en dus continu informatie kan raadplegen. Het zorgt ook voor een verminderde mogelijkheid van toezicht door leidinggevenden en collega's. Volgens respondenten is thuiswerken daarmee een ontwikkeling die criminele inmenging faciliteert.

²⁰ "De lastenquote bestaat uit de totale uitgaven van een huishouden in een jaar aan vaste en noodzakelijke lasten gedeeld door het besteedbaar inkomen van het huishouden. Deze quote geeft een goed beeld van alle uitgaven die een huishouden niet of nauwelijks kan aanpassen op de korte termijn". (Van der Plaat et al., 2025, p. 7).

5.3.3 Sociaal-cultureel

Verharding en individualisering van de maatschappij?

Respondenten signaleren verschillende sociaal-culturele ontwikkelingen die van invloed zijn op de kwetsbaarheid voor criminele inmenging. Een veelgenoemde ontwikkeling is de normalisering van criminaliteit en het afzetten van burgers tegen gezag. Dit ligt in het verlengde van wat andere respondenten aanduiden als een verharding van de samenleving. Hierbij worden ook wel ‘individualisering’ en ‘polarisatie’ aangehaald. Beide begrippen zijn breed en kunnen op verschillende wijzen ingevuld worden. Bij individualisering gaat het over het algemeen over de ervaring dat mensen minder snel naar elkaar omkijken en men eerder aan zichzelf denkt dan aan de ander (Miltenburg et al., 2025, p. 35). Dit gold ook voor hoe de respondenten ernaar kijken. In de expertsessie Privaat gaf een deelnemer ook aan: *“Er wordt sneller gedacht: ‘niet mijn probleem’. Men is individualistischer”*.

Of polarisatie van de maatschappij?

Ook polarisatie kent verschillende invullingen. Bovendien bleek het voor respondenten en expertsessiedeelnemers lastig om dit nader te duiden. Daarom wordt hier kort ingegaan op wat onder polarisatie verstaan kan worden en hoe het voorstelbaar is dat dit van invloed is op criminele inmenging. Een gemene deler in enkele definities van polarisatie, betreft het versterken van verschillen tussen bevolkingsgroepen. Het kan echter ook gaan om een groeiende kloof tussen burgers of burgergroepen en overheid(sinstanties) (Van den Berg, 2022, p. 8). Eerder onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau toonde aan dat de meningen binnen Nederland inhoudelijk niet al te veel van elkaar verschillen. Men *ervaart* echter wel een toegenomen polarisatie (Miltenburg et al., 2022, p. 48-49). In een recentere publicatie van het Sociaal Cultureel Planbureau werd gesteld dat “veel mensen vinden dat het met Nederland de verkeerde kant opgaat” (Den Ridder, 2025, p. 6). Mensen hebben hiervoor verschillende gedachtegangen die op hoofdlijnen gaan over “economisch, politiek, cultureel en/of moreel verval” (Den Ridder, 2025, p. 6). Dit geeft mensen houvast, maar er schuilt ook het risico in van (toenemend) ‘wij-zij-denken’, waarbij ‘de ander’ de schuld krijgt van het (gepercipieerde) verval van de samenleving. In dit kader wordt ook wel verwezen naar ‘affectieve polarisatie’. Dit omvat het hebben van negatieve emoties ten aanzien van aanhangers van andere politieke partijen dan die waarvan jijzelf aanhanger bent (Miltenburg et al., 2022, p. 67). Dit kan echter ook breder getrokken worden, naar vijandigheid bij meningsverschillen in het algemeen. Miltenburg en anderen geven in 2022 (p. 53) weer dat er een kleine toename is geconstateerd, maar dat dit eerder, in de jaren ’70 al hoger heeft gelegen. Bovendien is het lastig om hier uitspraken over te doen, omdat dit gebaseerd is op slechts een kleine hoeveelheid data. Desalniettemin signaleert respondent uit de wetenschap ook dat affectieve polarisatie toeneemt:

“Dus dat jij degene die niet tot jouw ‘tribe’ behoort, tot vijand ziet. Dat is absoluut toegenomen. En dat heeft te maken met de bubbels. Dus dat we niet meer via het verenigingsleven of politieke partijen of in wijken, niet meer heterogeen samen leren leven. En dat de online omgeving en de algoritmes, veel te vaak ons steeds meer pushen in onze eigen ‘tribe’.”

- Respondent wetenschap over de toename van affectieve polarisatie

Het duiden van deze ontwikkelingen in relatie tot criminele inmenging blijft echter lastig voor de meeste respondenten. Het zijn immers diffuse concepten die veelzijdig geïnterpreteerd kunnen

worden. De distinctie tussen begrippen zoals verharding, polarisatie en individualisering, is dan ook niet altijd scherp (Miltenburg et al., 2025, p. 35). Volgens enkele respondenten is het in ieder geval wel denkbaar dat, wanneer de sociale verhoudingen tussen groepen op spanning staan, of in ieder geval de *perceptie* is dat deze op spanning staan en mensen minder naar elkaar omkijken, dit een voedingsbodem is voor normafwijkend gedrag. Onder andere door een afname van sociale controle.

Op basis van literatuur kan deze argumentatie ondersteund worden. Zo blijkt dat (affectieve) polarisatie een negatieve invloed kan hebben op sociale cohesie (Lubbers et al., 2025), wat onder meer gaat over het vertrouwen van burgers in elkaar (Woittiez & Van Hulst, 2024). Verminderde sociale cohesie kan vervolgens resulteren in een afname in sociale controle. Sociale controle kan namelijk als een samenhangend onderdeel gezien worden van sociale cohesie (Brock et al., 2019). Wanneer we dit linken aan criminele inmenging, dan is het voorstelbaar dat een toename van polarisatie, resulteert in een afname van de sociale controle, waardoor criminaliteit in het algemeen, maar dus ook criminele inmenging, gemakkelijker onder de radar blijft.

Normalisering van drugsgebruik en verharding criminele milieu

Daarnaast wordt een normalisering van drugsgebruik geconstateerd.²¹ Enerzijds zou het een blijvende of zelfs toenemende vraag naar drugs creëren, waardoor CSV's hun verdiensten zich kunnen uitbreiden en bestendigen. Deze continue vraag is de motor achter de georganiseerde drugscriminaliteit, waarvan criminele inmenging steeds meer een onderdeel van het crime script wordt. Anderzijds stelde een respondent dat deze normalisering misschien de drempel kan verlagen om zelf drugsgelateerde klussen uit te voeren. Daarnaast wezen enkele respondenten op een vorm van normalisering van criminaliteit. Zij haalden hierbij enkele tv-programma's aan waarbij personen, die op zijn minst op een 'dubieuze' manier hun geld zouden verdienen, een podium krijgen. Tot slot gaven meerdere respondenten aan dat zij het criminele milieu vinden verharden. Hierbij wordt vaak verwezen naar de liquidaties van Reduan B., Derk Wiersum en Peter R. De Vries. Maar ook los van deze historie hebben enkele respondenten hier signalen voor:

*"Wat ik wel weet en wat steeds meer speelt, is dat: **"wie praat die gaat"**. Ik praat de verdachten na. [...] Die zegt van: 'ja, maar als ik dat ga vertellen dat is niet gezond voor mijn lijf, dus ik hou mijn mond dicht.' [...]"*

- **Respondent Politie over (veronderstelde) verharding in het criminele milieu**

Wanneer CSV's geweld minder schuwen, is het voorstelbaar dat het bedreigen van ambtenaren en niet-ambtenaren kan toenemen. Hier wordt echter door andere respondenten wederom tegengebracht dat geweld CSV's teveel in de kijker speelt, wat niet in hun voordeel werkt. We kunnen 'verharding' in dit kader echter ook zien in het kader van de eerder omschreven professionaliseringsslag van CSV's. Zo zei een respondent van het OM: "[*verharding zie ik in het feit dat*] criminele organisaties veel gericht op zoek gaan naar: 'nou wij willen diegene hebben,

²¹ Uit de meest recente resultaten van de SKIP Monitor blijkt dat normalisering niet per se algemeen geldend is onder jongvolwassenen. Dit is onder andere afhankelijk van de drugssoort en sociale context. Daarbij lijkt dit grotendeels afhankelijk te zijn van of een jongvolwassene ooit eerder drugs heeft gebruikt (Dijkstra et al., 2025). Hoewel deze bron specifiek over jongvolwassenen gaat, en niet over de gehele Nederlandse maatschappij, kan dit wel een aanwijzing zijn dat ook in andere leeftijdsgroepen verschillen zijn in de mate van het normaal vinden van drugsgebruik.

die daar op die plek zit'. [En dat ze] dan ook een heel plaatje van die persoon maken. Eigenlijk zoals je met een Observatie Team van een politie ook doet."

5.3.4 Technologie

Twee kanten van digitalisering: kansen voor detectie, maar ook voor criminelen

Respondenten signaleren op verschillende niveaus dat de steeds verdergaande digitalisering en automatisering van invloed kan zijn op criminele inmenging. Ten eerste kunnen technologische ontwikkelingen de detectie van criminele inmenging verbeteren. Hiermee wordt bedoeld op mogelijke innovaties als het gaat om monitoring en *logging* van systemen. Dit kan voor de bewijsvoering een grote hulp zijn en op preventief vlak een barrière opwerpen vanwege een grotere pakkans (zie ook paragraaf 5.2.2.2). Tegelijkertijd leiden digitalisering en automatisering tot meer beschikbare gegevens, wat functies binnen publieke en private organisaties noodzakelijker maakt voor CSV's. Dit kan criminele inmenging bevorderen of verschuiven naar digitale strategieën, zoals hacken. Of zorgen voor een 'gecombineerde' verschuiving: de werknemers die op ICT-posities zitten zijn volgens respondenten mogelijk reeds aantrekkelijker. De digitale component wordt interessanter, en daarmee de betreffende persoon met kennis hierover, ook. Een respondent uit de transport- en logistiekbranche schetste bijvoorbeeld hoe hij vermoedde dat een collega die achteraf negatief is bevonden door een tussentijdse screening, te maken zou kunnen hebben met een uitgevoerde hack binnen het bedrijf.

Sociale media als tools voor CSV's

Ten tweede wordt geconstateerd dat men steeds meer online leeft. Ook CSV's staan online met elkaar in contact. Dit maakt hen veel meer fluïde. Denk hierbij ook aan het informatiemakelaarschap: het uitzetten van opdrachten gaat snel. En wanneer de één niet kan leveren, dan kan de ander dat wel. Daarbij is het enkel met bepaalde personen samenwerken is minder noodzakelijk, omdat het online leven een zekere mate van anonimiteit biedt. Bovendien kan het online leven gelinkt worden aan het 'zichtbaar' zijn en het gegeven dat CSV's dus ook aan openbaar bronnenonderzoek doen. Het is voorstelbaar dat doelwitten om te corrumperen of bedreigen, in toenemende mate kwetsbaar worden op dit vlak. Daarnaast kan dit ook andere strategieën van inmengen faciliteren, zoals social engineering. Tijdens de expertsessie Privaat werd hiervan een voorbeeld gegeven. Men zou geprobeerd hebben om met een gelijkend nep-e-mailadres, overeenkomende 'tone of voice' en kopie van de e-mailhandtekening van het 'nageaapte' personeelslid hebben geprobeerd om informatie te ontfutselen van medewerkers.

Sociale media als voedingsbodem voor gevoelens van verongelijking

Ten derde wijzen respondenten en expertsessiedeelnemers erop dat men zich in het 'online leven' via sociale media voortdurend kan vergelijken met anderen en dat dit een prikkel kan zijn om het slechte pad op te gaan. Vooral jongeren zouden hiervoor gevoelig zijn, maar zoals in paragraaf 5.1.3 is benoemd, kan ook bij volwassenen vergelijking een prikkel vormen voor zelfverrijking. Diverse studies vinden een verband tussen sociale mediagebruik en negatieve gevoelens, zoals jaloezie, verminderd zelfvertrouwen en depressie (Taylor & Armes, 2024; Samra et al., 2022; Midgely et al., 2021; Vogel et al., 2014). Andere onderzoeken nuanceren dat dit niet voor iedereen geldt (Valkenburg et al., 2021; Meier & Johnson, 2022), en er zijn ook studies die positieve verbanden rapporteren (Meier & Johnson, 2022, p. 3-4).

Negatieve gevoelens of lager subjectief welzijn zijn niet één op één te vertalen naar het ervaren van relatieve deprivatie (verongelijking), maar kunnen hier wel, al dan niet samen met andere factoren, mee samenhangen of ervan afhankelijk zijn (zie bijv. Chen, 2015; Cho & Kim, 2024; Smith et al., 2019; Xiaojun et al., 2019). Specifiek onderzoek naar sociale mediagebruik en relatieve deprivatie laat echter geen eenduidige causale relaties zien. Lilly et al. (2023) vonden dat meer sociale mediagebruik samenhang met meer relatieve deprivatie, maar dat dit op individueel niveau over tijd niet direct tot een toename leidde. Liu & Zhao (2025) rapporteerden zelfs een positief effect: meer sociale mediagebruik hing samen met minder relatieve deprivatie, mogelijk doordat gebruikers zich hoger op de sociale ladder positioneerden. Daartegenover laat Yan et al. (2025) onder Chinese deelnemers wél een significant negatief verband zien tussen sociale media en relatieve deprivatie. Dit verschil kan mogelijk verklaard worden omdat zij een specifiek soort content lieten zien (namelijk: berichten die rijkdom etaleerden) op experimentbasis, terwijl Liu & Zhao (2025) algemeen sociale mediagebruik onderzochten op basis van enquêtes.

Of sociale media negatieve of positieve gevoelens oproepen, lijkt mede afhankelijk van persoonskenmerken, cultuur (vgl. o.a. Valkenburg et al., 2021, p. 13; Cho & Kim, 2024; Lilly et al., 2023, p. 9; Liu & Zhao, 2025), de mate van actief versus passief gebruik en het type content (Derbaix et al., 2025). Derbaix et al. (2025) wijzen daarbij op de rol van algoritmes, die eerder geraadpleegde content versterken. Hoewel Derbaix en anderen (2025) dit niet verder uitleggen, is denkbaar dat personen die geneigd zijn zichzelf te vergelijken, hierdoor vaker vergelijkingsgerichte content zien, wat negatieve gevoelens en relatieve deprivatie kan stimuleren. Algoritmes kunnen bovendien bijdragen aan gesegmenteerde informatieomgevingen, wat mogelijk affectieve polarisatie versterkt. De wetenschapsrespondent wees in een andere context ook op algoritmes. Hierdoor wordt men meer gepusht richting content die men zelf en mensen die op hen lijken interessant vinden. Dit resulteert in niet langer een gedeelde waarheid in de maatschappij, maar gedifferentieerde waarheden binnen subgroepen. Wat mogelijk weer bijdraagt aan affectieve polarisatie.

Tot slot kan relatieve deprivatie ook zonder sociale media ontstaan, maar sociale media kunnen dit onder bepaalde (persoons)omstandigheden versterken. Relatieve deprivatie leidt niet automatisch tot criminaliteit; ook dit proces wordt beïnvloed door andere persoonsafhankelijke factoren. Zhao en Zhang (2021) tonen bijvoorbeeld dat relatieve deprivatie kan leiden tot morele ont koppeling, waarbij jaloezie bovendien een rol speelt.²² Kenmerken als eerlijkheid en bescheidenheid kunnen echter een buffer vormen, zowel voor het ervaren van jaloezie, als het overgaan op morele ont koppeling. Tegelijkertijd laat recent onderzoek zien dat relatieve deprivatie samenhangt met het plegen van criminaliteit. In ieder geval wat betreft vermogens- en geweldsdelicten (Itskovich, 2024). Sociale mediagebruik kan dus verband houden met relatieve deprivatie, en relatieve deprivatie met criminaliteit, maar deze verbanden zijn niet universeel en niet direct causaal vast te stellen.

²² 'Morele ont koppeling' is een psychologisch proces waardoor personen kunnen afwijken van hun normen en waarden (Bandura, 1999) en wat overeenkomsten toont met de eerder aangehaalde neutralisatietechnieken.

5.3.5 Politiek-juridisch

De bestuurlijke aanpak

Op verschillende punten zijn politiek-juridische ontwikkelingen dan wel systeemkwetsbaarheden aan bod gekomen tijdens de interviews en expertsessies. Ten eerste is gewezen op het gegeven dat het bestuursrecht als instrument in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit wordt gehanteerd. De Wet Bibob, gebiedsverboden, sluitingen van panden en bestuurlijke maatregelen vormen aanvullende bevoegdheden naast strafrechtelijk ingrijpen. Enkele respondenten wijzen er echter op dat juist deze bestuurlijke verantwoordelijkheid bestuurders, met name burgemeesters, in een kwetsbare positie kan brengen. Vele van deze bevoegdheden vallen onder de burgemeester en deze is in de regel een ‘openbaar figuur’. Wanneer burgemeesters optreden tegen CSV’s betekent dit dat zij doelwit kunnen worden van bedreiging dan wel (op subtiele wijze) corruptie vanuit CSV’s, die willen voorkomen dat bestuurlijke besluiten tegen hen worden ingezet of doorgang vinden. Dit kan dientengevolge ook gelden voor de ambtenaren die deze besluiten voorbereiden en als het om besluiten gaat die onder de bevoegdheden van het college van B&W vallen, voor wethouders en de daarbij behorende ambtenaren.

De Europese anti-corruptierichtlijn

Het tweede punt gaat over een ontwikkeling op Europees niveau. In 2023 is door de Europese Commissie een voorstel voor een nieuwe anti-corruptierichtlijn voorgelegd aan het Europees Parlement en de Raad (Europese Commissie, 2023). Op 2 december 2025 is tussen het Parlement en de Raad een voorlopig akkoord vastgesteld over dit voorstel (Europees Parlement, 2025). Dit betekent dat EU-brede corruptiedefinities zullen worden vastgesteld. Het in 2023 voorgelegde voorstel van de Europese Commissie is op basis van het voorlopig akkoord van 2 december 2025 op verschillende punten aangepast (Europees Parlement, 2026). Op hoofdlijnen blijft in ieder geval gelijk dat er minimumvereisten voor de maximale straffen gaan gelden. Bovendien wordt het nemen van (bepaalde) preventieve maatregelen ter voorkoming van corruptie verplicht. Zie hiervoor respectievelijk artikel 15 en hoofdstuk 3 van de herziene tekst (Europees Parlement, 2026). Dit kan de aanpak van corruptie in den brede, maar dus ook van corruptie in relatie tot georganiseerde criminaliteit versterken. Tegelijkertijd is reeds in paragraaf 4.1.4 geschetst hoe de aanpak van criminaliteit in verplaatsingseffecten kan resulteren. Bovenstaande paragraaf omtrent het inzetten van bestuursrecht is hier ook een voorbeeld van. Hierbij dient benadrukt te worden dat dit niet wil impliceren dat criminaliteit niet bestreden zou moeten worden. Het geeft echter wel kansen voor creatief preventief plannen van volgende stappen, ter voorbereiding op mogelijke ongewenste neveneffecten. Afhankelijk van de uiteindelijke tekst en de interpretatie daarvan, zou de nieuwe richtlijn tot wetwijzigingen in het Nederlandse strafrecht kunnen leiden. Zo is ook in de herziene tekst een artikel over de strafbaarstelling van ‘handel in invloed’ opgenomen (artikel 10), wat in Nederland vooralsnog niet expliciet strafbaar is gesteld.²³

²³ De meningen over het al dan niet noodzakelijk zijn van een expliciete strafbaarstelling van handel in invloed zijn verdeeld. Op hoofdlijnen lijken deze verschillen in mening te gaan om of de (interpretatie van) bestaande corruptiedelicten voldoende is om meer indirecte vormen van wederzijds bevoordelen te kunnen vervolgen. Zie hiervoor onder andere een artikel van Investico ([OM wil meer mogelijkheden om corrupte ambtenaren te vervolgen | Investico Onderzoeksjournalisten](#)) en de beantwoording van Kamervragen omtrent het verbeteren van wetgeving tegen corruptie ([Kamervragen \(Aanhangsel\) 2024-2025, nr. 1472 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#)).

Omgaan met privacywaarborgen

Het derde punt betreft wetgeving in relatie tot screening. Of eerder: de wijze waarop organisaties hiermee omgaan. Eerder is benoemd dat het niet algemeen verplicht is om een screening toe te passen, met uitzondering van bepaalde (vertrouwens)functies. Een kwetsbaarheid die hierbij enkele keren is benoemd, betreft het gegeven dat ook voor personen die zich verkiesbaar laten stellen voor de gemeenteraad, geen verplichting is tot screening. Dit terwijl men wel veel waardevolle informatie te weten krijgt als men daadwerkelijk als raadslid aan de slag kan. Het wel of niet screenen en de mate hiervan, ligt dan bij de partij zelf.²⁴ Maar dat blijkt lastig, want over het algemeen is de pool van personen die in de lokale politiek een ambt willen bekleden, relatief schaars. Dit geldt volgens twee respondenten ook voor de Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van waterschappen. Daarbij benoemde men ook dat het mogelijk is om twee ambten tegelijk te vervullen:

*“Er zijn ook geen wettelijke middelen in de werving en selectie van deze functies, die zeg maar een belemmering zijn voor mensen die kwaadwillend zijn, om die functies te bekleden. [...] **Dus je kunt zowel waterschapsbestuurder zijn als gemeenteraadslid. En als je dan ook nog een bepaalde bedoeling hebt dan zit je in alle netwerken.**”*

- **Respondent RIEC over systeemkwetsbaarheden betreffende screening en het bekleden van meerdere politieke ambten**

Terug naar screening in het algemeen: wanneer screening wel verplicht is, of organisaties uit eigen beweging willen screenen, dan zijn hier bepaalde vereisten aan verbonden. Denk aan het waarborgen van de proportionaliteit en subsidiariteit. Maar ook aan bewaringstermijnen en beveiligingsvereisten (Justis, 2025, p. 7). Zonder te willen impliceren dat privacywaarborgen niet van belang zijn, is de realiteit dat voor organisaties dit een drempel kan zijn om te screenen. Het voldoen aan deze waarborgen kost immers tijd en geld. Hetzelfde geldt voor regels omtrent het doen van meldingen of verdergaand, het doen van aangifte. Een voorbeeld omtrent melden uit de transport- en logistiekbranche, betreft het gebruik Waarschuwingsloket Logistieke Sector (WLS). Het WLS dient om te voorkomen dat personen die bij het ene bedrijf omwille van criminele activiteiten de deur zijn geweest, aan de slag kunnen bij een ander bedrijf omdat deze criminele activiteiten (nog) niet bekend zijn voor uitvraag op basis van een VOG. Hiervoor dient de werkgever die de betreffende werknemer ontslaat, een melding te doen bij het register. Het gebruik van het WLS blijft volgens één van de respondenten toch achterwege. Aan de ene kant zouden bedrijven een drempel ervaren doordat men ervoor moet betalen, aan de andere kant ook omdat het vanwege AVG-wetgeving een gevoelig proces is en als gedoe wordt ervaren aldus een respondent uit de transport- en logistiekbranche.

Bij het doen van aangifte geldt een ‘tegenovergestelde’ drempel, namelijk het gegeven dat bij het doen van aangifte persoonsgegevens worden opgenomen. Hierbij is regelmatig aangegeven dat werknemers van bedrijven dit als een grote drempel zien om aangifte te doen van of een verklaring

²⁴ In januari 2026 (na de dataverzameling) is door de minister van BZK het Wetsvoorstel Bevorderen integriteit decentraal bestuur naar de Tweede Kamer gestuurd (*Kamerstukken II*, 36 892, nr. 3). Indien dit wetsvoorstel doorgang vindt, dan resulteert dit in een verplichte risicoanalyse vóór aanstelling van decentraal bestuurders. Het is echter niet van toepassing voor raadsleden, statenleden en leden van het algemeen bestuur van waterschappen.

te geven over strafbare feiten die zij hebben gezien (tijdens hun werk). Vaak is men bang dat de betreffende criminelen hen weten te vinden en repercussies zullen nemen. Het recent in werking getreden ‘Besluit bescherming slachtoffergegevens in processtukken’ geeft hiervoor wellicht gedeeltelijk soelaas. Op basis van dit besluit blijven in de regel bepaalde gegevens van slachtoffers onvermeld in processtukken (zoals BSN en adres). Het is wel zo dat de naam van het slachtoffer vermeld dient te blijven. Gezien het onlineonderzoek van criminelen, is daarmee de kwetsbaarheid van werknemers die aangifte doen of melden, niet volledig af te dichten, tenzij hier met instanties andere afspraken over zijn gemaakt.

Samenwerken: nuttig en noodzakelijk, maar ook moeilijk

Het laatstgenoemde, namelijk het maken van afspraken met instanties, ziet op publiek-private samenwerkingsverbanden (PPS). Vooropgesteld dient te worden dat vele respondenten en expertsessiedeelnemers heil zien in de samenwerking tussen publieke en private organisaties. En dat hier reeds noemenswaardige successen mee zijn geboekt. Toch zijn er enkele aspecten in deze samenwerkingsverbanden die als kwetsbaar gezien kunnen worden. Deze te behandelen kwetsbaarheden binnen PPS zijn echter niet enkel binnen deze samenwerkingen van toepassing. Hoewel in dit kader wel het meeste is besproken, kwamen deze, weliswaar binnen andere contexten en verhoudingen, ook binnen publiek-publiek- en privaat-privaat-samenwerkingsverbanden naar voren.

De eerste kwetsbaarheid betreft dat, in de ervaring van veel respondenten, het belang van de eigen organisatie prevaleert. Dit is op zich logisch, maar kan wel het cultiveren van een gezamenlijk doel en daarmee een integrale en duurzame samenwerking belemmeren. Er zijn vele organisaties en initiatieven voor het bestrijden van georganiseerde criminaliteit. Het kan daarmee een uitdaging zijn om hierin het overzicht te kunnen bewaren en effectiviteit te waarborgen. Respondenten uit de sierteeltsector beschreven soms ook een bepaalde “scoringsdrang” van de overheid te ervaren: *“Om te kunnen laten zien: ‘Hé we zijn hiermee bezig, we zijn goed bezig, kijk eens hoe belangrijk het is’. En dat snappen we allemaal aan de ene kant, want het is ook belangrijk en je wil het ook laten zien. Maar het luistert zo nauw om dat niet over de rug te doen van bedrijven die vervolgens kwetsbaarder worden [qua reputatie, maar ook veiligheid, omdat informatie vaak herleidbaar is]. En dat echt tussen de oren krijgen dat is wel echt lastig hoor.”* Het optreden als één overheid wordt daarbij als van belang gezien. Iets wat ook door publieke organisaties wordt onderstreept.

Vertrouwen tussen instanties is daarbij cruciaal, dit is meerdere malen benoemd door zowel publieke als private respondenten. Een aantal keren is dan ook uitdrukking “vertrouwen komt te voet en gaat te paard” voorbijgekomen. In de expertsessie Publiek is benoemd dat het investeren in de relatie vanuit de overheid richting private actoren van belang is, waarbij het commerciële doel van de private kant in acht genomen wordt. Iets waar, blijkens de expertsessie Privaat, inderdaad vanuit de private kant behoefte aan is:

*“Het is lastig met verschillende organisaties, en wat hierbij een rol speelt is het gegeven dat publieke organisaties decentraal zijn georganiseerd. Dan heb je met de ene afdeling/grensregio een afspraak, maar dan vindt de ander dat geen goed idee is en loopt het daar weer stuk. **Dat maakt het lastig om projecten breed op te pakken.**”*

- **Expertsessiedeelnemer verzekeringsbranche**

*“**Ook wanneer de samenwerking wel opgepakt wordt, kan het stuklopen op reorganisaties binnen publieke organisaties.** Als contactpersonen wisselen moet de band weer terug opgebouwd worden.”*

- **Expertsessiedeelnemer luchtvaartbranche**

Een ander punt wat werd geconstateerd, is dat PPS met name geconcentreerd zijn rondom het bestrijden van georganiseerde drugscriminaliteit. Respondenten uit de private sector, welke werkzaam zijn in branches die niet of slechts op indirecte wijze met georganiseerde drugscriminaliteit te maken hebben, gaven aan dat dit een gemiste kans is. Dit is onder andere aangegeven door respondenten uit de landbouw- en loonwerkbranche en de verzekeringsbranche. ‘Vanzelfsprekend’ omdat er dan binnen deze branches meer met criminaliteitsbestrijding gedaan kan worden. Maar breder dan dat zou het hebben van een ‘direct lijntje’ op een duurzame manier, niet alleen het vertrouwen tussen brancheorganisaties en overheidsorganisaties kunnen bevorderen, maar ook het vertrouwen van de bedrijven die deel uitmaken van deze organisaties. Dit zou de meldingsbereidheid kunnen stimuleren, omdat dit het werk van de opsporing zichtbaar maakt. Iets wat door velen is benoemd als voorwaarde voor het ervaren van vertrouwen in de overheid.

Het laatste, veelgenoemde punt, betreft de gegevensuitwisseling. Deze wordt over het algemeen als moeizaam ervaren en heeft ook deels te maken met privacywetgeving. Private partijen ervaren qua gegevensdeling regelmatig geen wederkerigheid. Meerdere respondenten uit de private sector hebben aangegeven dat overheidspartijen wel informatie van hen willen verkrijgen, maar dat wanneer men vervolgens informatie van de overheid terugvraagt om de bestrijding van criminaliteit te bevorderen, dit uitblijft. Een respondent verwoordde dit als volgt: *“De publieke kant kan vorderen, weliswaar onderbouwd, maar de private kant kan alleen maar verzoeken”*. Hiervoor wordt regelmatig naar de privacywetgeving verwezen. Dit zou het (snel en efficiënt) delen van gegevens bemoeilijken. En daarmee de snelheid en doeltreffendheid van criminaliteitsbestrijding verminderen. Net zoals bij screening, zijn soortgelijke voorwaarden voor gegevensdeling van toepassing. Er is een grondslag nodig om persoonsgegevens te mogen delen.

De mate waarin privacywetgeving een drempel vormt, is tijdens de expertsessies genuanceerd. Er is volgens expertsessiedeelnemers namelijk veel wél mogelijk als het gaat om het delen van informatie, zonder dat rechtstatelijke waarborgen in het geding hoeven te komen. Het feit dat de gegevensuitwisseling dus moeizaam kan verlopen, zit hem dan niet in onwil maar eerder een gebrek aan kennis en kunde over wat wel en niet mag en kan. Als voorbeeld werd hiervoor tijdens de expertsessie publiek verwezen naar de inwerkingtreding van de ‘Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden’. Deze wet geeft meer mogelijkheden voor gegevensdeling, maar de kennis over hoe en wat, is in relatief geringe mate aanwezig. Organisaties hebben vaak wel enkele personen die hierin gespecialiseerd zijn, maar het verspreiden van deze *know-how* naar de personen die met de betreffende informatie werken, zou nog niet voldoende plaatsvinden. Het

niet (zeker) weten wanneer iets wel of niet gedeeld mag worden, zou dus in ‘delingsverlegenheid’ resulteren, omdat men het risico niet wil lopen dat men achteraf ongeoorloofd persoonsgegevens heeft gedeeld. Tot slot gaven enkelen aan: er kan ook veel gedeeld worden op niet herleidbaar niveau. Denk bijvoorbeeld aan huidige modi operandi. Dit wordt nog wel eens vergeten, terwijl dit als waardevol wordt beschouwd in de aanpak.

Een versnipperd toezichtslandschap

De laatste kwetsbaarheden op politiek-juridisch vlak betreffen het toezichtslandschap. Eén daarvan is ‘versnippering’ in de corruptiebestrijding. Het is logisch dat verschillende organisaties verschillende taken uitvoeren. Niet iedereen kan ‘van alles zijn’ en verschillende taken vereisen verschillende specialisaties en kennis. Deze versnippering betekent dus niet dat de opsporing en vervolging niet goed zou verlopen. Er is echter geen overkoepelende regie, wat wel voor onduidelijkheid kan zorgen: bij wie moet ik zijn met dit corruptievraagstuk? Het Landelijk Parket van het OM en de Rijksrecherche gaan namelijk over ambtelijke corruptie. Dit betreft ambtelijke corruptie door alle soorten actoren, zolang het plaatsvindt binnen de Nederlandse grenzen. Dus van CSV’s, tot bedrijven tot staten. Het Functioneel Parket en het Anti-Corruptie Centrum van de FIOD behandelen zaken met betrekking tot niet-ambtelijke corruptie. Hier zit echter een afbakening in, namelijk niet-ambtelijke corruptie in relatie tot bedrijven en buitenlandse ambtelijke corruptie. De niet-ambtelijke corruptie ten aanzien van georganiseerde criminaliteit valt vervolgens onder de aanpak van georganiseerde criminaliteit in het algemeen. De regie hierover valt dus onder de arrondissementsparketten (AP’s) en politie. Een centraal referentiepunt is niet altijd aanwezig. Iets wat volgens enkele respondenten ook de eenduidige registratie en daarmee monitoring van corruptie (in de enge zin), bemoeilijkt.

Capaciteit en zicht op criminele inmenging

Door respondenten is regelmatig aangegeven dat “*dat wat je niet de kop indrukt, groeit*”. Het is algemeen bekend dat de strafrechtssketen onder druk staat en dat dit ook geldt voor andere overheidsinstanties die in meer of mindere mate een toezichthoudende taak hebben. In bepaalde mate geldt dit ook voor private organisaties, omdat hier ook vaak gekampt wordt met een relatief magere bezetting op compliance-vlak. Bovendien wordt door enkelen geconstateerd dat organisaties met dezelfde bezetting, meer taken onder zich krijgen. Het is regelmatig aangegeven dat capaciteit een rol speelt in het wel of niet kunnen aanpakken van fenomenen binnen (georganiseerde) criminaliteit. Dit geldt ook voor criminele inmenging. Hierbij nuanceert men dat het niet mogelijk is om criminaliteit uit te bannen. Er zullen altijd keuzes gemaakt moeten worden. Men constateert wel dat capaciteitsgebrek erin resulteert dat er minder zicht is op fenomenen, dus ook criminele inmenging, en dat minder signalen kunnen worden opgepakt. Eerder is bijvoorbeeld vermeld dat men voor corruptiesignalen voornamelijk afhankelijk is van andere opsporingsonderzoeken. Wanneer er geen of minder zicht is op bepaalde vormen van georganiseerde criminaliteit, geldt dat ook voor de criminele inmenging die (al dan niet) daarmee gepaard gaat. Hoewel voorkomen beter is dan genezen, blijft repressie dus van belang, alleen al als het gaat om het kunnen voeden van de preventieve aanpak van criminele inmenging.

Capaciteit en bewaken en beveiligen

Capaciteit heeft niet enkel te maken met opsporen, maar ook met beveiligen. Op basis van artikel 2 van het EVRM in combinatie met rechtspraak van het EHRM heeft de overheid een positieve verplichting om het leven te beschermen. Concreter houdt dit in dat staten zich dienen

in te spannen om burgers te behoeden voor levensbedreigende situaties (De Jong, 2017, p. 51; NCTV, 2023, p. 7 & 36). In Nederland is dit vormgegeven in het stelsel Bewaken en Beveiligen. Van belang hierbij is dat, hoewel deze zorgplicht vergaand is, risico-uitsluiting niet mogelijk is. Men zet dan ook in om risico's zo volledig mogelijk te mitigeren. Bovendien gaat het stelsel uit van een gelaagde verantwoordelijkheid. Een respondent uit het stelsel bewaken en beveiligen legt daarbij uit dat je in eerste instantie altijd zelf verantwoordelijk bent voor je eigen veiligheid. Wanneer dit niet voldoende is, is de werkgever mede verantwoordelijk. Als laatste is het pas aan de overheid om jou bij te staan, wanneer deze maatregelen geen weerstand kunnen bieden tegen de dreiging. Hoewel bescherming door de overheid dus als laatste middel dient, blijkt uit een interview met een andere respondent binnen het stelsel, dat de lijst met te bewaken en beveiligen personen steeds groter wordt. Dit terwijl de instanties die het bewaken en beveiligen moeten uitvoeren, kampen met schaarste. De druk op het stelsel neemt daardoor toe. Uit de interviews en expertsessies blijkt dat, wanneer personen zich niet gesteund voelen door de organisatie, men niet zal melden (zie paragraaf 5.2.1.2). Als de overheid als derde en laatste verantwoordelijke geen weerstand kan bieden, of de perceptie er is dat men geen weerstand kan bieden tegen de ergste vormen van dreiging, dan is het denkbaar dat dit ook effect heeft op vertrouwen en daarmee meldingsbereidheid.

5.4 Tussenconclusie

De analyse van interviews en expertsessies biedt inzicht in de factoren die criminele inmenging mogelijk maken en beïnvloeden. Drie overkoepelende lijnen vallen daarbij op: de rol van het individu, de kwetsbaarheden binnen organisaties en de invloed van bredere maatschappelijke ontwikkelingen.

Individuele kwetsbaarheden

Op individueel niveau blijken persoonlijke omstandigheden en psychologische kwetsbaarheden van belang voor de mate waarin iemand vatbaar is voor criminele inmenging. Financiële druk, afhankelijkheden en culturele normen kunnen druk uitoefenen op medewerkers om zich te laten beïnvloeden. Daarnaast spelen mechanismen als jaloezie, relatieve deprivatie en morele ont koppeling een rol bij het rationaliseren van normafwijkend gedrag. Sociale media versterken deze effecten, omdat continu vergelijken met anderen negatieve gevoelens kan oproepen die door sommige personen worden omgezet in opportunistisch of crimineel gedrag. Tegelijkertijd blijkt dat niet iedereen even kwetsbaar is: persoonskenmerken zoals eerlijkheid, bescheidenheid of integriteitsbesef kunnen fungeren als buffer tegen criminele inmenging.

Organisatorische kwetsbaarheden

Organisaties blijken meerdere zwakke plekken te kennen die criminele inmenging kunnen faciliteren, die zich grofweg verdelen in drie onderling samenhangende domeinen. Ten eerste vormt onvoldoende zicht op werknemers een kwetsbaarheid. Dit hangt samen met de mate van inrichting van toezichts- en controlemaatregelen. Onvoldoende screening, lage intern afhandelen van incidenten, personeelstekorten en hoge werkdruk verminderen deze capaciteit om signalen te detecteren en protocollen na te leven, waardoor individuele kwetsbaarheid wordt versterkt. Ten tweede is er een kwetsbaarheid op het gebied van ICT en informatie. Digitalisering en thuiswerken bieden zowel kansen als risico's: het brengt gebruiksgemak en kan faciliteren in detectie, maar in veel gevallen is er sprake van gebrekkige monitoring en brede toegang tot gevoelige gegevens. Dit maakt informatiesystemen en digitale processen aantrekkelijk voor inmenging door CSV's. Ten derde zijn er zwaktes in de werkwijzen en protocollen van organisaties. Wat deels uit het voorgaande volgt. Wanneer procedures en veiligheidsmaatregelen wel zijn vormgegeven, worden deze echter niet altijd consequent uitgevoerd. Meldingssystemen blijven onbenut en interne controles zijn soms oppervlakkig. Privacyregels kunnen leiden tot 'delingsverlegenheid', waardoor samenwerking binnen en tussen organisaties beperkt effectief is, ook wanneer samenwerkingsverbanden formeel bestaan. Deze drie domeinen van kwetsbaarheden vormen samen een complex samenspel van kwetsbaarheden dat criminele inmenging kan vergemakkelijken en versterken.

Maatschappelijke systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen

Op macroniveau creëren demografische, economische, sociaal-culturele en politiek-juridische ontwikkelingen condities waarin criminele inmenging makkelijker kan plaatsvinden. Migratie en vergrijzing beïnvloeden zowel personeelsbestand als toezichtcapaciteit, economische druk vergroot financiële kwetsbaarheid van medewerkers en sociaal-culturele trends zoals normalisering van criminaliteit, polarisatie en verharding van het criminele milieu scheppen een klimaat waarin normafwijkend gedrag minder wordt afgeremd. Technologische ontwikkelingen maken criminaliteit complexer en meer digitaal, terwijl versnippering in toezicht, privacybeperkingen en gebrek aan centrale regie de detectie en aanpak bemoeilijken.

6 (Ondermijnende) effecten: effecten op individu, organisatie en samenleving

In dit laatste resultatenhoofdstuk worden de (ondermijnende) effecten van criminele inmenging besproken. Uit de interviews en expertsessies blijkt dat de voornaamste gevolgen die respondenten en deelnemers kunnen duiden, op meso- en macroniveau zijn. Dat wil zeggen, in en tussen organisaties en op maatschappelijk vlak. Toch zijn er ook enkele effecten op persoonlijk niveau benoemd. Dit zijn niet ‘ondermijnende effecten’ zoals gedefinieerd in deze studie. Omdat de impact op individuen wel gevolgen kan hebben voor het functioneren van organisaties wordt dit eerst wel kort besproken. Vervolgens wordt geïllustreerd hoe individuele casuïstiek kan leiden tot (ondermijnende) effecten op meso- en macroniveau.

6.1 De gevolgen voor het individu

Op individueel niveau is het meest benoemd over de gevolgen van bedreiging. Dit is niet per se verrassend, gezien het eerdergenoemde gegeven dat corruptieverdachten zich vaak beroepen op hun zwijgrecht. Er valt dan niet veel inzicht te krijgen in beweegredenen en persoonlijke consequenties. Buiten het feit dat, wanneer men daadwerkelijk vervolgd en veroordeeld wordt, dit kan resulteren in een straf(blad) en werkloosheid. Enkele respondenten hebben wel enig inzicht verschaft in reacties van gecorrumpeerde ambtenaren. Het ervaren van schuldgevoel komt hierin voor, maar is niet vanzelfsprekend. Men signaleert dat het schuldgevoel vooral voorkomt bij personen die corruptie hebben gepleegd door een glijdende schaal:

*“Dat is eigenlijk wel heel wisselend, het is ook echt wisselend per persoon. Ik heb ze wel meegemaakt die, als je ze confronteert met wat ze hebben gedaan, zich gewoon echt kapot schamen. Van: ‘**Waarom heb ik dit gedaan? En deze organisatie heeft mij zoveel kansen geboden en gegeven. En nu ben ik daar gewoon niet op de goede manier mee omgegaan**’. Je maakt ze ook wel mee, dan denk je toch wel aan de categorie “écht fout fout”, die bewust wordt neergezet [binnen een organisatie]. Nou ja, [die reageren] onverschillig, als ze al überhaupt willen praten.”*

- **Respondenten FIOD over verschillen in berouw tonen tussen corruptieverdachten**

Interessant is dat schuldgevoel ook in een andere dimensie zichtbaar werd. Niet bij de dader zelf, maar bij collega's die signalen hadden opgevangen maar niet durfden te melden of deze bagatelliseerden. Wanneer een corruptiezaak uiteindelijk aan het licht komt, geven sommigen aan spijt of schuld te voelen omdat zij niet eerder hebben gehandeld. Deze ‘secundaire’ vorm van schuldgevoel laat zien dat corruptie niet alleen de direct betrokken persoon raakt, maar ook morele gevolgen teweegbrengt binnen de bredere organisatie.

Wat betreft bedreiging is vrijwel evident dat een direct gevolg het ervaren van angst is. Tegelijkertijd moet wederom worden benadrukt dat de ervaring van bedreiging een subjectief karakter heeft. Zoals eerder uiteen is gezet, is hetgeen de één als intimiderend of bedreigend ervaart, door een ander minder zwaar kan worden geïnterpreteerd. Dit hangt samen met persoonlijke factoren zoals weerbaarheid, eerdere ervaringen, maar ook met het beroep en de *mindset* waarmee iemand dat beroep uitvoert, zoals omschreven in paragraaf 5.1.4. Het ervaren van angst door het ‘doelwit’ staat dan nog los van de naasten van de betreffende persoon, waarvoor bedreiging eveneens of zelfs meer beangstigend kan zijn.

Wanneer de bedreiging zo ernstig wordt dat iemand in het stelsel bewaken en beveiligen wordt opgenomen, dus wanneer sprake is van een dreiging op het leven, komen daar nog indirecte effecten bij. Weliswaar is dit mede afhankelijk van de intensiteit van de benodigde maatregelen. De beveiligingsmaatregelen kunnen het dagelijks leven in ieder geval ingrijpend beïnvloeden: van beperkingen in bewegingsvrijheid tot voortdurende afhankelijkheid van beveiligingscapaciteit en besluitvorming door derden. Dit heeft gevolgen voor het handelen, doen en nalaten, zowel in de privé- als werksfeer. Dit gaat dan niet (enkel) over handelen naar de dreiging door angst, maar eerder het constant moeten aanpassen aan de randvoorwaarden van het stelsel. Daarnaast komt de vraag op in hoeverre er onder zulke omstandigheden nog privacy kan bestaan. Hoewel voor deze negatieve gevolgen van beveiliging door het stelsel aandacht is, is in een situatie van intensieve beveiliging niet uit te sluiten dat men een lager welzijn ervaart. De combinatie van angst, verlies van autonomie en de voortdurende aanwezigheid van beveiligingsmaatregelen maakt dat bedreiging niet alleen een acute, maar ook een en ingrijpende impact heeft op het leven en functioneren van de betrokkene:

*“[...] Beveiliging heeft ten alle tijde effect op iemand zijn leven. Is het niet op je dagdagelijkse werkzaamheden of gewone leven, bijvoorbeeld dat er altijd toezicht is, [dan is het wel] dat je huis moet worden verbouwd, dat er te weinig capaciteit is om jou misschien wel naar je werk te brengen of naar je favoriete concert of wat dan ook. [...]. **Dus het effect op iemands leven is heel groot.** Maar daarbij hebben we ook gezien, vooral de afgelopen jaren is, wat het met iemand psychisch doet. En dat is eigenlijk wel ons grootste probleem [...]. We hebben op een gegeven moment, na jaren, gewoon patiënten onder ons, in plaats van mensen die goed functioneren.”*

- **Respondent Politie (Stelsel B&B) over de mentale gevolgen van bedreiging**

Ten slotte kan op een ander vlak op microniveau ernstige schade plaatsvinden, namelijk fysiek letsel of in het ergste geval zelfs de dood, wanneer tegenover de bedreigde ook daadwerkelijk geweld gebruikt wordt. Maar ook voor personen die buiten de directe relatie staan tussen de beïnvloede persoon en het CSV. Denk hierbij aan de explosies of andere vormen van geweld die hebben plaatsgevonden bij de adressen die gelect zijn door beïnvloede (publieke dan wel private) medewerkers. Dit heeft zowel gevolgen voor het directe (onschuldige) doelwit en diens naasten, als voor personen die in de buurt van deze persoon wonen. Dit kan echter ook op macroniveau leiden tot angst en verminderd vertrouwen in de overheid bij gewone burgers.

6.2 De gevolgen voor de organisatie

Wanneer de poging tot corruptie of bedreiging slaagt, en men dus daadwerkelijk is beïnvloed en hiernaar handelt, dan wordt de taakuitvoering van deze persoon dientengevolge aangetast. Er is dan sprake van ‘ingemengd zijn’. De aantasting van de taakuitvoering geldt vanzelfsprekend ook wanneer een CSV-lid of stroman succesvol is geïnfiltrerd en deze zijn verworven functie gebruikt ten behoeve van criminele doeleinden. Het gevolg van de handeling hoeft niet in eerste instantie merkbaar te zijn. Denk aan het feit dat bij vele beroepen de legale en de illegale handeling qua uiterlijke verschijning gelijk kunnen zijn. Als gevolg daarvan kan de handeling ook niet opgemerkt worden binnen de organisatie. Deze aantasting van de individuele taakuitvoering tast, hoewel wellicht onmerkbaar, wel de uitvoering van de beoogde werking van de betreffende organisatie aan. Tegelijkertijd stelt het CSV in staat om hun bedrijfsvoering te continueren of optimaliseren.

Wat betreft het publieke domein kan hierbij gedacht worden aan onder andere opsporingsonderzoeken die ‘klappen’ doordat bijvoorbeeld informatie gelekt wordt. De effectiviteit van de opsporing wordt dan direct geschaad. Bovendien kost dit veel geld, belastinggeld dat tevergeefs is geïnvesteerd. Dit zijn dus indirecte materiële effecten, van een ander direct materieel effect, namelijk de aantasting van de individuele taakuitvoering:

R1: “En op het moment dat een onderzoek stuk loopt. **Heb je dus én dat de criminele activiteit niet is gestopt én andere dingen waar je niet voor gekozen hebt, zijn dan ook niet gestopt.** Omdat dat de prioriteit is en die andere dingen dan ook niet opgepakt worden. En dat doet ook iets met de mensen die in zo'n onderzoek zitten. Na een jaar investeren, dubbele diensten, nachtdiensten, alles erop en eraan. Hoeveel tijd daarin geïnvesteerd wordt. Familie laat je thuis en volle bak ervoor gaan. En dan loopt het uiteindelijk stuk.”

R2: “Waar ze misschien best wel een jaar bezig zijn met bewijs te verzamelen. [...]. Dan heb je heel veel financiële gevolgen. Zo'n onderzoeksteam kan best wel in de tonnen lopen. Of misschien wel in de miljoenen. Dat kost qua capaciteit: mens, middelen en inzet.”

- **Respondenten Politie over gevolgen van het stuklopen van een onderzoek**

Tegelijkertijd toont dit citaat dat de werking van één incident verder rijkt dan directe dan wel indirecte materiële schade. Het gaat ook om immateriële schade binnen de organisaties. De aantasting van motivatie van collega's bijvoorbeeld. Wat het meest wordt benoemd, betreft de aantasting van vertrouwen binnen teams. Maar ook bij organisaties waarmee wordt samenwerkt. Deze directe immateriële schadevormen hebben daarmee een verdergaand indirect materieel effect, namelijk opnieuw aantasting van de uitvoering van de opsporing. Gaan andere instanties bijvoorbeeld nog wel informatie met de organisatie uitwisselen, wanneer bekend is dat er onlangs een corrupte functionaris binnen de organisatie is opgepakt? En vertrouwen collega's elkaar nog bij de uitvoering van hun werkzaamheden? Het gaat echter ook om angst. Zowel bij corruptie- als bedreigingsgevallen is regelmatig aangegeven dat collega's van de betreffende persoon, maar ook personen die werkzaamheden verrichten bij organisaties die in soortgelijke takken of branches werkzaamheden doen, angst ervaren. Jan Janse, districtschef bij de Zeehavenpolitie Rotterdam, noemt dit in een interview met het Parool “Hedelangst” (Laumans & Vugts, 2024b). Dit kan, bewust dan wel onbewust, het doen en nalaten tijdens werkzaamheden van personen beïnvloeden.

In andere contexten is deze vicieuze cirkel van directe en indirecte materiële en directe en indirecte immateriële effecten op soortgelijke wijze aanwezig. Denk bijvoorbeeld aan de vergunningverlening bij gemeenten. Indien een vergunning of subsidie aan een CSV wordt verleend, dan bevoordeelt dit direct het CSV, terwijl tegelijkertijd mogelijk een burger of legitiem bedrijf langer op een vergunning dient te wachten of het wellicht niet krijgt. Ook wanneer de burger of het bedrijf ook de middelen verkrijgt, betekent het dat belastinggeld aan CSV's ten goede is gekomen. In de private context kan gedacht worden aan directe materiële schade. Voorbeelden van onbruikbare transportmiddelen, doordat ermee gesmokkeld is of het stilleggen van processen door uithalers (of juist controles), zijn meerdere keren naar voren gekomen. Een enkele respondent geeft hierbij ook een nuance: het is wel altijd het doel van CSV's om ongezien te opereren, zonder argwaan. Het is eerder in het voordeel om zo min mogelijk schade te berokkenen, zodat men ongezien blijft. Denk in de private sector echter ook aan indirecte

immateriële schade ten gevolge van criminele inmenging. En dan wel in de vorm van reputatieschade, wat weer tot indirecte materiële schade kan leiden door minder omzetten:

*“Reputatieschade is natuurlijk van belang. Voornamelijk als logistiek dienstverlener, want je bent geen eigenaar van de goederen. **Dus voornamelijk jouw klant heeft de grootste reputatieschade. Maar als logistiek dienstverlener wil je er ook niet mee geassocieerd worden.** [...] En dat is, voor bedrijven heeft de naam de grootste value.”*

- **Respondent transport- en logistiekbranche over reputatie (direct immateriële) schade bij smokkel**

Reputatieschade kan volgens deze respondent ook secundair financiële schade tot gevolg hebben. Al hoeft dit niet per se zo te zijn. Dit is, zoals kan afgeleid worden uit dit voorbeeld, deels afhankelijk zijn van de bekendheid van het bedrijf. Een andere respondent die eigenaar is van een relatief klein bedrijf en helaas te maken heeft gehad met gecorrumpeerde medewerkers, gaf namelijk aan dat deze, ondanks de corruptiecasussen, geen opdrachtgevers is verloren. Reputatie gaat echter verder dan de perceptie van consumenten of opdrachtgevers. Het gaat ook over het imago dat publieke dan wel private organisaties krijgen bij potentiële arbeidskrachten. De meningen zijn hier echter over verdeeld. Enkele respondenten geven aan te constateren dat de branche waarin men werkt inderdaad minder aantrekkelijk wordt om te gaan werken in verband met het mogelijk in contact komen met criminelen of criminele activiteiten. Anderen geven aan hier geen signalen voor te hebben. Wederom geldt dat, wanneer dit voor een bepaalde organisatie of branche van toepassing is, deze directe immateriële schade, resulteert in indirecte materiële schade. Een gebrek aan personeel betekent immers minder uitvoering, of dit nu om publieke of private doeleinden gaat.

Tot slot signaleerden respondenten een vorm van indirecte materiële schade als het gaat om het (moeten) nemen van maatregelen ten aanzien van criminele inmenging. Organisaties dienen regelmatig kosten te maken voor de implementatie hiervan. Een punt wat als belemmering voor het vrijwillig nemen van maatregelen is aangegeven, is dat dit de concurrentiepositie aan kan tasten. Als bedrijf A tijd en geld investeert en daarmee een drempel opwerpt, maar bedrijf B binnen dezelfde branche doet dit niet, dan kan het zijn dat zowel legitieme als illegitieme klanten of werknemers eerder naar bedrijf B gaan, want barrières geven (administratieve) lasten. Bedrijf A heeft dan twee keer 'verlies geleden', namelijk door kosten te maken én door vervolgens deze niet of in mindere mate terug te verdienen omdat potentiële klanten en personeel naar bedrijf B gaan. Het moeten maken van kosten ten behoeve van maatregelen geldt uiteraard ook voor de overheid, wat ook door budgettaire limieten moeilijkheden met zich kan brengen. Maar voor bedrijven kan dit een serieuze drempel zijn, omdat winst maken of in ieder geval break-even spelen, uiteindelijk het bestaansrecht op korte termijn bepaalt. Op lange termijn is men, volgens enkele respondenten uit het bedrijfsleven, juist gebaat bij deze investeringen. Het kunnen waarborgen van werknemersveiligheid en het mitigeren van directe economische en reputatieschade, zijn op lange termijn namelijk benodigd voor het bestaansrecht:

*“Maar wij zeggen: ‘nee andersom gedacht, [...] **het is eigenlijk je license to operate.** Om te zeggen: ‘We hebben een veilige werkomgeving voor medewerkers. En dat is cruciaal om dus hier eensgezind in op te trekken.”*

- **Respondent sierteeltsector over het investeren in maatregelen**

6.3 Gevolgen voor de samenleving

Infrastructuren vormen volgens de gehanteerde definitie de ‘ruggengraat van de samenleving’. Indien deze ruggengraat breuken vertoont, dan doet dat iets met het functioneren van de samenleving. Hoewel niet elke casus van criminele inmenging dezelfde intensiteit aan rimpelwerking heeft, laten de effecten op mesoniveau wel zien dat één incident al grote gevolgen kan hebben. Aangezien afzonderlijke organisaties en branches samen op geaggregeerd niveau infrastructuren vormen, kan daarmee gesteld worden dat één casus al een breuk kan veroorzaken in de infrastructuur waar deze deel vanuit maakt. Maar ook zonder rimpelwerking wordt door elke directe materiële aantasting op microniveau een CSV geholpen levensvatbaar te blijven. Bovendien kan het in paragraaf 4.3.2 genoemde fysieke letsel op microniveau resulteren in angst bij ‘de gewone burger’ en daarmee op sociaal-cultureel vlak directe immateriële schade opleveren.

Voor publieke organisaties gaat het om de politiek-bestuurlijke infrastructuur, oftewel de waarborging van onze rechtstatelijke en democratische processen. Voor private organisaties betreft het de economische infrastructuur, dat wil zeggen het verloop van processen die zien op onder andere productie, handel en (financiële) dienstverlening en welke dienen te resulteren in welvaart. De aantasting zit hem dan niet per se in de handelingen op microniveau die de persoonlijke taakuitvoering aantasten, hoewel deze dus ook significante directe materiële schade kan veroorzaken op mesoniveau, maar eerder uit de vertrouwensbreuken en angst die hieruit voortvloeien. Juist die immateriële schade beïnvloedt de verdere materiële werking van de organisaties. Dit laatste geldt zowel voor vertrouwen en angst binnen organisaties zelf, die dus tezamen de infrastructuren vormen, als voor vertrouwen van burgers, die tezamen de sociaal-culturele infrastructuur vormen.

Tussen deze infrastructuren is echter interactie benodigd om te functioneren. Er is dus een bepaalde wederzijdse afhankelijkheid. Voor het functioneren van de politiek-bestuurlijke infrastructuur is immers deels meldingsbereidheid van burgers en bedrijven en samenwerking tussen instanties nodig. Net zoals voor het functioneren van de economische infrastructuur consumentenaankopen en in het verlengde daarvan *business to business* overeenkomsten nodig zijn om winst te genereren. Zoals in de vorige paragraaf geschetst, wordt over het algemeen verondersteld dat gevallen van criminele inmenging resulteren in een vermindering van vertrouwen en een toename van angst onder werknemers. Wanneer vertrouwen vermindert en/of personen angstig zijn, dan vermindert volgens respondenten ook de meldingsbereidheid. Hetzelfde geldt voor burgers en de algemene bereidwilligheid om mee te werken met de overheid. Bij vertrouwen gaat het dan om veronderstellingen als “men doet toch niets met mijn melding”, of zoals een respondent illustreert:

*“Het [corruptie] ondermijnt ook het vertrouwen wat mensen in de overheid hebben natuurlijk. In elk geval waarvan je leest van: ‘iemand binnen de overheid is corrupt’, **dat doet af aan het vertrouwen dat mensen in de overheid hebben.***

Ik denk ook dat [corruptie] het onderlinge vertrouwen binnen de overheid natuurlijk ook niet ten goede komt, als je weet dat en als je het gevoel hebt van: ‘Nou in mijn organisatie zijn mensen corrupt, wie kan het nog vertrouwen?’ Dat is natuurlijk ook echt behoorlijk ondermijnend, gewoon voor de werking van de overheid zelf, [...]. Het [lekken van persoonsgegevens] kan het ook een ondermijnend effect hebben dat er minder vertrouwen is over of mensen hun gegevens aan de overheid kunnen geven. We willen natuurlijk allemaal dat iedereen netjes gegevens aan de overheid geeft, belastingaangifte doet, et cetera. Ja, als die gegevens daar niet veilig zijn, of je het gevoel hebt dat die organisaties corrupt zijn, dan ondermijnt dat ook die werking van dat soort belangrijke overheidssystemen.”

- **Respondent OM over vertrouwen in relatie tot de materiële werking van de politiek-bestuurlijke infrastructuur**

Het gaat dus ook over de perceptie over of de overheid wel of niet weerstand kan bieden tegen georganiseerde criminaliteit. Wanneer een CSV een insider heeft binnen de overheid, dan geeft dat mogelijk ‘het bewijs’ dat de overheid dat niet zou kunnen. Bij angst zit het met name op bang zijn voor repercussies van het CSV. Dit wordt met name in relatie tot private sectoren genoemd, van boeren en loonwerkers tot medewerkers uit de haven.

Uiteraard zijn het willen meewerken met overheidsinstanties en de meldingsbereidheid niet enkel afhankelijk van of er criminele inmenging plaatsvindt of niet. Als voorbeeld werd ook de toeslagenaffaire genoemd als iets wat invloed heeft gehad op vertrouwen in de Belastingdienst en daarmee ook de wijze waarop burgers en ondernemers medewerkers bejegenden. In een andere context geldt dit ook voor bedrijven. De reputatieschade die criminele inmenging met zich kan brengen, kan erin resulteren dat andere bedrijven of consumenten geen bestellingen meer doen. Bijvoorbeeld vanwege morele overtuigingen of omdat men uit angst voor eigen reputatieschade, niet met het betreffende bedrijf geassocieerd wil worden. Wanneer dit vaker gebeurt, kan dit op hoger niveau de economie schaden. Ten slotte speelt volgens vele respondenten de media een belangrijke rol hierin. Uiteindelijk leest ‘de gewone burger’ dat er criminele inmenging heeft plaatsgevonden in de krant of krijgt deze dit te weten via andere nieuwskanalen. De media zijn dus als het ware een ‘versterkende factor’ als het gaat om (de afbreuk van) vertrouwen:

*“Want daar stond gewoon een terminalmanager met ongeveer naam en toenaam genoemd in een krantenartikel. Dat hij iets had doorgegeven aan de Politie of contact had opgenomen met de Politie. En daar hebben we echt wel, zowel de Douane, de Politie als wij, hebben echt wel onze zorgen erover geuit. Als je het hebt over een stukje persvrijheid waar gewoon complete modi operandi in de krant te lezen zijn. [...]. Dan merk je dus echt een gat tussen waar wij met elkaar heel erg bezig zijn om dat stukje vertrouwen hier te krijgen, de meldingsbereidheid te vergroten. **En vervolgens is het de media die dat dan even in een krantenartikel op de voorpagina van de [naam krant] in twee minuten afbreekt, dat vertrouwen.***

- **Respondent havenautoriteit**

6.4 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is uiteengezet hoe criminele inmenging op individueel, organisatorisch en maatschappelijk vlak resulteert in negatieve (ondermijnende) effecten. De geconstateerde (ondermijnende) effecten zijn niet nieuw (zie immers de geïnventariseerde (ondermijnende) effecten op basis van de literatuur in Tabel 4). Hetzelfde geldt voor andere bevindingen, zoals de vaststelling dat opgeworpen barrières resulteren in verplaatsingseffecten, en wrang genoeg, daarmee de grotere afhankelijkheid van criminele inmenging (zie bijv. Staring et al., 2019). Wat de insteek van deze themastudie wel duidelijker zichtbaar maakt, is de wijze waarop activiteiten op microniveau inwerken op het macroniveau. Het effect op een individu of één organisatie op basis kan immers niet als ‘ondermijnend effect’ gecategoriseerd kan worden. Maar wanneer een ondermijnend effect afgepeld wordt, dan wordt zichtbaar hoe één casus door een cascade van gevolgen, wél in ondermijnende effecten resulteert. Wat in relatie tot criminele inmenging, met name de afbreuk van vertrouwen en daarmee gepaard de aantasting van de vitaliteit van infrastructuur betreft.

Met de constatering van professionals dat criminele inmenging in toenemende mate, of zelfs altijd, benodigd is om georganiseerde drugscriminaliteit doorgang te laten vinden, is het voorstelbaar dat gevallen van criminele inmenging en daarmee ook de intensiteit van de ondermijnende effecten, toenemen.

Illustratie: de rol van corruptie

De doorwerking van (ondermijnende) effecten kan geïllustreerd worden door het voorbeeld van een corrupte ambtenaar. Wanneer deze ontdekt wordt is vaak al enige tijd informatie doorspeeld en/of zijn taken uitgevoerd voor een CSV. Criminelen hebben daarmee hun bedrijfsvoering kunnen continueren of zelfs optimaliseren, wat zonder corrumperen wellicht niet het geval was (indirect materieel). De individuele taakuitvoering is bovendien aangetast op microniveau (direct materieel), en op mesoniveau werkt dit door naar aantasting van de werking van de betreffende organisatie (indirect materieel).

Daarbij kan een corruptiecasus tot onderling wantrouwen bij collega's en tussen samenwerkende organisaties leiden (direct immaterieel). Wat vervolgens binnen en tussen organisaties de verdere samenwerking kan bemoeilijken (indirect materieel). Daarbij is regelmatig benoemd dat corruptie het vertrouwen van de burger in de overheid aantast (direct immaterieel). De meldings- en medewerkingsbereidheid van burgers wordt daarbij benoemd als (gedeeltelijk) afhankelijk van dit vertrouwen (indirect immaterieel). Deze meldings- en medewerkingsbereidheid is ten dele voor overheidsorganisaties een voorwaarde om hun taken naar behoren uit te kunnen voeren (indirect materieel).

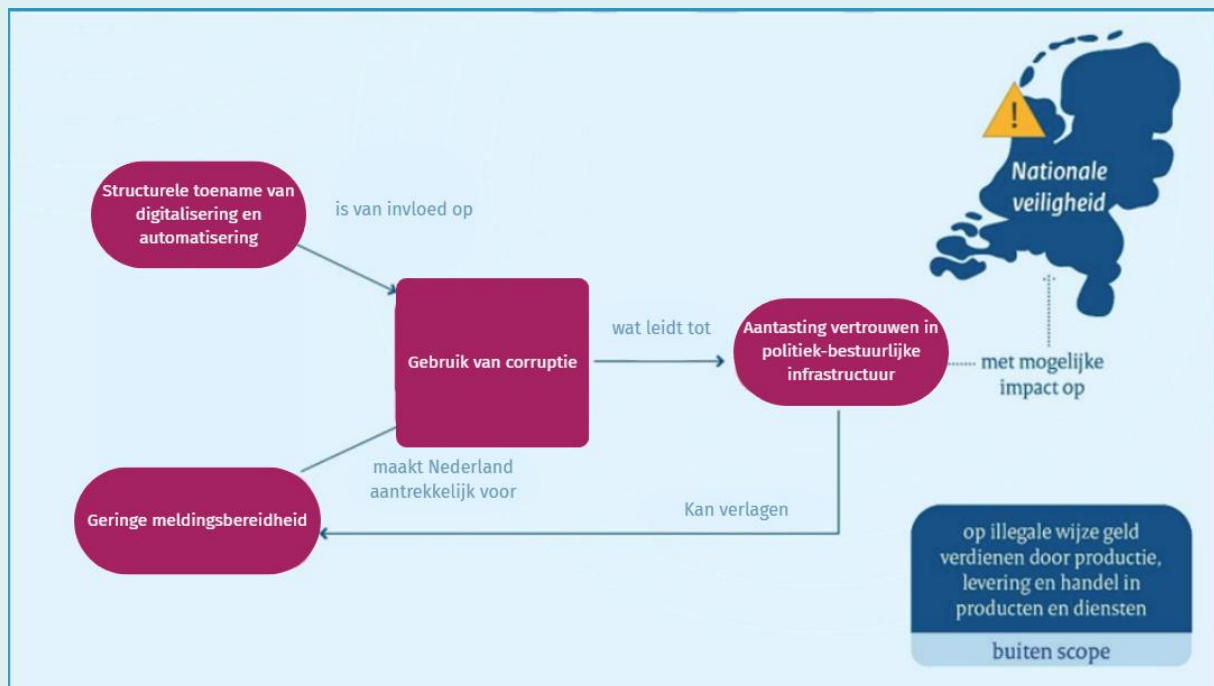
Vergelijkbare effecten bij andere vormen van inmenging

Naar analogie van bovenstaande illustratie kan casuïstiek omtrent bedreigen en infiltreren soortgelijke gevolgen hebben. Dat geldt ook voor het plaatsvinden van criminele inmenging in de private sector, al ligt bij gevolgen op meso- en macroniveau dan sneller de nadruk op de financiële schade. Dat neemt niet weg dat ook de publieke sector financiële schade oploopt door criminele inmenging. Als bijvoorbeeld een opsporingsonderzoek misloopt, door dat informatie over het onderzoek is gelekt naar het betreffende CSV's, dan kunnen veel tijd, moeite, arbeidsuren en

daarmee geld verloren gaan. Op hoger abstractieniveau kan daarmee gesteld worden dat criminele inmenging een eroderende werking heeft op het functioneren van infrastructuur. Het tast direct de vitaliteit van de betreffende infrastructuur aan, wat leidt tot aantasting van het vertrouwen in de infrastructuur. Wat verder de vitaliteit en dus het functioneren van de infrastructuur beschadigt.

Relatie met systeemkwetsbaarheden en DESTEP-ontwikkelingen

Wanneer deze vicieuze cirkel verder wordt gerelateerd aan het conceptueel model, samen met de DESTEP-ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden, dan wordt zichtbaar hoe deze ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden de ondermijnende effecten kunnen versterken. Het gaat te ver voor deze themastudie om alle mogelijke samenstellingen van componenten van het model en diens veel-op-veel relaties toe te lichten. Op basis van het volgende, tevens laatste figuur, is daarom een voorbeeld geschetst. Deze is gebaseerd op één DESTEP-ontwikkeling en één strategie van criminele inmenging, waarbij één systeemkwetsbaarheid en ondermijnend effect worden uitgelicht. Het betreft respectievelijk, de structurele toename van digitalisering, corruptie, meldingsbereidheid van burgers en vertrouwen in de politiek bestuurlijke infrastructuur.²⁵

Figuur 4: Toepassing van conceptueel model op criminele inmenging

²⁵ N.B.: In theorie kunnen meldingsbereidheid en vertrouwen beide als systeemkwetsbaarheid of als effect worden gecategoriseerd, afhankelijk van het 'vertrekpunt'. In het DON wordt hier nader op ingegaan. Bovendien is in deze figuur weggelaten dat de DESTEP-ontwikkeling van invloed is op de systeemkwetsbaarheid, omdat voor dit scenario, hier geen voorbeeld over naar voren is gekomen uit de data. Dat wil zeggen, de invloed van digitalisering op meldingsbereidheid en *vice versa*, is niet als zodanig belicht.

7 Conclusie

Deze studie heeft tot doel gehad een samenhangend en sectoroverstijgend beeld te schetsen van criminele inmenging in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Door literatuur over criminele inmenging in uiteenlopende sectoren en domeinen te bundelen, is inzicht verkregen in de aard van criminele inmenging, de onderliggende mechanismen en de (systeem)kwetsbaarheden en (ondermijnende) effecten die zich daarbij op verschillende (micro-, meso- en macro) niveaus manifesteren. Hoewel de contexten waarin criminele inmenging plaatsvindt verschillen, laat de literatuur een consistent patroon zien. Over sectoren heen komen vergelijkbare vormen van benadering, kwetsbaarheden en (ondermijnende) effecten naar voren. In die zin fungeert de bestaande kennisbasis als een ‘echo-kamer’, waarin telkens dezelfde mechanismen zichtbaar worden, zij het in wisselende verschijningsvormen en intensiteit.

De voor deze Themastudie gehouden interviews en expertsessies bevestigen in belangrijke mate dat deze in de literatuur beschreven patronen ook in de huidige praktijk herkenbaar zijn. Respondenten onderschrijven dat individuele kwetsbaarheden, organisatorische systeemkwetsbaarheden en maatschappelijke ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden elkaar wederzijds beïnvloeden en gezamenlijk bepalen in hoeverre criminele inmenging kan plaatsvinden. Daarbij wordt benadrukt dat (systeem)kwetsbaarheden en de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen hierop, zelden eenduidig of causaal zijn vast te stellen. Desondanks constateren experts bepaalde patronen. Zo blijken individuele factoren, zoals financiële of psychosociale kwetsbaarheid, sterk afhankelijk van contextuele omstandigheden, waaronder organisatiecultuur, leiderschap, meldingsbereidheid en ervaren steun. Ook structurele organisatorische systeemkwetsbaarheden, bijvoorbeeld de inrichting van functies, systemen en toezicht, kunnen zowel een beschermende als faciliterende werking hebben, afhankelijk van de wijze waarop zij zijn vormgegeven én worden toegepast. Tussen normstelling in beleid en de naleving daarvan zit een wezenlijk verschil. Bovendien kan de geldende norm binnen een (sub)cultuur anders zijn dan de norm die formeel is opgenomen in beleid. Kort gezegd is er een wisselwerking tussen de mens, de in beleid ingebedde normstelling en naleving daarvan en de digitale infrastructuur van organisaties.

Op maatschappelijk niveau laat de analyse zien dat bredere DESTEP-ontwikkelingen bestaande (systeem)kwetsbaarheden kunnen versterken of verschuiven. Criminele inmenging moet in dat licht worden begrepen als een dynamisch fenomeen dat meebeweegt met veranderingen in samenleving, organisaties, subculturen binnen en buiten organisaties en criminaliteitsvormen. De (ondermijnende) effecten beperken zich daarbij niet tot individuele gevallen of afzonderlijke organisaties, maar werken door naar sectoren en infrastructuur en kunnen uiteindelijk het functioneren van de democratische rechtsstaat en het vertrouwen in instituties raken. Ten behoeve van de overzichtelijkheid zijn ter afsluiting wederom tabellen opgemaakt, waarin de bevindingen uit de empirie zijn opgenomen en gestructureerd.

Ten slotte maakt deze studie inzichtelijk dat de aanpak van georganiseerde criminaliteit in het algemeen en criminele inmenging specifiek, gepaard kan gaan met verplaatsingseffecten. Het opwerpen van barrières in één context kan leiden tot verschuivingen in doelwitten, werkwijzen of sectoren en zelfs een grotere afhankelijkheid van criminele inmenging voor het criminele bedrijfsproces. Dit onderstreept het belang van een integrale en adaptieve benadering, waarbij

niet alleen afzonderlijke kwetsbaarheden worden geadresseerd, maar ook oog blijft voor samenhang, neveneffecten en veranderende omstandigheden.

7.1 Kwetsbaarheden op microniveau

Kwetsbaarheid (niveau van het individu)

- **Sociale relaties (vriendschappen, liefde, familie)**
- **Culturele achtergrond (meegekregen normen en waarden)**
- **Familieproblemen (o.a. scheiding, kan resulteren in verminderde mentale weerbaarheid)**
- **Psychosociale kwetsbaarheden**
 - 'Positieve' persoonlijkheidskenmerken zoals jovialiteit, behulpzaamheid spanningzoeker, flamboyant, 'aanpakker'/harde werker, lage zelfcontrole, opereert solistisch
 - Verminderde mentale gezondheid of weerbaarheid (door bv. een verslaving, het ervaren van frustratie wat kan bijdragen aan rationaliseren van gedrag, 'mindset' waarmee iemand werkzaamheden uitvoert)
- **Financiële problemen (absoluut en relatief), kan (vermoedelijk) samenhangen met:**
 - Familieproblemen (bijvoorbeeld: moeten zoeken van een nieuwe woning door scheiding)
 - Sociale vergelijking /status('een ander heeft het beter dan ik')
 - Verslaving (Financiering van gokken of drugs)
- **Aangifte-meldingsbereidheid (indirect, wanneer niet wordt gemeld, kan organisatie ook geen maatregelen treffen)* → zou onder andere afhankelijk zijn van het ervaren van angst voor represailles en eerdere ervaringen met het (niet opvolgen van) melden**
- **Statische persoonskenmerken (relatief weinig besproken)**
 - Geslacht: sprake van mogelijke 'emancipatie', vrouwen lijken vaker betrokken dan eerst bij ambtelijke corruptie
 - Leeftijd & dienstjaren/ervaring: zeer wisselend, 'jongere' personen wel relatief vaak benoemd
 - Genoten opleiding/intelligentie: houdt verband met functie die men uitvoert
- **Zichtbaarheid/benaderbaarheid (in functie, media, sociale media)**

Tabel 6: Op basis van interviews en expertsessies geïnventariseerde kwetsbaarheden van individuen voor corruptie en (indirect) bedreiging in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Voor uitgebreide bespreking, zie paragraaf 5.1.

7.2 Systeemkwetsbaarheden op mesoniveau

Kwetsbaarheid (organisatieniveau)

- **Cultuur op de werkvloer:** (De inhoud van) gedeelde overtuigingen, over corruptie en bedreiging (en integriteit en veiligheid in het algemeen), het werk, melden, bespreken en aanspreken
 - Heeft invloed op (gebrek aan of wijze van) sociale controle
- **Verzuiling van sociale groepen binnen organisatie (leeftijd) → slechts één keer benoemd**
- **Leiderschap(sstijl):** voorbeeldgedrag, controle uitoefenen, de medewerker 'kennen', kennis van primaire proces, cultiveren van gewenste normen en waarden → zou bemoeilijkt worden door groter verloop van leidinggevend, omdat continuïteit daarmee vermindert
- **'Tone at the top' → houding/prioritering ten aanzien van corruptie en bedreiging (en integriteit en veiligheid in het algemeen)**
 - Gelijkaardig aan voorbeeldgedrag leidinggevende, maar dan met groter bereik
 - 'Top' geeft beleid vorm
 - Snelheid en efficiëntie hebben vaak voorrang op integriteit en veiligheid
- **(Gebrek aan/vormgeving van) preventief beleid (o.a. integriteitsfunctionaris, functiescheiding/4-ogen-principe, periodieke risicoanalyses), nadruk op:**
 - (Gebrek aan/vormgeving) scholing/voorlichting/training
 - moreel bewustzijn creëren
 - personeelsaangelegenheden: werving & selectie, screening, arbeidsomstandigheden/-voorwaarden
 - technische waarborgen (autorisaties, logging, monitoring)
- **(Gebrek aan/vormgeving van) repressief en reactief beleid, nadruk op:**
 - Niet opvolgen of intern afdoen van meldingen (deels ook preventief karakter)
 - Gebrekkige registratie

Tabel 7: Op basis van interviews en expertsessies geïnventariseerde systeemkwetsbaarheden binnen organisaties voor corruptie en bedreiging in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Voor uitgebreide bespreking, zie paragraaf 5.2.

7.3 Systeemkwetsbaarheden en (DESTEP-)ontwikkelingen op macroniveau

Niveau	Systeemkwetsbaarheden en ontwikkelingen
Demografisch	Migratie - Ontwikkeling: Druk in de vreemdelingenketen - Ontwikkeling: Meer mensen in kwetsbare sociaaleconomische posities - Ontwikkeling: (Mogelijke) internationale overdracht van technieken en houding ten opzichte het gebruik van geweld Vergrijzing - Ontwikkeling: Een kleinere beroepsbevolking → lagere pakkans door tekorten en verlaagde prikkel voor screening van personeel vanwege krapte arbeidsmarkt
Sociaal-cultureel	Sociale cohesie (onder druk) - Ontwikkeling: Verharding/polarisatie/individualisering maatschappij (kanttekening: duiding met name op basis van aanvullende literatuur) Normvervaging - Ontwikkeling: Normalisering criminaliteit en drugsgebruik (drugsgebruik waarschijnlijk afhankelijk van drugssoort en sociale context) - Ontwikkeling: Verharding/professionalisering criminele milieu
Technologisch	Digitalisering en automatisering - Ontwikkeling: Steeds verdergaande digitalisering en automatisering van processen → kansen voor detectie maar ook voor criminelen - Ontwikkeling: Sociale media als onderdeel van het leven → draagt bij aan zichtbaarheid/vindbaarheid en mogelijk relatieve deprivatie (kanttekening bij relatieve deprivatie: duiding met name op basis van aanvullende literatuur)
Economisch	(Internationale) vrije markt economie - (Systeem)kwetsbaarheid: Financiële druk in bepaalde sectoren (bv. transport en landbouw) - Ontwikkeling: Krapte op arbeidsmarkt Inflatie - Ontwikkeling: stijgende vaste lasten voor huishoudens Thuiswerken
Politiek-juridisch	Vormgeving juridisch stelsel - Ontwikkeling: Vormgeving EU-regelgeving t.a.v. corruptie - (Systeem)kwetsbaarheid: Complexiteit regelgeving → met nadruk op privacywetgeving - (Systeem)kwetsbaarheid: Belemmering gegevensdeling tussen organisaties → met nadruk op (omgang met) privacywetgeving Toezicht en opsporing - Ontwikkeling: Aanwenden bestuursrecht t.b.v. criminaliteitsbestrijding → meer zichtbaarheid burgemeester en diens ambtenaren - (Systeem)kwetsbaarheid: In samenwerking tussen (private en publieke) organisaties prevaleert eigen belang vaak boven integraal doel - (Systeem)kwetsbaarheid: Vormgeving en/of inkleuring ondermijningsbegrip verschilt tussen (private en publieke) organisaties → met name samenwerking t.a.v. georganiseerde drugscriminaliteit - Ontwikkeling: Privatisering van toezicht → spanningsveld economische en veiligheidsbelangen - (Systeem)kwetsbaarheid: Versnippering aanpak corruptie (toezicht, registratie, monitoring) - Ontwikkeling: Capaciteitsgebrek toezichts- en opsporingsinstanties → zichtbaarheid, aanpak en prioritering van criminele inmenging mede afhankelijk van capaciteit

Tabel 8: Op basis van interviews en expertsessies geïnventariseerde DESTEP-ontwikkelingen en systeemkwetsbaarheden (al dan niet expliciet) in relatie tot criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit. Kanttekening: duiding ook op basis van literatuur. Voor uitgebreide bespreking, zie paragraaf 5.3.

7.4 (Ondermijnende) effecten op micro-, meso- en macroniveau

(ONDERMIJNENDE) EFFECTEN		
MICRO	MESO	MACRO
Taakuitvoering wordt beïnvloed Strafblad → Werkloosheid (na ontslag/sanctionering) Aantasting mentaal welzijn - Ervaren van schuldgevoel (bij persoon zelf, ook diens collega's bij niet-handelen) - Angst (door benadering of bedreiging door criminelen) - Ingrijpen privéleven indien sprake van beveiligingsmaatregelen → Beïnvloeding van functioneren Gebruik van explosieven/geweld door georganiseerde criminaliteit met behulp insider → (Individuele/onschuldige) slachtoffers	Beïnvloeding taakuitvoering individu → Aantasting beoogde werking organisatie → Kan resulteren in financiële verliezen (vergeefs geïnvesteerd geld) → Facilitering/optimalisatie van werking CSV's Casus van criminele inmenging in organisatie → Angst en aantasting vertrouwen en motivatie collega's → Verdere aantasting beoogde werking organisatie Casus van criminele inmenging in private organisatie → Schade aan bedrijfsmiddelen → Schade door vertraging bij moeten stilleggen bedrijfsproces bij ontdekking illegale goederen <i>Kanttekening: doel CSV's is om niet opgemerkt te worden, dus zo min mogelijk schade te berokkenen</i> Casus van criminele inmenging in organisatie → Reputatieschade → Financiële verliezen (privaat) → Aantasting samenwerking met andere organisaties → Aantasting werving <i>Kanttekening: meningen betreffende reputatieschade en werving verschillen</i> Criminele inmenging (algemeen): spanningen tussen veiligheid en de efficiëntie en continuering van processen → Aantasting efficiëntie werking en toebedeling middelen bij publieke organisaties door het nemen van maatregelen → Verzwakking concurrentiepositie private organisaties → Doordat het nemen van maatregelen kosten met zich meebrengt → Doordat maatregelen de efficiëntie van processen kunnen verminderen <i>Kanttekening: bestaansrecht op korte versus lange termijn</i>	Rimpelwerking van casus van criminele inmenging (microniveau): → <u>Aantasting sociaal-culturele infrastructuur</u> - Doordat criminele inmenging bij private en publieke organisaties leidt tot een verlies van vertrouwen → <u>Aantasting politiek-bestuurlijke infrastructuur</u> - Doordat criminele inmenging leidt tot angst en een verlies van vertrouwen in de slagkracht van de overheid → Reductie meldingsbereidheid van burgers, werknemers en private organisaties en bereidheid tot samenwerking van publieke organisaties - Doordat deze aantasting van vertrouwen de verdere feitelijke werking van de infrastructuur aantast → <u>Aantasting economische infrastructuur</u> - Doordat criminele inmenging in reputatieschade kan resulteren - Doordat deze reputatieschade leidt in aantasting verdere feitelijke werking (afname aankopen)

Tabel 9: Op basis van interviews en expertsessies geïnventariseerde (ondermijnende) effecten in relatie tot criminele inmenging door georganiseerde criminaliteit.²⁶ Voor uitgebreide bespreking, zie hoofdstuk 6.

²⁶ N.B. De invulling van de niveaus (micro, meso, macro) verschilt hier enigszins van de indeling van tabel 4. Dit komt omdat het conceptueel model uitgaat van de infrastructuur als 'ruggengraat' van de samenleving, wat infrastructuur het hoogste niveau maakt.

Literatuurlijst

Aanhangsel Handelingen II, nr. 745. (2024, 9 januari). Overheid.nl.

Geraadpleegd op 3 oktober 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20232024-745.pdf>

Adams, W. C. (2015). Conducting semi-structured interviews. In K. E. Newcomer, H. P. Hatry & J. S. Wholey (Red.), *Handbook of practical program evaluation* (pp.492-505). Jossey-Bass Inc.

Admiraal, A. (2025, 11 februari). *Nederland daalt opnieuw in corruptie-ranglijst van Transparency International*. Transparency International Nederland.
<https://www.transparency.nl/nieuws/2025/02/nederland-daalt-opnieuw-in-corruptie-ranglijst-van-transparency-international/>

AIVD. (2025). *Jaarverslag 2024*.
<https://www.aivd.nl/onderwerpen/jaarverslagen/documenten/jaarverslagen/2025/04/24/jaarverslag-2024>

Algemene Rekenkamer. (2025). *Door de mazen van toezicht en handhaving: Hoe toezicht en handhaving niet altijd faalt, maar wel kan worden versterkt* (Rapport nr. 2025/10). <https://www.rekenkamer.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2025/10/14/door-de-mazen-van-toezicht-en-handhaving/Door+de+mazen+van+toezicht+en+handhaving.pdf>

Analistennetwerk Nationale Veiligheid. (2021). *Themastudie georganiseerde Criminaliteit: Ondermijning van de democratische rechtstaat en andere verbindingen met de nationale veiligheid*. Geraadpleegd via <https://www.rivm.nl/documenten/themastudiegeorganiseerde-criminaliteit-ondermijning-van-democratische-rechtstaat-en-onderwerpen/nationale-veiligheid>.

Analistennetwerk Nationale Veiligheid. (2022). *Rijksbrede risicoanalyse nationale veiligheid*. Geraadpleegd via: <https://www.rivm.nl/documenten/rijksbrede-risicoanalyse-nationale-veiligheid-2022>

Analistennetwerk Nationale Veiligheid. (2024). *Trendanalyse Nationale Veiligheid 2024: Stapeling van dreigingen in tijden van onzekerheid*. Via: www.rivm.nl/onderwerpen/nationale-veiligheid.

Auditdienst Rijk. (2023). *Beheersing corruptierisico's door de ILT*. Geraadpleegd van <https://www.ilent.nl/documenten/organisatie/over-de-ilt/het-werk-van-de-ilt/rapporten/beheersing-corruptierisicos-door-de-ilt>

- Baardewijk, J. van, & Maan, J. (2023). *Goed werk in de verhuurmakelaardij: Een onderzoek naar een betere aanpak van crimineel pandmisbruik*. Kenniscentrum Business Innovation.
- Bakker, E., de, Kampen, L, van, & Belkom, R., van. (2025). *Digitaal vervlochten, maar ook verbonden? Digitalisering, sociale ongelijkheid en sociale cohesie*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/documenten/2025/02/13/digitaal-vervlochten-maar-ook-verbonden>
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetuation of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193–209.
- Berg, A. E. M., van den (2012). *Integriteitsbeoordelingen in advocatuur, notariaat en accountancy: Een juridisch onderzoek naar informatiegebruik bij de bestrijding van integriteitsschendingen in de vastgoedsector*. [Vrije Universiteit Amsterdam]. Uitgeverij BoxPress.
- Berg, G. van den (2022). *Wat kun je doen aan polarisatie en radicalisering? Begrippen, modellen, factoren en interventies*. Nederlands Jeugdinstituut.
<https://www.nji.nl/system/files/2022-02/Wat-kun-je-doen-aan-polarisatie-en-radicalisering.pdf>
- Berg, J. van de. (2024, 14 augustus). “Voormalig CDA-leider Buma vond in Leeuwarden geen rust: deze week werd zijn auto in brand gestoken”. *De Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/binnenland/voormalig-cda-leider-buma-vond-in-leeuwarden-geen-rust-deze-week-werd-zijn-auto-in-brand-gestoken~bbee640b/>
- Bervoets, E., Corsel, M., Fortuin, G., Kaal, K., & Ven, M., van de. (2021). *Doorbraak verzocht. Onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg*. Van de Ven Management, Training en Advies.
- Bisschop, L., Roks, R., Staring, R., & Brein, E. (2019). Uitdagingen in publiek-private samenwerking in de aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. *Justitiële Verkenningen*, 45(5), 69–90. <https://doi.org/10.5553/jv/016758502019045005005>
- Blatter, I., & Spapens, A. (2023). *Ondermijning op het platteland: Problemen en aanpak*. Boom Criminologie.
- Boekhout van Solinge, T., & Kers, S. (2005). Journalisten. In F. Bovenkerk (Red). *Bedreigingen in Nederland: Verkenning in opdracht van Politie en Wetenschap* (pp. 134-168). Universiteit Utrecht.
- Boelens, M., & Groothuis, S. (2020). *Weerbare boeren in een kwetsbaar gebied: Over drugscriminaliteit en ondermijnende effecten daarvan op boeren en tuinders*. GwynstraGudde.

- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F., & Stoffers, E. (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017: Georganiseerde criminaliteit*. Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Landelijke Eenheid, Politie.
<https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/nationaal-dreigingsbeeld/2017/71fc2512-2641-42b2-ac16-2c6e36bc1ada.pdf>
- Blitterswijk, L. van., & Brokx, M. (2025). *Rapportage: Ondermijning in het sierteeltransport. Een actiegericht onderzoek in opdracht van het RIEC Den Haag en de Aanpak Weerbare Sierteeltsector*. Hiemstra & De Vries.
- Bos, M. (2025, 13 mei). De rechtsstaat is: bedreiging, intimidatie, beveiliging. *Trouw*.
<https://www.trouw.nl/cultuur-media/de-rechtsstaat-is-bedreiging-intimidatie-leven-onder-beveiliging~b3f37e90/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Bosma, F. (2025, 10 oktober). Terrorisme-expert over vrijdelde aanslag op Belgische premier: ‘Niet de vraag of, maar wanneer een drone-aanslag plaatsvindt’. *Nrc.nl*.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2025/10/10/terrorisme-expert-over-vrijdelde-aanslag-op-belgische-premier-niet-de-vraag-of-maar-wanneer-een-drone-aanslag-plaatsvindt-a4909136>
- Bouabid, A. (2023). Template analyse is niet onwetenschappelijk, confirmationisme wel. *KWALON*, 28(2), 107–110. <https://doi.org/10.5117/kwa2023.2.004.boua>
- Boutellier, H., Steden, R., Eski, Y., & Boelens, M. (2020). Een einde aan ondermijning. *Tijdschrift Voor Veiligheid*, 19(1), 3–16. <https://doi.org/10.5553/tvv/187279482020019001001>
- Bouwmeester, J., Bruijn, S., Hekkema, M., Klein Kranenburg, L., Miltenburg, C., van, & Kempenaar, B. (2024). Monitor Integriteit en Veiligheid 2024. Deel 2 – Agressie en Intimidatie. Ipsos I&O.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/11/07/monitor-integriteit-en-veiligheid-2024-deelrapport-agressie>
- Bovenkerk, F. (2005) *Bedreigingen in Nederland: Verkenning in opdracht van politie en wetenschap*. Universiteit Utrecht.
- Brock, A., Kwakernaak, M., Meerde, F. de., & Boutellier, H. (2019). Literatuurstudie Sociale Cohesie. Verwey-Jonker Instituut.
https://openresearch.amsterdam/image/2024/5/1/118050_literatuurstudie_sociale_cohesie.pdf
- Broekhuizen, J., Kapel, M, van, Ezinga, M, & Boutellier, H. (2019). *Weerbare gemeente. Bevindingen van een onderzoek naar bedreiging, intimidatie en omkoping in vijf gemeenten*. Bureau Broekhuizen – Advies en Onderzoek/Verwey-Jonker Instituut.

- Broekhuizen, J. (2022). *De poortwachtersfunctie van Amsterdamse makelaars*. Bureau Broekhuizen – Advies en Onderzoek.
- Broekhuizen, J., Mehlbaum, S., & van den Akker, K. (2025). *De boer op*. Bureau Broekhuizen – Advies en Onderzoek.
- Bruinsma, M. Y., Ceulen, R. & Spapens, A. (2019). *Ook criminelen houden van voetbal: Criminele sponsors van het amateurvoetbal in Brabant en Zeeland*. Bureau Bruinsma & Tilburg University
- Bruinsma, M. Y., Stevens, V., Ceulen, R., & Spapens, A. (2020). *Criminele inmenging bij amateursportverenigingen: Aard, omvang en handelingsperspectief*. Bureau Bruinsma, Mulier Instituut, Tilburg University
- Bunt, H. G. van de, & Kleemans, E. R., m.m.v. Poot, C. J. de, Bokhorst, R. J., Huikeshoven, M., Kouwenberg, R. F., Nassou, M. van, & Staring, R. (2007). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Bunt, H. G. van de, Huisman, K., & Wingerde, K., van. (2011). Gewone beroepen en georganiseerde criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie* (53)2, 86-99.
- Bunt, H. G. van de, Siegel, D. & Zaitch, D. (2014). The social embeddedness of organized crime. In: L. Paoli (Red). *The Oxford handbook of organized crime* (pp. 321-339). Oxford University Press.
- Buuren, J., van, Land, van 't, S. W., Bakker, E., Hofkamp, R., & Schuurman, B. (2024). *Dreigingsmonitor bewaken en beveiligen 2022-2023*. Den Haag: ISGA/Universiteit Leiden.
- Buscaglia, E., & Dijk, van, J. (2003). Controlling Organized crime and corruption in the public sector. *Forum on Crime and Society*, 3(1,2), 3-33.
- Campbell, M. J. (2015). *Organizational cultures' impact on employees' corruption* (dissertatie). Geraadpleegd van <https://opus.bibliothek.uni-wuerzburg.de/frontdoor/index/index/docId/12325>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.d.). *Geregistreerde criminaliteit; soort misdrijf, regio. Bedreiging*. Geraadpleegd op 16 april, 2025 via <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83648NED/table?ts=1763321157219>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.d.-b). *Begrippen: Misdrijf tegen het openbaar gezag*. Geraadpleegd op 16 april 2025, via <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/misdrijf-tegen-het-openbaar-gezag>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (z.d.-c). *Hoe veel ouderen zijn er in Nederland?* Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/leeftijd/ouderen>

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *Wie gebruikt het vaakst sociale media?* Nederland in cijfers 2020. <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2020/wie-gebruikt-het-vaakst-sociale-media/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024). *Lonen en loonkosten. De arbeidsmarkt in cijfers 2024*. <https://longreads.cbs.nl/dearbeidsmarktincijfers-2024/lonen-en-loonkosten/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2025). Bevolkingsprognose: Vanaf nu meer ouderen dan jongeren. Geraadpleegd van [https://www.cbs.nl/nl-nl-nieuws/2025/51/bevolkingsprognose-vanaf-nu-meer-ouderen-dan-jongeren](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/51/bevolkingsprognose-vanaf-nu-meer-ouderen-dan-jongeren)
- Chen, X. (2015). Relative deprivation and individual well-being. IZA World Of Labor, 2015. <https://doi.org/10.15185/izawol.140>
- Cho, A., & Kim, H. H. (2024). Perceived Unfairness Moderates the Association Between Relative Deprivation and Subjective Well-Being: Findings from an East Asian Country. *Applied Research in Quality Of Life*, 19(5), 2417–2446. <https://doi.org/10.1007/s11482-024-10336-7>
- Claringbould, I. (2023). *Een sluipend proces: een studie naar de institutionele context van (crimineel) ondermijnend gedrag in het voetbal*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Coetzee, J. J. (2012). *Systemic corruption and corrective change management strategies: A study of the co-producers of systemic corruption and its negative impact on socio-economic development* (dissertatie). Geraadpleegd van <https://scholar.sun.ac.za/items/efe70a1a-e840-4170-842c-459e1b84f9a2>
- De Groene Amsterdammer. (2023, 1 november). Beton in de rechtsstaat: De impact van het Marengo-proces. Geraadpleegd van <https://www.groene.nl/artikel/betonrot-in-de-rechtsstaat>
- De Telegraaf. (2022, 5 juli). Twee jaar cel geëist tegen agent die zich liet omkopen. *Telegraaf.nl*. <https://www.telegraaf.nl/binnenland/twee-jaar-cel-geest-tegen-agent-die-zich-liet-omkopen/64491885.html>
- De Telegraaf. (2025, 11 november). Spionage-expert waarschuwt voor ‘gevaar van binnenuit’ bij bedrijven: ‘China en Rusland infiltreren via het personeel’. *Telegraaf.nl*. <https://www.telegraaf.nl/binnenland/spionage-expert-waarschuwt-voor-gevaar-van-binnenuit-bij-bedrijven-china-en-rusland-infiltreren-via-het-personeel/104176566.html>
- Diephuis, B. (2024). *Kennisinventarisatie Digitale data*. Raad voor de rechtspraak. <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/kennisinventarisatie-digitale-data.pdf>
- Derbaix, M., Masciantonio, A., Balbo, L., Lao, A., Camus, S., Taфраouti, S. I., & Bourguignon, D.

- (2025). Understanding Social Comparison Dynamics on Social Media: A Qualitative Examination of Individual and Platform Characteristics. *Psychology And Marketing*, 42(6), 1588–1606. <https://doi.org/10.1002/mar.22194>
- Dijk, J. J. M., van. (2010). Revisiting the ‘dark number of crime’. In M. Herzog-Evens (Red.), *Transnational criminology manual (volume 2)*. Wolf Legal Publishers.
- Dijkstra, B., van Duijnhoven, M., Ketelaars, D., & van Arendonk, J. (2025). *SKIP monitor 2024: Normalisering van drugsgebruik*. SKIP / GGD Brabant-Zuidoost / Novadic-Kentron. <https://www.skipdietrip.nl/files/media/skip-jij-2024--monitorrapport.pdf>
- Dongen, M, Van. (2025, 25 juni). Drieënhalf jaar cel geëist tegen lekkende politiemann: ‘Als ik niet meewerkte, zouden ze mijn kinderen ontvoeren’. *Volkskrant.nl*. <https://www.volkskrant.nl/binnenland/drieenhalf-jaar-cel-geeist-tegen-lekkende-politieman-als-ik-niet-meewerkte-zouden-ze-mijn-kinderen-ontvoeren~b213d5c3/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Duijvestijn, P, & Piepers, N. (2020). *Ondermijningsrisico’s in de Gelderse sport in beeld*. DSP-groep. <https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/2025/04/19PD-Ondermijning-in-de-Gelderse-sport-DSP-december-2020.pdf>
- Eeden, C. A. J. van den, Roks, R. A., Koppen, M. V. van, Goes, J. H., Deuveren, S. J., van & Krijger, L. K. (2026). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: cocaïnesmokkel en liquidaties. Zesde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: WODC.
- Eikenhout, L. M. J., Delahaij, R., Van Dam, K., Kamphuis, W., Hulshof, I. L., & Van Ruysseveldt, J. (2022). Chronic stressors and burnout in Dutch police officers: Two studies into the complex role of coping self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1054053>
- Enneüs. (2025). *Agressie en intimidatie richting rijksambtenaren*. Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties. <https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2025/06/16/agressie-en-intimidatie-richting-rijksambtenaren/rapportage-agressie-en-intimidatie-rijksambtenaren.pdf>
- Eski, Y., Boelens, M., Mesic, M., & Boutellier, H. (2024). *Van verhalen naar verballen. Een verkennende studie naar de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit in het Noodrzoekkanaalgebied en de haven van Amsterdam*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Essen, E. (2020). De faciliterende rol van bedrijven bij criminele activiteiten: drie typen van criminele inmenging. *Tijdschrift Beveiliging*, 34-35.
- Essen, E., Straathof, A., De Wild, A., Kolthoff, E., Wijk, van, E., Maan, J., Donders, F. J., & Schmitz,

- J. (2021). *Red flags voor criminele ondermijning: Onderzoek naar criminele inmenging in bedrijven*. Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Amsterdam. Geraadpleegd van <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/business-innovation/afgeronde-projecten/red-flags--voor-criminele-ondermijning/>
- Essen, E., & Maan, J. (2022). Criminele inmenging in het mkb: casusonderzoek naar de faciliterende rol van bonafide ondernemingen in het criminele bedrijfsproces. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 21(1), 1-17. <https://doi.org/10.5553/TvV.000030>
- European Union Drugs Agency (EUDA). (2016). *Comorbidity of substance use and mental health disorders in Europe (Perspectives on drugs)*. https://www.euda.europa.eu/publications/pods/comorbidity-substance-use-mental-health_en
- Europees Parlement. (2025, 1 december). *Akkoord bereikt over de eerste EU-brede strafrechtelijke regels tegen corruptie*. <https://www.europarl.europa.eu/news/nl/press-room/20251201IPR31697/agreement-reached-on-the-first-eu-wide-criminal-law-rules-against-corruption>
- Europees Parlement. (2026). *Text agreed during interinstitutional negotiations*. Legislative Observatory: Combating corruption 2023/0135 (COD). Geraadpleegd op 25 februari 2026, via [https://oeil.europarl.europa.eu/oeil/en/procedure-file?reference=2023/0135\(COD\)](https://oeil.europarl.europa.eu/oeil/en/procedure-file?reference=2023/0135(COD))
- Europese Commissie. (2023). *Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake de bestrijding van corruptie* (COM(2023) 234). EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0234>
- Europol. (2023). *Criminal networks in EU ports: Public version* (Joint report). Europol.
- Europol (2025). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment - The changing DNA of serious and organised crime*. Europol.
- Fedorova, M.I., & Kuypers, M.R.A. (2022). De strafrechtelijke aanpak van ambtelijke corruptie in Nederland. In R.J.N. Schlössels, J.J.J. Sillen, & R.B.J. Tinnevelt (Red.), *Naar een weerbare rechtsstaat* (pp. 163-182). Deventer: Wolters Kluwer.
- Fijnaut, C. J. C. F., Bovenkerk, F., Bruinsma, G. J. N. , & Van de Bunt, H. G. (1996). Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Eindrapport. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden: *Inzake opsporing*. (Bijlage VII). Den Haag: SDU. Geraadpleegd via <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3ag2g25mzg>
- Fijnaut, C. J. C. F. (2019). *A Peaceful Revolution. The Development of Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Intersentia.
- FIOD. (2021). Corruptie. Geraadpleegd op 6 april 2024, van

- <https://www.fiod.nl/opsporingsthemas/corruptie/>
- Garland, G. (1996). *The Culture of Control*. University of Chicago Press.
- Gerechtshof Den Haag. (2020, 18 mei). ECLI:NL:GHDHA:2020:919. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:GHDHA:2020:919&showbutton=true&keyword=omkoping%2Bcorruptie%2Bdouane&idx=3>
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. New York: Aldine.
- Gorsira, M. (2017). *Een beetje corrupt bestaat niet: Een onderzoek naar omkoping van ambtenaren door het bedrijfsleven*. (11 ed.) Vrije Universiteit Amsterdam.
- Hagan, F. E. (2006). “Organized crime” and “organized crime”: Indeterminate problems of definition. *Trends in organized crime*, 9(4), 127-137.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s12117-006-1017-4>
- Heuvel, G.A.A.J., van den, Quaedvlieg, H.M.J., Reijntjes, J.M., Roef, D., & Zijlstra, J. (2003). *De maat van het onregelmatige. Een rapport over aard en omvang van de onregelmatigheden in de bouwnijverheid: Parlementaire enquête Bouwnijverheid. De bouw uit de schaduw*. (Bijlage II. Aard en omvang van onregelmatigheden in de bouwnijverheid). Den Haag: Sdu.
- Hoeben, E., Weerman, F., & Weulen Kranenbarg, M. (2024). *Leiden sociale media tot meer jeugdcriminaliteit?* Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.
<https://nscr.nl/factsheet/leiden-sociale-media-tot-meer-jeugdcriminaliteit/>
- Huberts, L. W. J. C., Hulsebosch, H. M. C., Lasthuizen, K. M., & Peeters, C. F. W. (2004). *Nederland fraude- en corruptieland? De omvang, achtergronden en afwikkeling van corruptie- en fraudeonderzoeken in Nederlandse gemeenten in 1991 en 2003*. VU Vrije Universiteit.
- Huberts, L. W. J. C., & Nelen, J. M. (2005). *Corruptie in het Nederlandse bestuur. Omvang, aard en afdoening*. Lemma.
- Huisman, W., & Kleemans, E.R. (2017). Organisatiecriminaliteit, georganiseerde criminaliteit en ondermijning. In: R. Staring, R. van Swaeningen & K. van Wingerde (Red.). *Over de muren van stilzwijgen*. (pp. 535-548). Den Haag: Boomcriminologie
- Instituut voor Psychotrauma (ARQ IVP) & Stichting Impact. (z.d.). *Zorg voor politieke ambtsdragers* [Factsheet]. Netwerk Weerbaar Bestuur. Geraadpleegd via <https://www.weerbaarbestuur.nl/producten-en-diensten/nazorg-na-incident>
- Itskovich, E. (2024). Economic Inequality, Relative Deprivation, and Crime: An Individual-Level Examination. *Justice Quarterly*, 42(4), 637–658.
<https://doi.org/10.1080/07418825.2024.2435859>

- Johnston, M. (2006). *Syndromes of corruption: Wealth, Power, and Democracy*. Cambridge University Press.
- Jong, T. de. (2017). Procedurele waarborgen in materiële EVRM-rechten. Meijers-reeks. Wolters Kluwer. <https://hdl.handle.net/1887/52962>
- Justis. (2025). *Brochure screening van personeel*.
<https://justis.nl/sites/default/files/2023-03/Brochure%20Screening%20van%20personeel.pdf>
- Kamerstukken II, 24072, nrs. 10-11.* (1996, 1 februari). *Officiële bekendmakingen.nl*.
Geraadpleegd op 29 september 2025, van <https://zoek.officiële bekendmakingen.nl/kst-24072-11.pdf>
- Kamerstukken II, 29911, nr. 395.* (2023, 31 maart). *Eerstekamer.nl* Geraadpleegd op 3 april 2025, van
https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20230331/brief_regering_kabinetsreactie/info
- Kamerstukken II, 29911, nr. 454.* (2024, 13 december). *Eerstekamer.nl*. Geraadpleegd op 3 april 2025, van
https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20241213/brief_regering_halfjaarbrieft/document3/f=/vmj9oi3q2zzj.pdf
- Kamerstukken II, 29911, nr. 472.* (2025, 20 juni). *Rijksoverheid.nl*. Geraadpleegd op 29 september 2025, van
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/06/20/tk-kamerbrief-anti-corruptieaanpak>
- Kamerstukken II, 31066, nr. 1379.* (2024, 25 april). *Overheid.nl*. Geraadpleegd op 3 april 2025, van <https://zoek.officiële bekendmakingen.nl/kst-31066-1379.html>
- Kamerstukken II, 36 892, nr. 3.* (2026, 11 februari). *Tweedekamer.nl*. Geraadpleegd op 25 februari 2026,
<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel%3A36892>
- Kaptein, M., & Van Helvoort, M. (2018). A Model of Neutralization Techniques. *Deviant Behavior*, 40(10), 1260–1285. <https://doi.org/10.1080/01639625.2018.1491696>
- Kassa, S., & Costa, J. (2025). *Corruption as facilitator of drug trafficking in the port of Rotterdam. Drivers, strategies and implications*. Basel Institute on Governance.
- Kasteele, T., van de, (2025, 24 augustus). “Criminelen wijken uit naar Vlissingen: waarom deze Kleine haven zo’n groot probleem heeft”. *PZC*. Geraadpleegd via
<https://www.pzc.nl/vlissingen/celstraffen-voor-vijf-zeeuwen-voor-drugssmokkel-in-vlissingse-haven~ad1c3dc7/>

- Keijser, B.M.J., Smits-Clijisen, E.M., Sander, B.W., & Bhömer, R, ten. (2020). *Systeemanalyse Zeehavens*. TNO.
- Keukenkamp, S. (2024, 24 juli). 'De opkomst van cocaïnehaven Vlissingen'. *Trouw*. Geraadpleegd via <https://www.trouw.nl/binnenland/de-opkomst-van-cocainehaven-vlissingen~b1c3b042/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Kleemans, E.R., Berg, E.A.I.M. van den, & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Brouwers, M., Kouwenberg, R.F., & Paulides, G. (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.
- Kleemans, E.R., Brienens, M.E.I., & Bunt, H.G. van de, m.m.v. Kouwenberg, R.F., Paulides, G., & Barensen, J. (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.
- Kleemans, E. R., Korf, D. J., & Staring, R. (2008). Mensen van vlees en bloed. Kwalitatief onderzoek in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(4).
<https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/819367/308847.pdf>
- Kleemans, E. R. (2014). Theoretical perspectives on organized crime. In: L. Paoli (Red.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (pp. 32-52). Oxford University Press.
- Kleemans, E. (2023). Wetenschappelijk onderzoek naar georganiseerde misdaad en opsporingsmethoden in Nederland. *Justitiële Verkenningen*, 49(3), 75–90.
<https://doi.org/10.5553/jv/016758502023049003006>
- Klein Kranenburg, L., Doenschot, ten, F., Bouwmeester, J., & Andringa, W. (2020a). *Bedreigingen en intimidaties van burgemeesters in relatie tot de bestuurlijke aanpak*. Den Haag: WODC / I&O Research. Geraadpleegd van IO-Research-Eindrapport-Bedreigingen-en-intimidaties-van-burgemeesters-in-relatie-tot-de-bestuurlijke-aanpak.pdf
- Klein Kranenburg, L., Bouwmeester, J., Van Noort, L., Ypma, W., & De Jong, B. (2020b). *Monitor integriteit en veiligheid 2020*. I&O Research/Bureau BING. Geraadpleegd van <https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/documenten/2020/06/01/monitor-integriteit-en-veiligheid-2020>
- KPMG. (2021). De beheersing van corruptierisico's door de Douane in de Rotterdamse haven. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-990002>
- KPMG. (2023). *Een weerbare belastingdienst. Een onderzoek naar de beheersing van corruptierisico's door de Belastingdienst*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/07/kpmg-rapport-een-weerbare-belastingdienst>

- Kraft, P., & Kraft, B. (2023). The income-happiness nexus: uncovering the importance of social comparison processes in subjective wellbeing. *Frontiers in Psychology*, 14, 1283601. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1283601>
- Krijger, J. & Vriends, S. (2023). Corruptiebrokers: bemiddelaars tussen onderwereld en corrupte ambtenaren. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 3(2023), p. 22-25.
- Kruisbergen, E.W., Bunt, H.G. van de, & Kleemans, E.R. (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. WODC.
- Kruisbergen, E.W., Roks, R.A., & Kleemans, E.R. (2019). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: daders, verwevenheid en opsporing. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. WODC.
- Lam, J., Wal, van der, R., & Kop, N. *Sluipend gif: een onderzoek naar ondermijnende criminaliteit*. Boom criminologie.
- Laumans, L. (2024, 13 juli). 'Niemand is onaantastbaar of onvindbaar'. *Het Parool*
- Laumans, L., & Vugts, P. (2024a, 22 januari). Onvoorstelbaar zijn is een must. *Het Parool*.
- Laumans, L., & Vugts, P. (2024b, 8 juni). 'Er komt geen partij drugs binnen zonder corruptie'. *Het Parool*.
- Laumans, L., & Vugts, P. (2025, 28 juni). Zo worden kwetsbare ambtenaren geronseld door criminelen: 'De misdaad heeft corruptie nodig'. *Parool.nl*. <https://www.parool.nl/misdaad/zo-worden-kwetsbare-ambtenaren-geronseld-door-criminelen-de-misdaad-heeft-corruptie-nodig~b0971171d/>
- Lilly, K. J., Sibley, C. G., & Osborne, D. (2023). Social media use does not increase individual-based relative deprivation: Evidence from a five-year RI-CLPM. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 17(5). <https://doi.org/10.5817/CP2023-5-1>
- Lilly, K. J., Sibley, C. G., & Osborne, D. (2023). Social media use does not increase individual-based relative deprivation: Evidence from a five-year RI-CLPM. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 17(5). <https://doi.org/10.5817/CP2023-5-1>
- Lubbers, M., Bukowski, M., Christ, O., Jaspers, E., & van Zalk, M. (2025). The Impact of Social Norms on Cohesion and (De)Polarization. *Social Inclusion*, 13, 1-14. <https://doi.org/10.17645/si.i438>
- Madarie, R., & Kruisbergen, E.W. (2019). Transitcriminaliteit en logistieke knooppunten in Nederland. *Justitiële Verkenningen*, 45(5), 29–51. <https://doi.org/10.5553/jv/016758502019045005003>
- Maesschalck, J. (2016). Methodologische kwaliteit in het kwalitatief onderzoek. In T. Decorte, & D. Zaitch (Red). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*

- (pp. 131–160). Acco.
- Maesschalck, J. (2023). Integriteitsbeleid in Vlaanderen en België anno 2023: uitdagingen en mogelijke antwoorden. *Vlaams Tijdschrift voor Overheidsmanagement*, 4, 13-32.
- Marcelissen, S. (2024, 13 juni). Haven Moerdijk waarschuwt personeel voor drugssmokkelaars: ‘Wat heb je aan 30.000 euro als ze daarna je gezin bedreigen?’. *BN DeStem*.
<https://www.bndestem.nl/moerdijk/haven-moerdijk-waarschuwt-personeel-voor-drugssmokkelaars-wat-heb-je-aan-30-000-euro-als-ze-daarna-je-gezin-bedreigen~aa913b6e/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Marijnissen, D., & Kolthoff, E. (2020). De invloed van bedreigingen op de gemeentelijke besluitvorming. *Tijdschrift Voor Veiligheid*, 19(1), 51–68.
<https://doi.org/10.5553/twv/187279482020019001003>
- Marquette, H., & Peiffer, C. (2018). Grappling with the “real politics” of systemic corruption: Theoretical debates versus “real-world” functions. *Governance*, 31(3), 499-514. <https://doi.org/10.1111/gove.12311>
- Meeus, J. (2025, 24 januari). Minder cocaïne onderschept in grote havens, bendes verleggen hun routes. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/01/23/minder-cocaine-onderschept-in-de-havens-maar-het-komt-nog-steeds-kartels-hebben-hun-routes-verlegd-en-methoden-aangepast-a4880677>
- Mehlbaum, S., Broekhuizen, J., & Akker, van den, K. (2024a). *Ongekend. Een onderzoek naar de impact van dreiging vanuit de georganiseerde criminaliteit op politiewerk*. Politie en Wetenschap/Mehlbaum Onderzoek.
- Mehlbaum, S., Akker, K., van den, & Zijlstra, M. (2024b). *Schipperen. Verkenning ondermijning in de binnenvaart*. Mehlbaum Onderzoek.
- Mehlbaum, S., Akker, L., van den, Verweij, A., & Wester, A. (2021). *Zuiver op de graat? Over de betrokkenheid van de visserij bij maritieme drugssmokkel*. Politie & Wetenschap/Mehlbaum Onderzoek.
- Meier, A., & Johnson, B. K. (2022). Social comparison and envy on social media: A critical review. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101302.
<https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101302>
- Midgley, C., Thai, S., Lockwood, P., Kovacheff, C., & Page-Gould, E. (2020). When every day is a high school reunion: Social media comparisons and self-esteem. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 121(2), 285–307. <https://doi.org/10.1037/pspi0000336>

- Miltenburg, C. van, Bruijn, S., Hekkema, M., Klein Kranenburg, L., Bouwmeester, J., Kempenaar, B., & Jong, B. de. (2024). *Monitor Integriteit en Veiligheid 2024: Deel 1 - Integriteit*. Ipsos I&O. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/11/07/monitor-integriteit-en-veiligheid-2024-deelrapport-integriteit>
- Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D., & Den Ridder, J. (2022). *Burgerperspectieven 2022: Bericht 2. Sociaal en Cultureel Planbureau*. <https://www.scp.nl/documenten/2022/12/29/continu-onderzoek-burgerperspectieven--bericht-2-2022>
- Miltenburg, E., Den Ridder, J., Broere, J., Geurkink, B., & Van Alebeek, C. (2025). *Burgerperspectieven 2025: Bericht 2 – Thema: sociale cohesie en zorgen over samenleven*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/documenten/2025/06/19/burgerperspectieven-2025-bericht-2>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2024a). *Kabinet investeert in de strijd tegen corruptie*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/12/09/kabinet-investeert-in-de-strijd-tegen-corruptie>
- Ministerie van Justitie & Veiligheid. (2024b). *Is de Nederlandse overheid bestand tegen corruptie?: De naïviteit voorbij: “Wat je niet wilt zien, blijft voor je verborgen.”* Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid, DG Ondermijning.
- Moerings, M., Vijfhuize, P., & Vis, T. (2005). Rechters en officieren van justitie. In F. Bovenkerk (Red). *Bedreigingen in Nederland: Verkenning in opdracht van Politie en Wetenschap* (pp. 111-133). Universiteit Utrecht.
- Monteverde, V. H. (2019). The cost of corruption. *Journal Of Financial Crime*, 26(2), 568–582. <https://doi.org/10.1108/jfc-04-2018-0046>
- NCTV. (2023). *Circulaire met betrekking tot de bewaking en beveiliging van personen, objecten en diensten 2023*. Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Nelen, J. M., & Lankhorst, F. (2005). Integriteitsproblemen van advocaten en notarissen in relatie tot georganiseerde criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 31(3), 32-48.
- Nelen, H. & Kolthoff, E. (2017). *Schaduw en over de rechtshandhaving. Georganiseerde criminaliteit en integriteitsschendingen van functionarissen in de rechtshandhaving*. Boom criminologie.
- Nelen, H., & Kolthoff, E. (2018). Ambtelijke en bestuurlijke corruptie in Nederland; waar staan we anno 2018? *Tijdschrift Voor Criminologie*, 60(4), 507–523. <https://doi.org/10.5553/tvc/0165182x2018060004005>

- Nelen, H., Kolthoff, E., Brepoels, M., Dooren, S. V., van Halderen, R. C., Smulders, I., & Winter, M. D. (2017). *Schaduwten over de rechtshandhaving*. Den Haag: WODC.
- Nelen, H., van Wingerde, K., Bisschop, L., & Moerland, R. (2022). Koers bepalen. *Over de lessen van de versterking aanpak georganiseerde drugscriminaliteit*. Den Haag: Boom criminologie.
- Nelen, H., Moerland, R., van Wingerde, K., & Bisschop, L. (2023). De aanpak van ondermijning ondermijnd: Over conceptuele verwarring en bestuurlijke drukte. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 13(1), 53-68. <https://doi.org/10.5553/TCC/221195072023013001004>
- Neve, R. (Red.) (2021). *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021*. Politie Nederland.
- Neve, R., Hamerslag, M., Holthuis, W., Schutte, E., Schwegler, V., Verbaarschot, M., & Wildeboer, V. (2024). *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2024. Een 'special' over kunststofafval en klimaatmaatregelen*. Politie Nederland.
- Nieuwenhuis, F., & Pannekoek, M. (2012). *Werkwijzen van georganiseerde criminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Dienst IPOL, Korps landelijke politiediensten, Nederlandse Politie.
<https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/onderwerpen/nationaal-dreigingsbeeld/2012/52b1aced-cecb-46ee-af29-6345ddc7c7f6.pdf>
- Nimwegen, S., van, Spapens, T., & Ceulen, R. (2021). *Ondermijning langs zijpaden. Een verkennend onderzoek naar de aard, omvang en aanpak van ondermijnende criminaliteit in relatie tot kleine havens en luchthavens, railtransport en binnenvaart in Noord-Brabant en Zeeland*. Tilburg University/Politie & Wetenschap.
- Nobel, F. (2022, 22 juni). Hazeldonk moet een voorbeeld worden waar criminelen minder kans krijgen. *Brabants Dagblad*. <https://www.bd.nl/breda/hazeldonk-moet-een-voorbeeld-worden-waar-criminelen-minder-kans-krijgen~a3c14282/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- NOS. (2015, 8 juni). *Erven Endstra sluiten deal met OM*. NOS.
<https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2040270-erven-endstra-sluiten-deal-met-om>
- NOS. (2017, 16 november). *Celstraf voor politiemol uit Kerkrade*.
<https://nos.nl/artikel/2203138-celstraf-voor-politiemol-uit-kerkrade>
- NOS. (2020, 9 december). *Fruitimporteur jarenlang afgeperst na cocaïnevondst, verdachten voor rechter*. <https://nos.nl/artikel/2359896-fruitimporteur-jarenlang-afgeperst-na-cocaine-vondst-verdachten-voor-rechter>
- NOS. (2023, 9 mei). *Hoe een Haagse gemeenteambtenaar topcriminelen van een nieuw paspoort voorzag*. <https://nos.nl/artikel/2474449-hoe-een-haagse-gemeenteambtenaar-topcriminelen-van-een-nieuw-paspoort-voorzag>

- NSOC. (2024). *Kennisdocument niet-ambtelijke corruptie in het Noordzeekanaalgebied (externe versie)*. Geraadpleegd via,
https://web.archive.org/web/20240925194511/https://www.tegenondermijnendecriminaliteit.nl/binaries/nsoc/documenten/publicaties/2024/06/24/kennisdocument-niet-ambtelijke-corruptie-in-het-noordzeekanaalgebied/20240621+Kennisdocument+NAC_def.pdf
- Oostaaijen, J., van., Sweere, M., Marijnissen, D., Geurtjens, K., Ruitenburg, T., van, Woensel, R., van & Vossen, K. (2024). *Een kwetsbaar ambt: Over ondermijning en oneigenlijke druk op decentrale volksvertegenwoordigers*. Centre of Expertise Veiligheid & Veerkracht, Avans Hogeschool.
- Oosterom, E. & Werff, S, Van der. (2024, 28 mei).
Douane zet alles op alles om corruptie te voorkomen:
'Niet nodig dat iedereen weet waar bepaalde container staat'. *Tubantia.nl*.
<https://www.tubantia.nl/binnenland/douane-zet-alles-op-alles-om-corruptie-te-voorkomen-niet-nodig-dat-iedereen-weet-waar-bepaalde-container-staat~af4b9b34/>
- Openbaar Ministerie (2023, 22 september). Tot 10 jaar gevangenisstraf geëist voor de invoer van 1.122 kilo cocaïne in Noordzeekanaalgebied tegen corrupte havenmedewerker en handlangers. OM.nl. Geraadpleegd via
<https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/09/22/tot-10-jaar-gevangenisstraf-geest-voor-de-invoer-van-1.122-kilo-cocaine-in-noordzeekanaalgebied-tegen-corrupte-havenmedewerker-en-handlangers#:~:text=Home%20Actueel%20Nieuws-,Tot%2010%20jaar%20gevangenisstraf%20ge%C3%ABist%20voor%20de%20invoer%20van%201.122,tegen%20corrupte%20havenmedewerker%20en%20handlangers&text=%27Een%20toplijn%27%2C%20zo%20noemde,Noordzeekanaalgebied%20in%20Amsterdam%20en%20Zaandam.>
- Openbaar Ministerie (2025). OM Jaarbericht 2024.
<https://www.om.nl/documenten/jaarverslagen/om/map/2019-en-verder/om-jaarbericht-2024>
- Paoli, L., & Vander Beeken, T. (2014). Organized crime: a contested concept. In L. Paoli (Red.), *The Oxford Handbook of Organized Crime* (pp. 13-31). Oxford University Press.
- Pentury, E., & Bareman, B. (2021, 3 januari). "Justitie: 'Corrupte havenarbeiders in Vlissingen zijn echte drugscriminelen'". *PZC*. Geraadpleegd via <https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/justitie-corrupte-havenarbeiders-in-vlissingen-zijn-echte-drugscriminelen~ae5ad491/>

- Plaat, M., van der, Huizinga, A., & Swierstra, R. (2025). *Vaste en noodzakelijke lasten van middeninkomens*. Centraal Planbureau. <https://www.cpb.nl/publicatie/vaste-en-noodzakelijke-lasten-van-middeninkomens>
- Politieacademie. (z.d.). *Definitie crimineel samenwerkingsverband*. Thesaurus Politieacademie. Geraadpleegd op 10 december 2024, van <https://thesaurus.politieacademie.nl/Thesaurus/Term/4328>
- Ponsaers, P. (2013). Illegale of informele economie. Of hoe twee gelijkaardige concepten verschillen van elkaar. *Cahiers Politiestudies*, 2013(29), 17-32. Maklu Uitgevers.
- Postma, L., van Olst, G. J., Nan, J., & van Wingerde, K. (2024). *Betalingen aan advocaten en daarmee gepaard gaande risico's*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Ranaweera, N. (2024). Beyond Numbers: Embracing the Depth of Qualitative Research in Criminology. *International Journal Of Qualitative Research*, 3(3), 315–325. <https://doi.org/10.47540/ijqr.v3i3.1346>
- Rechtbank Overijssel. (2025a, 18 maart). ECLI:NL:RBOVE:2025:1464. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBOVE:2025:1464&showbutton=true&keyword=omkoping%2Bcorruptie&idx=4>
- Rechtbank Overijssel. (2025b, 18 maart). ECLI:NL:RBOVE:2025:1465. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBOVE:2025:1465&showbutton=true&keyword=omkoping%2Bcorruptie&idx=1>
- Riccardi, M., & Berlusconi, G. (2016). Measuring organised crime infiltration in legal businesses. In E.U. Savona, M. Riccardi, & G. Berlusconi (Red.), *Organised Crime in European Businesses* (pp. 16-32). London: Routledge.
- Ridder, J., den (2025). Sociaal en Cultureel Planbureau. (2025). *Burgerperspectieven 2025 | Bericht 3: Maatschappelijk onbehagen*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/documenten/2025/10/20/burgerperspectieven-2025-bericht-3>
- RIEC Limburg. (2025). *Ondermijning in de zorg: Het Limburgse zorgstelsel in gevaar?*. RIEC Limburg. Geraadpleegd via, <https://kennisplatformondermijning.nl/groups/view/acc205bb-4246-489e-9668-a9d617a29f71/zorgcriminaliteit/wiki/view/237f4f07-3c67-4ecf-9a3e-7577f62de56b/ondermijning-in-de-zorg-het-limburgse-zorgstelsel-in-gevaar>
- Roks, R., Custers, G., Staring, R. H. J. M., Jansen, J., Struijk, S., & Stigter, J. (2024). *Grip of in de Greep?: een onderzoek naar de gevolgen van de aanpak van ondermijnende criminaliteit voor de Dienst Justitiële Inrichtingen*. Boom Criminologie.

- Roks, R. A., Kruisbergen, E. W., & Kleemans, E. R. (2022). Walls of silence and organized crime: a theoretical and empirical exploration into the shielding of criminal activities from authorities. *Trends in Organized Crime*, 27(2), 103–119. <https://doi.org/10.1007/s12117-022-09447-0>
- Rothstein, B. (2018). Fighting Systemic Corruption: The Indirect Strategy. *Daedalus*, 147(3), 35–49. https://doi.org/10.1162/daed_a_00501
- Taylor, J., & Armes, G. (2024). Social comparison on Instagram, and its relationship with self-esteem and body-esteem. *Discover Psychology*, 4(1). <https://doi.org/10.1007/s44202-024-00241-3>
- Transparency International. (2024). *What is corruption?*. Geraadpleegd op 6 april 2025, van <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>
- Transparency International. (2026a). *Corruption Perceptions Index 2024*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
- Transparency International. (2026b). *Corruption Perceptions Index 2025*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>
- Samra, A., Warburton, W. A., & Collins, A. M. (2022). Social comparisons: A potential mechanism linking problematic social media use with depression. *Journal Of Behavioral Addictions*, 11(2), 607–614. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00023>
- Savona, E. U., & Riccardi, M. (Red.). (2018). *Mapping the risk of serious and organized crime infiltration in European Businesses*. Transcrime.
- Savona, E. U., & Berlusconi, G. (Red.). (2015). *Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Transcrime.
- Savona, E. U. (2011). Infiltratie van de bouwsector door de Italiaanse maffia. *Justitiële Verkenningen*, 37(2), 58-75.
- Schunselaar, M. (2023, 25 augustus). “Vrees toename drugssmokkel via noordelijke havens: ‘Wie zoekt, zal vinden’”. *NOS Nieuwsuur*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2487979-vrees-toename-drugssmokkel-via-noordelijke-havens-wie-zoekt-zal-vinden>
- SCP (2025). *Nederlanders zijn zowel positief als negatief over samenleven in ons land*. Geraadpleegd van <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2025/06/19/nederlanders-zijn-zowel-positief-als-negatief-over-het-samenleven-in-ons-land?utm>
- Signpost Six. (2025). *Insider risk trend report 2025*. Signpost Six.
- Slingerland, W. (2012). *TI National Integrity System Netherlands (Nederlandstalige samenvatting)*. Transparency International.

- Slingerland, W. (2018). *Network corruption: when social capital becomes corrupted: Its meaning and significance in corruption and network theory and the consequences for (EU) policy and law* (dissertatie). Vrije Universiteit Amsterdam.
- Smaling, A. (2009). Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek. *KWALON*, 14(3).
<https://doi.org/10.5117/2009.014.003.002>
- Smit, A., Slagmolen, N., Bronkhorst, C., Goor, van den, J., & Meershoek, G. (2019). *Het lekken van vertrouwelijke politie-informatie. Aard, omvang en ernst van het fenomeen bij de Nationale Politie en de Koninklijke Marechaussee*. Boom Criminologie.
- Smith, H. J., Pettigrew, T. F., & Huo, Y. J. (2019). Relative Deprivation Theory. In J. Suls, R. L. Collins, & L. Wheeler T. (Red.). *Social Comparison, Judgment, and Behavior Social Comparison, Judgment, and Behavior* (pp. 495–526). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780190629113.003.0018>
- Sonnemans, S. (2022, 20 september). Vrouw (30) zou havenwerkers en rechercheur hebben omgekocht: 8 jaar celstraf geëist. *Ad.nl*. <https://www.ad.nl/waterweg/vrouw-30-zou-havenwerkers-en-rechercheur-hebben-omgekocht-acht-jaar-celstraf-geeist~adb2ef3c/>
- Soudijn, M.R.J., & Akse, Th. (2012). *Witwassen, Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.
- Spapens, T., Mouris, M., Ourahma, S., Hout, D, van., & Öner, C. (2022). *Handboek informatie-uitwisseling. Strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en fiscaalrechtelijke gegevensuitwisseling bij de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit in de Euregio Maas-Rijn*. Tilburg University.
- Staring, R., Bisschop, L., Roks, R., Brein, E., & Bunt, H, van de. (2019). *Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: Aard en aanpak van het fenomeen*. Erasmus Universiteit: Rotterdam.
- Staring, R., Berger, E., Esseveldt, J., van, & Wolsink, J. (2024). *Eindhoven Airport Belicht. Veiligheid, (transit)criminaliteit en de aanpak van ondermijning*. Bureau Beke.
- Stevens, V., Geurink, N. & Wester, S. (2022). *Rode dradenanalyse criminele inmenging in de amateursport. Een kennisoverzicht van de aard, omvang, risico's en handelingsperspectieven*. Mulier Instituut/Centrum Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Georganiseerde_criminaliteit/Rode_draden_analyse_criminele_inmenging_in_de_amateursport_def.pdf
- Straaten, G. van., Bruijn, S., & Miltenburg, C. van (2024). *Agressie, bedreiging en intimidatie bij advocaten – meting 2024*. Rapport Ipsos I&O.

- Struiksma, N., Boxum, C., Hollenberg, S.J. en Woestenburg, N.O.W. (2020). Onderwereld boven water? Zoektocht naar georganiseerde criminaliteit in de Noordelijke zeehavens. Den Haag/Groningen: Politie en Wetenschap/Pro Facto.
- Timmermans, C. (2022, 1 december). Ex-ambtenaar met grote schulden bekend dat ze valse paspoorten regelde, voor zware criminelen als Taghi. *Brabants Dagblad*.
<https://www.ad.nl/binnenland/ex-ambtenaar-met-grote-schulden-bekent-dat-ze-valse-paspoorten-regelde-voor-zware-criminelen-als-taghi~a64cd119/>
- Torre, E. J., van der, & Heijkoop, M. (2020). “Een wereld te winnen”. *Over zorgfraude (Wmo 2015 en Jeugdwet)*. Lokale Zaken. Geraadpleegd via, <https://vng.nl/artikelen/een-wereld-te-winnen>
- Torre, E. J., van der, Gieling, M., Bruinsma, M. Y., Jans, M., & Linden, M. (2013). *Bedreigen en intimideren van OM-en politiemedewerkers*. Politieacademie.
- Valkenburg, P. M., Beyens, I., Pouwels, J. L., Van Driel, I. I., & Keijsers, L. (2021). Social Media Browsing and Adolescent Well-Being: Challenging the “Passive Social Media Use Hypothesis”. *Journal Of Computer-Mediated Communication*.
<https://doi.org/10.1093/jcmc/zmab015>
- Vander Beken, T. (2011). Kwetsbaarheid voor georganiseerde criminaliteit: een voor preventie bruikbaar concept? *Justitiële Verkenningen*, 37(2), 121–133.
<https://biblio.ugent.be/publication/1866930>
- Veen, L. de, Verweij, A., Rovers, B., & Moors, H. (2024). *Je ziet ze (niet) vliegen. Actieonderzoek naar ondermijning op en rondom kleine vliegvelden in Nederland*. Politie & Wetenschap.
- Vergara, C. (2020). *Systemic Corruption: Constitutional Ideas for an Anti-Oligarchic Republic*.
https://openlibrary.org/books/OL29879144M/Systemic_Corruption
- Verhage, A., & Spapens, T. (2016). Organisatie en criminaliteit. *Cahiers Politiestudies*, 2016(39), 11-31. Maklu Uitgevers.
- Vestergaard, S. V., Ulrichsen, S. P., Dahl, C. M., Marcussen, T., & Christiansen, C. F. (2023). Comorbidity, Criminality, and Costs of Patients Treated for Gambling Disorder in Denmark. *Journal Of Gambling Studies*, 39(4), 1765–1780.
<https://doi.org/10.1007/s10899-023-10255-6>
- Vogel, E. A., Rose, J. P., Roberts, L. R., & Eckles, K. (2014). Social comparison, social media, and self-esteem. *Psychology Of Popular Media Culture*, 3(4), 206–222.
<https://doi.org/10.1037/ppm0000047>
- Vrooman, C., Boelhouwer, J., Iedema, J., & Van der Torre, A. (2023). *Eigentijdse ongelijkheid: De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal*. Verschil in Nederland 2023. Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Werff, S. van der, & Oosterom, E. (2023, 11 januari). "Drugsfamilies sturen jongeren naar scheepvaartschool: 'Met de juiste functie word je stinkend rijk'". *Het Parool*. Geraadpleegd van <https://www.parool.nl/nederland/drugsfamilies-sturen-jongeren-naar-scheepvaartschool-met-de-juiste-functie-word-je-stinkend-rijk~bcd211d1/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Werff, S., van der, & Timmermans, C. (2025, 7 juni). "Jonge drugssoldaatjes, gepaaid met een fatbike". *BN De Stem*. Geraadpleegd van <https://www.bndestem.nl/podcasts/aflevering/jonge-drugssoldaatjes-gepaaid-met-fatbike-38320179?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Wever, J. (2020). *Geschiedenis van de Nederlandse drugsbestrijding (1961-2011): het Dirty Harry-probleem*. Den Haag: Boom. Geraadpleegd via <https://dare.uva.nl/search?identifier=3cb70abf-8401-439a-bf10-b41df55e7450>
- Wijk, A., van, Van der Torre, E., Barneveld, G. & Wolsink, J. (2020). *Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol*. Geraadpleegd via, <https://bureaubeke.nl/publicaties/ondermijning-open-rond-luchthaven-schiphol>
- Wijk, A., van., Olfers, M., Vugt, M. van., & Barends, A. J. (2023). Moreel kompas: een onderzoek naar de determinanten van integer handelen van politiemedewerkers. Politie & Wetenschap.
- Wijk, A., van., Olfers, M., Boersema, M., Reesink, I., & Barends, A. (2024). *Open vizier: Een onderzoek naar determinanten van integer handelen van medewerkers van de Koninklijke Marechaussee*. Koninklijke Marechaussee/Verinorm.
- Wingerde, K. van, & Hofman, C. (2022). *Wachters aan het woord.: Dilemma's van accountants, advocaten, belastingadviseurs en notarissen in hun rol als poortwachter*. Sdu Uitgevers.
- Wingerde, K. van, Bisschop, L. & Bongers, F. (2023). *Onbedoeld ondermijnen: Verkennend onderzoek naar de wijze waarop de Nederlandse overheid onbedoeld de georganiseerde drugscriminaliteit kan faciliteren*. Den Haag: WODC.
- Winter, H., Woestenburg, N., Struiksma, N., Akerboom, C., Boxum, C., & Smits, J. (2017). *Criminele beïnvloeding van het lokale openbaar bestuur*. Rijksuniversiteit Groningen / Pro Facto.
- Wisse, M. (2024, 12 december). "Op pad met het team dat strijdt tegen drugscriminaliteit in Vlissingse haven: 'Heb je het kenteken van die BMW?'". *PZC*. Geraadpleegd van <https://www.pzc.nl/vlissingen/op-pad-met-team-dat-strijdt-tegen-drugscriminaliteit-in-vlissingse-haven-heb-je-het-kenteken-van-die-bmw~a1eef9e0/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

- Woittiez, I., & Hulst, B. van. (2024). *Hoe staat het ervoor met de sociale cohesie in Nederland?* [Factsheet]. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Xiaojun, F., Nianqi, D., Xuebing, D., Yangxi, L., & Junbin, W. (2019). Do others' self-presentation on social media influence individual's subjective well-being? A moderated mediation model. *Telematics And Informatics*, 41, 86–102.
<https://doi.org/10.1016/j.tele.2019.04.001>
- Yan, X., Fu, Y., Yang, F., & Han, Y. (2025). They shouldn't be richer than me: How visual wealth exposure on social media increases relative deprivation. *Cyberpsychology Journal Of Psychosocial Research On Cyberspace*, 19(2). <https://doi.org/10.5817/cp2025-2-4>
- Zhao, H., & Zhang, H. (2021). How personal relative deprivation influences moral disengagement: The role of malicious envy and Honesty–Humility. *Scandinavian Journal Of Psychology*, 63(3), 246–255. <https://doi.org/10.1111/sjop.12791>
- Zürcher, E., Pardal, M., Leussink, I., & Stijn, E. (2024). Drugsgelateerde corruptie op Schiphol en in de Rotterdamse haven: Een analyse van corruptiedreigingen, impact en beleidsinstrumenten op basis van de methodologie voor National Risk Assessment. In *RAND Corporation eBooks*. <https://doi.org/10.7249/rra2870-1>

Bijlagen

Bijlage 1: Extra toelichting op de gekozen definities

Georganiseerde criminaliteit

Hoewel de invulling van het begrip onderwerp van discussie kan blijven, blijft in Nederland de meest gebruikte definitie voor “georganiseerde criminaliteit” vooralsnog die van Fijnaut en anderen (1996, p. 24-25):

*“Er is sprake van **georganiseerde criminaliteit** indien groepen die primair gericht zijn op illegaal gewin systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving, en in staat zijn deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen, in het bijzonder door de bereidheid te tonen fysiek **geweld** te gebruiken of personen door middel van **corruptie** uit te schakelen.”*

Deze definitie is en wordt nog steeds gebruikt in het kader van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* (MGC) van het WODC (Kleemans et al., 1998; Kleemans et al., 2002; Van de Bunt et al., 2007; Kruisbergen et al., 2012; Kruisbergen et al., 2019; Van den Eeden et al., 2026). Het gebruik van corruptie en geweld zijn overeenkomstig de definitie van Fijnaut en anderen (1996) wezenlijke onderdelen van georganiseerde criminaliteit. Voor beide begrippen zijn tal van definities te vinden, met name voor corruptie. Fijnaut en zijn onderzoeksgroep noemen het gebruik van corruptie en geweld door CSV's “contrastrategieën” (Fijnaut et al., 1996, p. 28). Fijnaut et al. (1996, p. 133-136) identificeerden destijds, inclusief het gebruik van corruptie en geweld, de volgende (offensieve) contrastrategieën: contra-observatie, intimidatie en bedreiging dan wel toepassing van geweld, corruptie, oneigenlijke beïnvloeding via de media en het gebruik van invloedrijke derden om tegenwicht te bieden tegen mogelijk overheidsoptreden. Hier is een onderscheid te maken in “offensieve contrastrategieën” en “defensieve contrastrategieën”. Waar defensieve contrastrategieën betrekking hebben op het verbergen van de illegale werkzaamheden, gaan offensieve contrastrategieën over het “actief bestrijden van de overheid”. Deze laatste categorie betreft activiteiten die de effectiviteit van overheidshandelen aantasten.

Er is echter al enkele decennia een privatisering van overheidstaken, zoals opsporing en toezicht, aan de gang, waarbij niet enkel de overheid, maar ook burgers en bedrijven als verantwoordelijk worden gezien voor het borgen van de veiligheid (Garland, 1996). Het is dus niet enkel overheidsoptreden waarvan men zich wil afschermen of dient te bestrijden. Heden ten dage is het vermijden of bestrijden van toezicht en handhaving ook van toepassing op private actoren. Bovendien kan het in de praktijk lastig zijn om een distinctie te maken tussen defensief en offensief. Het corrumpen van een heftruckchauffeur die werkzaam is bij een fruitimporteur, om zo de drugs die verstoppt zit tussen de bananen te kunnen veiligstellen; valt dat te kwalificeren als het verheimelijken van het delict of het uitschakelen van een toezichthoudende actor? Voor beide valt iets te zeggen. In ieder geval ondersteunt het de illegale bedrijfsvoering van criminele samenwerkingsverbanden. Corruptie, bedreiging en infiltratie kunnen dus onder de noemer van “contrastrategie” vallen, al wordt infiltratie niet specifiek door de onderzoeksgroep Fijnaut benoemd (Fijnaut et al., 1996). Er zijn echter ook gevallen waarin het doel niet het vermijden dan wel bestrijden van toezicht betreft. Zoals in de bespreking van de literatuur en resultaten zal

blijken, kunnen criminelen namelijk ook informatie willen verkrijgen van de overheid of bedrijven, om hun bedrijfsproces op een andere manier te ondersteunen (“waar woont mijn concurrent?”, bijvoorbeeld). In dat geval gaat de strategie niet om verheimelijken of tegengaan, maar om andersoortig faciliteren. Daarom wordt in dit rapport, indien van toepassing, niet specifiek gesproken over “contrastrategie” maar over “beïnvloedingsstrategie” of simpelweg “strategie”.

Criminele inmenging

De term “criminele inmenging” wordt in verschillende contexten gebruikt, wat maakt dat er verscheidene (context-specifieke) definities in omloop zijn. Ook dit rapport heeft een eigen definitie, waarbij weliswaar is voortgebouwd op de gebruikte terminologie in andere onderzoeksrapporten. Dit begrip wordt met name gebruikt in onderzoek over de verwevenheid van wittenboorden- dan wel georganiseerde criminaliteit met amateursport (zie o.a. Bruinsma et al., 2019; Bruinsma et al., 2020; Stevens et al., 2022; Claringbould, 2023). Zo definiëren Bruinsma en anderen (2020, p. 12) criminele inmenging als:

“(...) personen die een link (lijken te) hebben met de georganiseerde misdaad en/of wittenboordencriminaliteit, zich een rol of taak hebben kunnen verwerven in een sportvereniging – als bestuurder, vrijwilliger zonder bestuurstaak, betaalde kracht, donateur en/of sponsor – en op die manier invloed kunnen uitoefenen op de normen, waarden, sfeer, beleid en ook de veiligheid van de club, en/of in een positie kunnen komen om crimineel verworven geld in te brengen (geld wit te wassen via de club) of de vereniging te misbruiken bij uitvoering van criminele activiteiten.”

Duijvestijn en Piepers (2020) sluiten echter voor hun verkennende onderzoek naar ondermijning in de Gelderse sport aan bij de definitie die Essen (2020) heeft gebruikt voor criminele inmenging in het bedrijfsleven. Later is deze definitie aangescherpt op basis van de uitvoering van het onderzoeksproject ‘Red flags bij criminele inmenging’: “Het proces waarbij een actor van een criminele organisatie voor het criminele bedrijfsproces zich gericht wendt tot en verbindt aan een bonafide onderneming, waardoor deze onderneming zonder doelbewuste intentie een facilitator wordt van criminele activiteiten” (Essen et al., 2021, p. 4; Essen & Maan, 2022, p. 9). De strategieën die criminele samenwerkingsverbanden ten behoeve van dit proces kunnen aanwenden zijn de transactie, het parasitair misbruik en infiltratie. Om te infiltreren kunnen vervolgens andere middelen gebruikt worden, waaronder omkoping, intimidatie en chantage (Essen et al., 2021, p. 4; Essen & Maan, 2022, p. 9).

Deze definitie is daarmee praktisch en toch analytisch bruikbaar. Het is echter, zoals zojuist aangehaald, enkel gericht op de private sector. Bovendien wordt omkoping, een vorm van corruptie, in de bijdragen van Essen en anderen (2021) en Essen en Maan (2022) gecategoriseerd als een middel om te infiltreren. In voorliggende themastudie wordt infiltreren als een aparte strategie gezien, welke losstaat van corruptie. Daarbij is ook de publieke sector onderwerp van onderzoek. De definitie en strategieën sluiten daardoor niet volledig aan bij de scope van deze themastudie. Om die reden is ook inspiratie geput uit de bijdrage van Winter en anderen (2017). In hun bijdrage gebruiken zij het vergelijkbare concept “criminele beïnvloeding” voor het inventariseren van de aard en omvang, kwetsbaarheden en impact met betrekking tot de invloed die criminele samenwerkingsverbanden kunnen uitoefenen op het lokale openbaar bestuur. Kort

gezegd gaat criminele beïnvloeding volgens Winter en collega's (2017, p.15) over activiteiten uitgevoerd door criminelen, die ervoor kunnen zorgen dat lokale bestuurders, raadsleden of ambtenaren niet meer "conform het publiek belang" beslissen, maar "conform de belangen van de criminele groepering". Dit heeft men geoperationaliseerd door bedreiging, omkoping en

*Bij **criminele inmenging** worden taken van personen, processen en beslissingen binnen bonafide (overheids)organisaties door **beïnvloeding door georganiseerde criminaliteit** verstoord. Handelingen, processen en beslissingen worden dan niet meer (enkel) uitgevoerd dan wel genomen in het belang van de individuele werkzaamheden, het bedrijf, de organisatie of de maatschappij, maar in het belang van de activiteiten één of meerdere criminele samenwerkingsverbanden.*

infiltratie als activiteiten, oftewel strategieën om te beïnvloeden, te beschrijven. Al het voorgaande in overweging nemende, is voor deze themastudie de volgende definitie van criminele inmenging geformuleerd:

Met het woord "beïnvloeding" wordt hier het effect van het proces van beïnvloeding bedoeld. Mensen beïnvloeden elkaar en processen elke dag. Dit kan op legale en illegale wijze en dat geldt ook voor het beïnvloeden dat criminele samenwerkingsverbanden kunnen doen. Maar iemand willen beïnvloeden en het uiteindelijke resultaat hiervan, zijn twee verschillende dingen. Wanneer iemand een persoon wenst te beïnvloeden, maar deze persoon hier niet vatbaar voor is, is slechts sprake van een poging tot beïnvloeding. In dat geval vindt dus geen inmenging plaats. Beïnvloeden is dus een vereiste voor het tot stand komen van inmenging. Voor dit onderzoek ligt de focus uitdrukkelijk op de illegale dan wel oneigenlijke wijzen van (pogingen tot) beïnvloeding door criminele samenwerkingsverbanden. Zoals blijkt uit paragraaf 1.1, gaat dit onderzoek om drie specifieke strategieën die criminele samenwerkingsverbanden kunnen gebruiken, welke kunnen leiden tot beïnvloeding en daarmee inmenging. Het betreft corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit van (in beginsel) legale actoren. Beïnvloeding binnen of tussen criminele samenwerkingsverbanden onderling, blijft dus buiten beschouwing.

Corruptie

Zoals eerder aangehaald, zijn er vele definities en manieren van categoriseren van corruptie. Zo zijn er 'ruime' definities die gaan over moreel verval van personen, organisaties en overheden. Deze invullingen gaan dus over corruptie als proces. Meer enge definities van corruptie betreffen daarentegen specifiek gedrag van individuen (Fedorova & Kuypers, 2022, p. 166). Daarbij zijn er auteurs die verschijningsvormen van corruptie indelen op basis van of enkel kwalificeren als incidentele/geïsoleerde gevallen, structurele/systematische verschijningsvormen of systemische verschijningsvormen (Zie o.a. Van den Heuvel et al., 2002; Coetzee, 2012; Campbell, 2015; Rothstein, 2018; Marquette & Pfeiffer, 2018; Monteverde, 2019; Vergara, 2020). In de literatuur worden deze termen bovendien door elkaar gebruikt (bv. systematisch en systemisch), wordt andere terminologie toegepast (bv. 'endemisch' (Van den Heuvel et al., 2002, p. 111)) en kunnen de indelingen van de abstractieniveaus verschillen (is het hoogste niveau de organisatie of zelfs de samenleving?). Andere typologieën delen corruptie in op basis van de maatschappelijke, economische en institutionele context waarbinnen het zich manifesteert, zoals die van Johnston (2005). Op basis van bovenstaande literatuur en de indeling van corruptierelaties van Huberts en

Nelen (2005, p. 93) kan in ieder geval geconstateerd worden dat verschijningsvormen van corruptie ingedeeld kunnen worden als afwijkend gedrag van een individu, als voorkomend binnen (onderdelen van) organisaties of netwerken of als gebruikelijk onderdeel van de samenleving in het algemeen. In dat laatste geval is het in een land of regio gebruikelijk om corruptieve handeling uit te voeren, zoals omkoping.

Voor het doel van deze studie is omwille van de praktische insteek van het onderzoek gekozen voor de volgende enge definitie van corruptie:

*“Misbruik [...] van toegekende bevoegdheden of macht voor persoonlijk gewin (FIOD, 2021; Transparency International, 2024). Onder **persoonlijk gewin** wordt ook het uitblijven van problemen verstaan.” (Zürcher et al., 2024, p. 6). Het gaat hierbij zowel om ambtelijke als niet-ambtelijke corruptie, met dien verstande dat er altijd een derde actor in het spel dient te zijn en deze derde actor (gelieerd aan) een crimineel samenwerkingsverband is.*

Hoewel deze definitie het handelen van een persoon benadrukt, wil dit niet zeggen dat corruptie in een vacuüm plaatsvindt. Dit wordt nader besproken vanaf hoofdstuk 3. De keuze voor dit corruptiebegrip is gebaseerd op verschillende (wetenschappelijke) bijdragen over corruptie. De onderdelen van de definitie worden hier kort toegelicht. Ten eerste betreft de gemene deler in de meeste definities het oneigenlijk gebruik van (in functie) verleend(e) bevoegdheden en/of gezag, waarbij dit oneigenlijk gebruik ten dienste staat van (materieel of immaterieel) eigen voordeel (zie o.a. Transparency International, 2024; FIOD, 2021; Buscaglia & Van Dijk, 2003). Ten tweede wordt in sommige definities gespecificeerd dat er een ‘driehoeksverhouding’ is bij corruptie (zie bv. Huberts & Nelen, 2005; Huberts et al., 2004), om zo het onderscheid tussen corruptie en fraude te verduidelijken. Per slot van rekening kan iemand zichzelf ook verrijken door misbruik van bevoegdheden, zonder dat daar een derde actor aan te pas komt.

Ten derde dient corruptie breder geïnterpreteerd te worden dan omkoping in de strafrechtelijke zin. Dit maakt dat andere strafbare en niet-strafbare gedragingen eveneens onder het corruptiebegrip kunnen vallen. Voor omkoping in de strafrechtelijke zin is het namelijk nodig dat er een dienst voor een wederdienst heeft plaatsgevonden (*quid pro quo*).²⁷ Dit is door de Hoge Raad wel genuanceerd: het kan ook zo zijn dat een gift of belofte wordt gedaan om een band op te bouwen, als het ware een investering om later begunstigd te worden.²⁸ Er hoeft daarmee geen *direct* verband te zijn tussen de dienst en de wederdienst. Overeenkomstig de opvatting van Slingerland (2018) zou echter ook deze interpretatie van corruptie te nauw zijn. Zij beargumenteert dat we, zonder dat we het door hoeven te hebben, allen deel uitmaken van (informele) netwerken. Deze netwerken kunnen gesloten geraken. Personen kunnen in hun professionele hoedanigheid daardoor gaan handelen conform de belangen van het netwerk, in plaats van ‘het algemeen belang’. Dit kan resulteren in het ongevraagd elkaar oneigenlijk wederzijds bevoordelen, zonder dat tussen deze bevoordelingen een herleidbare relatie bestaat. Als we dit verder trekken, dan kan

²⁷ Zie artikelen 177, 178, 328ter, 363 en 364 van het Wetboek van Strafrecht.

²⁸ Zie [ECLI:NL:HR:2005:AT8318](#), [voorheen LJN AT8318](#), [Hoge Raad, 03034/04 A](#) en [ECLI:NL:HR:2006:AW3584](#), [voorheen LJN AW3584](#), [Hoge Raad, 01804/05](#) en voor een toepassing in lagere rechtspraak [ECLI:NL:GHAMS:2022:583](#), [Gerechtshof Amsterdam, 23-001845-20](#).

zou gesteld kunnen worden dat ook hier een vorm van ‘persoonlijk gewin’ in te vinden is. Indien men handelt in belang van het netwerk waarvan men zelf deel van uitmaakt, bevoordeelt men (direct dan wel indirect) ook zichzelf.

Tot slot impliceert persoonlijk gewin dat iemand (in ieder geval vóór en tijdens de handeling) ervan uitgaat dat deze in een betere situatie zal verkeren ná de corruptieve handeling dan vóór de handeling het geval was. Dit hoeft niet het geval te zijn. Een fictief voorbeeld: een douanier blijkt ‘foute vrienden’ te hebben. Men biedt hem geen geld of andere gunsten aan, ook wordt hij niet bedreigd of anderszins onder druk gezet. Er wordt alleen gezegd dat het erg gewaardeerd zou worden als hij een specifieke container niet zou laten controleren. De douanier is bang zijn sociale contacten met hen kwijt te raken en doet zoals gevraagd. Wordt hij hier beter van? Dit kan onderwerp van discussie zijn, maar in ieder geval kan wel gezegd worden dat hij er *niet slechter* van wordt. Corruptie kan dus ook gaan om het behouden van een situatie zoals deze is. Vandaar dat ook het ‘uitblijven van problemen’ is opgenomen in de definitie, zoals gehanteerd door Zürcher et al. (2024). Bovendien illustreert dit voorbeeld dat andere strafrechtelijke bepalingen dan omkoping, mede onder de te hanteren corruptiedefinitie kunnen vallen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan computervredebreuk. Een werknemer kan immers computersystemen raadplegen ten behoeve van andere activiteiten dan zijn eigen werkzaamheden, om nadeel te voorkomen. Waardoor er geen tegenprestatie is die voor het omkopingsdelict nodig is. In Bijlage 4 is een overzicht opgenomen van delicten die onder het omschreven corruptiebegrip zouden kunnen vallen. Corruptie is dan ook een lastig in te kaderen fenomeen, zoals het hierboven beschreven scala aan gedragingen laat zien.

Bedreiging

Het concept ‘bedreiging’ spreekt waarschijnlijk meer tot de verbeelding dan de voorgaande besproken begrippen. Desondanks is het ook voor deze term van belang om af te bakenen. Want ook voor dit begrip geldt dat verwarringen kunnen ontstaan.

*“Bij **bedreiging** gaat het om alle vormen van geweld of agressie waarmee criminelen proberen (besluitvormings)processen te beïnvloeden. Daarbij gaat het niet alleen om geweld en agressie zelf, maar ook om het **dreigen** hiermee. Voorbeelden hiervan zijn dreigend telefoon/mail-/briefverkeer, fysieke bedreiging, chantage en intimidatie” (Winter et al., 2017, p. 15). De bedreiging van naasten valt hier ook onder.*

Wederom geldt dat begrip breder is dan de strafrechtelijke definitie (zie ook Bijlage 4). Is bedreiging bijvoorbeeld het uiten van het voornemen iemand iets aan te doen of is het ook intimiderend gedrag? Uit gesprekken met burgemeesters over bedreiging en intimidatie in verband met de bestuurlijke aanpak bijvoorbeeld naar voren dat dit onderscheid niet zo eenvoudig is vast te stellen (Klein Kranenburg et al., 2020a, p. 16). En zo stellen Marijnissen en Kolthoff (2020, p. 54) dat een fysieke bedreiging ‘plaatsvindt door lichamelijk gedrag en feitelijk handelen (dreigend naderen, vandalisme, (licht) geweld, dreigende gebaren, enz.). Terwijl Mehlbaum et al. (2024a, p. 16) onderscheid maken tussen “directe fysieke bedreiging met geweld, bijvoorbeeld mishandelingen en ontvoeringen” en “directe bedreigingen zonder geweld, bijvoorbeeld *face to face*, telefonisch digitaal of via een brief”. Daarom is ervoor gekozen om bovenstaande ruime

definitie van bedreiging aan te houden, waar zowel het fysiek als het mentaal onder druk zetten in naar voren komen. Of iemand zich daadwerkelijk bedreigd voelt, is namelijk ook afhankelijk van de persoon. Dezelfde handeling of uitspraak kan daarmee voor de één bedreigend overkomen en voor de ander niet. Om bedreiging te kunnen meten dient dan ook uitgegaan te worden van “alle acties die als zodanig door betrokkenen worden ervaren” (Bovenkerk, 2005, p. 10).

Ter afsluiting wordt nog het volgende opgemerkt: volgens de definitie van corruptie die wordt gehanteerd voor dit onderzoek, kan onder persoonlijk gewin ook het uitblijven van problemen worden verstaan. De oplettende lezer zou zich dus kunnen afvragen, waarom bedreiging niet onder corruptie wordt geplaatst. Hoewel deze constatering niet onjuist is, kan gesteld worden dat iemand die misbruik maakt van zijn functie of bevoegdheden om er beter of niet slechter van te worden, enkel dader is. Een persoon die bedreigd wordt, en daardoor de functie of bevoegdheden misbruikt, is dader, maar óók slachtoffer. Hypothetisch gezien zouden voor deze strategieën van criminele inmenging verschillende (systeem)kwetsbaarheden en (ondermijnende) effecten kunnen bestaan. Vandaar dat dit conceptueel onderscheid is gemaakt.²⁹

Infiltratie

In de meest brede zin van het woord, kan ‘infiltratie’ door georganiseerde criminaliteit gelijkgesteld worden met ‘[...] hoe het criminele circuit (de onderwereld) gebruikmaakt van de legale structuren van de samenleving (de bovenwereld)’ (Tuk & Vols, 2018, p. 1190). Deze verwevenheid is waar vele definities van het woord ‘ondermijning’ ook naar verwijzen (Boutellier et al., 2020). Over het algemeen geldt echter dat opvattingen onderverdeeld kunnen worden in infiltratie als proces of effect en infiltratie als losstaande actie. Bij infiltratie door georganiseerde criminaliteit als proces of effect, wordt over het algemeen gesteld dat criminelen verschillende tactieken gebruiken om invloed te krijgen binnen een organisatie (Zie de gebruikte definities in o.a. Riccardi & Berlusconi, 2016; Maesschalck, 2023; Blaauw, 1980 in Lam et al., 2018, Savona, 2011 en Essen et al., 2021). Dit komt eigenlijk overeen met wat in dit onderzoek wordt gezien als “criminele inmenging”. De tactieken zijn dan ondermijnende activiteiten, zoals bedreigen en corrumperen. Bovendien kan ook nog onderscheid gemaakt worden in het achterliggende doel van de infiltratie. Zo is in Nederland sprake van ‘transitcriminaliteit’, waarbij criminele samenwerkingsverbanden wel bepaalde (bedrijven binnen) sectoren benutten om hun illegale activiteiten uit te voeren of te verbergen (Kruisbergen et al., 2012). Dit in tegenstelling tot de infiltratie die dient om een bepaalde sector onder controle te krijgen, om zo binnen de sector te kunnen afpersen en het geweldsmonopolie van de staat over te nemen (Kruisbergen et al., 2012). Dit laatste is vooral gelinkt aan de Italiaanse maffia’s (Savona & Berlusconi, 2015).

²⁹ Ten overvloede: uiteraard kunnen slachtofferschap en daderschap door elkaar lopen, bijvoorbeeld wanneer iemand eerst een financiële vergoeding krijgt en vervolgens bedreigd wordt wanneer hij of zij wil stoppen.

Voor dit onderzoek is echter gekozen om ‘infiltratie’ te zien als losstaande actie(s), zoals ook het geval is in een aantal andere publicaties (zie o.a. Savona & Berlusconi, 2015; Savona & Riccardi, 2018 & Winter et al., 2017). Infiltratie wordt zodoende gedefinieerd als:

*“Elk geval waarin een natuurlijke persoon die tot een criminele organisatie behoort of namens een criminele organisatie handelt, of een reeds geïnfiltreerde rechtspersoon, financiële en/of **menselijke middelen** investeert om **deel te nemen aan het besluitvormingsproces** van een legitiem bedrijf” (Savona & Berlusconi, 2015, p. 19). In dit onderzoek laten we de financiële component buiten beschouwing en wordt gefocust op het **strategisch plaatsen van personen** binnen legitieme organisaties. Bovendien worden (semi-)overheidsorganisaties gelijkgesteld met een ‘bedrijf’.*

Naar deze vorm van infiltreren wordt ook wel verwezen met ‘parachuteren’ (KPMG, 2023, p. 12). Het financiële onderdeel wordt niet in deze studie behandeld, omdat de focus ligt op ‘de mens als zwakke schakel’, zoals bij corruptie en bedreiging ook het geval is. Tot slot zou gesteld kunnen worden dat iemand corrumpen ook kwalificeert als het ‘investeren van menselijke middelen’. Dit wordt echter uitdrukkelijk los gezien van infiltratie in de zin van het positioneren van personen (gelinkt aan) criminele samenwerkingsverbanden.

Publieke en private sector

Met publieke sector wordt bedoeld op alle organisaties die onder de (semi-)overheid geschaard kunnen worden. De private sector behelst alle organisaties die voor eigen rekening handelen. Dit gaat dus om allerlei soorten bedrijven in Nederland, met verschillende rechtsvormen, van ZZP’ers die als opdrachtnemer bij een opdrachtgever gaan werken tot aan besloten en naamloze vennootschappen. Beide sectoren zijn dus erg breed en behoeften verdere afbakening om het onderzoek werkbaar te houden.

Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland

Voor het conceptueel model van het Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland zijn verschillende begrippen met bijbehorende definities vastgesteld. Deze themastudie gaat voor deze concepten uit van dezelfde definities.

1. **Ondermijning door georganiseerde criminaliteit** gaat over de schadelijke effecten voor de maatschappij als gevolg van georganiseerde criminaliteit.
2. **Ondermijnende activiteit door georganiseerde criminaliteit** gaat om het gebruiken van infrastructuur door criminele samenwerkingsverbanden. Dit type activiteiten wordt veelal uitgevoerd ter ondersteuning van de primaire activiteiten (zoals wapenhandel) of vloeit hier anderszins uit voort.
3. **Ondermijnd effect van georganiseerde criminaliteit** is een (of korte of lange termijn) aantasting van de legale en beoogde werking van politiek bestuurlijke, economische,

sociaal/ culturele en ecologische infrastructuren als gevolg van ondermijnende activiteiten door georganiseerde criminaliteit.

4. **Crimineel samenwerkingsverband:** “verband waarin personen samenwerken met bekenden en elkaar weer bij anderen introduceren om criminele activiteiten te verrichten; door het bestaan van sociale relaties kunnen ook bruggen geslagen worden tussen criminele netwerken in verschillende landen” (Politieacademie, z.d.).
7. **Infrastructuur:** het geheel van voorzieningen waardoor een land goed kan functioneren. Infrastructuren vormen de ‘ruggengraat’ van de samenleving en waarborgen een goede werking van de maatschappij.
8. **Systeemkwetsbaarheden** zijn beïnvloedbare factoren of kenmerken die infrastructuren kwetsbaar maken voor gebruik door criminele samenwerkingsverbanden. Daarbij ligt de focus op infrastructuren die mogelijkheden bieden voor criminele samenwerkingsverbanden om te gebruiken voor het behalen van hun doelen (gelegenheidsstructuren). Daarentegen worden niet-beïnvloedbare factoren of kenmerken, zoals de geografische ligging van Nederland en de mondiale rol van de haven van Rotterdam, in het dreigingsbeeld niet als systeemkwetsbaarheden beschouwd.
9. **DESTEP-ontwikkelingen:** demografische, economische, sociale, technologische, ecologische en politieke ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op systeemkwetsbaarheden, ondermijnende activiteiten, ondermijnende effecten of actoren.
10. **Gelegenheidsstructuur:** een infrastructuur die criminele samenwerkingsverbanden nodig hebben voor het uitvoeren van activiteiten om hun doel te behalen.

Bijlage 2: Enkele hindernissen bij het doen van onderzoek naar criminele inmenging

Onderzoek naar criminele inmenging is niet zonder uitdagingen, aangezien verschillende belemmeringen de dataverzameling en interpretatie ervan beïnvloeden. Eén hindernis betreft het niet aanwezig zijn van vrij raadpleegbare registraties. Voor de publieke sector zijn er namelijk geen centrale, landelijke registers als het gaat om het betrouwbaar en eenduidig bijhouden van corruptiegevallen (Slingerland, 2012; Nelen & Kolthoff, 2017; Ministerie van Justitie & Veiligheid, 2024b). Heden ten dage geeft het jaarbericht van het OM een gedeelte hiervan weer, namelijk aantallen van ambtelijke omkoping en het schenden van de geheimhoudingsplicht door ambtenaren (Openbaar Ministerie, 2025). Wat betreft bedreiging speelt soortgelijke problematiek. Zo is er geen landelijk overzicht van agressie- en geweldsincidenten tegenover personen met een publieke taak (*Aanhangsel Handelingen II, nr. 745, item 2023Z19688*, 2024). Het is dan ook niet verwonderlijk dat eveneens geen registratie omtrent infiltratie is gevonden. Laat staan dat voor de drie fenomenen registraties bestaan in relatie tot georganiseerde criminaliteit. Na meerdere zoekslagen online is de conclusie dat voor de private sector ook geen cijfers beschikbaar zijn omtrent criminele inmenging.

Ook wanneer wel geregistreerd wordt, dient een kanttekening gemaakt te worden bij ‘harde cijfers’. Niet alle criminaliteit wordt namelijk (juist) gerapporteerd, ontdekt of geregistreerd. Een aandeel van alle criminaliteit die plaatsvindt, blijft onbekend. Dit wordt ook wel het “*dark figure*” genoemd (Van Dijk, 2010). Regelmatig wordt gesteld dat dit een groot gedeelte van alle daadwerkelijk gepleegde criminaliteit betreft. Bovendien zijn de bekende criminaliteitscijfers onder andere afhankelijk van de prioritering en werkwijzen binnen (onder andere) de politie (Van Dijk, 2010). Daar komt bij dat het *dark figure* voor corruptie als ‘hoog’ wordt ingeschat. Het is namelijk een “haaldelict”: er is geen direct slachtoffer en het is niet in het belang van de betrokken partijen dat hun ‘relatie’ bekend wordt (Nelen & Kolthoff, 2018, p. 509). De kans op het binnenkrijgen van een melding of signaal, is daardoor kleiner. Aangezien bij infiltratie slechts één partij betrokken is, is dat voor deze strategie des te aannemelijker. Hoewel bij bedreiging aangifte meer in de rede ligt, wordt hier ook niet altijd gemeld. Bijvoorbeeld omdat men de bedreiging niet als ernstig genoeg ervaart (Mehlbaum et al., 2024a, p. 127).

Bovenstaande heeft als gevolg dat we qua openbare cijfers ten aanzien van corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit voornamelijk zijn aangewezen op enquêtegegevens en dreigingsinschattingen (o.a. uitgevoerd in Winter et al., 2017; Klein Kranenburg et al., 2020b; Van Miltenburg et al., 2024; Bouwmeester et al., 2024; Zürcher et al., 2024) en aantallen die bekend zijn uit eerdere onderzoeken die hebben plaatsgevonden op basis van niet-openbare data (bij instanties opgevraagde dossiers) (o.a. Nelen & Kolthoff, 2017; Smit et al., 2019). We dienen dus met name af te gaan op kwalitatieve bevindingen. Hier zitten echter ook haken en ogen aan. Een voorbeeld hiervan betreft dat bij dossieronderzoek de documentatie niet is ingericht op het geven van inzichten voor (wetenschappelijk) onderzoek. Dit maakt dat bepaalde aspecten van het te onderzoeken fenomeen, niet belicht kunnen worden. Zo schreven De Graaf en Huberts (p. 80-83) over motieven van omgekochte ambtenaren. Zij gaven echter aan dat, doordat de onderzochte personen zich vaak beriepen op hun zwijgrecht, men maar in beperkte mate inzicht kreeg in

beweegredenen en rationalisaties. Het is dus van belang om zodanige onderzoeksbeperkingen in het achterhoofd te houden, ook bij het lezen van deze themastudie.

Bijlage 3: Extra toelichting op de methoden

Deze bijlage biedt extra toelichting op de methodologie die in dit onderzoek is gebruikt. Allereerst wordt uitgebreid stilgestaan bij de methode van dataverzameling en -analyse. Hierbij wordt specifiek ingezoomd op het literatuuronderzoek, de interviews, de expertsessies, de nieuwsberichtenanalyse en het schrijfproces en de validatie van de resultaten. Vervolgens zullen de kwaliteiten, beperkingen en overwegingen op het gebied van privacy en ethiek uiteen worden gezet. Het hoofdstuk eindigt met een reflectie waarom is gekozen kwalitatief onderzoek te doen, in tegenstelling tot kwantitatief onderzoek.

Dataverzameling en -analyse

Voor het eerste gedeelte van het onderzoek, is literatuur bestudeerd. Vervolgens zijn met het kader dat hieruit voortkwam, semigestructureerde diepte-interviews afgenomen. Ook is een nieuwsberichtenanalyse uitgevoerd. Het literatuuronderzoek, de interviews en de expertsessies zijn uitgevoerd door de hoofdonderzoeker. Een andere onderzoeker heeft de nieuwsberichten geanalyseerd. De tussentijdse hoofdbevindingen die uit de interviews naar voren zijn gekomen, zijn voorgelegd aan experts tijdens twee expertsessies. Naar aanleiding van resultaten uit interviews, expertsessies en nieuwsberichtenanalyse is bij sommige onderwerpen de literatuur opnieuw bevraagd. Deze literatuur is bij de betreffende onderwerpen verwerkt in de resultaten. Tot slot is een validatieronde gehouden, waarbij respondenten die hebben meegewerkt aan het onderzoek, feedback hebben kunnen geven op de resultaten.

Het literatuuronderzoek

Ter voorbereiding op de interviews, expertsessies en nieuwsberichtenanalyse is literatuuronderzoek uitgevoerd ten aanzien van de, aard, systeemkwetsbaarheden, DESTEP-ontwikkelingen en ondermijnende effecten met betrekking tot corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit. Hiervoor zijn zowel wetenschappelijke, niet-wetenschappelijke en 'grijze' bronnen gebruikt. Bij dit laatste kan onder andere gedacht worden aan rapporten van onderzoeksbureaus, universiteiten en opsporingsinstanties. De bevindingen uit dit literatuuronderzoek zijn uiteengezet in hoofdstuk 3. De aanvullende literatuurzoekslagen die op basis van de interviews, expertsessies en nieuwberichten, zijn op soortgelijke wijze uitgevoerd. Niet elk onderwerp dat uit de gesprekken en sessies naar voren kwam, is nagezocht. Dit is met name van toepassing op thema's die werden aangestipt waar de respondenten zelf ook nadere duiding bij behoeften. Een voorbeeld hiervan is "polarisatie van de maatschappij". Een groot deel van de respondenten heeft dit tijdens het interview aangehaald als mogelijke DESTEP-ontwikkeling. Het bleek voor de meesten echter lastig om hiervoor de vinger op de zere plek te leggen. De 'hoe' en 'waarom' bleef daardoor vaak achterwege. Dit is niet onlogisch, gezien dit soort (gepercipieerde) macro-ontwikkelingen over het algemeen complexe vraagstukken betreffen. Dit houdt mede in dat, ook al is er extra literatuur bij deze onderwerpen is gezocht, niet altijd een sluitend antwoord op de 'hoe'- en 'waaromvraag' geformuleerd kon worden. De zoekslagen voor zowel het voorbereidende als aanvullende literatuuronderzoek zijn opgenomen in onderstaande tabel. Deze zijn ingevuld in GoogleScholar, Google en ResearchGate. Voor beide literatuur zoekslagen is mede gebruikgemaakt van de 'sneeuwbalmethode'.

Ondermijning	Georganiseerde criminaliteit	Schiphol	Haven
Facilitator	Poortwachter	Advocaat	Accountant
Makelaar	Notaris	Transport	Logistiek
Buitengebied	Platteland	Openbaar bestuur	Ambtelijk
Niet-ambtelijk	Infiltratie	Bedreiging	Geweld
Corruptie	Georganiseerde misdaad	Omkoping	

Tabel 10: Gebruikte zoektermen

Voor dit onderdeel van de dataverzameling zijn zoektermen (afzonderlijk dan wel in combinatie) gebruikt, zoals in Tabel 10 weergegeven.

Interviews

Met het uitvoeren van kwalitatieve data-analyse wordt ruimte geboden voor het onderzoeken van de context van fenomenen, waar onder 2.3 verder op wordt ingegaan. Deze context is deels duidelijk geworden door de bestudeerde literatuur in de voorbereidende fase. Om echter meer in te kunnen gaan op de actualiteiten en gedetailleerder inzicht te krijgen, is ervoor gekozen om semigestructureerde diepte-interviews af te nemen bij experts die bij het uitvoeren van hun werkzaamheden te maken hebben met (het voorkomen of bestrijden van) georganiseerde criminaliteit en criminele inmenging. De veronderstelling is namelijk dat de mensen uit de praktijk het beste weten hoe criminele inmenging zich momenteel manifesteert en wat de achterliggende (systeem)kwetsbaarheden en mogelijke gevolgen zijn. Zoals in eerder vermeld, is hierbij gefocust op criminele inmenging in relatie tot georganiseerde (drugs)criminaliteit. Er is echter ook getracht om een kleine verkenning te doen naar criminele inmenging in relatie tot onder andere zorgfraude en milieucriminaliteit. De interviews zijn met name bij respondenten op locatie of via Microsoft Teams afgenomen. Met enkele respondenten is een alternatieve locatie gekozen, omdat dit voor beide partijen beter aan te reizen was. Verder zijn drie respondenten bij de onderzoeker op het SKC-kantoor te Vlissingen langsgekomen voor het interview. De interviewperiode liep van 15 mei tot en met 2 september 2025.

Bij semigestructureerd diepte-interviews wordt vooraf in een topiclijst bepaald welke onderwerpen worden behandeld, maar wordt ook ruimte genomen om vervolgvragen te stellen om dieper in te kunnen gaan op gegeven antwoorden (Adams, 2015). Tijdens het gesprek ging het om de ervaring die de respondent heeft met betrekking tot criminele inmenging en welke betekenis deze daaraan geeft in relatie tot onderliggende kwetsbaarheden, effecten en maatschappelijke ontwikkelingen. De gebruikte topiclijst is opgesteld op basis van het voorbereidende literatuuronderzoek, uiteengezet in Hoofdstuk 2. Dit concept is intern voorgelegd aan SKC-liaisons van de politie, Koninklijke Marechaussee, Belastingdienst (inclusief FIOD), OM en Douane. Op basis van de feedback is de topiclijst aangepast. Afhankelijk van de functie en rol die de respondent had binnen zijn organisatie en de mate van bekend zijn met casuïstiek, waren sommige vragen niet relevant. Ook kwam het voor dat vragen op basis van de richting die het gesprek opging, anders zijn verwoord dan in de topiclijst is weergegeven. De definitieve topiclijst is opgenomen in Bijlage 4.

Respondenten

De respondenten zijn deels geworven uit de netwerken van medewerkers van het SKC en deels middels het aanschrijven van organisaties. Benadering vond plaats via telefoon en e-mail. Daarbij zijn de respondenten telkens schriftelijk en mondeling ingelicht over hun rechten en de wijze waarop met de door hen aangeleverde data is omgegaan. Hiervoor is gewerkt met een toestemmings- en privacyformulier (zie Bijlage 5). In totaal zijn in 41 gesprekken 59 personen geïnterviewd, waarvan 38 uit de publieke sector en 20 uit de private sector. Bovendien is één respondent uit de wetenschap gesproken, gespecialiseerd in corruptiekwesties. Hierbij dient opgemerkt te worden dat een substantieel deel van de respondenten uit de publieke sector, ook kennis heeft over criminele inmenging in de private sector vanwege het onderwerp van hun werkzaamheden. Denk hierbij aan personen die opsporingsonderzoek doen naar niet-ambtelijke omkoping. Andersom geldt ook dat menig respondent uit de private sector ervaring heeft met publiek-private samenwerking en daardoor deels ervaring heeft met de publieke context. Een overzicht met verdere uitsplitsing naar organisatie/sector is te vinden in Tabel 11. De respondenten uit de publieke sector werkten voornamelijk binnen de opsporing, vervolging en bewaken en beveiligen. Binnen de private sector ging het met name om compliance medewerkers, maar ook private opsporing. Tot slot is ook een eigenaar van een bedrijf, die te maken heeft gehad met corruptiecasuïstiek, gesproken. Hoewel de dienstverlenende (juridische, financiële en vastgoed) sector is meegenomen in het literatuuroverzicht, waaruit ook blijkt dat dit een interessante sector is in verband met criminele inmenging, is vanwege de beperkte beschikbare tijd gekozen om voor deze groep geen respondenten te benaderen. Uitzondering hierop betreft de respondent Vastgoed.

Professionele achtergrond	Relevantie voor 'criminele inmenging'	(Met name) kennis over publieke of private sector?	Aantal gesproken respondenten
Belastingdienst	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie. Werkzaamheden bevatten o.a. weerbaarheid en preventie.	Publiek	1
FIOD	(Interne) opsporing en analyse. Ervaring met casuïstiek binnen organisatie.	Publiek en privaat	4
Douane	(Interne) opsporing. Ervaring met casuïstiek binnen organisatie.	Publiek	2
Koninklijke Marechaussee	(Interne) opsporing	Publiek	1
Politie	(Interne) opsporing, handhaving, analyse, werkzaamheden omtrent weerbaarheid en preventie, bewaken en beveiligen. Ervaring met casuïstiek binnen organisatie.	Publiek en privaat	10
Rijksrecherche	Opsporing, handhaving, preventie, weerbaarheid	Publiek	2

AIVD	Screening	Publiek en privaat	1
Openbaar Ministerie	Vervolg, bewaken en beveiligen	Publiek en privaat	6
(Voorlichting aan) lokaal openbaar bestuur	Ervaring met casuïstiek (binnen of buiten organisatie); Weerbaarheid, preventie	Publiek	4
RIEC	Ervaring met casuïstiek (binnen of buiten organisatie); Weerbaarheid, preventie	Publiek	2
Kamer van Koophandel	Navraag: hoe interessant is de organisatie voor CSV's/bekendheid met casuïstiek?	Publiek	1
Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT-IOD)	Opsporing; Navraag: hoe interessant is milieubranche voor CSV's/bekendheid met casuïstiek?	Publiek en privaat	3
Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA-IOD)	Opsporing; Navraag: hoe interessant is milieubranche voor CSV's/bekendheid met casuïstiek?	Publiek en privaat	1
Verzekeringsbranche	Navraag: hoe interessant is de branche/organisatie voor CSV's/bekendheid met casuïstiek?; Weerbaarheid, preventie	Privaat	4
Havenautoriteit	Ervaring met casuïstiek binnen branche. Weerbaarheid, preventie	Privaat	2
Luchtvaartbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie. Weerbaarheid, preventie	Privaat	2
Sierteeltbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie. Weerbaarheid, preventie	Privaat	2
Transport- en logistiekbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie. Weerbaarheid, preventie	Privaat	4
Loonwerk- en landbouwbranche	Ervaring met casuïstiek binnen branche. Weerbaarheid, preventie	Privaat	3
Vastgoedbranche	Ervaring met casuïstiek binnen branche. Weerbaarheid, preventie	Privaat	1
Particuliere recherche	Opsporing	Privaat	2
Wetenschap	Theorie, praktijkonderzoek	Publiek	1

Tabel 11: Professionele achtergrond respondenten

Analyse

Indien toestemming was gegeven voor de opname van het interview, zijn de interviews letterlijk getranscribeerd. Wanneer dit niet het geval was, is een gespreksverslag opgesteld. De inhoud van de opgenomen en niet-opgenomen gesprekken verschilde echter niet qua diepgang (uiteraard wel wat betreft perspectief, omdat het verschillende respondenten met verschillende achtergronden betreft). Van de 41 gesprekken zijn er 7 op basis van een gespreksverslag gedocumenteerd. Dit verslag is vervolgens ter controle naar de betreffende respondent(en) gestuurd. De transcripten en op basis van de feedback aangepaste gespreksverslagen, zijn vervolgens systematisch gecodeerd middels het analyseprogramma ATLAS.ti. Op basis van de resultaten van het literatuuronderzoek, zijn thematische codes aangemaakt. Voor informatie waar niet een vooraf aangemaakte code bijpaste, maar welke wel relevant bleek, zijn open codes gebruikt. Met de thematische en open codes is aansluitend een patroonanalyse gemaakt. Om mogelijke tunnelvisie van de hoofdonderzoeker te mitigeren, is tijdens de analyse meerdere malen overleg geweest met andere onderzoekers binnen het SKC. Door het maken van de patroonanalyse werd duidelijk waar overkoepelende thema's, overeenkomsten en tegenstellingen zaten tussen respondenten. De deelvragen zijn hierbij als leidraad gebruikt, er is dus voornamelijk gefocust op de aard van criminele inmenging en de daaraan gelieerde systeemkwetsbaarheden, ondermijnende effecten en DESTEP-ontwikkelingen.

Expertsessies

Gedurende de analyse van de interviews, zijn de tussentijdse bevindingen die hieruit naar voren kwamen, voorgelegd aan experts tijdens twee sessies. Aan de ene kant zorgde dit voor een voorlopige 'validatie', aan de andere kant konden de eerdere resultaten op deze manier verder geduid en aangevuld worden. De expertsessies zijn onderverdeeld in een sessie 'publiek' en een sessie 'privaat'. De achterliggende gedachte hiervan ligt in de vertrouwelijkheid die het onderwerp met zich kan brengen. Publieke en private partners onderling kunnen mogelijk dieper ingaan op de thema's, dan wanneer het een gemixt gezelschap zou zijn. Tijdens de expertsessies was een notulist aanwezig. De notulen zijn achteraf voorgelegd aan de deelnemers, om zo te waarborgen dat uitspraken juist zijn opgeschreven en geïnterpreteerd. Uit de sessies bleek dat een aantal bevindingen aangescherpt of genuanceerd dienden te worden. De patroonanalyse van de interviews is hierop aangepast. De samenstelling van de sessies bestond grotendeels uit personen die eerder waren geïnterviewd, maar hier waren ook 'nieuwe' deelnemers bij aanwezig. In onderstaande tabellen staan de deelnemers weergegeven. Van de Belastingdienst is een schriftelijke bijdrage ontvangen voor de expertsessie Publiek Sector, omdat zij niet konden deelnemen op de geplande dag.

Professionele achtergrond	Relevantie voor 'criminele inmenging'	(Met name) kennis over publieke of private sector?	Aantal deelnemers	Reeds deelgenomen aan interview?
FIOD	(Interne) opsporing en analyse. Ervaring met casuïstiek binnen organisatie.	Publiek en privaat	1	Nee
Politie	Opsporing, handhaving, analyse, werkzaamheden over weerbaarheid en preventie, bewaken en beveiligen. Ervaring met casuïstiek binnen organisatie.	Publiek en privaat	4	3 wel, 1 niet
Rijksrecherche	Opsporing, handhaving, preventie, weerbaarheid	Publiek	2	Ja
Openbaar Ministerie	Vervolg, bewaken en beveiligen	Publiek en privaat	5	Nee
RIEC	Onderzoek	Publiek	1	Nee
Ministerie van Justitie en Veiligheid	Anti-corruptiebeleid	Publiek	1	Nee

Tabel 12: Professionele achtergrond deelnemers expertsessie Publieke Sector

Professionele achtergrond	Relevantie voor 'criminele inmenging'	(Met name) kennis over publieke of private sector?	Aantal gesproken respondenten	Reeds deelgenomen aan interview?
Verzekeringsbranche	Navraag: hoe interessant is de branche/organisatie voor CSV's/bekendheid met casuïstiek? Weerbaarheid, preventie	Privaat	1	Ja
Luchtvaartbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie Weerbaarheid, preventie	Privaat	3	1 wel, 2 niet
Sierteeltbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie Weerbaarheid, preventie	Privaat	2	Ja
Transport- en logistiekbranche	Ervaring met casuïstiek binnen organisatie Weerbaarheid, preventie	Privaat	2	Nee
Vastgoedbranche	Ervaring met casuïstiek binnen branche Weerbaarheid, preventie	Privaat	1	Ja
Recreatiebranche	Weerbaarheid, preventie	Privaat	1	Nee

Tabel 13: Professionele achtergrond deelnemers expertsessie Private Sector

Nieuwsberichten

Gedurende de interviewperiode is een kwalitatieve analyse uitgevoerd van nieuwsberichten die betrekking hebben op de thema's corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit. De analyse richtte zich op de periode van 1 januari 2022 tot en met juni 2025. De nieuwsberichtenanalyse dient als een vorm van validatie. In de deze dataset is bijvoorbeeld gelet

op afwijkende modi operandi of systeemkwetsbaarheden. Dit bleek echter niet het geval, wat duidt op een bevestiging van wat respondenten hebben verteld. De nieuwsberichten zijn met name gebruikt als aanvullende illustratie van bevindingen.

De nieuwsberichten zijn verzameld uit zeven landelijke dagbladen: Trouw, Het Parool, Algemeen Dagblad, De Telegraaf, de Volkskrant, NRC Handelsblad en Het Financieele Dagblad. De selectie van deze kranten is gemaakt op basis van hun landelijke bereik en brede representatie van Nederlandse gebeurtenissen. Door deze diversiteit aan landelijke nieuwsbronnen konden gebeurtenissen met betrekking tot corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit, die zich in Nederland hebben voorgedaan, worden geïdentificeerd en geanalyseerd. Lokale kranten zijn buiten beschouwing gelaten, vanwege het grote aantal regionale titels en de overweging dat gebeurtenissen met een zekere maatschappelijke of bestuurlijke impact doorgaans ook in de landelijke pers worden opgenomen. Door deze afbakening kon een breed en samenhangend beeld worden verkregen van berichtgeving over criminele inmenging in Nederland.

Voor elk van de drie strategieën is een specifieke set zoektermen ontwikkeld om systematisch relevante artikelen te identificeren binnen de genoemde periode en bronnen (Bijlage 7). Na de zoekslag zijn de gevonden artikelen per maand beoordeeld op relevantie voor het desbetreffende thema. Vervolgens is er per thema en per maand een aselechte steekproef van drie relevante artikelen getrokken voor nadere analyse. In totaal zijn er 219 nieuwsartikelen geselecteerd. Het totaal geanalyseerde artikelen valt lager uit dan het verwachte totaal van 378 (3 nieuwsartikelen x 42 maanden x 3 thema's), doordat niet elke maand drie relevante nieuwsartikelen bevatte.

Analyse

De geselecteerde nieuwsberichten zijn geanalyseerd door middel van open codering in Microsoft Excel. De coderingsmatrix bestond uit negen kolommen: Zoekslag, Jaartal, Maand, Artikelnummer, Titel artikel, Krant, Tekstsegment, Code en Ambtelijk. Deze structuur maakte het mogelijk om de herkomst van codes te traceren, de relatie tussen codes en tekstsegmenten inzichtelijk te maken en te onderscheiden of het bericht betrekking had op (niet-)ambtelijke bedreiging, corruptie of infiltratie.

Het filteren en coderen van de nieuwsartikelen is uitgevoerd door een tweede onderzoeker. Ter waarborging van de betrouwbaarheid en consistentie van de analyse vond gedurende het coderingsproces regelmatig overleg plaats met de hoofdonderzoeker. Tijdens deze overlegmomenten werden de toegepaste codes en de afbakening van het onderzoek besproken en verfijnd, teneinde te komen tot een consistente interpretatie en toepassing van de codes. Gezien de nieuwsberichten zijn gecodeerd aan de hand van open codes, waarbij categorieën inductief worden ontwikkeld vanuit de data, zijn de overleggen gebruikt om een gezamenlijke interpretatie van de data te waarborgen en daarmee de analytische betrouwbaarheid van het onderzoek te versterken. De gehanteerde coderingsaanpak is afgestemd op de codering van de interviews binnen hetzelfde onderzoeksproject, zodat een inhoudelijke samenhang en vergelijkbaarheid tussen beide databronnen kon worden gewaarborgd.

Schrijfproces en validatie

De patroonanalyse van de interviews en de open codes van de nieuwsberichten zijn door de onderzoekers systematisch beoordeeld op overeenkomsten en verschillen. Op basis van de uitkomst van dit overleg zijn de focuspunten voor hoofdstukken 4 tot en met 6 bepaald. De hoofdonderzoeker heeft deze uitgewerkt en tussentijds voorgelegd aan de andere onderzoeker. Het volledige concept is vervolgens van feedback voorzien door een derde onderzoeker, die niet heeft meegewerkt aan de themastudie. Dit concept van het rapport is vervolgens naar 33 respondenten en een externe lezer (Prof. Dr. L. Bisschop) verstuurd, om feedback op de inhoud te verkrijgen. Van de respondenten die het concept wensten te ontvangen voor feedback, hebben uiteindelijk 10 personen het concept van commentaar voorzien. Op basis van deze feedback en eigen revisie van de onderzoekers, zijn aanpassingen gemaakt. Het eindresultaat betreft het voorliggende rapport.

Kwaliteiten, beperkingen, privacy en ethische overwegingen

Kwaliteiten en beperkingen

Met het uitvoeren van kwalitatieve data-analyse wordt ruimte geboden voor het onderzoeken van de context van fenomenen. Voor dit onderzoek specifiek geldt dat de meerwaarde met name zit in het kunnen plaatsen van systeemkwetsbaarheden en ondermijnende effecten in de context van de maatschappij en het uitvragen van de meest recente ontwikkelingen. Door de professionals te spreken die vanwege hun werkzaamheden te maken hebben met criminele inmenging, dan wel georganiseerde criminaliteit in het algemeen, komen we zo goed als mogelijk aan ‘de voorkant’ van het fenomeen. Bovendien kon tijdens de interviews en expertsessies ook gereflecteerd worden op de toekomst: wat kunnen we verwachten met betrekking tot criminele inmenging? Daarbij kon door het vergelijken van de literatuur uit de voorbereidende fase met de bevindingen uit de interviews, expertsessies en nieuwsberichten, geïnventariseerd worden wat voorheen blinde vlekken waren, welke dat nu nog steeds zijn en wat voor subthema’s nu wellicht als ‘nieuwe’ blinde vlekken kunnen worden beschouwd.

Diezelfde blinde vlekken illustreren direct ook één van de moeilijkheden van het doen van onderzoek naar criminele inmenging en criminaliteit in het algemeen. Eerder is het *dark figure* al aangehaald en hoe dat in het bijzonder voor fenomenen als corruptie mogelijk nog groter kan zijn. Hoewel in dit onderzoek geen kwantitatieve analyses zijn uitgevoerd, blijft het *dark figure* een belangrijke kanttekening: ook voor opsporing en handhaving is niet alles bekend. Wellicht dat we hier dan ook eerder kunnen spreken over ‘*dark characteristics*’. Niet alleen wat betreft corruptie, maar ook infiltratie en bedreiging. Het werd regelmatig geuit door de respondenten uit de publieke sector dat zij “ook niet alles zien”. Maar ook geïnterviewden uit de private sector gaven aan dat men inschat dat nog veel onbekend is, onder andere vanwege de meldings(on)bereidheid van werknemers.

Ten slotte nog enkele overwegingen betreffende generaliseerbaarheid. Bij kwalitatief onderzoek kan niet gesteld worden dat er sprake is van “statistische generaliseerbaarheid” (Maesschalk, 2016, p. 141). Ook wanneer de onderzochte populatie door middel van *ad random* steekproeftrekking is onderzocht, zijn aantallen en frequenties immers niet van belang bij het verder verzamelen en analyseren van de data (Smaling, 2009). Bij kwalitatief onderzoek gaat het eerder om de mate van variatie binnen de steekproef, indien men met een bepaalde mate van

zekerheid conclusies wil trekken (Kleemans et al., 2008). Om variatiedekking te waarborgen kan echter wel een *ad random* steekproeftrekking worden gebruikt (Smaling, 2009). Dit is dan ook toegepast op de nieuwsberichtenanalyse. Voor de interviews is echter gebruikt gemaakt van wat Glaser en Straus (1967) “theoretical sampling” noemen. Er worden dan specifieke onderzoekssubjecten gezocht om eerdere resultaten te bevestigen, verwerpen of nuanceren (Kleemans et al., 2008). In het begin van de interviewfase is het net breed uitgesmaaid onder de publieke sector. Vervolgens is gekeken welke organisaties (en dus perspectieven) nog misten. Op basis daarvan zijn andere respondenten nog benaderd om mogelijke ‘gaten’ zo veel mogelijk af te dichten. De expertsessies dienden als een aanvullende buffer, samen met de nieuwsberichten en aanvullende literatuurstudie (datatriangulatie).

Voor de interviews en de expertsessies is dus naar variatie gestreefd, maar er is ook sprake van een *gelegenheidssample*. Immers, er zijn zeer veel bedrijven die relevant zijn voor dit onderzoek. Niet alle (mogelijk) relevante branches konden onderzocht worden. Ook is er sprake van een concentratie van respondenten die werkzaamheden verrichten rondom de mainports. Mogelijke regionale verschillen konden dus minder worden meegewogen. Hetzelfde geldt voor de bevindingen met betrekking tot criminele inmenging in relatie tot andere categorieën van georganiseerde criminaliteit dan drugscriminaliteit. De insteek was voor deze criminaliteitsvormen verkennend van aard. Hiervoor zijn dan ook minder personen geïnterviewd. Op basis van deze interviews kunnen daarom geen ‘vaststaande’ conclusies getrokken kunnen worden over de mate waarin en de wijze waarop criminele inmenging ten aanzien van andere typen van georganiseerde criminaliteit voorkomt. De informatie uit deze interviews biedt echter wel een eerste inzicht voor het fenomeen buiten georganiseerde drugscriminaliteit. Bovendien geeft het aanknopingspunten voor blinde vlekken. Ten slotte is, zoals eerder vermeld, het niet mogelijk geweest om nader empirisch onderzoek te doen naar de dienstverlenende (juridische, financiële en vastgoed) sector, inclusief vrije beroepsbeoefenaars. Uitzondering hierop betreft één respondent die ervaring heeft met de vastgoedbranche. De blinde vlekken omtrent deze dienstverlenende sector, die eerder zijn geconstateerd in de literatuur (zie paragraaf 3.2.3), kunnen daarmee niet worden weggenomen met deze themastudie.

Privacy en ethische overwegingen

Eerder is al aangegeven dat voor de interviews is gewerkt met een toestemmings- en privacyformulier (Bijlage 5). Bij het benaderen van de respondenten is samen met de introducerende informatie over de themastudie, beschreven hoe met anonimisering, herleidbaarheid en privacy wordt omgegaan. Indien een benaderde persoon besloot om deel te nemen, is het toestemmings- en privacyformulier toegestuurd. Hierin staat uitgewerkt hoe de anonimisering plaatsvindt, hoe omgegaan wordt met een eventuele opname van het gesprek en dat de respondent op elk moment de toestemming kan intrekken. Verder konden respondenten apart toestemming geven voor de opname en voor het gebruik van citaten. Bij vragen kon contact opgenomen worden met de hoofdonderzoeker via de contactgegevens die in het formulier vermeld staan. Voordat het interview aanving, is indien nodig, nagevraagd of alles duidelijk was wat in het formulier vermeld staat. Bij de verwerking van de interviews is de anonimiteit verder gewaarborgd door de transcripten en gespreksverslagen te anonimiseren. De opnames zijn direct na transcriptie verwijderd en de transcripten en gespreksverslagen zijn opgeslagen onder bijvoorbeeld ‘R1_BD’. De hoofdonderzoeker is de enige die toegang heeft tot de transcripten middels 2-factorauthenticatie en zijn opgeslagen op de beveiligde server van het SKC.

Tot slot nog een opmerking over de hoofdonderzoeker en de rol die deze heeft vervuld met betrekking tot de dataverzameling en analyse. In het voorwoord is reeds geschetst dat het SKC in opdracht van DGO de onderzoeken uitvoert. De rol van DGO betreft echter coördinerend opdrachtgeverschap. Dit houdt in dat de onderzoeksvraag, deelvragen en methoden zijn afgestemd, maar dat de verdere invulling van het verzamelen van de data en het uitvoeren van de analyse, onafhankelijk is uitgevoerd. Een onderzoeker brengt echter zelf ook een bepaalde ‘standplaatsgebondenheid’ in. Zoals Bouabid (2023, p. 108) in een bijdrage schrijft:

“Iedereen heeft ‘een rugzak’ met persoonlijke overtuigingen, ervaringen en culturele achtergronden die hun kijk op de wereld kunnen beïnvloeden. Het is dan vanuit de principes van transparantie, integriteit en objectiviteit essentieel om deze ‘rugzak’ voorafgaand aan de analyse zo helder mogelijk te hebben”.

De studieachtergrond (een bachelor rechtsgeleerdheid en een master criminologie) van de hoofdonderzoeker kan daarmee hebben geresulteerd in specifieke analytische keuzes. Door in gesprek te blijven met de andere onderzoekers en analisten binnen het SKC en voors en tegens af te wegen voor bepaalde richtingen in het onderzoek, is getracht zo objectief en transparant mogelijk met deze keuzes om te gaan.

Van kwantitatieve perikelen naar kwalitatieve inzichten

In het voorwoord is toegelicht dat het SKC analyses uitvoert op basis van openbare bronnen. Dit kunnen zowel kwantitatieve als kwalitatieve data betreffen. Wat betreft kwantitatieve analyses kan dit onder andere met openbare datasets en registers. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de raadpleegbare datasets omtrent georganiseerde (drugs)criminaliteit van het *United Nations Office on Drugs and Crime*.³⁰ Voor criminele inmenging is dat echter niet zo eenvoudig in verband met het niet aanwezig zijn van registraties. Toch is aanvankelijk geprobeerd om iets over aantallen te zeggen, op basis van openbare data. Helaas is dit niet gelukt. Onderstaande ligt dit verder toe.

Eerst is verkend of het voor zowel de publieke als private sector mogelijk was om door middel van jurisprudentie op Rechtspraak.nl aantallen te inventariseren. Hiervoor is een selectie gemaakt van mogelijke relevante zoektermen en wetsartikelen. Deze selectie is terug te vinden in Bijlage 5. Een probleem hierbij is dat infiltratie apart geen strafbaarstelling kent. Ergens gaan werken is in principe niet strafbaar. Dit fenomeen zou dan ook onder de corruptie-gerelateerde strafbepalingen vallen en daardoor in uitspraken als zodanig worden aangeduid. Een andere complicatie hierbij betreft dat niet alle uitspraken worden gepubliceerd, dit is afhankelijk van de regionale werkwijze en selectiecriteria (Diephuis, 2024). Het is daardoor zou ook na handmatige controle van de zoekresultaten niet duidelijk hoeveel en welke zaken met betrekking tot corruptie (en infiltratie) en bedreiging door georganiseerde criminaliteit wel en niet worden gepubliceerd. Bovendien is het geen vanzelfsprekendheid dat de volledige context en daderkenmerken in deze uitspraken naar voren komen, iets wat nog voor een kwalitatieve insteek van meerwaarde had geweest. Daarom is ervoor gekozen om deze data niet te gebruiken voor het onderzoek.

Vervolgens is bekeken of de openbare cijfers van CBS Statline met betrekking tot de vervolging en berechting geschikt waren. Hier worden namelijk ook enkele verdachtenkenmerken in meegenomen, zoals leeftijd en geslacht (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-a). Dit betrof

³⁰ <https://dataunodc.un.org/>

echter eveneens geen geschikte optie. Ambtelijke omkoping wordt namelijk geschaard onder “Misdrijf tegen het openbaar gezag”, samen met delicten als niet voldoen aan en ambtelijke bevel en mensensmokkel (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-b).³¹ Dit zou dus geen representatief beeld geven. Aan de ene kant omdat de corruptiecijfers niet te isoleren zijn van de andere misdrijven, aan de andere kant ook omdat er corrupte gedragingen zijn, die niet strafbaar zijn, zoals netwerkcorruptie. Ook is niet duidelijk onder welke CBS-categorie de strafbaarstelling van niet-ambtelijke omkoping valt. Voor bedreiging is er wel een aparte categorie, maar hierbij is niet nader gespecificeerd tegen wie en in welk kader de bedreiging plaatsvond. Bovendien speelt ook hier dat ook andere delicten en niet-strfbare gedragingen onder het in dit onderzoek gehanteerde begrip van bedreiging, zouden kunnen vallen.

Gezien bovenstaande ‘kwantitatieve perikelen’ kon vanwege het openbare karakter van dit onderzoek, slechts verder worden gegaan met kwalitatieve data. Hoewel het gebruik van kwantitatieve data een welkome aanvulling had geweest, is het echter niet benodigd om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Het gaat immers om het verkrijgen van inzicht in de aard, systeemkwetsbaarheden, ondermijnende effecten en DESTEP-ontwikkelingen in relatie tot criminele inmenging. Kwalitatief onderzoek is hier bij uitstek geschikt voor. Door middel van kwalitatief onderzoek is het namelijk mogelijk om fenomenen in hun context te belichten en dus meer diepgang te bieden (Ranaweera, 2024). Daarmee wordt niet enkel inzicht verkregen in de ‘wat’, maar ook de ‘hoe’ en de ‘waarom’. Kwantitatieve data alleen kunnen hier vaak geen antwoord op geven, omdat het sociale verband mist (Kleemans et al., 2008). Door middel van het gebruik van drie soorten kwalitatieve data, te weten interviews, expertsessies en nieuwsberichten, is getracht een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van de stand van zaken rondom criminele inmenging.

³¹ Het gaat om artikelen 177 t/m 182 en 184 t/m 206 Wetboek van Strafrecht (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-b).

Bijlage 4: Selectie zoektermen en wetsartikelen voor zoekslag Rechtspraak.nl

Corruptie (zoek)termen	Corruptie wetsartikelen	Bedreiging (zoek)termen	Bedreiging wetsartikelen
Corruptie/corrumperen	Artikel 138ab WvSr (computervredebreuk)	Intimidatie/intimideren	Artikel 142a (valse bommelding)
Omkoping/omkopen	Artikel 177 WvSr (actieve ambtelijke omkoping)	Geweld	Artikel 157 WvSr (Opzettelijk brand, ontploffing of overstroming veroorzaken)
Computervredebreuk	Artikel 178 WvSr (actieve omkoping rechters)	Bedreiging/bedreigen	Artikel 179 WvSr (Ambtsdwang)
Valsheid in geschrifte	Artikel 178a, tweede lid WvSr (gelijkstelling met ambtenaren en rechters)	Dwang/dwingen	Artikel 184 WvSr (niet opvolgen ambtelijk bevel)
Lekken	Artikel 225 (Valsheid in geschrifte)	Chantage/chanteren	Artikel 180 WvSr (Wederspannighei d)
Verduisteren	Artikel 272 WvSr (lekken van informatie)	Doodslag	Artikel 284 WvSr (bedreiging)
(Wegmaken/verbergen van) bewijs	Artikel 321 WvSr (verduistering)	Moord	Artikel 284a WvSr (bedreiging met splijtstof)
Misbruik (van gezag)	Artikel 322 WvSr (verduistering van in beslag genomen goederen)	Mishandeling/mishandel en	Artikel 285a WvSr (bedreiging om verklaring te beïnvloeden)
Ontsnappen	Artikel 328ter WvSr (actieve en passieve niet-ambtelijke omkoping)	Exploderen/explosie	Artikel 285b WvSr (dwang door inbreuk persoonlijke levenssfeer)

Onrechtmatige inbeslagname/inbeslagnemen	Artikel 359 WvSr (verduistering van geld)	Brand (stichten/stichting)	Artikel 285d WvSr (hinder van uitvoering beroep door verspreiding persoonsgegevens (doxing))
Knevelarij	Artikel 360 WvSr (vervalsing van boeken)	Afpersen/afpersing	Artikel 287 WvSr (doodslag)
(Crimineel) samenwerkingsverband	Artikel 361 WvSr (wegmaken van bewijs)	Doxing	Artikel 288 WvSr (gekwalficeerde doodslag)
(Criminele) organisatie	Artikel 363 (passieve ambtelijke omkoping)	Vernielen/vernieling	Artikel 289 WvSr (moord)
Georganiseerde criminaliteit	Artikel 364 WvSr (passieve rechterlijke omkoping)	Beschadigen/beschadiging	Artikel 300 WvSr (eenvoudige mishandeling)
Georganiseerde misdaad	Artikel 364a WvSr, tweede lid (gelijkstelling met ambtenaren en rechters)	(Crimineel) Samenwerkingsverband	Artikel 301 WvSr (mishandeling met voorbedachten rade)
Samen met anderen	Artikel 365 WvSr (misbruik van gezag)	(Criminele) organisatie	Artikel 302 WvSr (zware mishandeling)
	Artikel 366 WvSr (knevelarij)	Georganiseerde criminaliteit	Artikel 303 WvSr (zware mishandeling met voorbedachten rade)
	Artikel 367 WvSr (Laten ontsnappen gedetineerde)	Georganiseerde misdaad	Artikel 304, eerste lid, onder 3 WvSr (strafverhogende omstandigheid mishandeling ambtenaar)

	Artikel 371 WvSr (Onrechtmatige inbeslagname (digitale) post)	Samen met anderen	Artikel 317 WvSr (afpersing)
	Artikel 140 WvSr (deelname aan crimineel samenwerkingsverban d)		Artikel 350 WvSr (beschadigen goederen/dieren)
	Artikel 45 WvSr (poging tot misdrijf)		Artikel 352 WvSr (vernieling gebouw)
			Artikel 45 WvSr (poging tot misdrijf)

Bijlage 5: Toestemmings- en privacyformulier interviews

Informatie en Toestemming voor Interview Deelname

Beste deelnemer,

U bent uitgenodigd om deel te nemen aan een interview als onderdeel van de themastudie over corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Strategisch Kenniscentrum Ondermijnende Criminaliteit (SKC).

1. Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek betreft het geven van een zo volledig mogelijk beeld van (de gevolgen van) corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit in Nederland, ten behoeve van nationale strategische beleidsvorming.

2. Wat houdt deelname in?

- Het interview duurt ongeveer 60 tot 90 minuten en wordt, indien u hiermee akkoord gaat, opgenomen.
- De vragen gaan onder andere over modus operandi, kwetsbaarheden, effecten en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op corruptie, bedreiging en infiltratie door georganiseerde criminaliteit.
- U bent vrij om vragen niet te beantwoorden of het interview op elk moment te stoppen.

3. Opname en verwerking van gegevens

- Als u toestemming geeft, wordt het interview opgenomen om de informatie nauwkeurig te verwerken. Indien u geen opname wenst, maak ik aantekeningen.
- De opname wordt alleen gebruikt voor transcriptie en daarna direct verwijderd.
- De transcripties worden uitsluitend door mij en/of mijn collega-onderzoekers gebruikt voor analyse.

4. Privacy en vertrouwelijkheid

- Alle gegevens worden geanonimiseerd. U wordt bijvoorbeeld aangeduid als 'Respondent A' en er worden geen herleidbare gegevens, zoals uw functie, opgenomen.
- Het is mogelijk dat geanonimiseerde citaten uit het interview in het eindrapport worden opgenomen. Indien u dit niet wenst, kunt u dit aangeven.
- Wij verzoeken u dringend om geen operationele informatie aan te leveren. Indien u een casus bespreekt, geef dan de persoon, groepering of organisatie een fictieve naam of verwijst ernaar met 'X' of 'Y'. Bij casussen zullen enkel de hoofdlijnen uit de informatie (zonder herleidbare kenmerken) gebruikt worden.

- De verzamelde gegevens worden in lijn met de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit veilig opgeslagen en na 10 jaar verwijderd.

5. Uw rechten

- Deelname is volledig vrijwillig.
- U kunt uw toestemming op elk moment intrekken. Indien u dit doet, worden uw gegevens direct verwijderd.

6. Vragen?

Heeft u vragen over het onderzoek of over uw deelname? Neem dan gerust contact op via [naam]@skc-oc.nl.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Toestemming Interview

Ik, _____, heb kennis genomen van het doel en de voorwaarden van dit onderzoek en geef toestemming om mij hiervoor te laten interviewen.

Toestemming opname

- ☐ Ik geef toestemming voor het opnemen van het interview
- ☐ Ik geef geen toestemming voor het opnemen van het interview

Toestemming gebruik citaten

- ☐ Ik ga akkoord met het gebruik van mijn geanonimiseerde citaten
- ☐ Ik ga niet akkoord met het gebruik van mijn geanonimiseerde citaten

Datum:

Plaats:

Handtekening:

Bijlage 6: Topiclijst

Introductie

- Welkom heten, voorstellen en bedanken
- Toestemmings- en privacyformulier bespreken
- Opname akkoord?
- Onderzoek en interview toelichten

Achtergrond

- Wat doet uw organisatie?
- Wat doet u binnen uw organisatie?
- Wat zijn de 'kroonjuwelen' van uw organisatie?
- In hoeverre is of zou uw organisatie interessant zijn voor georganiseerde criminaliteit?
- Indien u lid zou zijn van een CSV, waarom zou u corrumpen/infiltreren/bedreigen i.r.t. uw organisatie?
- Is naar uw mening in de afgelopen 5 jaar corruptie, infiltratie en/of bedreiging t.a.v. georganiseerde criminaliteit toegenomen bij uw organisatie? Waarom wel/niet?
 - ➔ Qua omvang?
 - ➔ Qua ernst?

CORRUPTIE

De ondermijnende activiteit

- Wanneer is er naar uw mening sprake van corruptie? (Vgl. vormen van corruptie UNCAC)
 - Omkoping
 - Verduistering
 - Handel in invloed (niet strafbaar in NL)
 - Misbruik van gezag
 - Ongeoorloofde verrijking (niet strafbaar in NL)
 - Witwassen
 - Heling
 - Obstructie van strafrechtspleging
 - ➔ En netwerkcorruptie/beïnvloeding vanuit het eigen netwerk?
- Bent u bekend met casuïstiek binnen uw organisatie?
 - Hoe kon dit gebeuren?
 - Van wie kwam het initiatief (crimineel dan wel medewerker)?
 - Welke wijze?
 - Welke persoonlijke factoren hebben bij medewerker(s) een rol gespeeld?
 - Welke factoren binnen de organisatie hebben dit mogelijk gemaakt?
 - Heeft u sindsdien actie(s) ondernomen om dergelijke gevallen tegen te gaan? Zo ja welke? Heeft u de indruk dat de actie(s) werken?
 - Kan dit (nog steeds) bij uw organisatie gebeuren? Waarom wel/niet?
- Vindt u dat uw organisatie transparant rapporteert over corruptiegevallen? Wat zou in uw optiek beter kunnen?
- Wat voor manieren van corrumpen komen voor t.a.v. uw organisatie?

- Waarom denkt u dat dit zo is?
 - Hoe gaan CSV's dan tewerk?
 - Extended social networks
 - Informatie/corruptiemakelaars
 - Onder welke omstandigheden vindt dit plaats?
 - Wat is het doel of welke doelen komen voor om te corrumpen?
- Indien u lid zou zijn van een CSV, op welke wijze zou u t.a.v. uw organisatie corrumpen en waarom? Zijn er nog andere denkbare manieren om te corrumpen binnen uw organisatie dan wat u zojuist benoemd heeft? Zo ja, welke?

De systeemkwetsbaarheden

- Micro:
- de persoon
 - ➔ Welke persoonlijke factoren spelen volgens u mee bij gecorrumpert worden?
 - ➔ Welke factoren zijn naar uw mening het meest van belang?
 - Psychische problemen en/of stoornissen
 - Financiële problemen (absolute dan wel relatieve deprivatie)
 - Problemen binnen familie/gezin
 - Persoonlijkheidskenmerken (spanningzoeker, flamboyant, aanpakker, lage zelfcontrole)
 - Functie
 - Ervaring
 - Sociale achtergrond
 - Geslacht
 - Relaties (vriendschappen en liefdesrelaties)
 - Leeftijd
 - Dienstjaren
 - Solistisch opereren
 - Werkplezier
 - Status
 - Frustratie (gang van zaken binnen organisatie, ervaren waardering, siege mentality)
 - Rationaliseren/neutraliseren gedrag
- De functie
- Toegang tot fysieke plekken die aantrekkelijk zijn
 - Toegang tot informatie
 - 'Laag' salaris
 - Concentratie van werkzaamheden en verantwoordelijkheden bij één functie/persoon → gebrek aan functiescheiding en/of gebrek aan controlemechanisme
- Meso: de organisatie
- ➔ Welke factoren binnen uw organisatie kunnen het corrumpen van medewerkers faciliteren of juist belemmeren?
 - Cultuur
 - Sociale controle
 - Verzuiling/polarisatie van sociale groepen binnen organisatie
 - Leiderschap(sstijl)
 - Toezicht vanuit leidinggevenden
 - Beleid (preventief (moreel bewustzijn creëren, screening, autorisaties), reactief (leren van de geschiedenis), repressief)

- Uitvoering beleid
 - Werving
 - Scholing/voorlichting
 - Arbeidsvoorwaarden
 - Structurele complexiteit (hiërarchie, functiescheiding, geografische spreiding)
 - Structurele controle (controleren en coördineren: ondersteuning, formalisering, centralisering)
- Macro: de samenleving → DESTEP-factoren en ontwikkelingen
- ➔ Welke factoren en ontwikkelingen in binnen- en buitenland hebben invloed op corruptie?
- Demografisch
 - Ecologisch
 - Sociaal-cultureel
 - Hoge civic engagement/involvement
 - Ontwikkeling: Afname binding met werk jongere generaties
 - Ontwikkeling: Toename van zichtbaarheid van GC in wijken
 - Ontwikkeling: Toename van individualisering
 - Technologisch
 - In grote mate afhankelijk van technologie
 - Steeds verdergaande digitalisering
 - Economisch
 - Vrije markt economie
 - Economische ongelijkheid
 - Ontwikkeling: Toename economische ongelijkheid
 - Politiek-juridisch
 - Democratische rechtsorde
 - Ontwikkeling: Nieuwe EU-regelgeving in de maak
 - Extra investering in anti-corruptiemaatregelen vanuit Rijksoverheid
 - Politieke shift in democratieën in het Westen

De ondermijnende effecten

- Micro: de persoon
- ➔ Welke gevolgen kan gecorrumpeerd worden, hebben op de betreffende persoon?
- Psychische problemen, aantasting welzijn
 - Taakuitvoering wordt beïnvloed
 - (Financiële) afhankelijkheid van/binnen crimineel samenwerkingsverband
- Meso: de organisatie
- ➔ Welke gevolgen kan een corruptiecasus hebben op organisaties?
- Beoogde werking/functioneren van de organisatie wordt verstoord: processen dan wel besluitvorming. Criminelen worden gefaciliteerd of er wordt voorkomen dat men wordt ontdekt
 - Organisatie heeft moeite om bepaalde functies ingevuld te krijgen omdat mensen ervoor terugschrikken om bij organisatie en/of in die specifieke functie te gaan werken
 - Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen binnen organisatie i.v.m. tegengaan corruptie
 - Economische verliezen door verstoorde processen in bedrijven
- Macro: de samenleving

- ➔ Welke gevolgen kan een corruptiecasus hebben op de samenleving?
- Vertrouwen van burger in overheid aangetast
 - Aantasting van burger t.a.v. het rechtsgevoel
 - Aantasting functioneren overheidsorganisaties/openbaar bestuur
 - Vertrouwen van burger in specifieke private sector wordt aangetast/sector krijgt slechte reputatie
 - Verminderde weerbaarheid van sector in algemeen tegen criminele activiteiten, wanneer actoren binnen sector facilitator zijn
 - Oneerlijke concurrentie door sterkere marktpositie bedrijven die criminelen faciliteren
 - Verstoring van beoogde werking van private bedrijven/sectoren kan leiden tot een verslechtering van het vestigingsklimaat in die sectoren in NL
 - Afname sociale cohesie
 - Belemmering/aantasting economische groei
 - Aantasting van het aanzien of de invloed van NL in het buitenland
 - Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen door de staat om corruptie tegen te gaan
 - Verhoogde kosten voor de staat i.v.m. extra controles in- en uitvoer (neveneffect) ➔ spanning tussen efficiëntie handel en effectiviteit opsporing
 - Leefbaarheid in buurten kan afnemen wanneer in besluitvorming criminele belang wordt meegenomen
 - Keuze voor controles i.v.m. GC vergt onevenredige capaciteitsinzet op die ten koste gaat van andere (reguliere) controles

INFILTRATIE

De ondermijnende activiteit

- Wanneer is er naar uw mening sprake van infiltratie?
 - Parachuteren
 - Infiltreren in een sector
- Bent u bekend met casuïstiek binnen uw organisatie?
 - Hoe kon dit gebeuren?
 - Welke wijze?
 - Welke factoren binnen de organisatie hebben dit mogelijk gemaakt?
 - Heeft u sindsdien actie(s) ondernomen om dergelijke gevallen tegen te gaan? Zo ja welke? Heeft u de indruk dat de actie(s) werken?
 - Kan dit (nog steeds) bij uw organisatie gebeuren? Waarom wel/niet?
- Vindt u dat uw organisatie transparant rapporteert over infiltratiegevallen? Wat zou in uw optiek beter kunnen?
- Indien u lid zou zijn van een CSV, op welke wijze/ waar zou u t.a.v. uw organisatie infiltreren en waarom?
- Welke maatregelen zou u nemen om de infiltratie succesvol te laten verlopen?

- Wat voor manieren van infiltreren komen voor t.a.v. uw organisatie?
 - Waarom denkt u dat dit zo is?
 - Hoe gaan CSV's dan tewerk?
 - Onder welke omstandigheden vindt dit plaats?

De systeemkwetsbaarheden

- Micro: de functie
 - Concentratie van werkzaamheden en verantwoordelijkheden bij één functie/persoon
→ gebrek aan functiescheiding en/of gebrek aan controlemechanisme
- Meso: de organisatie
 - Beleid (meldpunt en screening)
- Macro: de samenleving → DESTEP-factoren
 - Demografisch
 - Ecologisch
 - Sociaal-cultureel
 - Technologisch
 - Economisch
 - Politiek-juridisch

De DESTEP-ontwikkelingen: Welke ontwikkelingen in binnen- en buitenland hebben invloed op infiltratie?

- Demografisch
- Ecologisch
- Sociaal-cultureel
- Technologisch
- Economisch
- Politiek-juridisch

De ondermijnende effecten

- Micro: de functie
 - Beoogde werking wordt verstoord
- Meso: de organisatie
 - Beoogde werking/functioneren van de organisatie wordt verstoord: processen dan wel besluitvorming. Criminelen worden gefaciliteerd of er wordt voorkomen dat men wordt ontdekt
 - Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen binnen organisatie i.v.m. tegengaan corruptie
 - Economische verliezen door verstoorde processen in bedrijven
- Macro: de samenleving
 - Vertrouwen van burger in overheid aangetast
 - Aantasting van burger t.a.v. het rechtsgevoel
 - Aantasting functioneren overheidsorganisaties/openbaar bestuur
 - Vertrouwen van burger in specifieke private sector wordt aangetast/sector krijgt slechte reputatie
 - Verminderde weerbaarheid van sector in algemeen tegen criminele activiteiten, wanneer actoren binnen sector facilitator zijn
 - Vertrouwen van burger in overheid aangetast
 - Onerlijke concurrentie door sterkere marktpositie bedrijven die criminelen faciliteren

- Verstoring van beoogde werking van private bedrijven/sectoren kan leiden tot een verslechtering van het vestigingsklimaat in die sectoren in NL
- Afname sociale cohesie
- Belemmering/aantasting economische groei
- Aantasting van het aanzien of de invloed van NL in het buitenland
- Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen door de staat om corruptie tegen te gaan
- Verhoogde kosten voor de staat i.v.m. extra controles in- en uitvoer (neveneffect) → spanning tussen efficiëntie handel en effectiviteit opsporing
- Leefbaarheid in buurten kan afnemen wanneer in besluitvorming criminele belang wordt meegenomen.
- Keuze voor controles i.v.m. GC vergt onevenredige capaciteitsinzet op die ten koste gaat van andere (reguliere) controles.

BEDREIGING

De ondermijnende activiteit

- Wanneer is er naar uw mening sprake van bedreiging?
 - subjectieve aspect
- Bent u bekend met casuïstiek binnen uw organisatie?
 - Hoe kon dit gebeuren?
 - Welke wijze?
 - Welke persoonlijke factoren hebben bij medewerker(s) een rol gespeeld?
 - Welke factoren binnen de organisatie hebben dit mogelijk gemaakt?
 - Heeft u sindsdien actie(s) ondernomen om dergelijke gevallen tegen te gaan? Zo ja welke? Heeft u de indruk dat de actie(s) werken?
 - Kan dit (nog steeds) bij uw organisatie gebeuren? Waarom wel/niet?
- Vindt u dat uw organisatie transparant rapporteert over bedreigingsgevallen? Wat zou in uw optiek beter kunnen?
- Welke wijze(n) van bedreigen komt voor t.a.v. werknemers in uw organisatie/hoe wordt dit bekend?
 - Telefonisch
 - Digitaal (social media, doxing)
 - Schriftelijk
 - Verbaal
 - Fysiek
 - Intimiderende aanwezigheid
 - Indirect
 - Via intel
- Wat is dan het object van bedreigen?
 - Degene die men wil beïnvloeden
 - Naasten van degene die men wil beïnvloeden
 - Goederen van degene die men wil beïnvloeden

- De organisatie
- Is er dan sprake van voorkennis m.b.t. het object van bedreigen?
- En is het binnen of buiten diensttijd?
- Wat was het doel van het bedreigen?
- Welke redenen van bedreigen komen volgens u voor?
- Instrumenteel
 - Toezicht, opsporing en handhaving afwenden/afschrikken
 - Verkrijgen van informatie (bv. Voor uitspelen van elkaar beconcurrerende CSV's)
 - De bedreigde taken laten uitvoeren voor het CSV
- Emotioneel
 - Wraak

De systeemkwetsbaarheden

- Micro:
 - De persoon
 - ➔ Welke persoonlijke factoren spelen volgens u mee bij bedreigd worden?
 - ➔ Welke factoren zijn naar uw mening het meest van belang?
 - Zichtbaarheid (in functie, media, social media)
 - Gebrek aan aangifte-/meldingsbereidheid
 - Gebrek aan beschermende individuele factoren (bv. gebrekkige psychische weerbaarheid)
 - Gebrek aan beschermende omgevingsfactoren
 - Afkomst (kleinere etnische gemeenschappen, makkelijker om info over betreffende persoon te verkrijgen)
 - De functie
 - Toegang tot fysieke plekken die aantrekkelijk zijn
 - Toegang tot informatie
 - Concentratie van werkzaamheden en verantwoordelijkheden bij één functie/persoon → gebrek aan functiescheiding en/of gebrek aan controlemechanisme
- Meso: de organisatie
 - ➔ Welke factoren binnen uw organisatie kunnen bedreiging van medewerkers faciliteren of juist belemmeren?
 - Gebrek aan handelingsprotocol wanneer sprake is van bedreigen
 - Gebrek aan training (stressreductietechnieken, etc.) en/of voorlichting/bewustwording
 - Gebrek aan monitoring van welzijn medewerkers
 - Capaciteitsgebrek
 - Geen anonimiteit bieden aan medewerkers
 - Gebrek aan veilige omgeving waar ervaring met bedreiging gedeeld kan worden en serieus genomen wordt → cultuur
 - Gebrek aan opvolging melding van bedreigen
 - Geen rekening houden met behoefte melder na oppakken melding
- Macro: de samenleving → DESTEP-factoren en ontwikkelingen
 - ➔ Welke ontwikkelingen in binnen- en buitenland hebben invloed op corruptie?
 - Demografisch

- Ecologisch
- Sociaal-cultureel
 - Ontwikkeling: verharding samenleving
- Technologisch
- Economisch
- Politiek-juridisch
 - Opsporings- en vervolgingsbeleid/bereidheid bij bedreiging
 - Beleid/prioritering aanpak georganiseerde criminaliteit algemeen
 - Meer prioriteit aanpak georganiseerde criminaliteit/ondermijning. Verhoogde druk op georganiseerde criminaliteit zorgt voor tegenreactie.

De ondermijnende effecten

- Micro: de persoon
 - ➔ Welke gevolgen kan bedreigd worden, hebben op de betreffende persoon en diens naasten?
 - Routines en persoonlijk handelen veranderen
 - Invloed op mentaal welzijn (gevoelens van onveiligheid, stress, psychische problemen)
 - Taakuitvoering wordt beïnvloed (met name wanneer opvolging vanuit organisatie en/of vervolging tekortschiet)
- Meso: de organisatie
 - ➔ Welke gevolgen kan een bedreigingscasus hebben op organisaties?
 - Beoogde werking/functioneren van de organisatie wordt verstoord: processen dan wel besluitvorming. Criminelen worden gefaciliteerd of er wordt voorkomen dat men wordt ontdekt
 - ➔ Door invloed op bedreigde persoon (in doen en laten, maar bv. ook wanneer er beveiligd of ondergedoken moet worden)
 - ➔ Door invloed op collega's van bedreigde persoon
 - Organisatie heeft moeite om bepaalde functies ingevuld te krijgen omdat mensen ervoor terugschrikken om bij organisatie en/of in die specifieke functie te gaan werken
 - Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen binnen organisatie i.v.m. tegengaan bedreiging
 - Economische verliezen door verstoorde processen in bedrijven
- Macro: de samenleving
 - ➔ Welke gevolgen kan een bedreigingscasus hebben op de samenleving?
 - Vertrouwen van burger in overheid aangetast
 - Aantasting van burger t.a.v. het rechtsgevoel
 - Toename angstgevoelens
 - Aantasting functioneren overheidsorganisaties/openbaar bestuur
 - Vertrouwen van burger in specifieke private sector wordt aangetast/sector krijgt slechte reputatie
 - Verminderde weerbaarheid van sector in algemeen tegen criminele activiteiten, wanneer actoren binnen sector facilitator zijn
 - Onerlijke concurrentie door sterkere marktpositie bedrijven die criminelen faciliteren
 - Verstoring van beoogde werking van private bedrijven/sectoren kan leiden tot een verslechtering van het vestigingsklimaat in die sectoren in NL

- Afname sociale cohesie
- Belemmering/aantasting economische groei
- Aantasting van het aanzien of de invloed van NL in het buitenland
- Verhoogde kosten i.v.m. preventieve en repressieve maatregelen door de staat om bedreiging tegen te gaan
- Verhoogde kosten voor de staat i.v.m. extra controles in- en uitvoer (neveneffect) → spanning tussen efficiëntie handel en effectiviteit opsporing
- Leefbaarheid in buurten kan afnemen wanneer in besluitvorming criminele belang wordt meegenomen.
- Verhoogde kosten voor de staat/burgers/verzekeringen i.v.m. ontstane schade (aan gebouwen, infrastructuur e.d.) door bedreigingsacties .

Bijlage 7: Zoektermen nieuwsberichten

- (corruptie OR corrumpen OR omkopen OR omkoping OR corrupt OR compromitteren OR gecompromitteerd OR lek OR lekken OR mol) AND (ondermijning OR ondermijnen OR georganiseerde misdaad OR georganiseerde criminaliteit OR crimineel samenwerkingsverband OR criminele organisatie OR crimineel netwerk OR criminelen)
- (bedreiging OR bedreigen OR intimideren OR intimidatie OR dwang OR dwingen OR chantage OR chanteren OR geweld OR saboteren OR sabotage OR brandstichten OR brandstichting OR vernielen OR vernieling) AND (ondermijning OR ondermijnen OR georganiseerde misdaad OR georganiseerde criminaliteit OR crimineel samenwerkingsverband OR criminele organisatie OR crimineel netwerk OR criminelen)
- (infiltreren OR infiltratie OR binnendringen OR insluipen OR spioneren OR spionage OR parachuteren OR neerzetten) AND (ondermijning OR ondermijnen OR georganiseerde misdaad OR georganiseerde criminaliteit OR crimineel samenwerkingsverband OR criminele organisatie OR crimineel netwerk OR criminelen)

Aanvullingen voor zoekslagen:

- Voor 'bedreigen' nog een aparte query draaien met 'naasten' en 'familie' en 'vrienden', om te kijken of dit nog aparte hits oplevert die gaan over bedreiging van sociale kring om invloed uit te oefenen op betreffende persoon. Waarschijnlijk zitten die al dan in de 'normale' zoekslag, maar zou handig zijn als we die al op voorhand kunnen isoleren. Dat scheelt codeerwerk.
- Per query in poging tot isoleren van organisaties dan wel ambtelijke en niet-ambtelijke corruptie.

Ambtelijk:

- Ambtenaar AND (politie OR politieman OR politievrouw)
- Ambtenaar AND (Koninklijke Marechaussee OR Kmar)
- Ambtenaar AND (Douane OR douanier)
- Ambtenaar AND (Openbaar Ministerie OR OM)
- Ambtenaar AND FIOD
- Ambtenaar AND Belastingdienst
- Ambtenaar AND RDW
- gemeente AND (gemeenteambtenaar OR ambtenaar OR wethouder OR gemeenteraadslid OR raadslid OR burgemeester)
- provincie AND (provincieambtenaar OR ambtenaar OR gedeputeerde OR statenlid OR Commissaris van de Koning)
- (waterschap OR hoogheemraadschap) AND (ambtenaar OR waterschapsambtenaar OR dijkgraaf OR watergraaf OR dagelijks bestuur OR bestuursleden OR algemeen bestuur OR geborgde zetel OR gereserveerde zetel)
- boa OR buitengewoon opsporingsambtenaar

Niet-ambtelijk:

- Werknemer OR medewerker OR personeel OR niet-ambtelijk OR niet-ambtelijke
- Bedrijf AND (Groente OR fruit OR groente en fruit)

- Bedrijf AND (bloemen OR bloemenhandel OR bloemenveiling OR bloemenkwekerij)
- Overslagbedrijf OR havenbedrijf OR rederij
- Beveiliging OR beveiligiger
- Transport OR vrachtwagen OR trein OR boot OR vliegtuig OR spoor OR spoorweg OR zeevaart OR binnenvaart OR luchthaven OR vliegveld OR bagagekelder OR bagageruimte
- Energiesector OR energiebedrijf
- Telecom OR telecommunicatie OR telecombedrijf OR telecommunicatiebedrijf
- Bank OR bankmedewerker